

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TRAKYA İLK TUNÇ ÇAĞI KRONOLOJİK
SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI
OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ**

İLKAY İVGİN

TEZ DANIŞMANI
YARD. DOÇ. DR. ÖZLEM ÇEVİK

EDİRNE 2010

ÖNSÖZ

“ Memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ilerde tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerine ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat’i lüzum vardır”

Mustafa Kemal Atatürk

Trakya Üniversitesi, Arkeoloji Anabilim Dalı’nda hazırlamış olduğum bu yüksek lisans tezinin, özellikle Türkiye Trakyası’nın çok fazla araştırılmamış bir kesitini, kendi dilimize elimden geldiğince kazandırarak anlaşılmasını kolaylaştıracağı düşüncesindeyim. Üniversitemiz öğretim üyesi Doç. Dr. Burçin Erdoğan’un 1995 yılında Edirne ve çevresinde yaptığı yüzey araştırmalarında topladığı İlk Tunç Çağı keramiklerinin değerlendirilmesi ilk tez konumu oluşturmaktaydı. Ancak daha sonraları yaptığımız araştırmalar ve Prof. Dr. Mehmet Özdoğan’ın bu bölgedeki deneyimlerinin vermiş olduğu bilgi birikimi ve yön göstermeleri ile birlikte, tezin ana konusu, tüm Trakya’da İlk Tunç Çağı kronolojik sorunlarının saptanması şeklinde değiştirilmiştir. Yaptığım bu tez çalışmasının sonucunda, Hocam Mehmet Özdoğan’ın ne derece haklı olduğunu anlamama imkân tanıdığı için kendisine burada minnet duyduğumu belirtmek isterim. Trakya Bölgesi gerçekten de bilinmezleri bünyesinde barındıran karmaşık bir yapıda olduğundan, Özdoğan’ın da belirttiği gibi, problemin kaynağı kavranılmadan Türkiye Trakyası’nın çalışılması imkânsızdır. Bu öngörüden ötürü değerli Hocam Mehmet Özdoğan’a teşekkürü bir borç biliyorum.

Araştırmamın her aşamasında, kapısını çaldığım ve Trakya Bölgesi için çok önemli çalışmalarda bulunmuş, kendisi ile TAY Projesi’nde de beraber çalışma şansı

yakaladığım, hocam, çok sevdiğim ağabeyim Doç. Dr. Burçin Erdoğan'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Daha lise çağlarımda, ilk defa arkeoloji ile 1999 yazında İkiztepe kazılarında çalışma şansı yakalamama izin ve destek veren, her durumda koşulsuz referanslarını benden esirgemeyen hocam Prof. Dr. Önder Bilgi'ye ve yine aynı kazıda beraber çalışma şansı yakaladığım ve tezim süresince bana TÜBİTAK bursu desteği ile yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Şevket Dönmez'e de burada şükranlarımı belirtiyorum.

Tezim süresince, internet aracılığı ile her türlü soruma anında cevap yazan ve değerli yorumlarda bulunan Dr. Lolita Nikolova'ya ve İstanbul, Hollanda Arkeoloji Enstitüsü'nde tanışma fırsatı yakaladığım ve tezim ile ilgili önemli yönlendirmelerde bulunmuş olan Prof. Dr. Krassimir Leshtakov'a, yine ara ara evinin kapısına dahi dayandığım, kitaplarımı benden esirgemeyen hocam Doç. Dr. Necmi Karul'a ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Marmaray Projesi, Yenikapı Kazıları'nda çalıştığım dönemlerde, tezimin araştırma safhasındaki desteği ile kütüphanede olduğum günleri anlayışla karşılayan ve tezimin her şeyden önce geldiğinin vurgusunu devamlı yineleyen hocam Prof. Dr. Cemal Pulak'a ve arazide bulunmadığım günlerde işlerimin devamını sağlayan INA (Institute Of Nautical Archaeology) çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin her safhasında yanımda olan, bazı zamanlarda benden umudunu bile kesen, ama sonra gözümdeki o parıltının hiç sönmediğini görüp desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Özlem Çevik'e sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Tezimin yazım aşamasında Londra'da bulunduğum sırada benden yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Roger Matthews'a ve beni bu süreçte yalnız bırakmayan tüm arkadaşlarıma minnetlerimi iletirim.

En son olarak da, kendilerini ailem kadar yakın gördüğüm; Rahmi Asal, Bekir Köşker, A.Pınar Gönüler ve Mehmet Ali Polat'a bana her zaman destek oldukları

için çok teşekkür ederim. Her türlü maddi, manevi desteği benden esirgemeyen anneme, kardeşime ve arkeolojiyi bana sevdiren rahmetli babam emekli öğretmen Hadi İvgin'e ithafen...

İLKAY İVGİN
Haziran 2010, Edirne

Başlık: Trakya İlk Tunç Çağı Kronolojik Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi.

Yazar: İlkay İVGİN

ÖZET

Trakya, batıda Struma Nehri, doğuda İstanbul Boğazı, güneyde Ege Denizi ve kuzeyde Balkan Dağları ile sınırlanan bölgeyi içine almaktadır. Trakya olarak adlandırılan bölge günümüzde, Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan olmak üzere 3 ülkenin sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu tez çalışması, Trakya Bölgesi'ndeki İTÇ kronolojisinin oluşturulma ölçütlerini saptamayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda, Trakya'da İTÇ kronolojisinin oluşturulmasına anahtar olabilecek kazısı yapılan yerleşim yerleri 4 alt bölgeye ayrılarak incelenmiştir: Batı Trakya, Doğu Trakya, Karadeniz Sahil Kesimi ve Yunanistan Trakyası. Bu alt bölgeler arasında, Doğu Trakya olarak adlandırdığımız bölgenin sınırları, hem Türkiye hem de Bulgaristan topraklarını kapsayan Trakya'daki en geniş bölgeyi karakterize etmektedir. Bu nedenle aslında Trakya'daki İTÇ kronolojisinin anlaşılmasında iki ülkede yapılan kazıların can alıcı önemi bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye Trakyası'nda İlk Tunç Çağı'na tarihlenen sadece iki yerleşimin yerinin kazıldığı (Kanlıgeçit ve Menekşe Çatağı) Bulgaristan Trakya'sında ise onlarca kazısı yapılan İTÇ yerleşiminin bulunduğu saptanmıştır. Bulgaristan Trakyası'nda çok sayıda İTÇ yerleşimi kazılmış olmasına rağmen sadece Ezero Höyük'ün ayrıntılı yayını yapılmıştır. Bu nedenle Trakya İTÇ kronolojisinin hala anlaşılamayan birçok noktasının bulunmasının gerisinde yayın (Bulgaristan) ve araştırma eksikliğinin (Türkiye) uzandığı tespit edilmiştir.

Subject: A Comparative Study of Early Bronze Age Chronological Systems
In Thrace

Author: İlkay İVGİN

ABSTRACT

Thrace is bordered by Struma River in the West, by Bosphorus in the East, by the Aegean Sea in the South and Balkan Mountains in the North. This region now includes three modern countries, namely Turkey, Bulgaria and Greece. The aim of this thesis is to define the criteria of the Early Bronze Age in Thrace. For this purpose, the excavated sites which are accepted as the key sites in the establishment of EBA chronology in Thrace are investigated by dividing the region into 4 subregion: Eastern Thrace, Western Thrace, Black Sea Shores and Thracian Greece. Among these sub-regions Eastern Thrace which includes both Bulgarian and Turkish Thrace represents the largest part of the region in question. Thus, the excavations of EBA sites in both countries have crucial importance in the establishment of the chronology in Thrace. However, two EBA sites (Kanlıgeçit and Menekşe Çatağı) in Turkish Thrace have been excavated so far while many of them have excavated in Bulgarian Thrace. Despite of considerable amount of excavated EBA sites in Bulgarian Thrace, only Ezero Höyük was published in detail. Therefore, it has been defined that the basic reason of the difficulties in the establishment of Thracian EBA chronology is either because of the lack of insufficient excavations (in Turkish Thrace) or the absence of the proper publications of the excavated sites (in Bulgarian sites).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET (ABSTRACT).....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
HARİTALARIN LİSTESİ.....	x
LEVHALARIN LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
I. TRAKYA'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE KÜLTÜR BÖLGELERİ....	5
II. TRAKYA'DA İLK TUNÇ ÇAĞI'NIN BAŞLANGIÇ SORUNU.....	14
III. TRAKYA İTÇ DÖNEMİ ANAHTAR YERLEŞMELERİ.....	22
A.Doğu Trakya	22
1. Ezero (Dipsiz Höyük).....	22
2. Dyadovo (Djadovo).....	32
3. Mihalich	40
4. Karanovo.....	43
5. Nova Zagora (Tsiganska Mogila-Çingene Höyüğü).....	47
6. Vesselinovo (Malevo).....	51
7. Sveti Kirilovo.....	53
8. Galabovo (Gulubovo).....	56
9. Konstantia (Assara).....	61
10. Kanlıgeçit (Kuzey).....	64
B. Batı Trakya.....	70
1. Yunatsite (Junacite).....	70
2. Dubene-Sarovka.....	74
C. Kuzey Yunanistan.....	77
1. Sitagroi.....	77
2. Dikili Tash.....	86

D. Karadeniz Sahil Şeridi.....	89
1. Urdoviza.....	89
2. Sozopol Limanı.....	94
IV. DEĞERLENDİRME.....	98
SONUÇ.....	113
TRAKYA İTÇ DÖNEMİ YERLEŞİM YERLERİ.....	116
KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA.....	147
HARİTALAR	
LEVHALAR	

KISALTMALAR

AraST	Araştırma Sonuçları Toplantısı
BAR	British Archaeological Reports
BC	Before Christ
Bkz.	Bakınız
CA	Calibrated
cm.	santimetre
Çev.	Çeviren
DBR	Doğan Burda Rizzoli Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.
Dr.	Doktor
Doç.	Doçent
ed.	edited
GÖ	Günümüzden Önce
İTÇ	İlk Tunç Çağı
İÜEFY	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
İÜEF	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
km.	kilometre
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
Lev.	Levha
m.	metre
m ²	metrekare
MÖ	Milattan Önce

MS	Milattan Sonra
Nos.	Numbers
OTÇ	Orta Tunç Çağı
Plt.	Plate
Prof.	Profesör
RPRP	Reports Of Prehistoric Research Projects
s.	sayfa/sayfalar
STÇ	Son Tunç Çağı
UCLA	University of California, Los Angeles
vb.	ve benzerleri
Vol.	Volume
yy.	yüzyıl

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita 1. Trakya'nın günümüz siyasi sınırlar içindeki yeri.

(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2b/Thrace_and_present-day_state_borderlines.png)

Harita 2. Trakya'nın antik dönem sınırlarını gösteren harita. (Alexander G. Findlay, Classical Atlas, 1849)

Harita 3. Trakya Bölgesi yerleşim yerleri. (Nikolova 1999: ix)

Harita 4. Trakya Bölgesi yerleşim yerleri.

Harita 5. Doğu Trakya'nın anahtar yerleşim yerleri.

Harita 6. Türkiye Trakyası İTÇ kültür bölgeleri.

Harita 7. Türkiye Trakyası İTÇ kültür bölgeleri ve yerleşim yerleri.

Harita 8. Batı Trakya'nın anahtar yerleşim yerleri. (Nikolova 1995a: Fig.2)

Harita 9. Drama ovasındaki yerleşim yerleri.

Harita 10. Cernavoda III kültürü bölgesi.

Harita 11. Yamna kültür bölgesi. (<http://dnghu.org/indoeuropean-language-yamna-culture-map.jpg>)

LEVHALARIN LİSTESİ

Levha 1. Tilki burnu çeşitli keramik örnekleri (Özdoğan 1982: 24-25-26)

Levha 2. Ezero'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar. (Leshtakov 1992: 9)

Levha 3. Ezero sur duvarları. (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 81)

Levha 4. Ezero, İTÇ I keramik formları. (Parzinger 1993: Tafel 84).

Levha 5. Ezero XIII. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 134)

Levha 6. Ezero XIII. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 135)

Levha 7. Ezero XI. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 140)

Levha 8. Ezero VII. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 153)

Levha 9. Ezero VI. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 155)

Levha 10. Ezero IV. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 164)

Levha 11. Ezero I-III. yapı katlarına ait maşrapa formları.(Leshtakov 1992: 16)

Levha 12. Ezero I-III yapı katlarına ait özel formlar. (Leshtakov 1992:19,24,25)

Levha 13. Ezero I-III tabakalarına ait amphora örnekleri.(Leshtakov 1992:22)

Levha 14. Ezero akıtacaklı kaplar.(Leshtakov 1992:24)

Levha 15. Dyadovo'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar.
(Leshtakov 1992: 32)

Levha 16. Dyadovo XIII-XVI katlarına ait formlar (Leshtakov 1992:38)

Levha 17. Dyadovo I-VI yapı katlarına ait emzikli ve boynuz çıkıntılı kap parçaları ve Sveti Kirilovo tipi maşrapa.(Leshtakov 1992:38)

Levha 18. Dyadovo I-II. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov1992:41)

Levha 19. Dyadovo II. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:42)

Levha 20. Dyadovo III. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:43)

Levha 21. Dyadovo IV. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:49)

Levha 22. Dyadovo IV. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:49)

Levha 23. Dyadovo III. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:45)

Levha 24. Dyadovo III. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:47)

Levha 25. Dyadovo IV. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:50)

Levha 26. 1998–1999 Mihalich'in kazı planı. (Stefanova 2000: 23)

Levha 27. Mihalich'in İTÇ'ye ait kap formları. Baskı bezemeli kaba mallar ve Troya I tipli tutamaklar. (Charles – Frierman: 1979: 167)

Levha 28. Mihalich ve Slivengrad bölgesi İTÇ II kap formları. (Leshtakov 1992: 77)

Levha 29. Mihalich İTÇ II kap formları. (Leshtakov 1992: 78)

Levha 30. Mihalich'in İTÇ II dönemi enkrüste bezemeli formları. (Childe 1956:Plate II)

Levha 31. Mihalich, antropomorfik kap parçası. (Stefanova 2000: 28)

Levha 32. Karanovo'nun topografik planı. (Leshtakov 1992:53)

Levha 33. Karanovo İTÇ I Çanak-çömlek form ve bezemeleri. (Hiller-Nikolov 1997: Tafel 154)

Levha 34. Karanovo İTÇ I Çanak-çömlek form ve bezemeleri. (Hiller-Nikolov 1997: Tafel 162)

Levha 35. Karanovo İTÇ I Çanak-çömlek form ve bezemeleri. (Hiller-Nikolov 1997: Tafel, 148, 155, 161, 164)

Levha 36. Karanovo VII'den bulunmuş Ezero benzeri kanallı keramikler. (Hiller-Nikolov 1997: Tafel 146-148)

Levha 37. Karanovo'nun Ezero A dönemi çanak çömlek form ve bezemeleri. (m-o hariç) (Leshtakov 1992: 56)

Levha 38. Karanovo'nun İTÇ III dönemi çanak çömlek form ve bezemeleri. (Leshtakov 1992: 56)

Levha 39. Nova Zagora V'e ait kap formları.(Leshtakov 1992:30)

Levha 40. Nova Zagora VI'ya ait kap formları.(Leshtakov 1992:30)

Levha 41. Vesselinovo'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar.
(Leshtakov 1992: 59)

Levha 42. Vesselinovo II'nin üst katmanından çıkan keramik formları.(Leshtakov 1992:61)

Levha 43. Vesselinovo II, çeşitli kap formları ve "M" harfini andıran kazıma bezemeli testiler. (Leshtakov 1992:66)

Levha 44. Sveti Kirilovo'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar.
(Leshtakov 1992:67)

Levha 45. Sveti Kirilovo İlk Tunç Çağı III keramikleri.(Leshtakov 1992:62)

Levha 46. Galabovo'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar.
(Leshtakov 2002: 200)

Levha 47. Galabovo, Baa Dere ve Konstantia'dan depas örnekleri. (Leshtakov 1996: 279)

Levha 48. Galabovo, I.yapı katına ait kap formları. (Leshtakov 2002: 210)

Levha 49. Galabovo, III. yapı katına ait çark ve el yapımı kaplar. (Leshtakov 2002:208)

Levha 50. Galabovo, yapı kompleksinden gelen, tankard, çark yapımı amphora.
(Leshtakov 2002: 204)

Levha 51. Galabovo, II. yapı katına ait gaga ağızlı testi ve I. yapı katına ait önemli testi formları. (Leshtakov 2002:203)

Levha 52. Galabovo, çeşitli tiplerde çark ve el yapımı amphora örnekleri, I-III. yapı katları. (Leshtakov 2002: 205)

Levha 53. Galabovo, I-III. yapı katından gelen çaydanlık formları. (Leshtakov 2002:206)

Levha 54. Galabovo, I.yapı katından çeşitli kap formları. (Leshtakov 2002: 202)

Levha 55. Konstantia'nın topografik planı. (Leshtakov 2004: 25)

Levha 56. Konstantia'nın İTÇ III dönemi kap formları. (Leshtakov 2004: 37)

Levha 57. Konstantia'nın İTÇ III dönemi kap formları. (Leshtakov 2004: 40)

Levha 58. Konstantia'nın İTÇ III dönemi kap formları. (Leshtakov 2004: 42)

Levha 59. Konstantia'nın kap ve kulp formları. (Leshtakov 2004:46)

Levha 60. Konstantia'nın kulp tipleri. (Leshtakov 2004: 47)

Levha 61. Konstantia, I-III. yapı katları keramik örnekleri. (Leshtakov 1992: 70)

Levha 62. Kanlıgeçit 2008, genel plan. (Özdoğan-Schwarzberg-Özdoğan 2010: 369, Fig.2)

Levha 63. Kanlıgeçit, megaron evresi rekonstrüksiyon sonrası.(ArkeoAtlas 2010:128)

Levha 64. Kanlıgeçit İTÇ tüm kapları, (Özdoğan-Schwarzberg - Özdoğan 2010-372, Fig.8)

Levha 65. Kanlıgeçit'te bulunan Anadolu geleneğinde yapılmış, kırmızı astarlı ve parlak yüzeyli kaplar. (Efe 2003:116)

Levha 66. Yunatsite'nin topografik planı. (Balabina-Mishina 2007: 10)

Levha 67. Yunatsite III. tabakadan nokta dipli maşrapa. (Plovdiv Arkeoloji Müzesi) (<http://www.examiner.com/x-43946-World-Culture-Examiner~y2010m4d14-Alcohol-as-a--social-identity-construct-in-prehistory>)

Levha 68. Yunatsite tipi maşrapa örnekleri. (Leshtakov 2006: 180)

Levha 69. Dubene-Sarovka apsidal yapı kalıntısı. (Nikolova 1995d: 19)

Levha 70. Dubene Sarovka İTÇ I çanak çömlek formları (Nikolova 2005: 95)

Levha 71. Dubene-Sarovka'nın II. yapı katı ve alt kültür katmanından gelen keramik formları. (Nikolova 1995a: 101,103)

Levha 72. Dubene Sarovka İTÇ II çanak çömlek formları. (Nikolova 1999: 204).

Levha 73. Plovdiv-Nebet Tepe'den askos örneği. (Plovdiv Arkeoloji Müzesi) (<http://www.examiner.com/x-43946-World-Culture-Examiner~y2010m4d14-Alcohol-as-a--social-identity-construct-in-prehistory>)

Levha 74. Dubene Sarovka İTÇ II çanak çömlek form ve bezemeleri. (Nikolova 1999:205)

Levha 75. Dubene Sarovka İTÇ II çanak çömlek bezemeleri. (Nikolova 1999: 202,206, Nikolova 1995d: 15)

Levha 76. Sitagroi, ambar kompleksi (The Bin Complex).(Renfrew1986: Plate XX)

Levha 77. Sitagroi, uzun ev (Long House) kompleksi. (Renfrew 1986: Plate XXIII)

Levha 78. Sitagroi, yanık ev (Burnth House) kompleksi. (Renfrew 1986: Plate XXVII)

Levha 79. Sitagroi IV. tabaka kâse ve maşrapaları. c ve d hariç bütün hepsi siyah ve parlak açkılıdır.(Sherratt 1986: 450)

Levha 80. Sitagroi IV. tabaka ip delik tutamaklı(b,c) bezemeli kâse örnekleri. a,b ve f siyah ve parlak açkılı, d ise yumuşak bir yüzey görünümüne sahiptir.(Sherratt 1986: 451)

Levha 81. Sitagroi IV. tabaka, ip delik tutamaklı (a-c), sık nokta bezemeli(f), dışa dönük dudaklı kazıma ve sık nokta bezemeli(d) veya gövdesi üzerinde kanallı bir bezemeye sahip(h,i), içe dönük dudaklı dikey boynuzu andıran bezeme (e), kanallı ve ip delik tutamaklı gövde parçası(b), plastik nokta bezemeli çömlek (g). (Sherratt 1986: 452)

Levha 82. Sitagroi IV, Kaba işlenmiş siyah ve parlak açkılı urne benzeri kaplar (a,b,e), çıkıntı dudaklı ağız parçası (c), ip delik tutamaklı kâse (d). (Sherratt 1986: 453)

Levha 83. Sitagroi IV/Va, Kazıma ve baskı bezemeli küçük kâseler (a,b,c,e,g), tutamaklı olanlar (d), açkılı olanlar (h), asma kulpları olan kap (f), yüksek kulplu, kanallı bezemeye sahip açkılı maşrapa (i), omphalos dipli kâse örnekleri. (a-e,h) (Sherratt 1986: 456)

Levha 84. Sitagroi Va. Bezemeli kâseler. Ağız kenarı kazıma ve baskı bezemeye sahip konik kâseler (a,h), ip baskı bezemeli kâseler (f,g) veya baskı ve çıkıntı

tutamaklılar (d), çok iyi açkılanmış, kazıma, baskı ve askı delikli s-profilli kâseler (i); kazıma bezemeli parçalar (j), baskı bezemeliler (b,c,k), zigzag kazıma bezemeli kaplar (e). (Sherratt 1986: 459)

Levha 85. Sitagroi IV/Va. Kâseler. Konik formlu; bodur formlu (a,b), içe dönük dudaklı ve tutamaklı kâseler (c). Hepsi kabaca açkılanmıştır. (Sherratt 1986: 461)

Levha 86. Sitagroi Va. Geniş kaplar. Konik kâseler (a) ve tutamaklı urne benzeri kaplar (b). (Sherratt 1986: 464)

Levha 87. Sitagroi Va. Kabaca açkılanmış, geniş koni biçimli kâse (a) ve konik çıkıntılara sahip çömlek (b). (Sherratt 1986: 463)

Levha 88. Sitagroi IV/Va. Konik kâse formları. Çok iyi açkılanmışlardır, çıkıntı tutamağa ve tamirat deliğine sahiptir (a). Ağız kenarı kalınlaştırılmış, açkılı kazıma bezemeli örnekler de vardır (b). (Sherratt 1986: 458)

Levha 89. Sitagroi IV/Va. Kapalı formlar. Açkılı testi formları (a,e), çıkıntı tutamaklı, içi ve dışı açkılı testiler (e), kanallı bezemeye sahip açkılı çömllekler (f), kulplu kapak parçası (c) ve kayış kulplu parçası (d). (Sherratt 1986: 460)

Levha 90. Sitagroi IV/Va. Urne benzeri kaplar. Çıkıntı tutamaklı (a), askı delikli, kabaca açkılanmış olanlar (b), tutamaklı kaba ve hafif açkılılar (c), zigzag, kabartma kordon bezemeli urneler (d) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 462)

Levha 91. Sitagroi Va. Geniş kaplar. Tutamaklı çömllekler (a) ve yüksek kulplu urne benzeri kaplar (b). (Sherratt 1986: 465)

Levha 92. Sitagroi Vb. Küçük kulplu maşrapalar. Tek kulplular (a-z) ve çift kulplular (w). (Sherratt 1986: 466)

Levha 93. Sitagroi Vb. Küçük çömlek (a), kâse (b), nokta dipli maşrapa (c), minyatür kaplar (d-h), tabak veya kapak parçası (i) ele geçen buluntulardandır. (Sherratt 1986: 473)

Levha 94. Sitagroi Vb. Kulplu kâseler (a,b,d,e), kulpsuz kâseler (c), kulplu ve dik ağız kenarlı kâseler (f-j), kabaca açkılanmış, dik ağız kenarlı urne benzeri kaplar (k) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 470)

Levha 95. Sitagroi Vb. Kâseler (a-e,g), asmak için kulpları olan, yuvarlak dipli çömlek (f), amfora (j), uzun boyunlu çömlükler (k) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 471)

Levha 96. Sitagroi Vb. İçe dönük ağız kenarlı kâse formları (a,b,c,e), yatay tutamaklı (d) veya kulplu (f) parçalar, dikey kabartma bezemeli ağız kenarları (g,i), T-biçimli ağız kenarları (h,j,k,l), trompet biçimli tutamaklar (m-p, s-u) veya ip delik tutamaklı (r,v) örnekler ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 472)

Levha 97. Sitagroi Vb. Tutamaklı urne benzeri kap ve parçaları (a,b,c,d), baskı bezemeli kordon kabartmalar (d,e), dışa doğru çıkıntı yapan dipler (f,h) ve kapak parçası (g) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 468)

Levha 98. Sitagroi Vb. Kabaca açkılanmış, baskı nokta bezemeli, tutamaklı urne benzeri kaplar (c), kordon kabartmalı ağız kenarları (a), çıkıntılı ve baskı nokta bezemeli parçalar (b), yarık ağız kenarlı parçalar (d), çıkıntı tutamaklar (e), baskı bezemeli kordon kabartmalar (f), parmak baskı bezemeler (g) ve baskı nokta bezemeli kaplar (h) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 469)

Levha 99. Dikili Tash'ın topografik planı. (Seferiades 1996: 104)

Levha 100. Dikili Tash İTÇ buluntuları. (Seferiades 1996: 105-128)

Levha 101. Dikili Tash kanallı keramik örnekleri (Seferiades 1996: 115)

Levha 102. Dikili Tash İTÇ kap formları (Seferiades 1996: 108,110,123)

Levha 103. Dikili Tash İTÇ kap formları (Seferiades 1996: 116)

Levha 104. Dikili Tash ip baskı bezemeli örnekler (Seferiades 1996: 127)

Levha 105. Urdoviza İp Baskı Bezeme (Draganov 1995: 230)

Levha 106. Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:38)

Levha 107. Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:32)

Levha 108. Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:33)

Levha 109. Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:34)

Levha 110. Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:36)

Levha 111. Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:31)

Levha 112. Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:38) (G. Tonceva, “Un Habitat Lacustre De L’age Du Bronze Ancien Dans Les Environs De La Ville De Varna”, *Dacia*, XXV, Varna, 1981,s:174,5, 910(a-b); Petre I. Roman, *Beitrag Zur Problematik Der Schnurverzierten Keramik Südosteuropas*, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz Am Rhein, 1993, Tafel 147:10)

Levha 113. Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:37)

Levha 114. Sozopol Yerleşiminin konumu ve sahil şeridi değişimleri. (Draganov 1995: 239)

Levha 115. Sozopol, İTÇ dönemi çanak çömlek formları. (Draganov 1995: 238)

GİRİŞ

Tez konumuzu oluşturan Trakya, batıda Struma Vadisi, kuzeyde Balkan Dağları, doğuda İstanbul ve Çanakkale boğazları, güneyde ise Ege Denizi ile sınırlanmaktadır. Trakya denilen topraklar günümüzde Bulgaristan, Yunanistan ve Trakya olmak üzere üç ülkenin sınırları içinde yer almaktadır. Bu sınırlar kapsamında Bulgaristan Trakyası, en çok İlk Tunç Çağı yerleşiminin kazıldığı bölgeyi temsil etmektedir. Bulgaristan'daki ilk çalışmalar Ondokuzuncu yüzyılının sonlarında H.Skorpil, K.Skorpil, P.Jerome, G.Sevre ve A.Degrad tarafından, Tunç Çağı materyal kültürünün karşılaştırmalı olarak incelenmesi ile başlamıştır. Daha sonra II. Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte, G.Kacarov, 1912 yılında, Stara Zagora bölgesindeki Kirilovo Köyü (Sveti Kirilovo veya Kirilometodievo) kazıları ile ilk "sistemli" kazılara başlamıştır. Bunu izleyen yıllarda, Meriç ve Tunca Nehirleri kenarındaki yerleşim yerlerinde de kazılar yapılmaya başlanmış olup (Sveti Kirilovo, Vesselinovo, Yunatsite, Karanovo ve Simeonovgrad), bu kazılar sonucunda Trakya kültürlerini Anadolu ile bağlamaya çalışan çalışmalar yapılmıştır. Bulgaristan'ın, Makedonya ve Troas ile olan kültürel bağları, metal buluntulara ve bazı önemli keramik formlarına dayandırılarak kurulmaya başlanmıştır¹.

II. Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar olan süreç, Bulgaristan'daki ikinci dönem araştırmaları oluşturmaktadır. Bu dönemde, Güneydoğu Bulgaristan'da V.Mikov, Karanovo ve Ezero yerleşim yerlerini kazmış, M.Dimitrov, Stara Zagora Bölgesi'ndeki Bereketska mezarlık yerleşmesinde kazılar yapmıştır. A.Margos, G.Tonceva ve I.S.Ivanov, Varna gölü çevresinde yer alan İTÇ yerleşmelerinden bilgiler elde etmiştir.² Bu dönemlerde, Girit, Kiklatlar ve Kuzey Yunanistan ile analogi yapılarak dönemlere ayırmada İTÇ, OTÇ ve STÇ ayrımı benimsenmiş,

¹ Ivan Panayotov, "Studies On The Bronze Age In The Bulgarian Lands", *Thracia* 8, Serdicae, 1988, s:158.

² Panayotov 1988: 158.

Troya'nın (Hisarlık Tepe) tabakalanması ve Mısır hanedanlarının tarihi, Trakya için “kronolojik standart” olarak kabul edilmiştir³ (Bkz. Tablo 1).

MISIR	YUNANİSTAN
Erken Hanedanlık (MÖ.3100–2686)	Son Neolitik (MÖ. 3700–2900)
Eski Krallık (MÖ.2686–2181)	
1. Orta Dönem (MÖ.2181–2055)	İlk Tunç Çağı (MÖ.2900–2000)
Orta Krallık (MÖ.2055–1650)	
2.Orta Dönem (MÖ.1650–1550)	Orta Helladik (MÖ.2100–1700)
Yeni Krallık (MÖ.1550–1069)	Son Helladik Ic (MÖ.1700–1550)

Tablo 1: Mısır Hanedanları Tarihi (Warren 1995, Kitchen 1991, Steel 2004)

Özellikle, bu ilk ve ikinci dönem çalışmalarda da görüldüğü üzere bu dönemlerde etkisini çok fazlaca hissettiğimiz Mezopotamya odaklı “yayılmacı” (difüzyonist) akımların varlığı ile bu kültürleri doğuya bağlama isteği çok hâkim bir konumda olmuştur. 1970’lerden sonraki dönemde ise radyokarbon tarihlendirmelerinin kesinlik kazanması ile birlikte kronoloji çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Pazarcık bölgesinde yer alan Yunatsite Köyü sınırlarındaki yerleşim yerinde de İTÇ ve OTÇ’ye tarihlenen yerleşim yerlerinin araştırılması yapılmış, 1976 yılında R.Katincharov ve V.Mazanova bu kazının yöneticileri olmuştur. Bulgaristan’ın en büyük höyüklerinden biri olan, Sliven bölgesindeki Dyadovo höyüğü, 1977 yılında R.Katincharov, N.Vries başkanlığında Bulgar ve Hollandalı araştırmacılardan oluşan bir ekip tarafından kazılmıştır. 1979 yılında I.S.Ivanov tarafından ise Varna Gölü çalışmalarına başlanmış ve göl içerisinde kalmış İTÇ yerleşim yerleri tespit edilmiştir. I.Panajotov ile A.Salkin tarafından kuzeydoğu Bulgaristan’daki Çukur Mezar Kültürü (Pit Grave Culture) incelenmiştir. Özellikle 1980’lerden sonra, radyokarbon tarihlendirmelerinin de bir sonucu olarak, “bağımsız gelişim” modelleri benimsenmeye başlanmış, Mezopotamya odaklı görüşün yerini

³ Krassimir Leshtakov, “The Bronze Age In Upper Thrace”, *TOM 3*, Sofia, 2006, s:142.

Avrupa-merkezci (Eurocentrism) yaklaşım almış, yayılımcı kural da yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır.⁴

Yunanistan Trakya'sında İTÇ dönemi araştırmaları, ilk kez 1915-1919 yılları arasında C.W. Blegen ve F.B. Welch tarafından Philippi il sınırları içinde yer alan Dikili Tash'ta gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Dikili Tash'taki kazı çalışmalarına, 1961-1975 yılları arasında J. Deshayes ve D. Theocharis tarafından devam edilmiştir⁵. Drama bölgesinde, 1965 yılında D.R.Jane, C.Renfrew ile birlikte D.French'in de tarifleri ile kapsamlı bir yüzey araştırmasına başlanmış ve bu bölgede birçok prehistorik yerleşme tespit edilmiştir.⁶ Yüzey araştırmasının akabinde 1968 yılında ise Sitagroi kazılarına başlanmıştır. Bu kazılar ışığında bu bölgenin de Trakya ve Balkan kültürel sisteminden ayrılmadığı açıklık kazanmıştır.

Türkiye Trakyası, Anadolu ile Trakya ve Balkanlar arasındaki ilişkinin anlaşılması bağlamında coğrafi anlamda çok büyük bir önem taşımaktadır. Bu bölge, güneyde Ege ile Marmara Denizi, doğuda Karadeniz, kuzeyde Istranca (Yıldız) Dağları ve batıda da Rodop etekleri boyunca uzanan Meriç ile sınırlanmıştır. Güneydoğu Avrupa ve Yakındoğu arasındaki bağların anlaşılması bakımından sözü edilen bölgede yapılan kapsamlı prehistorik araştırmalara ilk defa 1979 yılında M. Özdoğan ve ekibi tarafından başlanmıştır. Yapılan bu araştırmaların yanı sıra, B.Erdoğan'un, 1995 yılında başlattığı Edirne ili ve Meriç sekileri boyunca yapmış olduğu yoğun yüzey araştırmaları ile de bu mikro bölgenin prehistorik dönemi hakkında önemli bilgilere ulaşılmıştır⁷. Yapılan yüzey araştırmalarının vermiş olduğu sonuçlara göre, İlk Tunç Çağı, 1993-94 yılında Kanlıgeçit ve Menekşe Çatağı yerleşmelerinde araştırılmaya başlanmıştır.

⁴ Özdoğan, Mehmet, "Tarihöncesi Dönemlerde Anadolu ile Balkanlar Arasındaki Kültür İlişkileri ve Trakya'da Yapılan Yeni Kazı Çalışmaları", *TÜBA-AR, sayı 1*, Ankara, 1998, s:66.

⁵ Seferiades, Michael, "Deshayes' Excavations At Dikili Tash: Early Bronze Age" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996, s:95.

⁶ Colin Renfrew, "Northeastern Greece:The Archaeological Problem" *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece*, Volume 1, Los Angeles, California, 1986, s:4.

⁷ Burçin Erdoğan, "Edirne İli 1995 Yılı Yüzey Araştırması", *XIV. AraST. Cilt 1*, Ankara, 1997, s:273.

Araştırma tarihine bakıldığında dahi Trakya'daki arkeolojik araştırmaların bölgeler arası eşit olmayan bir dağılım sergilediği anlaşılmaktadır. Bulgaristan Trakyası, İTÇ yerleşimlerinin en yoğun araştırıldığı bölge olmasına rağmen, kazılan yerleşimlerin yayınlarının sınırlı veya yüzeysel olması nedeniyle İlk Tunç Çağı dönemiyle ilgili arzu edilen ölçüde bilgi sunamamaktadır. “Trakya’da İlk Tunç Çağı Kronolojik Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi” başlıklı tez araştırmamızın amacını, tüm Trakya’da şimdiye dek yapılan İTÇ kazılarından elde edilen tüm verileri birleştirerek, Trakya’da İlk Tunç Çağı kronolojik ayrımını oluşturan ölçütleri saptamak ve bu kronolojinin oluşturulmasına yönelik olası sorunları belirlemeye çalışmaktır.

Bu amaçla tezin, “**Trakya’nın Coğrafi Özellikleri ve Kültür Bölgeleri**” adlı **Birinci Bölüm**’ünde, öncelikle bölgenin coğrafi özellikleri tanımlanarak, çalışmada belirlenen 4 alt kültür bölgesinin sınırları ve bu bölgelerde bilinen tüm İTÇ yerleşmeleri ile anahtar yerleşim yerleri açıklanmıştır. “**Trakya’da İlk Tunç Çağı’nın Başlangıç Sorunu**” başlıklı **İkinci Bölüm**’de, bölgede Kalkolitik ile İTÇ arasında görülen iskân boşluğu, bunun olası sebepleri ve İTÇ’nin başlangıcının bölgelere göre değişen tarihleri ele alınmıştır. “**Trakya İTÇ Dönemi Anahtar Yerleşmeleri**” adlı **Üçüncü Bölüm**, tezin ana bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde, bölgede kazısı yapılan İTÇ yerleşmeleri, Doğu Trakya, Batı Trakya, Kuzey Yunanistan ve Karadeniz Sahil Kesimi olmak üzere 4 alt bölge kapsamında irdelenmiştir. III. Bölüm, Trakya’daki İTÇ yerleşmelerinin tabakalanma, mimari ve keramik silsilesinin ayrı ayrı anlatıldığı bölümü temsil etmektedir. “**Değerlendirme**” adlı **IV. Bölüm**’de, 4 alt bölge kapsamında ele aldığımız Trakya’da, İTÇ I-II ve III evrelerinin kronolojik ayrımında esas alınan ölçütler karşılaştırmalı olarak saptanmaya çalışılmıştır. Trakya İTÇ kronolojisinin oluşturulmasına yönelik sorun ve öneriler ise “**Sonuç**” bölümünde açıklanmaya çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

TRAKYA’NIN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE KÜLTÜR BÖLGELERİ

Coğrafya kültür bölgelerinin oluşumunda ve kültürler arası etkileşim şablonlarının belirlenmesinde aktif bir rol oynamaktadır. Bu nedenle bu bölümde Trakya Bölgesi’nin arkeolojik ve tarihsel bağlamda açıklamasına geçmeden önce, söz konusu bölgenin sınırları, coğrafi özellikleri, alt kültür bölgeleri ve bu alt kültür bölgelerindeki anahtar İlk Tunç Çağı yerleşmeleri ele alınacaktır.

Trakya Bölgesi tarihi ve coğrafi anlamda Güneydoğu Avrupa’da, günümüz siyasi sınırlarına göre üç ülkenin toprakları içinde yer almaktadır (**Harita 1**). Bu ülkeler, Bulgaristan (Тракия, *Trakiya*), Yunanistan (Θράκη, *Thráki*) ve Türkiye (Trakya)’dır. Trakya’nın sınırları kuzeyde Balkan Dağları⁸, güneyde Ege Denizi, doğuda İstanbul ve Çanakkale boğazları, batıda ise Struma (Strymon)⁹ Nehri¹⁰ ile çevrelenmektedir¹¹ (**Harita 2**). Heredotos, Trakya’nın kuzey sınırı olarak Istros (Tuna) nehrini kabul etmiş, Karadeniz (Pontos Euksenios), Marmara Denizi kıyıları ve Ege Denizi’nin üst kuzey kıyı kesimlerini sınır olarak vermiştir. Batı sınır olarak da ilk zamanlarda Vardar (Axios), Struma (Strimon) nehri kabul edilmiştir. Daha sonraları ise Karasu (Nestros) Nehri sınır olarak alınmıştır¹². Ünlü coğrafyacı Strabon ise, Trakya Bölgesi’nin sınırlarını belirtirken Struma Nehri’ni bölgenin en batı ucunda göstermiştir¹³.

⁸ **Balkan Dağları** (Bulgarca, *Stara Planina* "Стара Планина"): Bulgaristan’ı kuzey batıdan, doğuya, ortadan bölen, yaklaşık 600 km. uzunluğa sahip dağdır. En yüksek yeri V.Botev (2376 m). dir.

⁹ **Struma Nehri** (Bulgarca Struma veya Strymónas (Струма), Yunanca Strimonas (Στρυμόνας), Türkçe Karasu): Bulgaristan ve Yunanistan sınırları içinde yer alan 415 km. uzunluğa sahip bir nehirdir.

¹⁰ Thomas Swinburne Carr, *History And Geography Of Greece*, Simpkin, Marshall & CO, 1838, London, s: 56

¹¹ Peter Brown, Oleg Grabar, *Late Antiquity*, Princeton University Press, 1999, s:726

¹² Herodot I:28: Xenophon Anabasis. 7:II, 22:IV

¹³ Strabon: XII, XIII, XIV.

Her ne kadar bu sınırlar MÖ. 700 – MS. 46. yılları arasında¹⁴ bu bölgede yaşamış ve bölgeye ismini vermiş Traklar'ı işaret etse de, bu çalışmanın kapsadığı dönem olan MÖ. 3. binyılda da bölgenin söz konusu sınırlar içinde genel bir kültürel birlikteliğe sahip olduğu gözlenmektedir. Bunda coğrafi ve fiziki koşulların etkisi, aynı zamanda MÖ 4. binyıl sonundan beri değişmeyen hayvancılık ve tarım arazilerinin dağılımı etkili olmuştur diyebiliriz.

Trakya Bölgesi, materyal kültürüne dayalı olarak, “Doğu Trakya”, “Batı Trakya”, “Kuzey Yunanistan” ve “Karadeniz Sahil Şeridi” olmak üzere dört alt kültür bölgesine ayrılmaktadır (**Harita 3-4**). Trakya Bölgesi'nin **Doğu Trakya** olarak adlandırılan bölümü, bazı araştırmacılara göre Güney Bulgaristan adı altında da incelenmektedir¹⁵. Bölgenin sınırlarını, kuzeyde Balkan Dağları, güneyde Rodop Dağları, doğuda Ergene havzasını da içine alan bölge de dâhil olmak üzere İstanbul Boğazı'na kadar uzanan kesim oluşturmaktadır. Yukarıda da vurgulandığı gibi, aslında Doğu Trakya'yı Batı Trakya'dan ayıran coğrafi bir unsur bulunmamaktadır. Bu nedenle, Doğu Trakya'nın batı sınırının, salt keramik kültürüne dayanarak Plovdiv İli'nin doğu sınırı ile çizildiği vurgulanmalıdır. Özet olarak Doğu Trakya olarak adlandırılan bölge, Bulgaristan'ın Plovdiv İli'nin doğusundan başlayarak, tüm Türkiye Trakyası'nı içine alan bölgeyi temsil etmektedir. Doğu Trakya'nın Bulgaristan sınırları içinde kalan kesiminde, geniş veya küçük çaplı olmak üzere önemli olarak toplam 22 yerleşim yerinde kazı yapılmıştır (**Bkz. sayfa 116**). Bu yerleşim yerlerinin, 19 tanesinin höyük, üçünün ise düz yerleşim yeri olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu bölgede kazısı yapılan eski ve yeni birçok İTÇ yerleşimi olmasına karşın, İlk Tunç Çağı'nın tüm tabakalarını kapsayan Ezero Höyük, bu bölgenin İTÇ kronolojisinin oluşturulmasında anahtar yerleşim yeri olma özelliğini günümüzde de korumaktadır (**Harita 5**). Ezero Höyüğü, Nova Zagora bölgesindeki Ezero Köyü yakınında yer alır ve söz konusu höyüğün anahtar yerleşim yeri olarak kabul edilmesinin gerisinde kazı çalışmaları ile ortaya çıkan keramiklerin, stratigrafik tabakalara göre İTÇ'nin alt dönemlerine ayrılarak yayınlanmış olması uzanmaktadır.

¹⁴ Christopher Webber , *The Thracians 700 BC – 46 AD*, Osprey Publishing, 2001, s:4

¹⁵ Leshtakov 1992: 6

Her ne kadar Türkiye Trakya'sı bütünüyle, Doğu Trakya kültür bölgesi içine dâhil edilmiş olsa da, bu bölge -özellikle İlk Tunç Çağı'nda- kendi içinde, kıyı ve iç bölgeler olmak üzere iki alt kültür bölgesine ayrılmaktadır.¹⁶ Gelibolu Yarımadası ve Marmara Denizi'nin kuzey kıyıları kıyı bölgesini temsil ederken, Edirne ve Kırklareli illerini içine alan Ergene Havzası iç bölgeleri karakterize etmektedir.

Türkiye Trakya'sının iç kesimlerinde İTÇ'ye ait toplam 37 yerleşim yeri tespit edilmiş olup bunların çoğu höyük niteliğinde olmayan kısa süreli yerleşmeleri karakterize etmektedir (**Harita 6-7**) (**Bkz. sayfa 119**). Ergene Havzası'nda höyükleşmenin hiç görülmemiş olması, bu bölgeyi Bulgaristan Trakya'sından ayıran bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergene Havzası'nda kazısı yapılan tek bir yerleşim yeri bulunmaktadır. Bu nedenle, 1994 yılından beri kazılan ve Kırklareli'nin yaklaşık 2 km güneyinde yer alan Kanlıgeçit yerleşmesi bölge için anahtar yerleşim yeridir. Kanlıgeçit İTÇ yerleşmesinden elde edilen bulgular henüz kapsamlı olarak yayınlanmamış olmakla birlikte, bilinen keramik örneklerinden, İTÇ III öncesi kültürel düzlemi Ezero benzeri malların temsil ettiği ve Marmara'nın sahil şeridi ile herhangi bir benzerliğinin bulunmadığı saptanmaktadır. Sonuç olarak hem yüzey araştırmalarından hem de Kanlıgeçit kazılarında elde edilen bulgular, genel olarak Ergene Havzası'nın Ezero kültürünün yayılım alanı içinde kaldığına tanıklık etmektedir. Başka bir deyişle, kıyı bölgelerinden içlere doğru gidildikçe, Troya I özellikleri azalmakta, buna karşılık Balkan etkileri de artmaktadır.¹⁷

Bununla birlikte Gelibolu Yarımadası'ndan, İstanbul'a kadar yer alan kıyı bölgelerinde saptanan İTÇ yerleşmelerini tümüyle Ezero kültür bölgesine dâhil etmek güç görünmektedir. Söz konusu bölgede toplam 26 İlk Tunç Çağı yerleşimi saptanmıştır. Bu yerleşim yerlerinin 14 tanesinin höyük, geriye kalanların düz veya tepe üstü yerleşimi olduğu belirlenmiştir (**Bkz. sayfa 128**). Tekirdağ'ın 12 km

¹⁶ Burçin Erdoğan, *Prehistoric Settlements Of Eastern Thrace*, BAR, International Series 1424, 2005,s:51

¹⁷ Mehmet Özdoğan, "Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları 1981 Yılı Çalışmaları", *IV. KST*, Cilt:1, Ankara, 1983, s: 138

doğusunda yer alan Menekşe Çatağı yerleşmesi, bu bölgede kazısı yapılan tek yerleşim yeridir ve potansiyel olarak bölge için anahtar yerleşim yeri olma özelliğini bünyesinde barındırmaktadır. Ancak henüz yerleşimin tabakalandırılmasına ilişkin kısmi veya kapsamlı bir yayın yapılmadığından, Menekşe Çatağı'nı çalışmamızda anahtar yerleşim yeri olarak ele alamadığımız belirtilmelidir¹⁸. Her ne kadar kıyı bölgelerindeki kültürel silsilenin çerçevesi tam olarak çizilemese de, hem yüzey araştırmalarından hem de Menekşe Çatağı'ndan elde edilen keramik buluntularının, Anadolu ile bağlantılı bir kültürel düzemi temsil ettiği açıktır. Bu bölge özellikle Troya I dönemini temsil eden keramik özellikleri sergilese de, çok az olarak Bulgaristan'daki Ezero yerleşmesi ile ilintili malzeme de dikkati çekmektedir.¹⁹ Anadolu ile olan bu kuvvetli bağın Gelibolu Yarımadası'na gelindikçe arttığı gözlenmektedir²⁰. Özellikle Edirne'nin güneyi (Enez Bölgesi), Gelibolu Yarımadası ve Tekirdağ'ın Marmara Denizi kıyılarında çok sayıda İlk Tunç Çağı yerleşim yeri tespit edilmiş olmasına rağmen, İstanbul Boğazı da dâhil olmak üzere Marmara'nın doğusunda Neolitik'ten Orta Demir Çağı'na kadar uzanan döneme ait tek bir keramik parçasına rastlanılmamıştır²¹. Bu olasılıkla Bizans ve Osmanlı dönemlerinden beri süregelen yoğun yerleşimin, erken dönem yerleşmelerini tahrip etmesiyle açıklanabilir bir durumdur. Ancak son yıllarda İstanbul'da kazısı devam eden Marmaray Tüp Tünel Projesi kapsamında yapılan arkeolojik kurtarma kazıları ile Yenikapı'da Neolitik ve Demir Çağı'na²² ait materyal kaydın saptandığı, dolayısıyla en azından bu dönemlerde İstanbul Boğazı çevresinin iskân edildiği öğrenilmektedir.²³

¹⁸ Kazısına göre, Menekşe Çatağı'nda yerel Trakya özellikleri ile birlikte Anadolu etkilerinin de görüldüğü İTÇ I-II kültürleri tespit edilmiştir. Höyükte İTÇ III iskânının varlığından bahsedilmemekle birlikte, ele geçen bazı keramiklerin Sveti Kirilovo Evresi ile benzerlik gösterdiği öne sürülmüştür. Sveti Kirilovo Evresi, Bulgaristan'da İTÇ III olarak tanımlandığından, ileri sürülen görüşlerle Menekşe Çatağı'ndaki İTÇ kültür silsilesi, tarafımızdan anlaşılamamıştır.

¹⁹ Özdoğan 1983: 138

²⁰ Özdoğan 1983: 138

²¹ Mehmet Özdoğan, "The Black Sea, The Sea Of Marmara And Bronze Age Archaeology: An Archaeological Predicament", *Troia And The Troad*, Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, 2003, s:111

²² 2004-2010 yılları arasındaki Yenikapı'daki kazı ve araştırmalarındaki kişisel gözlemlere ve kazı alanını ziyarete gelen Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın ilk gözlemlerine dayanmaktadır.

²³ Gülbahar Baran Çelik, "Yenikapı'da Günlük Yaşam", *Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı: Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları*, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s:216-229

Batı Trakya olarak adlandırılan bölge, batıda Struma Nehri ile doğuda Plovdiv İli arasında kalan kesimi karakterize etmektedir. Daha önce birkaç kez vurgulandığı gibi, aslında bu bölge Meriç Nehri Havzası'nın batı uzantısını (Yukarı Meriç Havzası) oluşturur ve coğrafi olarak bu bölgeyi Doğu Trakya'dan ayıran herhangi bir özellik bulunmamaktadır. Bu bölgede önemli olarak kazısı yapılan 6 yerleşim yerinden 5'ini höyükler temsil eder (**Harita 8**) (**Bkz. sayfa 141**). Pazarcık ilinin 8 km. batısında yer alan ve İTÇ boyunca iskân edilmiş olan Yunatsite Höyük, bölgedeki anahtar yerleşim yeri olarak kabul edilmektedir. Nitekim söz konusu bölge, "Yunatsite Kültür Bölgesi" olarak da tanımlanmaktadır. Bulgar araştırmacılar bu bölgeyi keramik kültürüne dayalı olarak Doğu Trakya'dan ayırmaktadır ve söz konusu ayırıcı özellikler arasında, Kanal Bezemli Mallar (Channeled Ware) ve Oluk Bezemeli Malların (Grooved Ware) yoğun kullanımı ve bu bölgeye özgü olduğu öne sürülen belli formlar (nokta dipli maşrapalar/ pointed bottom cups, askos gibi) yer almaktadır. Her iki bölge arasında keramik kültürüne ilişkin birkaç farklılık daha saptanabilmektedir. İTÇ III'de Anadolu türü keramiklerin, Batı Trakya'da hiç ele geçmediği gözlenirken, Doğu Trakya'da kaydedilmeyen Batı Trakya'ya özgü bazı keramik tekniklerinin ise Baden-Kostolac gibi bölgenin batısındaki kültürlerle ilişkilendirildiği dikkati çekmektedir.

Yunanistan Trakyası; günümüz siyasi ayrımında Kuzey Yunanistan olarak adlandırılan, Kuzeydoğu Yunanistan ve Doğu Makedonya'yı da içine alan coğrafi kesimi temsil etmektedir. Yunanlılar bu bölgeye *Thráki* (Θράκη) olarak adlandırmaktadır. Bu bölgenin, kuzey, doğu ve batı sınırlarını Rodop dağları, güneyini ise Ege Denizi sınırlar ve temelde bölgeyi Drama ve Philippoi ovaları ile onun batısında kalan Kavala ile Dedeağaç arasındaki düzlük kesim meydana getirmektedir.

Rodop Dağları, Yunan karası ile Balkanlar'ı birbirinden ayırsa da, Balkanlarla bağlantının yine de küçük vadiler ile sağlanabildiği bilinmektedir. Ege ile Tuna Havzası arasındaki ana bağlantı, Selanik yakınlarındaki Vardar Nehri'nin

vadisi²⁴ ile sağlanırken, Struma Vadisi üzerinden de bugün Sırbistan'ın sınırları içinde kalan Morava Vadisi'ne kadar bağlantı kurulabilmektedir. Bu ve bunun gibi küçük geçitler ile bu bölgenin Bulgaristan ve Balkanlar ile bağlantısı sağlanmış olur²⁵. Kanal bezemeli malların hem bu bölge hem de Batı Trakya'da görülmesi bu bağlantıya tanıklık eden arkeolojik kanıtlar arasında sayılabilir²⁶. Nitekim Yunan karası ile Balkanları birbirine bağlayan bu geçitlerin Neolitik Dönem'den beri kullanıldığını gösteren kanıtlar da bulunmaktadır. Bu duruma Yunanistan Drama Bölgesi'nde yapılan yüzey araştırmaları²⁷ ve kazılar neticesinde bulunan "grafit boyalı" çanak çömleklerin, günümüz Bulgaristan ve Romanya siyasi sınırları içindeki Gulmenitsa kültürü ile benzerlik sergilemesi örnek gösterilebilir. Ayrıca Bulgaristan'ın erken Vesselinovo kültüründen tanıdığımız ayaklı kâselere ait silindirik ayakların Drama bölgesinde de ele geçtiği kaydedilmiştir.

Drama ve Philippoi ovaları, Yunanistan Trakya'sında yüzey araştırması ve kazı yapılan kesimi temsil etmektedir. Dedeğaç ve Kavala arasında kalan ve Nestos Nehri'nin denize döküldüğü yeri karakterize eden düzlük kesimde herhangi bir prehistorik yerleşimin varlığından bahsedilmemektedir. Araştırılan bölgede saptanan 5 İTÇ yerleşiminden sadece Drama Ovası'ndaki Sitagroi ve Philippoi Ovası'ndaki Dikili Tash höyüklerinin kazısı yapılmıştır (**Harita 9**) (**Bkz. sayfa 143**). Sitagroi, İTÇ'nin tüm evrelerini içermesi ve ayrıntılı yayınının yapılmış olması nedeniyle, bölge için anahtar yerleşim yeri olma özelliği taşımaktadır. Sözü edilen bölge, verimli toprakları açısından Teselya ve Orta Makedonya bölgesine benzemektedir. Ayrıca, Meriç vadisi kadar verimli bir bölge olduğu da vurgulanabilir. Bu verimine karşın, Philippoi Gölü'nün yakın geçmişe kadar sıtma hastalığı açısından ciddi bir tehlike oluşturduğu da bilinmektedir. 1918 yılında bu bölgede konaklayan İngiliz ordusunun %37'si sıtmadan etkilenmiştir. Yine 1922 yılından sonraki mübadele

²⁴ **Vardar Nehri: (Vardar = Axios)** (Yunanca: Αξιός, Makedonca: Вардар) Bu bölge Makedonya'nın en uzun nehrinin yer aldığı bölgedir. Ayrıca Yunanistan'ın da önemli nehirlerinden biridir. Vardar Nehri'nin toplam uzunluğu 388 km.dir. (www.wikipedia.com)

²⁵ Anthony F. Harding, "The Regional Context Of The Bulgarian Bronze Age", *Ancient Bulgaria*, Part I, Nottingham, 1983, s:168.

²⁶ Stefan Alexandrov, "The Early Bronze Age In Western Bulgaria: Periodization and Cultural Definition", *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995, s:256

²⁷ 1965 yazında Drama bölgesinde D.R. Jane, C. Renfrew ile birlikte D. French'in de tarifleri ile bir yüzey araştırması yapılmıştır. (Renfrew 1986: 4)

döneminde yerleşen mültecilerin %10'u sıtmadan etkilenmiştir. Ancak, günümüzde bu bölge temizlenmiş ve kurutulmuştur. Hatta kuru toprağı seven bir bitki olan tütün bile yetiştirilmektedir.²⁸

Balkan Dağları'nın güneyinde, Karadeniz'in kıyı şeridi boyunca yer alan bölge, bu çalışmada **Karadeniz Sahil Kesimi** olarak adlandırılmıştır. Aslında bu bölge, Türkiye Trakyası'nın İstanbul'a kadar uzanan tüm sahil şeridini içine almaktadır. Ancak araştırma eksikliği nedeniyle bu bölgenin İTÇ kültürlerine dair bilgi sadece Bulgaristan sınırları içinde kalan kesimden elde edilmektedir. Araştırmalar, buradaki yerleşmelerin çoğunun Karadeniz'in (ve Varna Gölü'nün) suları altında kalmış İlk Tunç Çağı ve Geç Kalkolitik dönem yerleşimlerine ait olduğunu göstermektedir. Yaklaşık 4. binyılın ortalarında Karadeniz'de su seviyesinin günümüzden 2 ile 5 m. arasında değişen oranda daha aşağıda olduğu saptanmıştır²⁹. Yapılan göl çalışmaları da, tatlı su canlılarının yaşadığı bir ortamın birden tuzlu su ortamına geçtiğini işaret etmektedir ve aynı bölgede değişik zamanlarda hem tatlı su hem de tuzlu su istiridyeleri ile karşılaşılmaktadır³⁰. Deniz seviyesindeki değişimin günümüzden yaklaşık 5700–4000 yıl önce gerçekleştiği, dolayısıyla bu değişimin İTÇ sonu ile OTÇ başına ait yerleşim yerlerini etkilediği belirlenmektedir.³¹

MÖ. 4. binyılın sonlarından itibaren hem Karadeniz su seviyelerinin değişmesi hem de bunlara bağlı olarak iklimin de değişmesi ile bazı kültürel değişimlerin meydana geldiği kaydedilmiştir. Kalkolitik dönemde hüküm süren ılık ve nemli iklimin yerini, İTÇ'de soğuk ve kuru bir iklim almıştır. Buna bağlı olarak flora ve fauna değişmiştir. Kalkolitik dönemde avcılığın ana uğraş olduğu ve balıkçılığın pek fazla gelişmemiş olduğu, İTÇ'de ise avcılık ve balıkçılığın geliştiği,

²⁸ Colin Renfrew, "Northeastern Greece: The Archaeological Problem" *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece*, Volume 1, Los Angeles, California, 1986, s:9.

²⁹ S. Stiros, "Holocene Sea-Level Oscillations and Inhabitation History in the Thracian Coasts", *Thracia Pontica VI*, Sofia, 2003, s:205

³⁰ Preslav Peev, "Submerged Prehistoric Settlements Along The Western Black Sea Coast: The Problem Of Situation", *The Geoarchaeology Of River Valleys*, Archaeolingua, Budapest, 2004, s:166

³¹ Elisaveta Bozhilova - Mariana Filipova, "Paleoecological Conditions On The Area Of The Prehistoric Settlement Of Urdoviza Near Kiten. *Thracia Pontica 5*. Sozopol, 1995, s:48

balıkçılıkta kano ve sal benzeri su üzerinde hareketi sağlayan araçların kullanılmaya başladığı öne sürülmektedir. Tarım ve hayvancılığın, İTÇ'de önceki döneme oranla geliştiği kabul edilse de, avcılık ve balıkçılığın bu dönemde de ana geçim kaynağını oluşturduğu vurgulanmaktadır. İTÇ ile birlikte önemli bir yenilik, evcil bir hayvan olan atın görülmeye başlamasıdır.³²

Yapılan sualtı araştırmaları sonucunda bu bölgede toplam 18 adet su altında kalmış yerleşim yeri tespit edilmiştir ve bu yerleşimler, kronolojik olarak Geç Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı'na tarihlendirilmişlerdir³³. Yapılan araştırmalar ile bu yerleşim yerlerinin ne zaman su altında kaldığı, bu kültürlerin hangi bölgeler ile bağlantıları olduğu gibi sorulara yanıt aranmış ve özellikle de korunmuş mimarinin bulunması hedeflenmiştir³⁴. Araştırılmış ve kazısı yapılmış olan Meriç ve Tunca nehir vadilerindeki Ezero, Galabovo, Drama ve diğer yerleşmeler ile Karadeniz sahil şeridindeki prehistorik yerleşimlerin karşılaştırılması zaten eksiklik arz etmekteydi. Bu nedenle Kiten'deki yerleşim yeri, Sozopol'daki Kalkolitik ve İTÇ'ye ait yerleşim yerleri ve Ropotamo Nehri'nin³⁵ denize döküldüğü kesimdeki İTÇ dönemine ait olan yerleşmelerden ele geçen çanak-çömlek parçalarının analizleri ile kısmen de olsa bu kültür bölgesi ile Doğu Trakya'daki yerleşim yerlerinin karşılaştırılması mümkün hale gelmektedir³⁶. Tezin ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi, bu çalışmaların sonuçlarının en azından şimdilik Karadeniz Sahil Kesimi ile Doğu Trakya arasında doğrudan bir kültürel bağlantının bulunmadığına tanıklık ettiği burada belirtilmelidir.

³² Georgi Ribarov, "Arkeozoological Material From The Eneolithic And Early Bronze Age Settlement At Sozopol", *Thracia Pontica* 5, Sozopol 1991, s:55.

³³ Kalin Porozhanov, "The Submerged Western Pontic Civilization In The 3rd Millennium BC" *Thracia* 12, Serdicae, 1998, s:15.

³⁴ Veselin Draganov, "Submerged Coastal Settlements From The Final Eneolithic and The Early Bronze Age In The Sea Around Sozopol and Urdoviza Bay Near Kiten", *Prehistoric Bulgaria*, Monographs In World Archaeology 1995 No:22 s. 228

³⁵ **Ropotamo Nehri:** (Bulgarca: Ponoramo) Güneydoğu Bulgaristan'da yer almaktadır ve Istranca Dağları'ndan doğarak Primorsko ve Dyuni modern kentleri arasından Karadeniz'e dökülmektedir. 48,5 km. uzunluğunda kısa bir nehirdir. Antik Yunan'da, "sınır nehri" olarak adlandırılmıştır. (www.wikipedia.com)

³⁶ Krassimir Leshtakov, "The Detachment Of The Early Bronze Age Ceramics Along The South Bulgarian Black Sea Coast", *Thracia Pontica* 5, 1991, Sozopol, s: 24.

Yukarıda dört alt kültür bölgesi bağlamında ele alınan Trakya'nın İTÇ boyunca kendi içinde bir kültürel birlikteliği bulunsa da, bu bölgenin İTÇ Balkan kültürel sisteminden ayrılmadığı, Balkanlarla ve Orta Avrupa ile sürekli etkileşim içinde bulunduğunun altı çizilmelidir³⁷. Balkanların İTÇ boyunca birçok alt kültür bölgesine ayrıldığı, bu alt kültür bölgelerinin isim ve yayılım alanlarının da İTÇ boyunca sürekli değişim gösterdiği vurgulanmalıdır. Balkanlar'daki tüm bu alt kültür bölgelerinin kronolojik bağlamda ele alınması tezimizin sınırlarını aşan karmaşık bir meseledir. Bu nedenle söz konusu kültür bölgelerinin coğrafi sınır ve kültürel özellikleri tezin ilerleyen bölümlerinde yeri geldikçe dipnotlar kapsamında açıklanacaktır.

³⁷ Leshtakov, Krassimir, "The Bronze Age In Upper Thrace", *TOM 3*, Sofia, 2006, s:144.

II. BÖLÜM

TRAKYA'DA İLK TUNÇ ÇAĞI'NIN BAŞLANGIÇ SORUNU

Bulgaristan Arkeoloji'sinde İlk, Orta ve Son Tunç Çağı şeklindeki bir kronolojik ayrımın, Girit, Kıta Yunanistan ve Kiklad kültürleriyle kurulan paralelliklere dayanarak 1950'lerden sonra benimsendiği saptanmaktadır³⁸. Bununla birlikte söz konusu bölgede Tunç Çağı'nın zamansal başlangıcı ve kültürel oluşum dinamikleri konusunda Bulgar arkeologlar arasında hala bir fikir birliğinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Genel olarak Bulgaristan'da çalışan prehistoryacıların uzun bir dönem boyunca İlk Tunç Çağı'nın başlangıcını, Kalkolitik dönemin hemen sonrasına yerleştirdikleri belirtilmektedir. Ancak Bulgaristan'ın özellikle Trakya Bölgesi'nde Yunatsite, Ezero ve Karanovo gibi yerleşim yerlerinde gerçekleştirilen ikinci dönem kazılar sırasında, Kalkolitik dönemden hemen sonra uzun süreli bir *hiatus* ile karşılaşmıştır³⁹. Söz konusu yerleşmelerden elde edilen radyokarbon tarihlemeler, Trakya'da bu *hiatusun* yaklaşık MÖ 4000 ile 3300/3200 yılları arasında vuku bulunduğunu, dolayısıyla Geç Kalkolitik olarak adlandırılan dönemle İTÇ arasında 700–800 yıllık bir iskân boşluğunun bulunduğuna tanıklık etmektedir. Höyüklerdeki bu iskân boşluğu kalınlığı değişken olan humuslu bir tabaka ile temsil edilmektedir. Ezero'da bu tabakanın, diğerlerine göre daha ince olduğu öne sürülmektedir. Bununla birlikte humus tabakasının oluşumu, nem oranı ve bitki örtüsüyle ilişkili olduğundan, ne kadar zamanda örneğin 1 cm.lik humus tabakasının oluştuğu jeomorfologlar tarafından saptanamamıştır⁴⁰. Ezero'da hiatus tabakasının altındaki Geç Kalkolitik dönem yerleşiminin yandığı ve yerleşimin olasılıkla baskı altında terk edildiği öne sürülürken, Yunatsite'de felaket ve vahşete dair arkeolojik

³⁸ Leshtakov 2006: 152.

³⁹ Henrietta Todorova, "The Neolithic, Eneolithic and Transitional Period In Bulgarian Prehistory", *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995, s:89; Douglass W. Bailey, *Balkan Prehistory*, Routledge, New York, 2000, s:240.

III. Bölüm'de görüleceği gibi, sözü edilen yerleşmelerde, ilk önce 1930-1940'lı yıllarda, daha sonra da 1960'lı yıllarda kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu ilk dönem kazıları, kalın kültür dolgusuna sahip höyüklerin çok küçük bir bölümünde yürütüldüğünden, İTÇ ile ilgili sorunların belirlenmeye başladığı sürecin daha ziyade 1960'lı yıllardan sonra yapılan ve bizim ikinci dönem olarak adlandırdığımız kazı dönemine karşılık geldiği belirtilmelidir.

⁴⁰ Leshtakov 2006: 155.

verilerin de mevcut olduğu belirtilmektedir. Yangına maruz kalan evler yerleşim sakinleri üzerine yıkılmış ve tabanların üzerinde kafatası parçalanmış ve çeşitli vücut şekline sahip olan iskeletler bulunmuştur. İlginç bir şekilde bazı iskeletlerin evlerin yıkıntısı arasına gömü hediyeleriyle birlikte dikkatli bir şekilde gömülmüş olmalarıdır. Bu durum söz konusu felaketten kurtulan insanların yerleşime geri dönerek ölümlerini gömdükleri şeklinde açıklanmaktadır⁴¹.

Geç Kalkolitik ile İTÇ arasındaki bahsedilen iskân boşluğu, Trakya bölgesi dışında Bulgaristan ve kısmen de Balkanlar'ı genel olarak içine alan bir meseledir. Söz konusu 700-800 yıllık iskân boşluğu, "Geçiş Dönemi" (Transitional Period) olarak adlandırılmaktadır. Bu Geçiş Dönemi de, Son Kalkolitik (Final Chalcolithic) ve Proto-Tunç Çağı (Proto-Bronze Age) olmak üzere iki alt evreye ayrılmaktadır⁴². Trakya Bölgesi'nde yerleşim yerlerinin terki MÖ 4000 civarına tarihlendiğinden, MÖ 4. binyılın ilk birkaç yüzyılını kapsayan Son Kalkolitik Çağı (yakl. MÖ 4000-3800/3700) ve yaklaşık 4. binyılın ortalarını içine alan Proto-Tunç Çağı (yakl. 3800-3600/3500), araştırma konumuzu oluşturan Trakya Bölgesi'nde görülmemektedir. Bununla birlikte Son Kalkolitik dönemde Trakya'nın güneyinde (Güney Bulgaristan) Rodop Dağları'nın orta kesiminde yer alan mağaralarda yeni bir yaşam şeklinin ortaya çıktığı belirlenmiştir. Yogodina Mağarası ve Somolyan yakınındaki Haramijska Mağarası'nda ocak ve fırın kalıntılarıyla birlikte bulunan birkaç bakır hançer ve grafit bezemeli keramikler (Yogodina Kültürü) bu döneme yerleştirilmektedir. Söz konusu mağaralardaki yerleşimcilerin, Trakya'da felakete maruz kalıp buradan göç eden insanlarla ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır⁴³. Aynı dönemde Kuzey Balkanlarda ise zayıf iskân tabakalarına sahip yerleşimlerin varlığı saptanmıştır. Aşağı Tuna Havzası'nda Telish; Galatin (kuzeydoğu Bulgaristan) ve Salcuta (Romanya) gibi yerleşmelerde iskân sürekliliğine dair kanıtlar saptansa da, materyal kültüründe genel bir değişimin olduğu, zengin grafit bezemeli çanak çömleğin yerini bezemesiz keramiklerin aldığı belirlenmiştir. Bu durum, Krivodol-

⁴¹ Leshtakov 2006: 146

⁴² Todorova 1995: 89; Dimitar Boyadziev, "Chronology Of Prehistoric Cultures In Bulgaria", *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995, s:173.

⁴³ Todorova 1995: 89-91.

Salcuta-Bubanj⁴⁴ kültüründen (Telish 3), Salcuta-Telish (Telish 4) kültürüne geçiş olarak adlandırılmaktadır⁴⁵. Bahsedilen keramikler ile de Cernavoda I⁴⁶ kültürü keramikleri arasında kurulan paralelliklerin ise, aşağıda ele alacağımız gibi, İTÇ'nin oluşum süreci için önem arz ettiği belirtilebilir. Cernavoda I'in geleneksel keramik kültürünün gelişmesi ile yeni bir keramik geleneğinin yani tipik İTÇ özelliklerinin mevcut olduğu bir geleneğin (Cernavoda III⁴⁷) ortaya çıkmasına neden olmuşlardır⁴⁸.

Son Kalkolitik Çağı'ndan İlk Tunç Çağı'na geçiş, diğer bir ifadeyle Proto-Tunç Çağı en erken Cernavoda III kültürü keramik özelliklerinin, kuzey Bulgaristan'daki Hotnitsa-Vodopada I ve Koprivets ile Romanya'daki Oltenita-Renie II yerleşmelerinde belgelenmesine dayanmaktadır. Söz konusu yerleşim yerlerinde, Cernavoda I kültürü keramik özellikleri ile İlk Tunç Çağı'na özgü keramik unsurları bir arada görülmektedir. Hotnitsa-Vodopada I yerleşmesi, radyokarbon tarihlemelere, arsenikli bakırdan yapılmış en erken iki hançer örneğinin bulunmasına ve Hırpınar IV, Kuruçay 6A-6 ile kurulan bir kaç keramik benzerliğine dayanılarak Nikolova tarafından MÖ 3800-3600/3500 yılları arasına tarihlenir ve diğer araştırmacılardan farklı olarak Nikolova bu düzlemi, doğrudan İTÇ olarak adlandırmaktadır. Ayrıca Nikolova'nın aynı yayımında Batı Trakya'daki Dubene-Sarovka IIA yerleşmesinden

⁴⁴ **Krivodol-Salcuta-Bubanj Kültürü:** Kuzeybatı Bulgaristan içinde yer alan Telish 3, Ostrovul Corbului ve mezarlığı, Galatin I, Zaminets C, Krivodol 4 yerleşimlerinden tespit edilmiştir. Grafit ile kanal bezeme kültürün ana bezeme karakterini oluşturmaktadır. Bu kültüre ait keramik formlar ise yatay kulplu çanak/kâseler, yuvarlatılmış ve içten kalınlaştırılmış ağız kenarlı tabaklar, omurgalı ve ağız kenarına dikey olarak bağlanmış konik maşrapalardır. Telish 3 ve Galatin I'in erken evrelerinden alınan radyokarbon örneklerine göre MÖ. 4020-4000; geç evrelerinden alınan örneklere göre ise MÖ.4000/3950 ile 3850-3800 tarihleri arasını vermektedir. (Son Kalkolitik ile Proto-Tunç) (Lolita Nikolova, *The Balkans In Later Prehistory, Periodization, Chronology And Cultural Development In The Final Copper And Early Bronze Age (Fourth And Third Millenia BC,)* BAR International Series 791, 1999, s:85 ve 86)

⁴⁵ Lolita Nikolova, "Social Transformations And Evolution In The Balkans In The Fourth And Third Millenia BC" *Analyzing The Bronze Age, PRPR 4*, Agatho, Sofia, 2000, s:2-3.

⁴⁶ **Cernavoda Kültürü:** Adını Romanya'nın güneydoğusundaki Cernavoda yerleşmesinden alan bu kültüre ait özellikler, Aşağı Tuna Bölgesi ve Romanya'nın Karadeniz sahil kesiminden Ukrayna sınırına kadar uzanan bölgede tespit edilmiştir. **Cernavoda I** olarak adlandırılan kültürel düzlem, Geç Kalkolitik döneme, **Cernavoda III** kültür düzlemi ise İlk Tunç Çağı I dönemine karşılık gelmektedir (Nikolova 1999: 175)⁴⁶ (**Harita 10**).

⁴⁷ **Cernavoda III Kültürü:** Bu kültürün önemli yerleşim yerleri arasında Oltenita-Renie II, Koprivets, Mirovtsi, Slobozia-Ripa Bulgarilor, Radomir-Vakhovo, Hotnitsa-Vodopada, Cernavoda, Durankulak ve Dobroteşti örnek gösterilebilir (Nikolova 1999: 175-182). Bu kültüre ait keramik özellikleri ise çoğunlukta olarak; bezemesiz, kanal ve ip baskı bezemeli keramikler ile dış tarafı kalınlaştırılmış ağız kenarlı kâseler, yüksek kulplu ve düğme dipli maşrapalardır (Alexnadrov 1995: 253).

⁴⁸ Nikolova 2000: 2-3

elde edilen son radyokarbon tarihllemeleri (MÖ 3400), Hotnitsa-Vodopada I yerleşmesinden elde edilen verilerle birleştirerek, Trakya'daki iskân boşluğu sürecini birkaç yüzyıl gibi dar bir zaman dilimine indirgediği belirlenmektedir⁴⁹.

Geçiş dönemiyle ilişkili olarak burada ele almak istediğimiz bir nokta, Bulgaristan Trakya'sında Geçiş Dönemi'ne dair kanıtların bulunmadığı belirtilse de, Türkiye Trakyası'nda bu döneme ilişkin olası izlerin söz konusu olabileceği yolundadır. Kırklareli'nin 18 km güneyindeki Tilkiburnu yerleşmesindeki tahrip çukurları, 1980'lerin başında Özdoğan tarafından incelenmiştir⁵⁰. Özdoğan bu çukurlardan ele geçen keramiklerin, bir yandan Kumtepe Ib-Troy I, Beycesultan Geç Kalkolitik tabakalarında bulunan keramiklerle, diğer yandan da Balkan yerleşmelerinde ele geçen keramiklerle paralelliklerini kurarak, söz konusu yerleşimi, Karanovo VI-Gulmenitsa-Salcuta düzlemine (Geç Kalkolitik) yerleştirmektedir. Ancak Özdoğan, burada ele geçen keramiklerin arasında Karanovo VI düzleminin tipik grafit bezemeli örneklerinin bulunmayışına bununla birlikte İTÇ'ye özgü birkaç ip baskı bezemeli örneğin varlığına dikkatimizi çekmektedir. Yapılan bu tanımlara dayanarak, Tilkiburnu yerleşimin belki, grafit bezemenin ortadan kalktığı ve ip baskı bezemeli malların görüldüğü Cernavoda I (Son Kalkolitik) veya her iki dönemin özelliklerinin bir arada görüldüğü Proto-Bronz Çağı'nı temsil eden düzleme, yani Geçiş Dönemi'ne ait olabileceği düşünülebilir. **(Levha 1)**

Özet olarak bugünkü veriler ışığında Trakya'da İTÇ'nin başlangıcı için genel olarak MÖ 3200 tarihinin kabul edildiği ve bu tarihin de en erken olarak MÖ 3400'lere çekilebildiği anlaşılmaktadır⁵¹. MÖ 4000'lerden sonra Trakya'daki

⁴⁹ Lolita Nikolova, "Balkan-Anatolian Cultural Horizon From The Fourth Millennium BC And Their Relations To The Baden Cultural Complex", The Baden Complex And The Outside World[Proceedings Of The 12th Annual Meeting Of The EAA 2006, Cracow] Eds. M. Furholt /M.Szmyt/A.Zastawny; SAO/SPES 4, Bonn 2008; 1999: 175; 2000: 3-4.

⁵⁰ Mehmet Özdoğan, "Tilkiburnu, A Late Chalcolithic Site In Eastern Thrace" *Anatolica IX*, 1982, 3-11; Özdoğan 1983: 139.

⁵¹ Bulgaristan İTÇ'sinin başlangıç tarihi ilk araştırma yıllarında karşılaştırmalı kronoloji ile belirlenmiştir. İlk defa G.I.Georgiev, 1960-1961 yıllarında Karanovo VII, Mihalich, Sveti Kirilovo, Veselinovo'nun İlk Tunç Çağı tabakaları ile Troya I, Thermi ve İTÇ Makedonyası arasındaki bağ ile ilgili makaleler yayınlamıştır. O dönemlerde, bu yayınlar ile birlikte Karanovo VII sadece

höyüklerin-yangından sonra- terk edilmiş olması ve İTÇ'ye kadar iskân görmemiş olması iklimsel değişim ve göç olmak üzere iki şekilde açıklanmaktadır. Özellikle Kalkolitik dönemin sonları ile İTÇ başlarında bölgenin ikliminin değişmeye başladığı, önceki döneme oranla kuru ve soğuk bir hal aldığı sıklıkla belirtilmektedir. Ribarov⁵², Akdeniz etkisi nedeniyle iklimsel değişimin etkilerinin Güneydoğu Bulgaristan'da daha zayıf görüldüğünü öne sürse de, Leshtakov, Meriç Nehri'nin akışındaki bir değişikliğin su taban seviyesindeki değişikliğe neden olup bataklıkların ortaya çıkışına ve tarımsal arazilerin yok olmasına neden olmuş olabileceğini öne sürmektedir⁵³. Bu savını, günümüzden 6000–4000 yıl önce Ege Denizi'nde 2 m.lik bir yükselmenin meydana geldiği şeklindeki bir tespitle de desteklemektedir. Bu görüşe göre söz konusu koşullar, hem tarımsal olanakları imkânsız hale getirmiş hem de sıtmanın yayılışına yol açmıştır. Dolayısıyla iklimsel koşullardaki değişimin, halkın yüksek alanlara hareket etmesine bağlı olarak ekonomik yapıyı değiştirmesine neden olduğu, yerleşik çiftçi yaşamdan hayvancılıkla uğraşan göçebe ve yarı-göçebe bir yaşam tarzına dönüşümün yaşandığı öne sürülür. İTÇ'de, daha önce iskân edilen tüm yerleşmelere tekrar yerleşildiği, dolayısıyla yerleşim sistemlerinde önemli bir değişim meydana gelmediğinin de altı çizilmektedir. Kalkolitik sonunda höyüklerde saptanan yangın ve tahribat izleri ise, yerel gruplar arasındaki sosyal çatışmalarla açıklanmaktadır. Öte yandan Blouet, Yunanistan Trakyası'nın Drama ve Philippoi⁵⁴ bölgelerinde yerleşim yerlerinin

Bulgaristan'da değil, bütün Güneydoğu Avrupa'da İTÇ başlangıcı sayılmıştır.. G.I.Georgiev'in bu görüşünü, J.Mellaart'da dolaylı olarak benimsemiş ve Mihalic ile Troya arasındaki bağı bir makaleye taşımıştır. Makalede Mihalic'i Troya I'nin en erken safhası ile aynı döneme koymuş ve tarihini de Anadolu kronolojisine göre MÖ 2750'ye koymuştur (Ivan Panayotov, "Studies On The Bronze Age In The Bulgarian Lands", *Thracia* 8, Serdicae, 1988, s:160 ve James Mellaart, "Anatolian Chronology In The Early And Middle Bronze Age" *Anatolian Studies*, Vol.7, British Institute, Ankara, 1957, s:88). Radyokarbon tarihleri yayımlandıktan sonra bile bilim adamları kendi içinde görüş ayrılığına düşmüşler, kesin tarihlendirmelerden uzak durmuşlardır. Bulgaristan İTÇ'sinin başlangıç tarihi için MÖ 2700, 2650, 2750, 2830, 3000, 3100, 3200, kalibre edilmiş tarihler ile MÖ. 3500 ve 3600 tarihleri olarak belirlenmiştir. Yayınlarda en çok bahsi geçen tarih MÖ. 3000 tarihidir ve G.I.Georgiev, N.Y.Merpert, R.Katincharov, A.Raduncheva tarafından sıkça bu tarih Bulgaristan İTÇ'sinin başlangıç tarihi olarak kabul edilmiştir. Daha erken bir tarihi benimseyen araştırmacılar ise, H.Todorova, I.Panajotov, H.Quitta'dır (Panayotov 1988: 161). **(Bkz. Tablo 2)** En son yayınlara bakıldığında ise en çok tercih edilen tarihin; İlk Tunç Çağı I için MÖ 3600/3400–3000, tarihleri olduğu görülmektedir (Nikolova 2003: 3).

⁵² Ribarov 1991: 52.

⁵³ Leshtakov 2006: 156.

⁵⁴ Michael Seferiades, "Deshayes' Excavations At Dikili Tash: Early Bronze Age" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995, Agatho, Sofia, 1996, s:96*

sayısında Kalkolitik döneme nazaran-çevresel/tarımsal etmenlere bağlı olarak- bir azalmanın kaydedildiğini öne sürse de, Seferiades bu durumun, sadece söz konusu ovalara özgü olmadığını ve bu durumun tüm Trakya’da vuku bulduğunu iddia etmektedir. Seferiades, Tunç Çağ’ın başlangıcının geniş bölgede önemli sosyal değişimlerin yaşandığı bir dönemi karakterize ettiğini ve gücün yerel veya bölgesel yöneticilerin elinde toplanarak sosyal örgütlenmede önemli değişime yol açtığını belirterek, bu durumun nihayetinde Trakya, Ege ve Kuzeybatı Anadolu’da sınırlı sayıdaki surla çevrili yerleşmenin kurulmasına neden olduğunu öne sürer. Sonuç olarak Kalkolitik sonu ve İTÇ’nin oluşum sürecini çevresel/sosyal etmenlerle açıklayan bilim adamlarının bu değişimi iç dinamiklere bağladığı anlaşılmaktadır.

Trakya’da veya genel olarak Balkanlarda görülen Kalkolitik çöküşü göçle açıklayan görüş oldukça eskidir ve aslında İTÇ’nin başlangıcını Balkanların Hint-Avrupalılaşmaya başladığı süreç olarak temellendiren bir öneridir. Bu sava göre, Trakya’daki yerleşmelerin yıkımı, steplerden gelen istilacılara bağlanır ve bunun arkeolojik kanıtı olarak da Çukur Mezar Kültürü (Pit Grave Culture) gösterilir⁵⁵. Balkanlarda, özellikle de kuzey ve batıda, İTÇ ile görülmeye başlayan çukur mezar kültürü, steplerden gelen bir kültürün izlerini taşımaktadır. Özellikle de Rusya’nın güney kesiminde görülen Yamna kültürünün (**Harita 11**) ana özelliğinden birini oluşturan bu mezar kültürü İTÇ başlangıcında bütün Balkanları ve kuzey Bulgaristan’ı etkilemiştir⁵⁶. Bu kültürün yayılım alanı daha çok Moldova, Romanya’nın doğusu (Muntenia, Oltenia, Dobrudza) ve Kuzey Bulgaristan’dır. Kültürün çekirdek bölgesi ise, Volga ile Ural Nehirleri’nin arasındaki bölgedir⁵⁷. Batıda Macaristan’ın doğu kesimlerine kadar etkisini gördüğümüz bu kültürün, Kuzey Yugoslavya’daki Vojvodina yerleşiminde ve en güneyde Trakya sınırları içindeki Stara Zagora’da bile görülmesi İTÇ kültürünün Trakya’da (ve genel olarak Balkanlarda) steplerden gelen gruplar tarafından oluşturulmuş olabileceği fikrini doğurmuştur. Balkanlarda İTÇ kültürlerinin oluşumuna ilişkin süreç hala tartışma

⁵⁵ Nikolova 2000: 1.

⁵⁶ Peter Delev, “Burial Rites As Clues To Ethnic Formation And Development In The Balkan Peninsula” *Pulpudeva* 6, Sofia, 1993, s:46

⁵⁷ Svetlana Ivanova, “The Cultural and Historical Unity Of The Pit Grave Culture: Paradox Of Culture” *Eurasian Prehistoric Studies, RPRP* 8, Sofia, 2008, s:1

konusudur ve bazı bilim adamlarının Kalkolitik ile İTÇ'nin materyal kültürü arasında görülen kesintiye, diğerlerinin ise iki dönem arasında gözlenen sürekliliğe dayanarak görüşlerini temellendirdikleri anlaşılmaktadır⁵⁸.

İTÇ kültürünün oluşumuna neden olan faktörleri bir yana bırakarak, son olarak III. Bölüm'de bazı yerleşimlerde Çukur Mezar Kültürü'ne özgü mezarlardan bahsedileceğinden, burada kültüre adını veren mezar türünden kısaca bahsetmek istiyoruz. Çukur Mezar Kültürü, Trakya Bölgesi'nde İTÇ boyunca görülen üç gömü geleneğinden birini temsil etmektedir⁵⁹. Diğer iki gömü geleneğinden ilkinin daha çok Doğu Trakya vadileri içinde görülen yerleşim içi gömüler, diğerini ise Bulgaristan'ın kuzeyinde Aşağı Tuna Bölgesi'nde belirlenen düz mezarlık alanları oluşturmaktadır. Çukur mezar kültürüne özgü gömü geleneği ise birçok kültürel grup içinde temsil edilmiştir. Bu kültürde ölü, dikdörtgen bir mezar çukuru içine düz veya yan bir şekilde yatırılmakta ve üzerine ahşap parçalar konmaktadır. Bu mezar tipi bazen Tümülüs şeklinde de karşımıza çıkmakta, mezarın üzeri toprak yığını ile kapatılmaktadır. Bu tümülüsler alçak tepelere inşa edilmişlerdir. Bir çoğunda merkezi bir mezar ve ikincil mezarlar vardır. Merkezi mezarlar kare veya dikdörtgen çukurlardan oluşur, duvarları bazen ahşap kirişlerle örtülüdür. Ölüler burada sırt üstü yatmış vaziyettedir. Kolları uzanmış, bacakları kıvrılmıştır. Genellikle baş batıya ve kuzey-batıya dönüktür⁶⁰. Büyük çoğunlukla iskeletlerin kırmızı aşı boyası ile boyandıkları belirlenmiştir. Mezar hediyeleri çok fakirdir ve nadiren mezar hediyesiyle karşılaşılmaktadır. Bazen mezar taşı olarak kaba işlenmiş antropomorfik bir mezar taşı ile de karşılaşılmaktadır⁶¹. Trakya'da İTÇ I'den bilinen tek düz mezarlık alanı, Stara Zagora'da bulunan Bereket (Bereketska) mezarlığıdır. İleriki bölümde yerleşim yerleri bağlamında ele alınamayacağı için söz konusu mezarlıktan burada ana hatlarıyla bahsetmek istiyoruz. Bu mezarlıktaki bireylerin çoğu düz bir pozisyonda veya yana yatırılmış vaziyettedir⁶². Bu mezarlığın, yerleşim yerinde ise

⁵⁸ Leshtakov 2006; Nikolova 2000.

⁵⁹ Lolita Nikolova, "Burials In Settlements And Flat Necropolises During The Early Bronze Age In Bulgaria" *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995b, s:271

⁶⁰ Rumen Katincharov, "Les Rites Funeraires Pendant L'Age Du Bronze En Bulgarie" *Thracia V*, Serdicae, 1980, s:169.

⁶¹ Delev 1993: 47.

⁶² Leshtakov 2006: 166.

aynı zamanda çocuk gömütlerini yapıların tabanları altında da görmekteyiz⁶³. Genel olarak tekil gömüler ile karşılaşılırsa da ikili veya toplu gömütler de vardır. Burada karakteristik olan ölünün kafatasının kırmızı aşı boyası ile boyanmasıdır. Bu mezarlıkta toplam 78 mezar tespit edilmiştir⁶⁴. Çoğu mezarlarda ölü, sol taraflarına yatık, baş güneye doğru döndürülmüştür, el bilekleri yüzlerinin önüne veya göğüs önüne yerleştirilmiştir.

Son olarak Çukur Mezar Kültürü'ne özgü gömü geleneğinin, Balkanlar'da İTÇ III döneminde ortadan kalktığı ve bu durumun da bölgedeki göçebe grupların yerleşmeye başlayarak, olasılıkla yerel halk tarafından asimile edildikleri süreçle ilişkili kılındıkları eklenebilir⁶⁵.

	İlk Tunç Çağı (MÖ)	Orta Tunç Çağı (MÖ)	Son Tunç Çağı (MÖ)
V. Mikov 1952	1900 / 1750	1750 / 1200	1200 / 800
V. Mikov 1971	2750 / 1900	1900 / 1600	1600 / 1100
R. Katincharov 1972- 1974-1977	2750 / 1900 3000 / 1900	1900 / 1500 1900 / 1500	1500 / 1200 1500 / 1200
Georgiev 1982	3000 / 1900	1900 / 1500	1500 / 1200
R. Katincharov 1982	3200 / 3100 2000 / 1900	2000 / 1900 1600 / 1500	1600 / 1500 1200 / 1100
I. Panayotov 1976	3100/3000 – 1900	1900 – 1600 / 1500	1600 / 1500
I. Panayotov 1982	3500 / 3000 – 1900	1900 – 1600/1500	1600 / 1500
Todorova 1974	2750 / 3100 – 1900	1900 – 1500	1500 / 1200
Todorova 1989	3500 – 1900	1900 – 1600 / 1500	1600 / 1500

Tablo 2: Bulgaristan Tunç Çağı Kronoloji denemeleri. (Leshtakov 1992: 10)

⁶³ Delev 1993: 47.

⁶⁴ Katincharov 1980: 168.

⁶⁵ Nikolova 2000: 4.

III. TRAKYA İTÇ DÖNEMİ ANAHTAR YERLEŞMELERİ

A. Doğu Trakya

1. Ezero (Dipsiz Höyük)

Ezero Höyüğü Bulgaristan'ın Sliven İli, Nova Zagora İlçesi sınırları içerisinde, Nova Zagora kentinin 3 km. güneyinde ve Ezero Köyü'nün 500 m. doğusunda yer almaktadır. Blatnitsa deresinin doğu tarafında, şu an bataklık halini almış bir gölün yakınlarında bulunmaktadır. Höyüğün hemen yakınındaki bu küçük derenin debisinin pek yüksek olmadığı belirtilmektedir. Höyük, ova seviyesinden 9 m. yükseklikte, 200 x 145 m. ölçülerinde oval biçimlidir (**Levha 2**). Höyüğün görünen yüksekliği her ne kadar 9 m. olsa da, bilinen kültür dolgusunun 11–12 m. olduğu öne sürülmektedir. Nitekim taban suyuyla karşılaştığı için, höyüğün ana toprağa kadar kazılamadığı, bu nedenle gerçekte kültür dolgusunun ne kadar kalınlığa sahip olduğunun bilinmediğinin de altı çizilmelidir⁶⁶.

Ezero Höyüğü ilk defa 1933 yılında V. Mikov tarafından tespit edilmiş ve 1950 yılında P.Detev tarafından yüzey araştırması yapılarak, yüzeyden İlk Tunç Çağı'na ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır⁶⁷. Ezero'daki ilk kazı çalışmaları, 1952–56 ve 1958 yılları arasında V.Mikov ve N.Kojchev tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak Mikov ve Kojchev tarafından 7 sezon boyunca yürütülen kazıların elimizde herhangi bir yayını bulunmamaktadır. Ezero'da ikinci dönem kazıları, 1961–71 yılları arasında G.Georgiev ve N.Merpert başkanlığında, Bulgar ve Sovyet ekipten oluşan ortak bir proje çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu ikinci dönem kazılarının amacının, temelde Balkan ülkelerinin etnik ve kültürel tarihi açısından önemli olduğu düşünülen Tunç Çağı'na ait yerleşimin ortaya çıkartılması olduğu vurgulanmıştır. 1960'lara değin, bölgede Mihalich gibi bazı yerleşmelerin

⁶⁶ Georgi N. Georgiev, Nikolai J. Merpert ve Rumen Katincharov, *Ezero. Rannobronzovoto Selishte*. BAN, Sofia, 1979, s:33

⁶⁷ Krassimir Leshtakov, "Investigation On The Bronze Age In Thrace, I. Comparative Stratigraphy Of The Early Bronze Age Tells In South-East Bulgaria", *Annuaire De L'Universite De Sofia "St. Kliment Ohridski"* Faculte D'Historire, TOM 84-85, 1992 (Bulgarca), s:10

kazıldığı ancak bu kazıların stratigrafi gibi ölçütler dikkate alınmadan yapıldığı belirtilerek, Ezero'nun ikinci dönem kazılarının sistematik bir şekilde yürütüleceği ve İlk Tunç Çağı yerleşiminin geniş alanda açılarak dönemin karakteristik özelliklerinin saptanacağı iddia edilen diğer hedefleri arasındadır⁶⁸.

Georgiev ve Merpert, Güneybatı Sektör, Merkez Sektör ve Kuzeydoğu Sektör olmak üzere Ezero Höyüğü'nün 3 farklı kesiminde kazı yapmıştır. Güneybatı sektör 150 m²'lik bir alanda, kuzeydoğu sektör 450 m²'lik bir alanda, merkez sektör ise 2700 m²'lik bir alanda araştırılmıştır. Yapılan kazı çalışmalarına dayanarak höyükteki iskân sürecinin Neolitik Dönem'den Ortaçağ'a dek uzandığı tespit edilmiştir⁶⁹.

Ezero İlk Tunç Çağı yerleşiminin 13 (I-XIII) tabakadan oluştuğu saptanmıştır. Bu 13 tabakanın tümü sadece Merkez Sektör denilen alanda saptanmıştır. Güneybatı sektörde, sadece IX-I. tabakalar, Kuzeydoğu sektörde ise VI-I. tabakalar ortaya çıkartılmıştır. Bu verilere dayanarak höyükteki İTÇ iskânının, VI. tabakadan itibaren geniş bir alana yayıldığı öne sürülmüştür. Kazıcıları tarafından söz konusu İTÇ tabakaları, A1 (XIII-XI), A2 (X-IX), Geçiş (VIII-VII), B1 (VI-IV) ve B2 (III-I) olmak üzere 5 alt evreye ayrılmıştır⁷⁰. Kazıcıları ve diğer Bulgar araştırmacılar tarafından Ezero Höyüğü'nün İTÇ tabakalarının alt evre ayrımlarının, Anadolu arkeolojisinde alışık olmadığımız biçimde kazılan seviyelerle birlikte

⁶⁸ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 536.

⁶⁹ Höyükteki ayrıntılı tabakalanma şu şekildedir (Leshtakov 1992: 9) :

- MS. 11-12. yy.a tarihlendirilen Orta Çağ tabakası.
- Savunma duvarlı bir Geç Roma Dönemi yerleşmesi.
- Erken Demir Çağı ve Son Tunç Çağı'na ait karışık buluntular. Bunlar büyük bir olasılıkla kısa süreli yerleşimlerdi.
- İlk Tunç Çağı tabakası
- Kalkolitik Çağ yerleşmesi. (Karanovo V ve Karanovo VI Dönemi) (8 yapı katı)⁶⁹
- Orta Neolitik Çağ. (Karanovo III-Vesselinovo)
- Erken Neolitik Çağ.

⁷⁰ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 537.

verildiği ayrıca belirtilmelidir⁷¹ (**Bkz. Tablo 3**). Geçiş ve B1 olmak üzere iki alt evreye ayrılan VIII-IV. tabakalar, kazıcıları ve diğer Bulgar araştırmacılar tarafından “Mihalich Evresi” olarak, III-I. tabakalar ise Leshtakov tarafından “Post-Mihalich Evresi” olarak adlandırılmıştır⁷². Nikolova, Ezero’nun XIII-XI tabakalarını İTÇ I, X ile V/IV. tabakalarını İTÇ II ve VI/III-I tabakalarını da İTÇ III olarak tanımlamaktadır⁷³. Ayrıca Nikolova’nın daha ileri bir ayrıma giderek İTÇ tabakalarını İTÇ I B1, IIB2 gibi alt evrelere de böldüğü belirtilmelidir⁷⁴. Ezero tabakalarının İTÇ evreleriyle kurulan özdeşliği konusunda son olarak belirtilmesi gereken görüş, Katincharov’a aittir. Katincharov, Ezero’da İTÇ dönemini Eski Evre (XIII-IX) ve Yeni Evre (VIII-IV) olmak üzere iki evre adı altında incelemektedir ve höyüğün bazı araştırmacılar tarafından İTÇ III’e atfedilen üst tabakalarını (III-I) ise Orta Tunç Çağı (Nova Zagora Kültürü) olarak sınıflandırmaktadır. Aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi, her araştırmacının alt evre ayrımını temelde keramik buluntularına dayandırdığı saptanmaktadır.

Ezero İTÇ yerleşiminin en erken tabakadan (XIII) itibaren etrafının surla çevrili olduğu belirlenmiştir. Bu sur duvarının en azından temellerinin taştan inşa edildiği ve duvarlarının 1,5 m. kalınlığında olduğu saptanmıştır. X. tabakada surun tümüyle tahrip edilip yeniden inşa edildiği ve V. tabakaya kadar surda yeniden inşa faaliyetlerinin devam ettiği öne sürülmektedir. V. Tabakada ise, kalın ikinci bir duvar daha inşa edilerek, çift bedenli surdan oluşan kuvvetli bir istihkâm sağlanmıştır. (**Levha 3**) Oval forma sahip olan sur duvarlarından dış ve içtekinin yerleşimi

⁷¹ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 14-22; Leshtakov 1992: 11.

⁷² Rumen Katincharov, “Sur La Synchronisation Des Civilisations De L’Age Du Bronze Ancien En Thrace Et Dans La Region D’Egee Et D’Anatolie”, *Pulpudeva3*, Plovdiv, 1978, s:133; Leshtakov 1992: 12.

⁷³ Nikolova 1999: VII, 194, ve 207.

⁷⁴ Ezero XIII-XII: İTÇ IB1

Ezero XI: İTÇ IB2

Ezero X: İTÇ IIA1

Ezero IX: İTÇ IIA2

Ezero VIII: İTÇ IIB1

Ezero VII-VI: İTÇ IIB1

Ezero V-IV İTÇ IIB2

Ezero IV-III: İTÇ IIIA1

Ezero II-I: İTÇ IIIA2 (Nikolova 1999: VII).

çevrelediği alanın çapı sırasıyla 145 m. ve 97 m.dir. En azından iç sura erişimin kuzey ve batı yönlerinden sağlandığı tespit edilmiştir⁷⁵.

Dönem	Tabakalanma	Güneybatı	Kuzeydoğu	Merkez
		Açması Derinlik	Açması Derinlik	Açma Derinlik
İTÇ III	I (Ezero B ₂)	... - 1.00 m.	0.70 – 0.90 m.	... - ...
	II (Ezero B ₂)	1 – 1.20	0.95 – 1.40	1.00 – 1.10
	III (Ezero B ₂)	1.20 – 1.80	1.40 – 2.00	1.10 – 1.30
İTÇ II	IV (Ezero B ₁)	1.80 – 2.20	2.00 – 2.40	1.30 – 1.60
	V (Ezero B ₁)	2.20 – 2.40	2.40 – 2.70	1.60 – 1.90
	VI (Ezero B ₁)	2.40 – 2.60	2.70 – 2.95	1.90 – 2.05
	VII (Geçiş)	2.60 – 3.00	<i>Hiatus</i>	2.05 – 2.30
	VIII (Geçiş)	3.00 – 3.40		2.30 – 2.45
	IX (Ezero A ₂)	3.40 – 3.80		2.45 – 2.80
	X (Ezero A ₂)	<i>Hiatus</i>		2.80 – 3.20
İTÇ I	XI (Ezero A ₁)			3.20 – 3.40
	XII (Ezero A ₁)			3.40 – 3.60
	XIII (Ezero A ₁)			3.60 – 3.80
				<i>Hiatus</i>
	Kalkolitik	Kalkolitik	Kalkolitik	Kalkolitik

Tablo 3: Ezero'nun İTÇ'ye ait kültür tabakaları (G.Georgiev)⁷⁶

Ezero'nun yapı katları evreleri (K.Leshtakov)⁷⁷

Ezero'nun dönem ayrımı (L.Nikolova)⁷⁸

⁷⁵ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 537; Nikolova, Lolita, "Settlements And Ceramics: The Experience Of Early Bronze Age Bulgaria" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996, s:147

⁷⁶ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 540.

⁷⁷ Leshtakov 1992: 11.

⁷⁸ Nikolova 1999: 194.

Yerleşimde konutların genel planına bakıldığında, evlerin yönlerinin farklı dönemlere göre değişken olduğu gözlenir. XI. tabakadan itibaren iskân grupları halinde inşa edilen evler, XI-X. tabakalarda doğu-batı yönünde, VII-IV tabakalarda ise kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanmaktadırlar⁷⁹. İTÇ boyunca tüm evlerin, Kalkolitik dönemdeki gibi çit-çamur tekniğinde (wattle and daub) inşa edildiği ancak İTÇ konutlarının önceki dönemdeki gibi masif bir yapı sergilemediği, hafif bir konstrüksiyona sahip olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu konutların büyük bir kısmından geriye kalan sadece direk delikleridir. Bu nedenle 50 ev dışında diğer evlerin sınırlarının belirlenemediği belirtilmiştir. Evlerin planı, XIII-IX ve VII-IV. tabakalarında ortaya çıkartılmıştır. Yaklaşık 9x4 m. ölçülerinde olan evlerin tümünün dikdörtgen forma sahip olduğu bilinmektedir. Bazı evlerde ortak duvar kullanımına da rastlanılmıştır⁸⁰. Ezero'nun XII. tabakasından itibaren bazı evlerin dış temelleri büyük ve orta boy taşlarla desteklenmiştir. XII ve XI. tabakalarda ise evlerin tüm köşelerinin münferit taşlarla desteklendiği görülmektedir. X-VII tabakalarda ise, duvarların altı boyunca taşların yerleştirildiği saptanmıştır. Evlerin dikmelerinin altına yerleştirilen bu yassı taşlar, Ezero dışında, Batı Trakya Bölgesi'nde Yunatsite ve Dubene-Sarovka yerleşmelerinde de tespit edilmiştir ve bunun tüm bölge için yeni bir özellik olduğunun altı çizilmektedir⁸¹.

Planı saptanan konutlardan yaklaşık 20 tanesi apsisli ev tipini karakterize etmektedir. Söz konusu evlerin iki odalı olduğu görülmektedir. Masif fırınlar, at nalı biçimindeki ocaklar, pithos ve ambarlar tüm evlerde kaydedilen unsurları temsil etmektedir⁸². Ocaklar ya evin apsisli duvarında ya da güney bölümünde yer almaktadır. Apsisli yapılar Ezero'da Tabaka XIII'ten itibaren görülmektedir. Apsisli yapıların en erken örneği, Kuzeybatı Bulgaristan'daki Telish IV yerleşiminde saptandığından, bu tür yapıların genel olarak Balkanlar'da Geç Kalkolitik dönemden (Final Copper Age) itibaren görüldüğü, dolayısıyla bu geleneğin Kalkolitik ile İTÇ arasındaki kültürel sürekliliği işaret ettiği öne sürülmektedir. Etnografik örneklere dayanarak evlerin apsisli bölümünün büyükbaş hayvanların barındırıldığı yer olduğu

⁷⁹ Nikolova 1996: 147-148; Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 537;

⁸⁰ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 537

⁸¹ Nikolova 1996: 148; Bailey 2000: 243.

⁸² Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 537.

akla gelse de, İTÇ evlerinin bu bölümünde ocak ve diğer evsel unsurlar bulunduğundan söz konusu analogi olasılık dışı bırakılmıştır. Apsisli bölümün rüzgârı kesmiş olabileceği varsayılarak, söz konusu mimarinin Balkanlarda MÖ 4. binyılda kaydedilen iklim değişikliğine paralel olarak ortaya çıkmış olabileceği de önerilen bir diğer görüşür⁸³.

Ezero'da yerleşim dışına ait bir mezarlık alanının varlığına ilişkin kanıtlar saptanamamıştır. Bununla birlikte yerleşim yeri yakınında ve içinde toplam 16 mezarın tespit edildiği de belirtilmektedir⁸⁴. Söz konusu mezarların tümünde, ölü, mezar içine düz veya bir yanına dönük olarak yatırılmıştır ve bu mezarlar Çukur Mezar Kültürü'nün tipik özelliklerini taşımaktadır⁸⁵.

Ezero İTÇ yerleşiminin en erken tabakalarını temsil eden XIII-XI. yapı katları radyokarbon tarihlendirmelere göre MÖ 3200-3100'lere tarihlendirilmektedir⁸⁶. Yukarıda da vurgulandığı gibi, Nikolova tarafından İTÇ I olarak sınıflandırılan bu en erken üç tabaka, genel olarak Güney Bulgaristan ve tezimiz bağlamında da Doğu Trakya'da İTÇ için şimdiye dek bilinen en erken tabakaları temsil etmektedir⁸⁷.

Ezero'nun, Georgiev ve diğerleri tarafından yayınlan ana kitabında İTÇ tabakalarından ele geçen keramiklerin, oldukça ayrıntılı olarak çalışıldığı dikkati çekmektedir. Ezero'nun XIII-II tabakalarına ait İlk Tunç Çağ keramiklerinden toplam 10.215 tanesinin analiz edildiği saptanmaktadır⁸⁸. Ezero'nun üst tabakaları

⁸³ Nikolova 1996: 153 ve 155.

⁸⁴ Nikolova 1995b: 271

⁸⁵ Delev 1993: 48

⁸⁶ Nikolova 1999: 194

⁸⁷ Leshtakov 1992: 26 ve Nikolova 1999: VII.

⁸⁸ I. tabaka = Keramik kaydı yok.

II. tabaka = 179

III. tabaka = 511

IV. tabaka = 732

V. tabaka = 637

VI. tabaka = 950

VII. tabaka = 1070

VIII. tabaka = 1002

IX. tabaka = 1016

X. tabaka = 985

XI. tabaka = 1037

(höyük yüzeyinden yaklaşık 1 m.lik derinlik) temelde 1950’li yıllarda Mikov tarafından kazıldığından, ikinci kazı sezonunda bu üst tabakalar sadece sondaj niteliğinde araştırılmıştır. Bu nedenle üst tabakalarda ele geçen keramikler Ezero’nun ana yayından en az bilinen dönemi karakterize eder ve bu yayında Tabaka I’e ait hiçbir keramik örneğinin dâhil edilmediği anlaşılmaktadır⁸⁹. II ve III. tabakalar dışında, diğer İTÇ tabakalarının her birinden yaklaşık 1000 kadar keramik parçası analize tabi tutulmuştur.

Ezero’nun İTÇ tabakalarında ele geçen keramik kültürünün dönemlere dayalı ayrıntılı sınıflandırmasına geçmeden önce birkaç noktanın altını çizmek istiyoruz. Ezero’da her ne kadar keramikler ayrıntılı olarak çalışılmış ve tabakalar arasında İTÇ I-II-III veya A1-2-Geçiş-B1-2 gibi çeşitli ayrımlar yapılmış olsa da, İTÇ’nin alt evreleri arasında keramiklerde form ve özellikle bezeme açısından çok büyük farklılıklar saptanamamış gibi görünmektedir. Temel bezeme türleri, hemen her dönemde görüldüğünden, genel keramik repertuarı içinde bezemenin türünden ziyade bunların yoğunluğunun kronolojik ayırmda daha can alıcı önem taşıdığı izlenimi elde edilmektedir. Benzer şekilde formlarda da büyük oranda dönemler arası sürekliliğin görüldüğü, ancak belli form tiplerinin tarihleme açısından ölçüt kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Ezero’nun A1 olarak adlandırılan en erken üç tabakası Trakya’da bilinen en erken İTÇ kültür düzlemini temsil ettiğinden, bölgede İTÇ I’e tarihlenen diğer yerleşim yerlerinde bu süreç, “Ezero Kültürü-Eski Evre” olarak da adlandırılmaktadır⁹⁰. Yarı küresel gövdeli ve oval biçimli sığ kâseler, içe dönük ağız kenarlı kâseler, basit ağız kenarlı veya dışa dönük ağız kenarlı ve alçak yassı kulplu testiler, çömlekler ve askoslar Ezero İTÇ I’in en karakteristik formlarını oluşturmaktadır⁹¹ (**Levha 4**). Tabaka XIII ve XII’de bezemenin daha seyrek görüldüğü, keramik üzerinde bezeme kullanımının özellikle XI. tabakadan itibaren

XII. tabaka = 1024

XIII. tabaka = 1072 (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 227)

⁸⁹ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 227; Leshtakov 1992: 12

⁹⁰ Katincharov 1978: 133.

⁹¹ Leshtakov 2006: 173 ve 176.

giderek arttığı gözlenmektedir⁹². Parmak baskı veya çentik bezemeli kabartma şerit bantlar, kapların ağız kenarının hemen altında dikey olarak yapılmış kabartma “boynuz”u andıran bezemeler, kazıma şablonları, kapların özellikle ağız kenarı boyunca açılmış delikler ve noktalar da bu dönemin en yaygın bezeme şablonlarını temsil etmektedir (**Levha 5 – 6 - 7**). Enkrüste bezeme bu evrede henüz çok ender olarak görülmektedir. Bu dönemde Ezero’da nadir olarak görülen yiv/oluk bezemeli mallar (Channeled Ware ya da Fluted Ware, Grooved Ware) Yunatsite 17–15 tabakalarındaki yoğunluğu dikkate alınarak Batı Trakya’ya özgü bir bezeme türü olarak kabul edilmektedir. Ancak söz konusu bezemenin Ezero’ya 6 km. mesafede yer alan Karanovo yerleşmesinin VII tabakasında da bulunması, yiv/oluk bezemenin gerçekten bölgesel bir ayrımı karakterize edip etmediği konusunda kuşku uyandırmaktadır⁹³.

Georgiev ve diğerleri tarafından A2, Geçiş ve B1 (Tabaka X-IV) olarak adlandırılan İTÇ II dönemi, Ezero’nun Mihalich Evresi olarak da tanımlanmaktadır⁹⁴. Bu dönemde kaydedilen en önemli değişiklik, önceki dönemde seyrek olarak temsil olunan enkrüste ve ip baskı bezemeli (corded ware) malların sayısında çarpıcı artış görülmesidir. Bununla birlikte kazıma, baskı ve noktalar gibi İTÇ I’de görülen bezeme şablonlarının da popüler olduğu görülmektedir⁹⁵. Enkrüste bezemeli keramikler, Batı Trakya’nın Yunatsite, Dubene Sarovka gibi İTÇ II yerleşimlerinde de yoğun olarak görülse de, her iki bölgenin söz konusu keramikleri arasında bazı farklar da saptanmaktadır. En belirgin fark, Ezero’daki enkrüste bezemeli keramiklerin aynı zamanda yoğun olarak ip baskı bezeme şablonlarına da sahip olmasıdır ki Batı Trakya’daki enkrüste keramikler üzerinde bu tür kombinasyonlar görülmez. Asılı üçgenler, çapraz taralı bantlar ve kazıma zigzaglar hem Ezero hem de Batı Trakya yerleşimlerinde görülse de, baklava motiflerinin sadece Batı Trakya’ya özgü olduğu belirlenmiştir⁹⁶ (**Levha 8 - 9**). Bu dönemde bezemenin artışına paralel olarak özellikle şerit kulpların üzerinde yoğun olarak

⁹² Leshtakov 1992: 46.

⁹³ Nikolova 1996: 177; Leshtakov 1992: 25.

⁹⁴ Leshtakov 1992:25; Katincharov 1978: 133.

⁹⁵ Nikolova 1996: 177; 1999; 207.

⁹⁶ Nikolova 1996: 177

çentik, delik ve kabartma bezemelere rastlanılmaktadır (**Levha 10**). İTÇ I'den itibaren görülen tüp tutamak (Tunnel handle) ve makara kulplardan (Trompet Lug), ilkinin özellikle VIII ile IV. tabakalar arasında, ikincisinin ise VII. tabakadan itibaren yoğun olarak görüldüğü belirlenmektedir. Bu dönemin kulp tipleriyle ilişkili olarak belirtilmesi gereken bir diğer nokta, kulp üzerine yapılan yumru şeklindeki çıkıntılardır. Söz konusu yumru çıkıntılı kulplar, Ezero VIII'den başlamak üzere İTÇ II ve III'de görülmektedirler ve bu yumrulu kulplar ağız kenarının bir tarafı eğimli olarak yükseltilmiş olan maşrapa ve testilere tatbik edilmiştir⁹⁷. Batı Anadolu ithal malları, Doğu Trakya bölgesindeki diğer ilk İTÇ yerleşmelerinin III. evresi için tipik bir buluntu grubunu temsil etse de, Ezero'nun V-IV. tabakalarında iki depas parçasının bulunduğu bildirilmektedir⁹⁸.

Yukarıda belirtildiği gibi, Ezero'nun İTÇ III ile özdeşleştirilen geç tabakaları (III-I) ilk kazı döneminde araştırıldığından, ikinci dönem çalışmalarının yayını olan Ezero kitabında bu dönemle ilişkili çok az keramik yayınlanmıştır. Yukarıda daha önce de belirtildiği gibi, Ezero'nun ikinci dönem kazıcıları arasında yer alan Katincharov'un, 1970'li yılların sonu kadar geç bir dönemde Ezero'nun bu üst tabakalarını Orta Tunç Çağı olarak tanımladığı burada tekrar hatırlatılmalıdır⁹⁹. Sveti Kirilovo Evresi olarak da adlandırılan bu dönem, Doğu Trakya Bölgesi'nde esas olarak Sveti Kirilovo yerleşmesi ile kurulan paralellikler çerçevesinde tanımlanmaktadır¹⁰⁰. Enkrüste keramiklerin, Ezero'nun IV tabakasından itibaren giderek azaldığı kaydedilmiştir¹⁰¹. Bu evrede egemen olan bezeme türünü ip baskı bezemeli mallar oluşturmaktadır. Kabartma bezeme sadece maşrapaların kulplarında ve urne türü kaplar üzerinde şerit bezeme olarak gözlenmektedir. Önceki evrelerde kapların ağız kenarı altında sıklıkla görülen delik bezemelerin de bu dönemde tümüyle ortadan kalktığı öne sürülmektedir. Akıtacaklı kâseler ve yuvarlak dipli, yumru çıkıntılı yüksek kulba sahip maşrapalar bu dönemin ayırt edici form tipleri

⁹⁷ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 310, 350-353.

⁹⁸ Leshtakov 1992: 22.

⁹⁹ Katincharov 1978: 133.

¹⁰⁰ Leshtakov 1992: 15.

¹⁰¹ Nikolova 1996: 177.

olarak sınıflandırılmaktadır¹⁰² (**Levha 11**). Söz konusu maşrapaların, sıklıkla Sveti-Kirilovo tipi maşrapalar olarak adlandırıldığı saptanmaktadır. Ezero İTÇ III tabakalarında Ege ve Batı Anadolu ile paralellik kurulan tek keramik buluntusu, çift tutamaklı ve yüksekçe bir kapağı olan küçük bir kaptır (çömlekçik?). Kabın gövdesinden iki yana uzanan tutamaklar, iki yana açılmış kolları, kabın kapağı ise insan başını andırıyor gibi görülmektedir. Belki bu özelliklerini dayanarak söz konusu kap, Leshtakov tarafından antropomorfik kap olarak adlandırılmıştır¹⁰³ (**Levha 12b**). Bu kabın en yakın benzerleri, Thermi IV ve V ve Batı Anadolu'da Troya da görülmektedir¹⁰⁴. İlginç bir şekilde, Ezero'nun kazıcılarından Merpert bu kabın IV. tabakada, Georgiev ise III. tabakada ele geçtiğini öne sürmektedir¹⁰⁵. Bu döneme ait ve bu bölgeye ait bütün yerleşim yerlerinde görülen diğer önemli kap formları amphoralar ve akıtacaklı kâselerdir (**Levha 13,14**).

Ezero'da keramikten başka, diğer buluntular da tarihlendirme yapılması açısından önemlidir. Bakır veya arsenikli bakırdan yapılmış aletler, Ezero'nun tüm tabakalarında ele geçmiştir¹⁰⁶. Bakır ve arsenikli bakırdan yapılmış toplam 35 metal buluntunun, 18'i bız, 8'i bıçak, 5'i kalem, 2'si keser ve 2'si iğneden oluşmaktadır. Ezero XIII-IX. tabakalarında özellikle bızların saf bakırdan veya düşük oranda arsenikli bakır alaşımından yapıldığı belirtilmektedir. VIII ve VI. tabakalarda, arsenikli bakır alaşımının oranının daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca VIII-VI. tabakalarda delikli baltaların dökümü için kullanılmış olan üç kalıp da bulunmuştur¹⁰⁷. Bulunan taş ve kil kalıplar ile de bu metallerin ithal olma olasılığı da ortadan kalkmıştır¹⁰⁸. Bu iki unsur Trakya'daki metalürjinin geliştiğini gösteren en önemli kanıtlardır. Ayrıca, savaşlarda kullanılan baltaların kilden yapılmış modelleri, IV. yapı tabakasından XIII. yapı tabakasına kadar olan kesimde bulunmuştur. Bunlardan üç adet ele geçmiştir. Bu objelerin yayılmalarının sonu Mihalich evresinin

¹⁰² Leshtakov 1992: 22; Nikolova 1996: 177.

¹⁰³ Leshtakov 2006: 181.

¹⁰⁴ Katincharov 1978: 142

¹⁰⁵ Leshtakov 1992: 22

¹⁰⁶ Harding 1983: 167

¹⁰⁷ Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: 539.

¹⁰⁸ Ivan Panayotov, "Metal Types And The Early Bronze Age In Bulgaria", *Pulpudeva* 3, Sofia, 1980, s: 335.

sonuna tekabül etmektedir¹⁰⁹. Literatüre göre kilden yapılmış kanca modellerinin tarihlendirme değeri bulunmaktadır. Bununla birlikte söz konusu pişmiş toprak kancaların, Renfrew, Leshtakov ve Hüryılmaz tarafından İTÇ'nin farklı evreleri ile özdeşleştirildiği belirlenmektedir. Renfrew, söz konusu kancaların Ege'de İTÇ III'de tipik olduğunu öne sürerken¹¹⁰, Leshtakov, Ezero'da nadir olarak görülen bu kancaların Mihalich Evresi (İTÇ II) için tipik olduğunu vurgulamaktadır¹¹¹. Öte yandan Hüryılmaz, bu tür kancaların Yenibademli'de Troya I keramikleri ile birlikte bulduklarını bildirmektedir¹¹².

2. Dyadovo (Djadovo)

Bu höyük, Bulgaristan'ın Sliven İli'nin, Nova Zagora ilçesi, Dyadovo köy sınırları içinde, köyün güneybatı kısmında Blanitsa deresinin yakınında yer almaktadır. Eskiden höyüğün kuzeydoğu kısmında şu an bataklık olan hızlı debili bir akarsuyun varlığı da bilinmektedir. Dyadovo, Ezero'ya 5–6 km. Nova Zagora'ya 9 km. mesafededir. Bu höyük kuzeydoğu Trakya'daki en büyük höyüktür ve kuzey kısmındaki kültür tabakalarının kalınlığının 18 m. olduğu saptanırken, güney kısmının ise ova seviyesinden 13–14 m. yüksekliğe sahip olduğu bilinmektedir. Höyüğün boyutları 220 x 140 m.dir (yakl. 4 hektar) dir. Höyüğün deniz seviyesinden yüksekliği ise 140,40 m.dir¹¹³ (**Levha 15**).

Höyük 19. yüzyılın sonlarında K ve H. Skorpil kardeşlerin burayı ziyaret edip yayınlarından sonra tanınmıştır. Daha sonra bu höyükte Mikov ve Detev çalışmalarında bulunmuştur¹¹⁴. Buradaki ilk sistematik kazılara, 1977 yılından itibaren Bulgar, Hollandalı ve Japon araştırmacılar (R. Katincharov, N. de Vries, D.Gergova, J.Best, T.Sekine vd.) tarafından oluşturulan bir ekiple başlanmış olup kazılara hala

¹⁰⁹ Leshtakov 1992: 22.

¹¹⁰ Andrew Sherratt, "Pottery Of Phases IV and V" *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece*, Volume 1, Los Angeles, California, 1986, s:449,dipnot 3.

¹¹¹ Leshtakov 1992: 25.

¹¹² Halime Hüryılmaz, "Gökçeada-Yenibademli Höyük'te Ele Geçirilen Pişmiş Toprak Kancalar" *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* 1, Ankara 2001, s:14.

¹¹³ Leshtakov 1992: 31.

¹¹⁴ Leshtakov 1992: 34.

devam edilmektedir¹¹⁵. 1978 yılından sonra kazı çalışmalarının temelde güney kesit olarak adlandırılan kontrol açmasında ve höyüğün doğu kesiminde açılan bir açmada yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Güneydeki kontrol açmasında bütün tabakalar tespit edilmiştir. Buna göre höyüğün kesintili olarak Neolitik dönemden Ortaçağ'a kadar iskân edildiği belirlenmiştir¹¹⁶. Kontrol açmasındaki tabakalanma iki alt gruba ayrılmıştır: A tabakası Orta Çağ ve Demir Çağları'nı, B tabakası ise Tunç Çağı'na ait olan tabakaları temsil etmektedir. Ezero'daki gibi, burada da Kalkolitik dönem ile İTÇ tabakaları arasında, 0.30–0.40 m. kalınlığında bir *hiatus* tabakası saptanmıştır. Bu tabaka açık gri renkli olup içinde insan faaliyetine ilişkin hiçbir kanıt bulunmamıştır¹¹⁷ (**Bkz. Tablo 4**).

Güneydeki kontrol açmasında saptanan İTÇ tabakaları, 2.40 m. kalınlığındadır ve 16 tabakadan oluşmaktadır. Dyadovo'nun tabakalanmasına ilişkin öne sürülen görüşler biraz karmaşık bir tablo sunmaktadır. Katincharov, XVI-XIII. tabakaları İTÇ I'e (Ezero Kültürü), XII-VII. tabakaları İTÇ II'ye (Ezero kültürünün – Mihalich Evresi), VI-I. tabakaları da, Ezero'nun üst tabakaları gibi, OTÇ'ye (Nova Zagora kültürü) tarihlenmektedir¹¹⁸. Nikolova ise, kontrol açmasından ele geçen keramiklerin yayınlarına dayanarak höyüğün İTÇ I ve II dönemine atfedilen keramikleri arasında fark görmediğini ve VIII-IX. tabakaların İTÇ II'ye tarihlendirme ölçütlerinin açık olmadığını vurgulamaktadır. Nikolova V. tabakadan alınan radyokarbon tarihlerin yüksek olan birkaç örneğini göz ardı ederek, söz konusu tabakanın yaklaşık olarak MÖ 2500'lere tarihlenebileceğini varsaymaktadır. Tabakalanmayla ilgili benzer kaygıları dile getiren Leshtakov da tabakalar arasındaki kalınlığın 5 ile 8 cm. arasında değiştiğini ve tabakalar arasındaki değişimin

¹¹⁵ Nikolova 1999: 28

¹¹⁶ MS. 11–12. yy. Orta Çağ yerleşimi ve mezarlığı.

MS. 4–6. yy. kale yerleşmesi ve geç antik çağdan kalma kültür katmanı kalıntıları.

Erken Demir Çağı'ndan kalma kültür tabakası. (Pseniçevo Kültürü) Bu tabaka tamamen tahrip olmuştur.

Son Tunç Çağı'ndan kalma buluntular. Bu tabaka tamamen tahrip olmuştur.

İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı tabakaları.

Hiatus tabakası.

Kalkolitik dönem tabakaları.

Neolitik dönem tabakaları.

¹¹⁷ Jan G.P. Best, "Some Possible Interpretations Of The Hiatus At Djadovo", *Pulpudeva* 6, Sofia, 1993, s:26.

¹¹⁸ Katincharov 1978: 133.

belirlenmesinin güç olduğunu belirtmektedir. Leshtakov, höyüğün XII-VII. tabakalarında ele geçen keramiklerin, Mihalic evresiyle karşılaştırılabileceğini belirtmekle birlikte, burada Ezero A ve Mihalic evrelerinin tüm gelişiminin gözlenemediğinin de altını çizmektedir. Leshtakov'un VI ve I. tabakalardan ele geçen keramik örneklerini ise, yayınlara dayanarak, bir yandan Mihalic Evresi'nden bilinen örneklerle, diğer yandan da Ezero'nun İTÇ III'e ayrılan tabakalarıyla veya Sveti-Kirilovo Evresiyle karşılaştırdığı saptanmaktadır. Dolayısıyla Leshtakov'un Dyadovo'nun kontrol açmasındaki VI-I. tabakaları İTÇ'nin hangi evresine yerleştirdiği tarafımızdan anlaşılamamıştır.

Höyüğün doğu kesiminde son dönem kazılarında açılan açmanın yüzeyden 1. 90 m. derinliğe sahip olan bölümünde toplam 4 tabaka saptanmıştır I. tabaka olarak tanımlanan en üst tabakada İTÇ keramikleri, Ortaçağ keramikleriyle karışık olarak bulunmuştur. II-III-IV tabakalarda ele geçen keramiklerin ise, Leshtakov tarafından daha ziyade Ezero'nun İTÇ III düzlemine yerleştirilen son üç tabakasıyla (III-I) paralellik kurduğu anlaşılmaktadır. Dyadovo höyüğünün tabakalanmasıyla ilgili son belirtmek istediğimiz nokta, höyüğün İlk Tunç Çağı'nın sonu ve hemen sonrasında ait üst tabakaların büyük oranda Orta Çağ ve Erken Demir Çağı gömüleri nedeniyle tahrip olduğu, dolayısıyla Trakya'da İTÇ'den, OTÇ'ye geçişe ait kültürel gelişimin saptanmasına yardımcı olabilecek delillerin de bu höyükten elde edilmediği yolundadır.

Sonuç olarak farklı araştırmacıların, kontrol açmasındaki en erken tabakaların (XVI-XIII) İTÇ I evresine yerleştirilmesinde hemfikir olduğu ancak XII-I tabakaların İTÇ'nin hangi evresine yerleştirileceği konusunda kesin yorum yapmaktan kaçındıkları saptanmaktadır. Höyüğün doğusundaki açmada saptanan II-IV. tabakaların İTÇ III ile paralellikleri kurulsa da, bu açma ile kontrol açmasında ortaya çıkartılan iskân evreleri arasındaki ilişkinin henüz kurulamadığı anlaşılmaktadır.

Dönem	Tabakalanma*	Derinlik	Derinlik	Tabakalanma**
İTÇ III (?)	I	1.55 – 1.61	0.70/0.75 – 0.95
	II	1.61 – 1.75	0.95 – 1.25	I
	III	1.75 – 1.77	1.25 – 1.45/1.50	II
	IV	1.77 – 1.90	1.45/1.50 – 1.75	III
	V	1.90 – 2.40	1.75 – 1.90	IV
İTÇ II	VI	2.40 – 2.60		
	VII	2.60 – 2.70		
	VIII	2.70 – 2.85		
	IX	2.85 – 2.90		
	X	2.90 – 2.95		
	XI	2.95 – 3.05		
	XII	3.05 – 3.17		
İTÇ I	XIII	3.17 – 3.25		
	XIV	3.25 – 3.46		
	XV	3.46 – 3.71		
	XVI	3.71 – 3.96		
<i>Hiatus</i>		3.95 – 4.45		
Kalkolitik				

Tablo 4: Dyadovo Höyüğü'nde 1977–78 dönemi kontrol açmasına ait B tabakası* ve 1983/86 son dönem kazılarına ait tabaka ve derinlikler** (Leshtakov 1992: 35)

Yukarıda daha önce de belirtildiği gibi, Dyadovo'da İTÇ yapı katlarının kalınlığının oldukça az olduğu, bu nedenle dönemin çit-çamur mimarisi ve genel yerleşim düzeniyle ilgili yok denebilecek kadar az verinin mevcut olduğu söylenebilir. Tabakaların kalınlığının 5-8 cm. arasında değişen incelikte olması, konutların tamir edilerek yeniden kullanılmalarıyla açıklanmaktadır (?) . Kontrol açmasında İTÇ'nin en erken yapı katı olan XVI-XIII tabakalar arasında apsidal bir yapıya ait olabilecek kazık delikleri, ocak ve fırınlar bulunmuştur. Doğu açmasının

II-IV. tabakaları arasında çit çamur tekniğinde planı belirlenebilmiş birkaç evin yanı sıra 13 adet tahıl silosu bulunmuştur¹¹⁹. Bu alanda ayrıca II. tabakada taş bir duvarın höyüğün doğu kısmını çevrelediği saptanmıştır. Taş temelleri korunan bu sur duvarının, ayrıca konsantrik iki hendeğin de yer aldığı bir savunma sisteminden oluştuğu belirlenmiştir. Bu savunma sistemi İTÇ III'e tarihlenir ve surla çevrili sitadelin içindeki birkaç büyük yapı ve silolar da bu dönemle ilişkili kılınmıştır¹²⁰.

Dyadovo höyüğünün kontrol açmasında İTÇ I olarak tespit edilen XIII-XVI. tabakalarında tespit edilen karakteristik formlar arasında; ağız kenarı hafif ve aşırı derecede içe dönük kâseler, bazısı dile benzer veya kavisli olan kulba sahip birkaç koni biçimli kap, alçak boyunlu, uzun gövdeli olan urne benzeri kaplar, silindirik gövdeli ve ağız kenarı dışa dönük kabartma bezemeli çömlekler, testi ve maşrapalar, sığ ve oval gövdeli çanaklar ile askoslar (**Levha 16i**) yer almaktadır. Sözü edilen keramikler, Ezero A₁ ile benzer özellikler taşır.¹²¹ Askoslar, oval biçimli kaplar ve bezemeler Ezero'nun XI-XIII. tabakaları ile karşılaştırılmaktadır (**Levha 16a-h**). Bezemeli kapların son derece yoğun olduğu dikkati çekmektedir. Burada bezemeli kapların oranı %70 iken Ezero'da bu oran % 40 civarındadır¹²². Bu da Dyadovo en erken tabakalarının, Ezero'nun en erken tabakalarından daha geç döneme ait olduğu şeklinde açıklanmaktadır.

Dyadovo höyüğünün XII-VII yapı katlarında bulunan keramiklerin, Ezero'nun A evresinden Mihalich Evresi'ne geçişe kadar takip edilebilen formların gelişimini sergilediği öne sürülür. Urne tipi kaplar ve kâseler öncekilerin devamı niteliğinde olup kapların az olan bezemelerinde de önemli bir farklılık yoktur. Özellikle ağız kenarında nokta bezeme olan testiler, ağız kenarı kazıma bezemeli depolama kapları önemli formlardır¹²³. Bu katlar arasında çok sayıda, askos formları ve oval kâseler ile nokta nokta yapılmış ufak delikli bezemeler vardır. Farklı olarak testi ve maşrapaların yeni formları görülür. Bunlar, boyunları huni şeklinde, eğimli

¹¹⁹ Leshtakov 1992: 46.

¹²⁰ Morena Stefanova, "Early Bronze Age Fortification Systems In Upper Thrace", Thracia XV, Serdicae, 2003, s:636 ve 644; Leshtakov 2006: 166.

¹²¹ Nikolova 1999: 195.

¹²² Leshtakov 1992: 46.

¹²³ Nikolova 1999: 195.

ağız kenarına sahip maşrapa formlarıdır. Yayınlanan az keramik örneğine dayanarak da olsa, ip baskı bezemenin arttığı ancak bu oranın Ezero'daki orana ulaşmadığı gözlenmiştir¹²⁴. Ezero'da görülen tüp tutamaklar ve yalancı tüp tutamaklar ile Mihalich evresinde tipik olan bezemeli kulpları olan testi ve maşrapalar, yatay tutamakları olan çanaklar tespit edilmemiştir. Bunların Dyadovo höyüğünde bulunmaması söz konusu yerleşimin keramik özelliklerinden ziyade, kazılan alanın dar olmasıyla açıklanmaktadır.

Kontrol açmasının VI-I. tabakalarında bulunan kaplar daha önce bulunanların gelişmiş çeşitleridir¹²⁵. Önceki evrelerden de bilinen urne tipi kapların yoğunlaştığı, bazen bunların ağız kenarından yükselen kulpları üzerinde boynuz gibi çıkıntılar olduğu gözlenir (**Levha 17c**). Ayrıca bu tabakalarda, akıtacaklı kaplar (**Levha 17 a,b**), Sveti Kirilovo tipi maşrapalar gözlenir. Bunlardan birinin kulpu üzerinde hayvanı andıran bir bezeme de vardır (**Levha 17d**). Testilerin ve maşrapaların kulplarında tipik olarak kabartma yumrular, çıkıntılar vardır. Çanakların, testi ve maşrapaların ve kısmi olarak da urne benzeri kapların bezemeleri daha sadeleşmiş ve daha da azalmıştır. Kabartma bezeme çok daha fazla uygulanmaktadır. Özet olarak bu yapı katında önceki tabakaların devamı form ve bezemelerin dışında, Ezero'nun I-III tabakalarından bilinen kap formlarının da görüldüğü kaydedilmektedir.

Doğu açmasının I. tabakasının çanak çömleği geç dönemlerle karışık olarak ele geçmiştir. II. yapı katına ait olan kap formları arasında; İki kulbu ve emziği olan sığ bir maşrapa (**Levha 18d**), bir adet huni (**Levha 18h**), iki dikey kulbu olan bir maşrapa, üçayaklı bir kap, küçük bir çömlek (**Levha 18g,j**), ağız kenarı içe dönük ağız kenarlı çanaklar sayılabilir. Kulbunun üzerinde kazıma bezeme ve kabartma bantları olan testinin de kronolojik değeri büyüktür (**Levha 19a**). İki kulbu ve emziği olan sığ maşrapa dışında (**Dyadovo 18d**) diğer tüm kapların Ezero'nun üst katlarında paralelleri bulunmaktadır¹²⁶. Ancak söz konusu tabakada Sveti Kirilovo tipi maşrapaların bulunmamış olması ilginçtir. Bu tabakada ip baskı bezemeli örnek

¹²⁴ Leshtakov 1992: 47

¹²⁵ Nikolova 1999: 207

¹²⁶ Leshtakov 1992: 47

görülmemektedir. I-II. yapı katının tarihlendirilmesinde akıtacaklı kaplar, pişmiş topraktan huni biçimli kapların bulunması önemlidir.

Dyadovo III. yapı katından elde edilen formlar; yüksek dikey kulplu, dikey boynuzu andıran kabartma bezemeli çanaklar (**Levha 20b**), aynı şekilde iki adet yuvarlak dipli maşrapa (**Levha 21b,g**) önemlidir. Bu tabakada ayrıca düz dipli, küçük bir testi (veya maşrapa) (**Levha 20h**), kulplu ve dikey kabartmalı kenarları ve kazıma bezemesi olan testi de dikkat çekicidir (**Levha 21e**). Yine bu yapı katları içinden oldukça iyi korunmuş bir adet testi de dikkati çeker. Maalesef bu testinin tabaka içindeki yeri tam olarak belirtilmemiştir. Testinin sapı zigzag motifli, noktalı şerit şeklindedir ve büyük ölçüde yılanı andıran bir görüntüsü vardır. Testinin ağız kısmında da kazıma bezeme yer almaktadır, gövdesinde ise yine noktalı yassı kabartma çıkıntılar, tomurcuklar olan bir bezeme bulunmaktadır (**Levha 22b**). Bu bezemenin benzeri, Ezero'da Mikov ve Koycev'in kazılarında bulunan küçük bir kap parçası üzerinde de görülmektedir (**Levha 22a**). Çanak veya kâselerin tipolojisine bakacak olursak; tamamen koni biçimli, hafif şiş karınlı, düz veya hafif dışa dönük ağız kenarlı örnekler (**Levha 23a**), yarımküre şeklinde, ağız kenarları yuvarlatılmış kâseler (**Levha 23b**), hafif veya tümüyle içe dönük ağız kenarlı kulplu kâse/çanaklar (**Levha 23d**) örnek verilebilir. Son grup ise küçük ve orta büyüklükte, dikey kulplu olan çanak veya kâselerdir (**Levha 23d,f**). Kapların bezemeleri genelde kabartma şeklindedir, yiv ve kazıma bezeme ise fazla sık görülmez (**Levha 23e,g**). Keramikler arasında ip baskı bezemeye de rastlanılmamıştır.

IV. yapı katı içinde korunmuş olan mimari yapı içinden gelen keramik repertuarı ise şöyledir. Burada toplamda korunmuş olarak altı adet form önemlidir. Bunlar; iki kâse, testi, maşrapa ve urne benzeri bir kaptır. Dört kulplu küçük amfora özellikle dikkat çekicidir (**Levha 24k**). Bu buluntuların yakınlarında kırık olarak bir amphora daha bulunmuştur (**Levha 24l**). Bunlara benzer kap formları Karanovo ve Nova Zagora'dan, Vesselinovo'ya kadar her yerde tespit edilmiştir. Fakat bunların ağız kısımları farklıdır. Aynı mekânda amforaların yanında emziği ve kabartma bezemesi olan bir kap daha ele geçmiştir (**Levha 25a**). Yine aynı mekân içinde bulunmuş bir kap ise Mihalich'in son evresinde tipik olan kulbu kabartmalı bir testiye

andırmaktadır¹²⁷ (**Levha 24h**). Ayrıca bu mekândan ele geçen, yumru kulplu, kazıma bezemeli bir testi (**Levha 24f**) ve ip baskı bezemeli, ikinci bir testi de dikkatimizi çeker (**Levha 21e**). Ağız kenarına, baskı ve çekme tekniği (stamp ve stroke dots) ile yapılmış nokta bezemeli bir kâse tarihlendirmede çok önemlidir (**Levha 24b**). Dibinde ip deliği olabilecek, iki küçük kulplu kap da ilk kez bu tabakada görülmektedir. Belki de bu deliklerden ve kabın dip kısmından ip geçirilmekteydi¹²⁸ (**Levha 25b,c**). Bu tip kaplar Ezero ve Thermi IV-V. yapı katlarında bulunan antropomorfik kaplardan oldukça farklıdır. Ayrıca bu tabakada Batı Trakya yerleşmelerinde karakteristik olarak görülen sivri dipli maşrapa da bulunan bir başka keramik formunu oluşturmaktadır (**Levha 21d**).

Tarafımızdan Dyadovo'nun 2006 yılı sonrası çıkartılan Japonca yayınlarına ulaşamamıştır. Yerleşim yerinde yapılan kazılara dair 2006 yılına kadar çıkartılan da sadece birkaç yayın bulunmaktadır. Bahsedilen yayınların da daha ziyade keramik buluntularına dayalı olduğu ve bunlardan da özellikle tarihlleme değeri olan örneklerin seçici bir biçimde ele alındığını vurgulamalıyız. Yerleşimle ilgili mevcut veriler az olduğundan keramik örnekleri yukarıda özellikle ayrıntılı olarak sunulmuştur. 2006 yılına dek yayınlanan verilere dayanarak, Dyadovo'nun XVI-III tabakalarının, genel olarak Ezero'nun en erken tabakalarından daha geç ancak İTÇ I içine tarihlendiği, İTÇ II ve kısmen İTÇ III keramik özelliklerinin bir arada görüldüğü XII-I tabakalarının kesin bir düzleme yerleştirilemediği gözlenir. Doğu açmada bulunan keramiklerin ise, daha steril biçimde Ezero'nun İTÇ III'e atfedilen tabakalarıyla ilişkilendirildiği saptanmaktadır. Ulaşılan yayınlarda ilginç bir biçimde Mihalich Evresi ile (İTÇ II) özdeşleştirilen enkrüste keramiklerin varlığından veya yokluğundan hiç bahsedilmediği gözlenmektedir. Nikolova'nın, Dyadovo'nun İTÇ I ve II'ye atfedilen keramikleri arasında kesinti görmediğini ifade etmesinin gerisinde olasılıkla enkrüste keramiklerin yokluğu yatmaktadır. Nitekim Nikolova'nın Ezero tabakaları için yaptığı İTÇ I-III evrelerinin ayırımında esas aldığı unsur enkrüste keramiklerin miktarının artışı (İTÇ II) ve azalması (İTÇ III) gibi bir temele dayanıyor görünmektedir.

¹²⁷ Leshtakov 1992: 48

¹²⁸ Leshtakov 1992: 48

3. Mihalich

Mihalich, Bulgaristan'ın Haskovo İli, Svilengrad ilçesinde, Mihalich köyüne 1,5 km. mesafede, Sakar Dağları'nın güney eteklerinde, yer almaktadır. Yerleşme küçük bir tepenin düzlük kısmına kurulmuştur. Yerleşimin 3–4 hektarlık bir alanı kapladığı belirlenmiştir. Bugün yerleşimin, kuzeyi hariç tüm yönlerinde yağmur sularının açtığı yarıklar ile çevrelendiği kaydedilmiştir. Söz konusu yarıkların derinliği güney ve batı yönde 40 m.ye kadar ulaşmaktadır. Yerleşim, doğusundaki derin bir yarıkla Baa Dere olarak adlandırılan mevkiden ayrılmaktadır. Mihalich çevresinde birçok derenin varlığına dayanılarak yerleşimin çevresinin oldukça sulak olduğu vurgulanmaktadır¹²⁹.

Höyükteki ilk kazı çalışmaları 1945 yılında V. Mikov tarafından gerçekleştirilmiştir. Mikov, yerleşimin güneydoğu kısmında 3 açmada çalışmıştır. Mikov, Mihalich ile ilgili tek yayın (1948) yayınlamıştır ve bu yayın da kazıda elde edilen tüm sonuçları içermemektedir. Daha sonra M. Stefanova tarafından 1998–1999 yıllarında çevredeki yerleşmeler ile ilgili kronolojik, stratigrafik ve kültürel bağı anlamak ve bu yerleşimin savunma sisteminin incelenmesi için söz konusu yerleşimde 2 sezon sondaj çalışmalarında bulunulmuştur¹³⁰ (**Levha 26**). Yayınlar göre, Stefanova'nın, esas olarak yerleşmedeki stratigrafik sorunlardan ziyade yerleşimi çeviren sur sistemiyle ilgilendiği anlaşılmaktadır.

Mihalich yerleşmesi, çok önemli bir yerleşim yeri olan ve Troya tipi depasların ele geçtiği Baa Dere'nin çok yakında yer almaktadır. Mihalich yerleşmesinin hemen güneyinde yer alan Baa Dere mevkii, 1940'lardan sonra, Trakya İTÇ'si için yabancı olan buluntuların ele geçmesiyle ünlenen bir yerdir. Önceleri, araştırmacıların bu yerleşim yerini Mihalich ile özdeşleştirildiği bildirilmiştir¹³¹. Daha sonra yapılan çalışmalar ile Mihalich'in İlk Tunç Çağı'nda

¹²⁹ Morena Stefanova, "Control Excavations At Mihalich In 1998-1999 (Preliminary Communication)" *Analyzing The Bronze Age, PRPR 4*, Agatho, Sofia, 2000, s:21-22.

¹³⁰ Stefanova 2000: 22.; Nikolova 1999: 42.

¹³¹ Krassimir Leshtakov, "Trade Centers From Early Bronze Age III, Middle Bronze Age In Upper Thrace" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996, s: 239

yaklaşık 5 hektarlık bir alana yayılan üç ayrı sektörden oluştuğu saptanmıştır. Baa Dere'nin de bu sektörlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Bu sektörler;

- 1-Surla çevrili ana bölüm (Mihalich Sitadeli),
- 2-Kuzeydeki düz yerleşme (Karçeşme) ve
- 3-Sitadelin doğusundaki Baa Dere yerleşim yeridir(ikinci düz yerleşme)¹³².

Mihalich'te gerçekleştirilen kazılar sırasında, Demirçağ, Roma ve Ortaçağ dönemine ait iskân izlerine rastlanılsa da, yerleşmedeki ana iskân dönemini İTÇ'nin temsil ettiği belirlenmiştir. İTÇ dönemine ait 4 tabaka (I-IV) saptanmıştır. Bunlardan, IV-III ve II'nin "Ezero'nun Mihalich Evresi"ne atfedildiği, son yılların yayınlarında ise I. Tabakada hem Mihalich evresine ait keramik özelliklerinin hem de İTÇ III'e özgü bazı yeni keramik unsurlarının bulunduğu belirtilmektedir¹³³ (**Bkz. Tablo 5**). Ayrıntılı bir yayın bulunmadığı için höyüğün stratigrafisi tam olarak bilinmemektedir ancak kesin olan şey, Mihalich'te İTÇ I evresinin bulunmadığı ve yerleşmedeki ana iskân dönemini İTÇ II evresinin temsil ettiğidir. Burada Mihalich yerleşmesinin tabakalarından bahsedilirken dahi, neden Bulgar araştırmacılar tarafından, "Ezero'nun Mihalich Evresi" gibi karmaşık bir ifadenin hala kullanıldığına dair olası bir açıklık getirmek istiyoruz. Kazı yıllarına baktığımız zaman, Mikov'un, Mihalich'i (1945) Ezero'dan (1952) daha önce kazdığı ve olasılıkla Ezero'nun Mihalich'e benzer keramik bulduğu tabakalarını bu şekilde adlandırdığını söyleyebiliriz. Mihalich'in, Trakya arkeolojisinde İTÇ II ile özdeşleştirilen bir yerleşim yeri olduğu aşikâr olsa da, bölgede yayınları bağlamında en az bilinen yerleşim yeri olduğu da bir gerçektir. Bununla birlikte, ulaşılabildiğimiz yayınlara dayanarak, sözü edilen yayınlarda İTÇ III'ten sadece satır aralarında vurgu yapıp ve bazı yayınlarda ise sadece levhadaki formlara bakılarak, Mihalich'e ait İTÇ III formları da dikkatimizi çekmektedir (**Levha 27**).

¹³² Leshtakov 2006: 202.

¹³³ Stefanova 2000: 26; Leshtakov 1996: 239.

Dönem	Tabakalanma
?	I
İTÇ II (Ezero'nun Mihalich Evresi)	II
	III
	IV

Tablo 5: Mihalich'in İlk Tunç Çağı Tabakalanması.

Mihalich İTÇ tabakalarında ortaya çıkartılan mimari hakkında bilgimiz çok sınırlıdır. III-IV tabakalarıyla ilişkili olarak çevresinde direk delikleri bulunan ocakların varlığından bahsedilmiştir. Sadece İTÇ sur sistemine dair kısmi bilgi, Stefanova'nın yaptığı son araştırmalardan elde edilmektedir. Söz konusu taş sur, II. tabakada ortaya çıkartılmıştır ve İTÇ II/III dönemine tarihlenir. Yaklaşık 0.3-0.4 hektarlık bir alanı çevrelediği düşünülen sur duvarının ortaya çıkartılan uzunluğu 45.50 m, kalınlığı 1.90-2.50 m. korunan yüksekliği 1.20 m. ve 80-90 m. çapında bir alanı çevrelemektedir. Surun temelleri kireçtaştan yapılmıştır ve üst yapısının kerpiç bloklarından veya çamurla sıvalı ahşaptan yapıldığı varsayılmaktadır. Kuzeybatıda sur üzerinde 2 m. genişliğinde bir kapı girişi tespit edilmiştir¹³⁴. Sitedel olarak tanımlanan bu surun içinde, bölge için istisna bir inşa geleneğini yansıtan taş temelli, kerpiç duvarlı büyük bir yapının varlığından da bahsedilmektedir¹³⁵. Bu yapı haricinde surun içinde dikdörtgen formlu evler ve alçak bir kubbeye sahip olabilecek fırınlar (1.10 m. çapında korunmuş yüksekliği ise 38 cm.) da ele geçmiştir¹³⁶.

Yerleşimde ele geçen keramiklerde ilişkili de son derece sınırlı veri yayınlanmıştır. III ve II. tabakaları, konik ve küresel gövdeli kâse ve çanaklar, ağız kenarı hafif yukarı kalkık kesik ağızlı formlar ile makara kulplu içe dönük ağız kenarlı kâseler, yatay ve dikey yalancı burma bezemeli kulba sahip maşrapa ve kâseler, (**Levha 28r,s - 27c,d**) kazıma, enkrüste ve ip baskı bezemeli mallar temsil

¹³⁴ Stefanova 2000: 22-26; 2003: 638 ve 642; Gordon V. Childe, "Anatolia And Thrace: Some Bronze Age Relations" *Anatolian Studies*, Vol. 6, Special Number in Honour and in Memory of Professor John Garstang, 1956, s: 45.

¹³⁵ Leshtakov 2006: 165.

¹³⁶ Childe 1956: 45

etmektedir¹³⁷ (**Levha 28,29,30**). 1998-99 yıllarında yapılan kazılarda I. tabakada, önceki tabakaların devamı niteliğindeki keramiklerin yanı sıra, benzeri Troya III'ten bilinen antropomorfik bir kap parçası bulunmuştur (**Levha 31a**). Surun açılması sırasında bulunan bronz bir saç iğnesinin (**Levha 31b**) benzerlerinin Ege'de İTÇ II-III'te bulunduğu, Anadolu'da en yakın paralelinin ise Beycesultan VI. tabakada (erken 2. binyıl) var olduğu öne sürülmektedir.

Başka bir bağlamda ele alınamayacağı için Mihalich'in hemen yakınında Baa Dere olarak adlandırılan düz yerleşmede bulunan 6 depas örneğini burada ele almak istiyoruz. Bu örneklerden üçü ilk önce 1942 yılında D. P. Dimitrov tarafından yayınlanmıştır. Sofya Müzesi'ne giren diğer üç örnekten birinin, işçiler tarafından Mikov'a, Mihalich yerleşmesinde tesadüfen yapı kalıntıları içinde bulunduğu bildirilmiştir. Mikov, bu depas örneğini 1948'de yayınlayarak, Dimitrov tarafından yayınlanan örnekler gibi bunların da el yapımı olduklarını belirtmiştir. 1969 yılında D. Aladjov tarafından iki depas daha yayınlanmıştır ve bu son örnekleri bizzat gören Leshtakov, bunların çark yapımı olduklarını bildirmektedir. Ayrıca Leshtakov'un Aladjov ile yaptığı görüşmeden ise, Aladjov'un kendisine ve diğer tüm kişilere depasları veren tüccarı tanıdığı ve altı depasın köken yerinin ne Mihalich yerleşmesi ne de Svilengrad olduğu ve hepsinin Baa Dere adlı düz yerleşmeden geldiği öğrenilmektedir. Depaslar Troya'nın II-IV tabakalarında bulunmuş olsa da, Baa Dere'den ele geçen örnekler, yuvarlak ve dar dipleriyle Troya II'ye tarihlenmektedir. Son olarak bu depasların, ilk yayınlandıkları tarihten itibaren uzun yıllar Trakya İTÇ II döneminin Anadolu kronolojisine göre, İTÇ III'e karşılık geldiği, dolayısıyla Trakya İTÇ III döneminin Anadolu'nun Orta Tunç Çağı ile eş zamanlı kılınması gibi bir hataya yol açtığı da özellikle vurgulanmalıdır¹³⁸.

4. Karanovo

Karanovo Höyüğü, Bulgaristan'ın Sliven İli'nin, Nova Zagora ilçesi, Karanovo köyü sınırları içinde yer almaktadır. Nova Zagora'nın 9 km.

¹³⁷ Stefanova 2000: 26; Childe 1956: 46

¹³⁸ Leshtakov 1996: 243-244; 2000: 175.

kuzeybatısında, Sredna Gora Dağı'nın ovalarında yer almaktadır. Karanovo Höyüğü'nün kuzeyinde küçük bir dere akmaktadır. Höyüğün yüksekliği 13 m. ve boyutları 250 x 180 m.dir (**Levha 32**). Toplam kültür tabakasının kalınlığı ise 12.40 m.dir.

Höyüğün ilk dönem araştırmaları 1936–46 yılları arasında V. Mikov tarafından yapılmıştır. İkinci dönem kazıları ise, V. Mikov ve G. Georgiev'in ortak çalışması sonucunda 1947–57 yılları arasında devam etmiştir. Son dönem kazı ve araştırma çalışmalarını ise 1980 ve 90 yıllarında Bulgar-Avusturya ortak çalışması olarak, V. Nikolov ve S. Hiller üstlenmiştir¹³⁹. Bu höyükte toplam 1700 m² alan incelenmiştir.

Karanovo yerleşmesinde İlk Neolitik dönemden, İlk Tunç Çağı'nın sonlarına kadar kesintili bir yerleşim tespit edilmiştir¹⁴⁰. 19. yy.ın sonlarına kadar höyük üzerinde yer alan büyük, modern bir mezarlık ile üst kültür tabakaları büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Tunç Çağı'na ait tabaka Geç Kalkolitik Çağ tabakasından sonra gelen 0.30-0.40 m.lik stratigrafik bir *hiatus* ile ayrılmaktadır. *Hiatustan* sonra, VII. tabaka olarak adlandırılan Tunç Çağı yerleşiminin ilk iskânı, höyük yüzeyinden 2.20 m.de tespit edilmiştir. VII. tabakanın toplam kalınlığı ise 2 m. kadardır¹⁴¹. İkinci kazı dönemi sonuçlarına göre Georgiev Tunç Çağı'na ait VII. tabaka içinde 6 yapı katı tespit etmiş, iki döneme (VIIa-VIIb) ayırmıştır, ancak bu iki döneme ait olan hiçbir buluntu yayınlanmamıştır¹⁴². Son dönem kazılarında ise, Hiller ve Nikolov altı açmada (b,c,d,h,s ve v) kazı çalışmalarına başlamıştır. Araştırmacılar, bu açmalarda ele geçen keramiklerin bazılarını İTÇ'nin erken dönemine, bazılarını ise İTÇ'nin geç dönemine tarihlendirmektedirler. İTÇ içinde yaptıkları bu erken ve geç ayrımının

¹³⁹ Nikolova 1999: 29

¹⁴⁰ VII. tabaka : İlk Tunç Çağı I-III.
VI. tabaka : Geç Kalkolitik Çağ.
V. tabaka : Erken Kalkolitik Çağ.
III-IV. tabaka : ^{son} Neolitik Dönem.

I-II. tabaka : İlk Neolitik Dönem. (Nikolova 1999: 27)

¹⁴¹ Leshtakov 1992: 54

¹⁴² Stefan Hiler ve Vasil Nikolov, *Karanovo, Die Ausgrabungen Im Südsektor 1984-1992*, Band 1.2, Verlag Ferdinand Berger & Söhne, Horn /Wien, Salzburg/Sofia 1997, s: 346, Leshtakov 1992:54

belki de Mikov ve Georgiv tarafından belirtilen VIIa-VIIb ayrıma karşılık gelebileceğini varsaymaktadırlar¹⁴³ (**Bkz. Tablo 6**).

Dönem	Tabakalanma	Derinlik
	Modern Mezarlık	
İTÇ III (VIIb)	1	0.70 – 1.00 m.
	2	1.00 – 1.30
	3	1.30 – 1.50
(?)	4	1.55 – 1.70
İTÇ I (VIIa)	5	1.70 – 1.90
	6	1.90 – 2.20
	<i>Hiatus</i>	2.20 – 2.50
	Kalkolitik	

Tablo 6: Karanovo Höyüğü'nün İlk Tunç Çağı yapı katları. (VII. tabaka)

Karanovo yerleşimine ait savunma sistemine ait olabilecek taş kalıntılar, Leshtakov tarafından belirtilmiş ancak bunların stratigrafik yerinin tam olarak bilinmediğinden bahsetmektedir. Tespit edilen bu duvarın, gerçekten İlk Tunç Çağı tabakaları içinde yeri olsaydı, Ezero ve Dyadovo'dan daha güçlü bir savunmaya sahip olabileceğini vurgulamaktadır. Sadece, IV. ve V. yapı katlarından Ezero'daki yapılara benzer, apsidal, bir-iki odalı yapı kalıntıları ele geçmiştir¹⁴⁴.

Karanovo'nun Tunç Çağları'na ait en erken keramik grubu VIIa olarak adlandırılmaktadır ve Georgiev'e göre 5-6. yapı katları içinde, Hiller ve Nikolov'a göre ise b ve h açmalarında tespit edilmiştir¹⁴⁵ (**Levha 33-34**). Bu yapı katları içinde içe dönük ağız kenarlı (**Levha 35c**) ve dönüş noktasında huni gibi bir boyuna sahip rölyef bezemeli kâseler, kâselerin ağız kenarı içine uygulanmış kanal veya kazıma bezeme, kap gövdelerine uygulanmış yatay ve dikey kazıma kombinasyonları ve bir

¹⁴³ Hiller-Nikolov 1997: 346

¹⁴⁴ Leshtakov 1992: 55

¹⁴⁵ Leshtakov 1992: 55; Hiller-Nikolov 1997: 347

alet yardımı ile yapılmış baskı (çentik) bezemeler ile nokta bezemeli kaplar karakteristiktir (**Levha 36a,b**). Kanal bezemeli kulplar (**Levha 35b**) ve tüp tutamaklı kâseler, (**Levha 37i**) konik küresel gövdeli kaplar ile askoslar (**Levha 37j**) önemli kap formlarındandır¹⁴⁶.

Karanovo VIIa içinde değerlendirilen 5. ve 6. yapı katlarından ele geçen bezemeler tipik olarak bölgenin İTÇ I'ini işaret etmektedir¹⁴⁷. Nikolova, ağız kenarının içine uygulanan kazıma bezemeli örnekleri, Cernavoda III-Boleraz ve Yunatsite 17-6 tabakaları ile karşılaştırırken, kazıma ve çentik bezemeleri ise Ezero XIII (Ezero A1) veya daha erken bir dönemi ile paralel kılmaktadır¹⁴⁸. Leshtakov ise genel olarak tanımlanmış bu materyali araştırmaları çerçevesinde yayınlamış, yayını yaptığı bu bezeme ve kap formlarını ise Ezero'nun Mihalich evresinin başlangıç öncesine tarihlendirmektedir (**Levha 37**). Leshtakov, söz konusu iki yapı katında bulunan keramiklerden özellikle tüp tutamaklı kâseler ve askos formlarını Ezero A dönemi içine yerleştirmektedir¹⁴⁹.

Mikov ve Georgiev tarafından Karanovo VIIb olarak tanımlanan geç evreye ait kaplar oldukça çoktur ve daha karakteristiktir. Georgiev'e göre bu tabaka 1,2 ve 3. yapı katlarını kapsar, Hiller ve Nikolov tarafından ise bu dönemin karakteristik bezeme ve formları c,d,s açmalarında tespit edilmiştir¹⁵⁰. Karanovo VIIb tabakasına ait kap formları içinde, tipik İTÇ III özellikleri veren, akıtacaklı ve ağız kenarları aşırı derecede içe dönük kâseler, makara ve sahte makara kulplu kaplar, şerit kulplu büyük çömlekler, dikey tutamaklı yüksek ilmik kulplu kaplar dikkati çeken formlardır. Bazı kâselerin tipik boynuz benzeri çıkıntıları vardır (**Levha 37k,o**). Sveti Kirilovo tipi yumru bezemeye sahip kulpları olan testi ve maşrapalar, (**Levha 38a-s, m hariç**) karakteristiktir. Konik küresel gövdeli kapların oranı bu tabakada azalmaktadır¹⁵¹.

¹⁴⁶ Leshtakov 1992: 55; Hiller-Nikolov 1997: 323-350; Nikolova 1999: 194 ve 195.

¹⁴⁷ Leshtakov 1992: 57; Nikolova 1999: 195

¹⁴⁸ Nikolova 1999: 155

¹⁴⁹ Leshtakov 1992: 57

¹⁵⁰ Leshtakov 1992: 55; Hiller-Nikolov 1997:347

¹⁵¹ Leshtakov 1992: 55; Hiller-Nikolov 1997:346-347 Nikolova 1999:231

Karanovo VIIb tabakası içinde tespit edilen Vesselinovo II'ye tarihlendirilen amphoranın tarihlendirme değeri büyüktür. (**Levha 38m**) Bu formda olan kaplar, Nova Zagora'nın VI-III/II yapı tabakalarına, Ezero I-III, Sveti Kirilovo'nun üst tabakalarında ve Dyadovo'nun II-III. tabakalarında ele geçmiştir¹⁵².

Yukarıda anlatılanlara özet olarak Mikov ve Georgiev tarafından, birinci grup olarak tanımlanan Karanovo VIIa evresi, Ezero'nun, Ezero kültürü ve Mihalich evresinin başları (Ezero A) ile; ikinci grup olan VIIb ise Trakya'nın Sveti Kirilovo (Ezero B1) evresi ile eşleştirilmiştir. Bu durum göstermektedir ki Karanovo VIIa ile VIIb evrelerini Mihalich evresine (Ezero IV-VIII) bağlayacak olan halka bulunmamıştır. Arkeolojik veri göstermektedir ki Karanovo VIIa ve VIIb arasında bir *hiatusun* olması gerektiğini göstermektedir ki bu da Ezero höyüğünde 4 (VIII – IV) yapı katına denk gelmektedir¹⁵³.

5. Nova Zagora (Tsiganska Mogila¹⁵⁴-Çingene Höyüğü)

Nova Zagora, Bulgaristan'ın Sliven İli'nin, Nova Zagora ilçesi sınırları içinde kentin batısında yer almaktadır. Günümüzde höyüğün yakınından küçük bir dere akmaktadır. Yine zamanında buradan akan çok güçlü bir akarsuyun, höyüğün kuzey ve doğu tarafını çevreleyen doğal bir savunma sistemi yarattığı, ancak günümüzde bu akarsuyun kurduğu bildirilmektedir. Höyüğün boyutu 150 x 200 m. (yakl. 3 hektar) ölçülerinde olup; orijinal yüksekliğinin tarımsal faaliyetler nedeniyle korunmadığı belirlenmiştir. Burada, 1879 yıllarına ait bir mezarlığın yer aldığı, bu mezarlıktan sonra da höyüğün üzerine “Çingene Mahallesi”nin kurulması nedeniyle höyüğün “Çingene Höyüğü” olarak da adlandırıldığı bilinmektedir. Bu mezarlık ve mahallenin varlığından ötürü Tunç Çağı'nın en üst tabakaları tahrip olmuştur. Höyüğün merkezindeki açmada korunan kültür tabakasının 3.10 m. derinliğe sahip olduğu tespit edilmiştir¹⁵⁵.

¹⁵² Leshtakov 1992: 55

¹⁵³ Leshtakov 1992: 55

¹⁵⁴ Mogila: Bulgarca höyük demektir.

¹⁵⁵ Leshtakov 1992: 26.

İlk kazılar 1968 yılında R. Katincharov tarafından başlatılmış olup aralıklı olarak 1987 yılına kadar sürdürülmüştür. Höyüğün merkezinde açılan açmada 8 tabaka tespit edilmiştir¹⁵⁶. VII. ve VIII. yapı katları arasında 0.30 m. kalınlıkta bir *hiatus* tabakası saptanmıştır ve buna dayanarak söz konusu tabakalar arasında yerleşimin terk edildiği önerilmiştir. Tabakalardan en eski dördü (IV-VIII tabakaları) çok iyi korunmuştur. Özellikle VIII. tabakanın *hiatus* tabakasının altında in-situ karaktere sahip olduğu belirtilmiştir. I. ve III. yapı katları ise tamamen yok olmuştur. IV. tabakada belirli tahrip izlerine rastlanılmıştır. Dolayısıyla Ezero’da olduğu gibi burada da İTÇ III/OTÇ geçiş bağlamında stratigrafik silsilenin tam olmadığı düşünülmektedir. *Hiatus* tabakasının hangi tarihler arasında olduğu tam olarak belirlenememiştir. Katincharov, hayatın durmasını Troya III – IV çağına tekabül ettiği düşüncesindedir¹⁵⁷, fakat bu görüş deliller ile desteklenmemiştir. Küçük taşlar ve sülük kabukları ile kaplı siyah bir topraktan ibaret olan *Hiatus* tabakasının höyüğün çeşitli yerlerinde farklı seviyelerde tespit edilmiştir¹⁵⁸. Katincharov’a göre, VII-VIII. tabakalar İTÇ’ye, I-VI. tabakalar ise Orta Tunç Çağı’na tarihlenmiştir¹⁵⁹. Ancak daha sonra yapılan karşılaştırmalı kronolojiye göre, VIII-VII. tabakalar İTÇ II’ye, VI-V. tabakalar İTÇ III’e tarihlenirken üstteki dört tabaka (IV-I) karışık olarak tanımlanmıştır¹⁶⁰ (**Bkz. Tablo 7**).

¹⁵⁶ Nikolova 1999: 31

¹⁵⁷ Rumen Katincharov, “Periodizatsiya i kharakteristika na kulturata prez bronzovata epokha v Yuzhna Bulgariya, *Arkeologiya 1*, 1974, s:7.

¹⁵⁸ Katincharov 1978: 148

¹⁵⁹ Tsvetana Popova, “Plant Remains From Bulgarian Prehistory (MÖ. 7000–2000), *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995, s:198.

¹⁶⁰ Leshtakov 1992: 27.

Dönem	Tabakalanma	Derinlik
	Modern Mezarlık	
İTÇ III, OTÇ ve STÇ Karışık	I	0.40 – 0.60 m.
	II	0.60 – 0.85
	III	0.85 – 1.20
	IV	1.20 – 1.50
İTÇ III	V	1.50 – 1.90
	VI	1.90 – 2.20
İTÇ II	VII	2.20 – 2.50
	<i>Hiatus</i>	2.50 – 2.80
İTÇ II	VIII	2.80 – 3.10
	Steril Toprak	

Tablo 7: Nova Zagora Höyüğü'nün Tunç Çağları'na ait tabakaları¹⁶¹.

Nova Zagora'da en erken yerleşimden sonra- VII. tabakada- yerleşimin güneyine ve batısına savunma sistemi inşa edilmiştir. Söz konusu savunma sistemi, sıkıştırılmış kil ile yapılmış bir rampa ve hendekten (rampart and ditch) oluşmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, yerleşimin diğer yönleri zamanında debisi yüksek olan bir ırmak ile doğal bir savunma sistemine sahip olduğundan bu yönlere ayrıca yapay bir savunma sistemi inşa edilmemiştir. Planı saptanabilen diğer mimari kalıntılar arasında, VI. tabakada ortaya çıkartılan çit-çamur tekniğinde yapılmış uzun apsidal bir mekân ile V. yapı katında bulunan yamuk planlı küçük bir yapı yer almaktadır¹⁶². Nova Zagora'daki İTÇ iskân düzeninin, Mihalich, Ezero gibi yerleşimlerden farklı olarak bir alanda kümelenen yapılardan ziyade küçük konutlardan meydana geldiği vurgulanmaktadır¹⁶³.

Nova Zagora höyüğünün, VIII. yapı katında da birkaç yapı tespit edilmiştir. Bunlardan biri belirgin bir kuzey duvarına sahip olup içinde yirmiden fazla tüm ve

¹⁶¹ Nikolova 1999: 31, Leshtakov 1992: 29

¹⁶² Nikolova 1999: 31, Leshtakov 1992: 29

¹⁶³ Leshtakov 2006: 166.

kırık kap ele geçmiştir. Yapı hakkında ayrıntılı bir bilgi yoktur. Bunlar arasında Mihalich evresinde karakteristik olan kazıma, enkrüste ve ip baskı bezemeli mallara dair örneklerin bulunduğu belirtilir¹⁶⁴. Kazıcılarının, VIII. tabakanın tarihlendirilmesine ilişkin yaptığı yorumlar karmaşıklık arz etmektedir. Bu tabakayı bir yandan Mihalich Evresi'nin sonlarına tarihlerken, diğer yandan da buradan ele geçen malzemenin Ezero IX-IV. tabakalarıyla (İTÇ II) karşılaştırılabileceğini öne sürmüşlerdir. Ayrıca Katincharov daha ileri giderek bu VIII. tabakanın, Orta Tunç Çağı'na geçişi karakterize ettiğini belirtmiştir. Bununla birlikte *hiatusa* rağmen VIII ile VII. tabakalar arasında keramikte önemli bir değişimin saptanamadığı kazıcıları tarafından da dile getirilmiştir. Mimariden günlük kullanım nesnelere kadar iki tabaka arasında süreklilik gören Leshtakov, Nova Zagora'nın VIII. tabakasını, Ezero VIII-IV ile VII. tabakasını ise Ezero IV-III (?) ile çağdaş kılarak her iki tabakayı da Mihalich Evresi'ne yerleştirmektedir¹⁶⁵.

Nova Zagora höyüğünün VII. tabakasından ele geçen restore edilmiş tüm çanak çömleğin yayını yapılmıştır. Bu örnekler arasında, ağız kısımları az veya daha fazla içe dönük olan çanaklar, kesik ağızlı, yüksek kulplu testi ve maşrapalar, urne benzeri kaplar da ele geçmiştir. Önceki tabaka gibi enkrüste bezemeli malların devam ettiği gözlense de, kabartma şerit bezemelerin olup olmadığı bilinmemektedir. İki adet tutamağı olan bir kabın Ezero III/ IV tabakalarıyla paralelliğine dikkat çekilir (**Levha 12b'ye benzer**).

Nova Zagora höyüğünün IV-I tabakaları tamamen tahrip olduğu için bu katlardan İTÇ III, OTÇ ve STÇ karışık olarak ele geçmektedir. İTÇ III'ün tam olarak tespit edildiği yapı katları V. ve VI. tabakalardır. Yüksek, keskin bir görünüme sahip kesik ağızlı, gövdesi ve kulbu bezemeli Sveti Kirilovo tarzı maşrapalar, amphora benzeri kaplar, pithoslar ele geçmiştir (**Levha 39a-e**). Ağız kenarı aşırı içe dönük olan kaplar, kesik ağızlı testiler ve maşrapalar, urne benzeri kaplar önemli yer tutar. Diğer bir İTÇ III özelliği olarak kabul edilen akıtacaklı kaplar da ilk kez bu tabakalarda görülmeye başlamıştır. Cidarı delik olan bir huni de ilk defa olarak VI.

¹⁶⁴ Leshtakov 1992: 29

¹⁶⁵ Leshtakov 1992: 29

yapı katından ele geçmiştir. Yayınlanmış kapların (**Levha 40**) tamamen benzerlerini Ezero I-II. yapı katlarında görmekteyiz (**Levha 14'ün benzerleri**). Bu kaplar sadece form açısından değil bezemelerin benzerliği açısından da önemlidir¹⁶⁶. Ancak yine de, Nova Zagora'nın üst tabakalarıyla ilgili sorular cevapsız kalmaktadır. Katincharov'a göre II ve III. yapı katlarındaki kapların benzerlerini Ezero'da değil de Yunatsite'de aranması gerektiğini belirtmektedir¹⁶⁷.

6. Vesselinovo (Malevo)

Bulgaristan'ın Yambol İli'nin, Tundzha ilçesi, Vesselinovo köyüne yaklaşık 2 km. mesafede Tunca Irmağı'nın kenarında yer almaktadır. Höyüğün yüksekliği 5.30 m.dir. Boyutları ise 120 x 80 m.dir (yakl. 1 hektar) (**Levha 41**). Höyüğün kuzey kısmını sel suları tahrip etmiştir. Bu tahrip edilen kısımdaki kesitten mekânların yanmış duvarları ve yanık izleri takip edilebilmektedir.

Höyükte 1920'li yıllarda gerçekleştirilen ilk kazı çalışmaları amatör çalışmalar olarak nitelendirilmektedir. 1930'larda höyüğün kuzey tarafı Tunca Nehri tarafından büyük oranda tahrip olmuştur. 1921–27 yıllarında yapılan amatör kazıların sonuçları Mikov tarafından (1928-29) yayınlanmıştır. Daha sonra Mikov 1935'te höyüğün merkezinde 20x10 m. ölçülerinde bir açmada kazı çalışmaları yürütmüş ve bunun da sonuçlarını 1941'de yayınlamıştır¹⁶⁸. Burada saptanan kültür dolgusunun üst kısmını (0–0.20 m.) içinde Orta Çağ keramiklerinin bulunduğu tarım toprağı temsil etmektedir. Bu tabakanın altında ilki 0.20 – 2.20 m.ler arası diğeri de 2.20 – 2.50 m.ler arasında yer alan iki evreli İTÇ tabakaları (Vesselinovo II) bulunmuştur. Sonradan yapılan keramik değerlendirmeleri, bu iki evreden altta yer alanının İTÇ I evresine üsttekinin ise İTÇ III evresine ait olduğu öne sürülse de, her iki tabaka da Vesselinovo II olarak adlandırılmaya devam etmektedir. Bunun altında 2.50 – 2.90 m. seviyelerde 40 cm. kalınlığında bir *hiatus* tabakası bulunmaktadır. Bu steril tabakanın hemen altında ise Neolitik döneme ait olan Karanovo III (Vesselinovo I)

¹⁶⁶ Leshtakov 1992: 28.

¹⁶⁷ Katincharov 1974: 8

¹⁶⁸ Nikolova 1999: 195.

yerleşmesi yer almaktadır¹⁶⁹. Sonuç olarak söz konusu höyükte hem Neolitik ile İTÇ I arasında hem de İTÇ I ile İTÇ III arasında iskân kesintisi belirlenmiştir (**Bkz. Tablo 8**).

Dönem	Tabakalanma	Derinlik
Orta Çağ Karışık		0.00 – 0.20 m.
İTÇ III	Vesselinovo II	0.20 – 2.20
İTÇ I		2.20 – 2.50
<i>Hiatus</i>		2.50 – 2.90
Neolitik	Vesselinovo I	2.90 – 5.30

Tablo 8: Vesselinovo Höyüğü'nün tabakaları.

Vesselinovo'nun İTÇ yerleşiminin surla çevrili olduğuna dair kanıt bulunmadığı, mimariyle ilişkili olarak da sadece ev yıkıntıları ve ocaklardan bahsedilmektedir¹⁷⁰.

Sonradan yapılan keramik değerlendirmelerinin, kazılan seviyelere paralel olarak tanımlandığı dikkati çekmektedir. Buna göre, 0.20-2.50 m.ler arasında bulunan İTÇ I ile ilişkili kılınan keramikler arasında, urne benzeri kaplar, ağız kenarının altı delik bezemeli kaplar, Ezero'da IX. tabakasından sonra görülmeyen gövdesi oval biçimli bir kap (**Levha 42d**) ve S profilli, ip delik tutamaklı kâse/çanaklar (**Levha 42c**) yer almaktadır. Bazı keramiklerde, Ezero'nun VIII-VII. tabakalarında bulunmayan delik ve kazıma kombinasyonları saptandığından, aslında Vesselinovo'da saptanan erken keramik özelliklerinin, kesin olarak İTÇ I yerine genel olarak Ezero A tabakasıyla ilişkili kılındığının da altı çizilmelidir¹⁷¹ (**Levha 42b - 43a**).

¹⁶⁹ Leshtakov1992: 60

¹⁷⁰ Leshtakov 1992: 60

¹⁷¹ Leshtakov1992: 62

İTÇ keramik özelliklerinin saptandığı 0.20 – 2.20 m seviyeleri arasında ise akıtacaklı kap parçaları, (**Levha 42k**) aşırı içe dönük ağız kenarlı, oluk bezemeli ve sahte makara kulplu kâse/çanaklar (**Levha 43b,e**) bulunmaktadır. Ayrıca, “M” harfini andıran kazıma bezemeli iki adet testi (**Levha 43f,g**) ve bir amphoranın (**Levha 43c**) yine İTÇ III’e tarihlenen Dyadovo IV. tabakasında paralelleri vardır. Ele geçen birçok maşrapa ve testi arasında tarihlendirilebilir olan Sveti Kirilovo tipi maşrapaların ise istisnai biçimde buluntu seviyelerinin belirtilmediği vurgulanmaktadır (**Levha 42j, 43d ve f**). Kabartma şerit bezemeli sadece tek bir testinin bulunduğu özellikle belirtilmektedir¹⁷² (**Levha 42o**).

7. Sveti Kirilovo

Bulgaristan’ın Stara Zagora İli’nin, Sveti Kirilovo köy sınırları içinde yer almaktadır. 100 x 80 m (yakl. 0.8 hektar) höyüğün, yüksekliğinin eski yayınlarda 12 m. olduğu belirtilse de, bugün üst kısmının, yakınından geçen yol, eteklerine yapılan evler ve kaçak kazı faaliyetleri nedeniyle büyük oranda tahrip edildiği saptanmıştır. Bunların dışında höyüğün üzerindeki Bizans kalesinin de, prehistorik tabakaların tahribinde önemli rol oynadığı belirtilir¹⁷³ (**Levha 44**).

Höyükteki ilk araştırmalar, 1914 yılında G.Katsarov ve B.Filov tarafından başlatılmıştır¹⁷⁴. 1932 yılında P.Detev tarafından höyükte sondaj çalışmaları gerçekleştirilmiş olsa da, bunun stratigrafik durumla ilgili bir katkı sağlamadığı belirtilir. 1941 yılında kazılar K.Bittel’in yönetiminde yenilenmiştir¹⁷⁵. Bittel tarafından yapılan kazı çalışmalarında kademeli bir açma açılmış (step trench) ve bu kademelerin her biri ayrı bir Roma rakamıyla adlandırılmıştır. 1980’li yıllarda da höyükte Stara Zagora Tarih Müzesi’nden Kalchev tarafından araştırmalar yapılmıştır¹⁷⁶. Bununla birlikte kronolojik değerlendirmelerde, Katsarov ve Bittel tarafından yapılan kazı çalışmalarının esas alındığı gözlenmektedir. Katsarov

¹⁷² Leshtakov 1992: 60.

¹⁷³ Leshtakov 1992: 64.

¹⁷⁴ Nikolova 1999: 29

¹⁷⁵ Ivan Panayotov, “The Bronze Age In Bulgaria: Studies and Problems”, *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, 1995 Wisconsin, s.245

¹⁷⁶ Leshtakov 1992: 65.

höyüğün merkezinde, Bittel'in ise höyüğün güney yamacında kazı çalışması yaptığı saptanmaktadır.

Toplam 4 m.den daha fazla derinliğe kadar inen Katsarov, açmanın en üstteki ilk 1 m.lik kesimini A olarak adlandırmış ve burada bulduğu taş destek duvarını Roma Dönemi'ne tarihleyerek, tabaka A'yı Geç Antik Çağ olarak tanımlamıştır. Aynı araştırmacı tarafından B olarak adlandırılan tabaka, 1.00 – 2.80 m. seviyeleri arasını, C olarak adlandırılan tabaka ise 3.00 m. ile 4.20 m. seviyelerini kapsamaktadır. Ayrıca B ve C tabakaları arasında ve C tabakasının altında saptanan yanık tabakalar ise sırasıyla I ve II olarak adlandırılmıştır. A tabakasının altındaki tüm tabakalar, Katsarov tarafından sadece Tunç Çağı olarak nitelendirilmiştir. Bittel, güney açmasında kendi kazdığı alanı, I-II-III olmak üzere 3 tabakaya ayırmıştır. Bittel, bu tabakalardan I. tabakayı karışık olarak, kazıma bezemeli keramikler bulunduğu II'yi "Tunç Çağı'nın Erken Safhası"na, III'ü ise Kalkolitik döneme tarihlendirmiştir (**Bkz. Tablo 9**). Höyükte 1980'li yıllarda araştırma yapan Kalchev tarafından, höyüğün kuzey kısmında İTÇ tabakalarının tümüyle tahrip olduğu ve bu yöndeki en üst tabakada sadece Geç Kalkolitik döneme ait izlerin bulunduğu bildirilmiştir. Diğer höyüklerde olduğu gibi, burada da 1940'lı yıllara kadar yapılan çalışma ve yayınlardan, höyükteki İTÇ dönemini ve bu döneme atfedilen maddi kültür kalıntılarının anlamını saptamak güçtür. Bu nedenle Sveti Kirilovo'nun İTÇ tabakalarının tarihlendirme ölçütlerini yine sonradan keramik üzerine yapılan değerlendirmelerden takip edebiliyoruz¹⁷⁷.

¹⁷⁷ Leshtakov 1992: 65.

G.Katsarov'a Göre Tabakalanma 1914 (Merkez Açma)	Derinlik	K.Bittel'e Göre Tabakalanma 1943 (Güney Açma)
A (Geç Antik Çağ)	0 – 1.00 m	I
B	1.00 – 2.80	
I	2.80 – 3.00	II (İTÇ)
C	3.00 – 4.20	III (Kalkolitik)
II	4.20 – 4.50	

Tablo 9: Sveti Kirilovo Höyüğü'nün tabakaları; G. Katsarov'un çalıştığı höyüğün doğu yarısının merkez açması ve K. Bittel'in höyüğün güney kısmında yaptığı basamaklı sondajlar.

Ezero'nun tabakalanmasını esas alarak son yıllarda yapılan karşılaştırmalı kronolojiye göre, Sveti Kirilovo'nun en üst tabaka dışında kalan tabakaları İTÇ III'e tarihlenmektedir. Söz konusu yerleşimin tümüyle İTÇ III'e tarihlenmesinin gerisinde, burada ele geçen keramiklerin Ezero A (İTÇ I-II) ve B1 (İTÇ II) evrelerinde paralellerinin bulunmaması uzanmaktadır. Dolayısıyla Sveti Kirilovo'daki keramik düzlemi tek dönemle ilişkilendirildiğinden, bunlar, Bulgar arkeologlar için İTÇ III'ün tanımlanmasında anahtar olarak kabul edilmektedir. Bu da keramik repertuarının karakteristiğini oldukça kolaylaştırmaktadır. Karakteristik kap formları arasında; yatay kulplu içe dönük ağız kenarlı, boynuz gibi çıkıntıları olan, kâse ve çanaklar, (**Levha 45a,c**) bazıları dikey kulplara sahip olan akitacıklı kaplar (**Levha 45e,f,t**), höyük ile özdeşleştirilen yumru bezemeli yüksek kulplu, yuvarlak dipli maşrapa ve testiler (**Levha 45g,j,k,l,m**). Söz konusu testi ve maşrapalar, daha önceki yerleşim yerlerinde Sveti Kirilovo tipi olarak adlandırılan formlara karşılık gelmektedir¹⁷⁸. Ayrıca urne benzeri bir kabın (**Levha 45u**) form ve üzerindeki kabartma şerit bezeme özelliklerine dayanarak en yakın paralellerinin,

¹⁷⁸ Leshtakov 1992: 67.

Ezero I-III, Nova Zagora'nın II-V, Karanovo'nun VIIIb, Dyadovo II-IV tabakalarında bulunduğunun altı çizilmektedir¹⁷⁹.

8. Galabovo (Gulubova)

Höyük, Bulgaristan'ın Stara Zagora ili, Galabovo ilçesinin Simeonovgrad kenti sınırları içinde, Sazliyka Nehri vadisi içinde, eski nehir yatağının batı tarafında yer almaktadır. Galabovo, Sazliyka ile Meriç nehirlerinin birleştiği noktanın 9 km. kuzeyinde, Konstantia'nın (Assara) 10 km. kuzeyinde, Mihalich'in de 70 km. batısında yer almaktadır¹⁸⁰. Höyüğün yüksekliği 10 m.dir ve 120 m. çapında bir alana yayılmıştır. Günümüzde tahribat ve erozyon nedeniyle höyüğün yüksekliğinin 7 m. ye düştüğü tespit edilmiştir.

İlk kez V.Mikov tarafından 1933 yılında tespit edilen höyükte kurtarma kazısı niteliğindeki çalışmalara, K. Leshtakov ve I.Panayotov tarafından 1988 yılında başlanmıştır¹⁸¹ (**Levha 46**). Galabovo, termo elektrik santral yapılması için çok kötü bir biçimde tahrip edilmiştir. Batısı yol tarafından, doğusu santral tarafından, kuzey ve güney kısımları ise 1 m.lik kalınlığa sahip iki adet devasa kömür bacası tarafından yok olmuştur. Höyüğün çevresi aşırı derecede yapılaşma ile çevrildiğinden yakınında bulunan "uydu" yerleşim yerlerini tespit etmek de çok güçleşmiştir. 60'lı yılların başlarındaki yoğun yapılaşma ve nehrin sağ tarafındaki kısımda, höyüğe 1 km. mesafedeki birçok küçük tümülüs de tahrip edilmiştir. Galabovo'nun güneyinde çok sayıda Tunç Çağı yerleşim yeri de tespit edilmiştir. Özellikle Pyasachevo köyünün yaklaşık 4 km. uzağında bir düz yerleşim yeri ile Konstantia'nın yaklaşık 9-10 km. uzağında iki adet daha İTÇ yerleşimi tespit edilmiştir¹⁸².

Leshtakov tarafından gerçekleştirilen kurtarma kazılarında, Tunç ve Kalkolitik olmak üzere yerleşimde 2 ana tabaka tespit edilmiştir¹⁸³. Bununla birlikte herhangi bir tabakayla ilişkilendirilemeyen Kalkolitik öncesi dönemlere ait

¹⁷⁹ Leshtakov 1992: 67.

¹⁸⁰ Leshtakov 1996: 255

¹⁸¹ Leshtakov 1996: 255

¹⁸² Nikolova 1999: 27.

¹⁸³ Krassimir Leshtakov, "Galabovo Pottery And A New Synchronisation For The Bronze Age In Upper Thrace With Anatolia", *Anatolica XXVIII*, 2002, s:178.

keramikler de ele geçmiştir. Höyükteki iskân süreci 3 ana döneme ayrılmıştır. Bu dönemlerden A olarak adlandırılan evre Kalkolitik dönem, B Evresi Tunç Çağı, C evresini ise geç dönem tabakaları tanımlanmıştır¹⁸⁴. Diğer höyüklerdeki gibi, Kalkolitik dönem ile Tunç Çağı tabakaları arasında bir *hiatusun* varlığı burada da tespit edilmiştir¹⁸⁵. Tunç Çağı'nı temsil eden toplam 15 tabaka saptanmıştır. Bu tabakalardan 11'i (XV-V) İTÇ III dönemine, üstteki 4 tabaka ise (I-IV) İTÇ/OTÇ dönemine tarihlenmiştir (**Bkz. Tablo 10**).

Dönem	Tabakalanma (Yapı Katları)
İTÇ III/OTÇ (İthal Malların Yoğun Olduğu Tabakalar)	I
	II
	III
	IV
İTÇ III	V
	VI
	VII
	VIII
	IX
	X
	XI
	XII
	XIII
	XIV
	XV

Tablo 10: Galabovo'nun B Tabakası.

¹⁸⁴ Leshtakov 1996: 256; Nikolova 1999: 29.

¹⁸⁵ Krassimir Leshtakov, "The Gulubovo Tell" *RPRP, Vol 1, Number 1, January-March 1995*, Agatho, Sofia, 1995, s:48.

Galabovo'nun mimari ve tüm İTÇ III tabakalarında ele geçen buluntularının ayrıntılı olarak ele alındığı bir yayının bulunmadığı, sadece en üst 4 tabakada bulunan ithal malların kapsamlı biçimde tartışıldığı belirtilmelidir. III. tabaka dışında tüm yapı katlarında ortaya çıkartılan evlerin çit-çamur tekniğinde yapıldığı belirtilmektedir. İçinde kimi zaman ocak ve fırınların saptandığı bu mekânların tek odalı veya bazen zayıf bölme duvarlarına sahip iki odalı konutlar oldukları tanımlanmıştır. III. tabakada sadece bir konutun diğerlerinden farklı olarak pisé duvarlara sahip olduğu vurgulanmıştır. En üstteki I tabaka ile altındaki II. tabaka arasında yoğun yangın izleri belirlenmiştir ve ince bir humus tabakasına dayanarak iki tabaka arasında iskânda kısa süreli bir boşluk olduğu önerilmiştir.

İTÇ III'e tarihlenen XV-V. tabakalarındaki keramiklerin, Sveti Kirilovo, Karanovo VIIb, Ezero I, Vesselinovo ve diğer çağdaş yerleşmelerde bulunanlara benzeyen form ve bezeme (kabartma) repertuarına sahip olduğu bildirilmektedir. Aslında Leshtakov'un üst 4 (I-IV) tabakayı, daha erken tabakalardan ayırarak kimi zaman İTÇ III/OTÇ başlığı altında kimi zaman da sadece OTÇ dönemi altında incelemesinin nedeni aslında bu üst tabakalarda çark yapımı ithal malların bulunmuş olmasıdır. Nitekim Leshtakov, İTÇ III türü yerel mallarla, ithal malların bir arada ele geçtiği bu son dört tabakayı, Sveti Kirilovo Evresi'nin devamı ve gelişkin evresi olarak da tanımladığı gözlenmektedir. Leshtakov'a göre, Galabovo I-IV. tabakalarında bulunan çark yapımı mallar, bütün Doğu Trakya için farklıdır. Yerel özellik gösteren çanak-çömlek ile birlikte bulunan ithal mallar sayesinde Galabovo'da hem el yapımı hem de çark yapımı malzemenin bir arada görülmesi, bu yerleşimin bir ticaret merkezi veya ticaret kolonisi (?) olarak değerlendirilmesine yol açmıştır¹⁸⁶.

Galabovo I-IV tabakalarında bulunan çark yapımı ithal formlar arasında, depas, matara biçimli kap (pilgram flask), küresel gövdeli Suriye şişesi, çaydanlıklar (tea-pots), amphoralar, çan biçimli çift kulplu kap (tankard?), yonca ağızlı testi, gaga ağızlı testi yer almaktadır. Yüzey ve bezeme işlemi açısından bölgeye yabancı olan

¹⁸⁶ Leshtakov 1996: 264

mal grupları arasında ise, kırmızı astarlı ve parlak açkılı keramikler (red-coated ware), beyazımsı-krem astarlı mallar (whitish-cream ware), mat siyah boyalı bir parça (matt -black painted sherd), siyahımsı-gri metalik astarlı mal (blackish-gray metallic slipped ware) ve açkılı bezemeli (pattern burnished ware) keramik parçası sayılmaktadır¹⁸⁷.

Galabovo I. tabakada bulunan koyu kahve yüzeyle çark yapımı silindirik gövdeli düz dipli bir depas örneğinin (**Levha 47a**) en yakın paralelliği, Karaağaçtepe (Gelibolu) ve genel olarak Batı Anadolu İTÇ III yerleşimleriyle kurulmaktadır¹⁸⁸. Bu tabakada bulunan bir mataranın (pilgrim flask) en yakın benzerlerinin, Alişar, Hattuşa, Korucutepe, Polatlı ve Kaniş-Karum Ib'de bulunduğu belirtilmektedir¹⁸⁹ (**Levha 48a**). III. tabakada bulunan küresel gövdeli çark yapımı bir Suriye şişesiyle (**Levha 49a**) ilişkili olarak sadece bu formun Anadolu'da İTÇ III'ten OTÇ'ye kadar görüldüğü vurgulanmıştır¹⁹⁰. Trakya'da Anadolu tipi tankardların görülmediği, III. tabakada bulunan tankard benzeri kabın (**Levha 50b**) bu nedenle paralelliğinin kurulamadığı gözlenmektedir¹⁹¹. I-IV. tabakalarda bulunan yonca ağızlı testilerin (**Levha 51a-e**) en erken örneklerinin Troya'nın IV. tabakası ve Beycesultan'ın V. tabakasında görüldüğü belirtilmektedir¹⁹². Galabovo'nun I-III. tabakalarında ele geçen çark yapımı ve siyah metalik astarlı amphoraların (**Levha 52a-c**) en yakın paralelinin Orta Hellas I-II ve Karaevlialtı (Tekirdağ) yerleşmelerinde görüldüğünün altı çizilmelidir¹⁹³. Galabovo'nun I. yapı katında bulunan çark yapımı çaydanlık formlarının (**Levha 53**) en yakın benzerlerinin Tarsus İTÇ III tabakalarında ve Kaniş-Karum IV-II tabakalarında görüldüğü öne sürülür¹⁹⁴.

II. yapı katından ele geçen tüm maşrapa, beyazımsı krem astarlanmış bir mal grubunu temsil eder ve I. ve II. yapı katlarının tipik keramiklerinden ayrılmaktadır.

¹⁸⁷ Leshtakov 1996: 257-264; 2002: 181-189; 1995: 51-52.

¹⁸⁸ Leshtakov 1996: 261

¹⁸⁹ Leshtakov 2002: 188.

¹⁹⁰ Leshtakov 2002: 187.

¹⁹¹ Leshtakov 1996: 261.

¹⁹² Leshtakov 1996: 260; 2002: 182.

¹⁹³ Leshtakov 2002: 185.

¹⁹⁴ Leshtakov 2002: 186.

Bu mal grubunun benzerinin görüldüğü en yakın yerleşim yeri Troya'nın V. tabakasıdır. Ayrıca Kikladlar'da da çok fazla olmamakla beraber buradan ithal edilmiş olabileceği düşünülmektedir¹⁹⁵. Galabovo'dan ele geçmiş diğer bir mal grubu ise "beyazımsı" veya "transparan" astarlı mal grubudur. Bunun, Anadolu'dan ziyade Ege bölgesine has olduğunu vurgulanır. Galabovo'da I tabakada ele geçen astarsız bir kahverengi yüzey üzerinde görülen mat siyah boya bezeme de bu bölgeye yabancısıdır ve özellikle Kikladlar ve Orta Anadolu'ya özgü bir mal grubunu temsil eder. Bu mal grubu, beyazımsı astarlı mal grubu ile aynı tabakadan ele geçmiştir ve geç 3. binyıl, erken 2.binyıla tarihlendirilmektedir. Bu mal grubu Philakopi Iiii/iii ile temsil edilmekte ve Kikladik beyaz mal grubu olarak adlandırılmaktadır. Troya V boyunca bu mal grubu takip edilebilmektedir. Galabovo'da bulunan bir diğer mal grubu da II-III tabakalarda ele geçen kırmızı astarlı ve açkılı mal grubudur (red coated ware) ve sayıca çok fazla ele geçmiştir. **(Levha 50 - 52a - 53c - 49)** Küçük kaplar (kâseler ve maşrapalar veya küçük testiler) el veya çark yapımı kaplar üzerinde aynı teknik görülmektedir. MÖ 3. binyıldan 2.binyılın ilk yarısına kadar olan zaman diliminde çok geniş alanlarda bu mal grubunu görmekteyiz. Özellikle, Troya V'de kırmızı astarlı mal çok popüler kaliteli bir konumdadır. Bu mal grubunun Doğu Trakya'da sadece Galabovo ve Konstantia'da görüldüğü vurgulanmaktadır. Galabovo'da II ve I tabakalarında görülen açkılı bezemeli (pattern-burnish) örnekler olasılıkla el yapımıdır. **(Levha 54f)** Bu mal grubu, Anadolu'da Troya V ile aynı düzleme yerleştirilmektedir. Galabovo örnekleri Troya ile teknik açıdan da tam bir uyum sağlamaktadır. Bu mal grubu, Ilıpınar yerleşmesinde Troya V ile çağdaş çukurlar içinden de ele geçmiştir. Ilıpınar'da bu bezemenin, çark yapımı "İnegöl gri malları" üzerinde ya da bunların yerel taklitleri üzerine yapıldığı gözlenmiştir. Son olarak açkılı bezemeli örneklerin Marmara Bölgesi'nde yüzey araştırmalarında da ele geçtiği ve erken 2. binyıla tarihlendirildiği vurgulanmaktadır¹⁹⁶.

Sonuç olarak Galabovo I-IV tabakalarının Leshtakov tarafından İTÇ III sonu ve tercihen Orta Tunç Çağı başlarına tarihlediği görülmektedir. Öte yandan ele alınan ithal örnekler arasında hem İTÇ III hem de OTÇ başına tarihlenen özelliklerin bir

¹⁹⁵ Leshtakov 1996: 265.

¹⁹⁶ Leshtakov 1996: 258.

arada görüldüğü gözlenir. Özellikle Galabovo'nun en üst tabakası olan I. tabakada İTÇ III türü bir depasın bulunmuş olması Leshtakov'un da tam olarak açıklayamadığı bir durumdur. Söz konusu depasın yakın bir örneği, Limantepe'nin İTÇ II sonu ile İTÇ III arasına yerleştirilen tabakasında da bulunmuştur¹⁹⁷. Galabovo I. tabakada ele geçen bir huninin tam benzeri ise, Kanlıgeçit yerleşiminde de bulunmuştur. Bu huninin Kanlıgeçit'te hangi tabakada bulunduğu tarafımızdan bilinmese de (**Levha 65b**), söz konusu yerleşimin Batı Anadolu ile ilişkili megaron ve buluntularının ele geçtiği en üst tabakasının da, MÖ 2100'den daha geç tarihlenmediği belirlenmektedir. Kırmızı astarlı ve parlak açkılı malların da, İTÇ III başından itibaren Batı Anadolu'da yaygın görünümüne Küllüoba açıkça tanıklık etmektedir. Suriye şişeleri ve depasların doğu-batı arasında dolanma sahip olduğunu bildiğimiz dönem, bugünkü verilerimiz ışığında MÖ 2. binyılın başından ziyade, İTÇ III dönemine yerleştirilmektedir. Ayrıca, Galabovo'daki yonca ağızlı testilerin benzerlerinin, Limantepe'de İTÇ III sonuna tarihlenen tabakada bulunduğu da eklenmelidir¹⁹⁸. Özet olarak Leshtakov, Galabovo'yu tercihen OTÇ'ye yerleştirir ve bu yerleşimin Anadolu ve Ege'den ithal mallar içermesi nedeniyle-belki farklı etnik gruplar tarafından kurulmuş bir koloni yerleşmesi olabileceğini öne sürer. Ancak Batı Anadolu'dan elde edilen veriler, bu tür olası bir ticaret ağının İTÇ III döneminde mevcut olduğunu işaret etmektedir.

9. Konstantia (Assara)

Bulgaristan'ın Haskovo İli, Simeonovgrad İlçesi'nin merkez sınırları içerisinde yaylada yer almaktadır. Simeonovgrad'a 1.5 km. uzaklıkta, Meriç Nehri'nin yakınında, yuvarlak, plato benzeri doğal büyük bir tepe üzerinde yer almaktadır. İTÇ kalıntıları, Demir Çağı, Roma ve Ortaçağ tabakaları ile kaplı olduğundan ve bu tabakalar ile kaçak kazılar tarafından büyük oranda tahrip edildiğinden, burasının İTÇ döneminde höyük mü yoksa büyük bir düz yerleşim mi

¹⁹⁷ Vasif Şahoğlu, *Liman Tepe Erken Tunç Çağı Seramiğinin Ege Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji –Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi-Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2002, Lev. 82d

¹⁹⁸ Şahoğlu 2002: Lev. 89a, 90a.

olduğu saptanamamıştır. Bununla birlikte İTÇ yerleşiminin kapladığı alanın 0.3 hektardan daha büyük olmadığı öne sürülmektedir¹⁹⁹ (**Levha 55**).

Assara’da çalışmaların başlatılmasına kaçak kazılar neden olmuştur. Haskova Tarih Müzesi tarafından 1967 yılında başlatılan kazı çalışmalarına bir süre ara verilip 1975–79 yıllarında devam edilmiştir. Kazılar D. Aladjov (Haskovo Tarih Müzesi) ve P.L. Georgiev (Bilim Araştırma Müzesi, Sofya) tarafından gerçekleştirilmiştir. Birçok alanda sondaj açılmış olmasına karşın, İTÇ’ye ait stratigrafi kuzeydoğu’da açılan kazı çalışmalarından elde edilmiştir. Burada ana toprağın üzerinde İTÇ dönemine ait 4 tabaka tespit edilmiştir (**Bkz. Tablo 11**). Assara’nın kazıcıları tarafından yapılan yayın esas olarak Roma ve daha geç dönem tabakalarını ele almıştır ve İTÇ yerleşimi hakkında bilgi temelde arazi notlarıyla birlikte malzemeyi çalışan Leshtakov’un yayınlarından elde edilmektedir²⁰⁰.

Dönem	Tabakalanma	Derinlik
İTÇ III	I a-kayıt edilmemiş	0.90-1.10 m
	I	1.40 – 1.70 m.
	II	1.70- 2.00 m.
	III	2.00 – 2.40 m.
	IV	2.40- 2.70 m
	Ana Toprak	2.70 m.

Tablo 11: Konstantia (Assara), Tunç Çağı’na ait tabakalanma.

En üstte tahrip olan tabaka (Ia) dışında, diğer 4 tabakada (I-V) çit-çamur tekniğinde yapılmış, duvar kalınlığı 15 cm. geçmeyen evler saptanmıştır. Yan yana çakılmış ve üzerleri kil tabakası ile sıvanmış kazıklardan inşa edildiği belirtilen bu evlerin planı hakkında bilgi verilmese de, içlerinde ocak, öğütme taşı ve pişirilmemiş kilden yapılmış *in-situ* kap altlığı (**Levha 48b**) bulunduğu ancak depolama

¹⁹⁹ Leshtakov 2006: 206; Krassimir Leshtakov, “ The Thracian Settlement At Assara (Constantia) Near Simeonovgrad” History Of The Periodical Press In Khaskovo,2004, s: 27.

²⁰⁰ Leshtakov 2004: 23-24.

faaliyetlerine ilişkin veri elde edilemediği öne sürülmektedir. Mimariyle ilişkili ayrıntı verilen tek bilgi, *intramural* bir gömüyle ilişkilidir. Söz konusu gömü, III. tabakada bir evin tabanı altında, oval bir çukur içinde hoker pozisyonunda yan yatırılmış 6-7 yaşlarındaki bir çocuğa aittir²⁰¹.

IV. yapı katında çok az keramik bulunduğundan, çanak çömlek üzerine yapılan genel değerlendirme I- III. tabakalara dayanmaktadır (**Levha 56 – 57 - 58**). Bu tabakalarda tipik el yapımı yerel İTÇ III keramiklerinin yanı sıra, biri tam 7 tane yerel taklit ve ithal depas bulunmuştur²⁰² (**Levha 47c-g**). Keramik özelliklerine dayanarak tüm tabakalar, Mihalich Evresi'nden sonraki aşamaya yani İTÇ III'e tarihlendirilmektedir ve Troya IIc'den daha erkene tarihlendirilmeyen depaslar ve İTÇ II sonundan önce görülmeyen huni formu da bu kronolojiyi teyit etmektedir. Keramikler üzerinde kabartma bezemenin egemen olduğu, enkrüste bezemenin ise birkaç örnekle temsil edildiği belirtilmektedir. Kazıma bezemeye seyrek rastlanırken, ip baskı bezemenin hiç kaydedilmediği vurgulanmaktadır. İp baskı bezemeli keramikler seyrek de olsa Dyadovo, Nova Zagora gibi çağdaş yerleşmelerde görüldüğünden buradaki yokluğu açıklanamamıştır. Yaygın görülen kulp tipleri arasında, yatay ilmik kulplar, makara ve sahte makara kulplar, düz ya da yuvarlak kesitli tutamaklar, şerit kulplar ve kabartma şerit bezemeli dikey kulplar sayılmaktadır²⁰³ (**Levha 59 - 60**).

Konstantia'nın I-III. tabakalarında görülen formlar: ağız kenarı içe dönük, S ve Z-profilli, omurgalı kâse ve çanaklar (**Levha 61b,d**), akıtacaklı kaplar (**Levha 61y**) bezeme itibariyle Sveti Kirilovo ve Dyadovo'daki ile tam benzerlik sergileyen testiler (**Levha 61m**), maşrapalar (**Levha 61k**), urne benzeri kaplar (**Levha 61s,o**), yatay kulplu amphoralardır²⁰⁴ (**Levha 61p**).

Depaslar, Konstantia'nın I-II. tabakalarında bulunmuştur. Bu buluntular stratigrafik tabaka içinde buldukları için çok önemlidir. Bulunan tüm bu çanak

²⁰¹ Leshtakov 2004: 27 ve 29.

²⁰² Leshtakov 1996: 245.

²⁰³ Leshtakov 2004: 35.

²⁰⁴ Leshtakov 1992:71; 2004: 29, 33 ve 35.

çömlek, teknoloji bakımından İTÇ III Doğu Trakya'sı için tipiktir. Bunlar içinde bir tek kırmızı astarlı mal diye tanımlanan depaslar ve birkaç diğer keramik parçası bu bölge için yabancısıdır²⁰⁵. Tüm depas örneği ve diğer 2 depas parçasının el yapımı olup yerel taklit olduğu, diğerlerinin ise çark yapımı ithal örnekleri temsil ettiği belirlenmiştir. Söz konusu depas örneklerinden, tüm örnek dışında diğerlerinin silindirik gövdeli, düz ve geniş dibe sahip olduğu dikkati çekmektedir. Yuvarlak dipli tüm depas örneğinin, Baa Dere ve diğer klasik Troya örnekleri ile paralellik sergilediği, diğer depas parçalarının ise daha ziyade Ege (örneğin Kastri) örnekleriyle benzerliği özellikle vurgulanır²⁰⁶.

Küçük buluntu olarak sadece bronz yapımı bir balta ve bir iğnenin bulunduğu bildirilmektedir²⁰⁷.

10. Kanlıgeçit (Kuzey)

Kanlıgeçit yerleşim yeri, Türkiye'nin Trakya kesiminde, Kırklareli İli'nin yaklaşık 2 km. güneyinde, Aşağıpınar'ın 300 m. batısında, Kanlıgeçit Mevkii'nde yer almaktadır. 1979 yılında başlatılan yüzey araştırmaları sonucunda bu mevkide toplam olarak üç yerleşim yeri tespit edilmiştir. Yerleşimin hemen yakınında yer alan Haydardere yerleşimlerin ortasından akmaktadır. Haydardere'nin güneyinde tespit edilenler “batı” ve “doğu”, kuzeydeki ise “kuzey” yerleşmesi olarak tanımlanmıştır²⁰⁸.

İlk olarak 1994 yılında M. Özdoğan ve H. Parzinger başkanlığında bir ekip tarafından “batı” yerleşmesinde sondaj ve kazı çalışmalarına başlanmış, bu kazılar sonucunda, ikisi Son Kalkolitik, ikisi de İlk Tunç Çağı'na ait olmak üzere dört evreli bir yerleşim yeri ortaya çıkartılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda yerleşme dolgusunun tamamen düzletilerek, tümüyle tahrip edildiği anlaşılmış ve bu alanda çalışmalara

²⁰⁵ Leshtakov 1996: 246

²⁰⁶ Leshtakov 2004: 41.

²⁰⁷ Leshtakov 2004: 43.

²⁰⁸ Mehmet Özdoğan - Hermann Parzinger - Necmi Karul, “Kırklareli Höyüğü 1995 Yılı Kazısı”, *XVIII. KST*, Cilt: 1, Ankara, 1997, s: 55.

son verilmiştir. Yüzey araştırmaları verilerine göre, kırmızı astarlı keramik parçalarının yoğun olarak tespit edildiği, “Batı”ya oranla daha iyi korunmuş olan “kuzey” yerleşiminde 1995 yılında çalışmalara başlanmış, 1998 yılına kadar kazılara devam edilmiş, 2004 ve 2005 yılında da son yayın öncesinde tabakalanmayla ilgili sorunların çözülebilmesi amacıyla kazılara tekrar başlanmıştır²⁰⁹ (**Levha 62**). 2009 yılında ise bu alanda yer alan sur ve megaronlar restore edilerek açık hava müzesi haline dönüştürülmüştür²¹⁰ (**Levha 63**).

Kanlıgeçit (Kuzey) yerleşmesi Kalkolitik dönemden Helenistik döneme kadar kesintili olarak bir iskân görmüştür. Yapılan kazı çalışmaları sonucunda Kalkolitik dönem ile tipik Ezero tipi çanak çömlek veren İlk Tunç Çağı tabakaları arasında doğal bir oluşum (*hiatus* ?) tespit edilmiştir²¹¹. İlk Tunç Çağı II başlarına kadar olan süreci yansıtan Balkan Tunç Çağı kültürleriyle karakterize olan tabakadan sonra savunma duvarı ile çevrili, üç yenileme evresine sahip (2a, 2b ve 2c evreleri), taş temelli megaron türü yapılardan oluşan küçük bir akropolün (İTÇ III) varlığı tespit edilmiştir²¹². Anadolu Tunç Çağı kültürleri ile yakın benzerlik gösteren bu yapı katı ile birlikte toplam 5 kültür katı saptanmıştır²¹³ (**Bkz. Tablo 12**).

²⁰⁹ Özdoğan-Parzinger-Karul 1997: 61; Eylem Özdoğan - Heiner Schwarzberg - Mehmet Özdoğan, “Kırklareli Höyüğü 2005 Yılı Çalışmaları”, 28. *KST. Cilt 2*, Ankara 2007, s:254.

²¹⁰ Arkeo Atlas, *Gökyüzünden Arkeolojik Türkiye*, Editörler, Necmi Karul, Sedef Çokay Kepçe, DBR, İstanbul 2010, s:128

²¹¹ Özdoğan-Parzinger-Karul 1997: 67

²¹² Mehmet Özdoğan - Hermann Parzinger - Necmi Karul, “Kırklareli Höyüğü 1996 Yılı Kazısı”, *XIX. KST, Cilt: 1*, Ankara, 1998, s:130

²¹³ Mehmet Özdoğan - Hermann Parzinger - Necmi Karul, “Kırklareli Höyüğü 1997 Yılı Kazısı”, *XX. KST, Cilt: 1*, Ankara, 1999, s:140; Eylem Özdoğan - Heiner Schwarzberg - Mehmet Özdoğan, “Kırklareli Höyüğü 2008 Yılı Çalışmaları”, *31. KST. Cilt 2*, Ankara 2010, s:362-364.

Dönem	Tabakalanma
?	1
İTÇ III / OTÇ (?)	2a
İTÇ III	2b
	2c
İTÇ I (?), II (?) ²¹⁴	3
	4
	<i>Hiatus (?)</i>
Kalkolitik	5

Tablo 12: Kanlıgeçit (Kuzey) yerleşiminin tabakalanması.

Kanlıgeçit (kuzey) yerleşiminde, Kalkolitik dönemden sonra ilk iskân İTÇ başlarında, Troya I ile çağdaş bir dönemde başlamıştır. Bu ilk yerleşim (3-4. tabaka), her bakımdan Anadolu örneklerinden farklı, sıradan küçük bir Balkan-Trakya yerleşiminin özelliklerini taşımaktadır²¹⁵. Megaron tabakasından tamamen farklı olarak yakın çevrede bolca taş kaynakları olmasına rağmen çit-çamur tekniğinde yapılan mekânlar tespit edilmiş, günlük kullanım eşyaları dışında statü ya da prestij belirleyecek hiçbir bulguya da rastlanmamıştır. Bu evrenin çanak çömleği tipik olarak Balkan kökenli, İTÇ başlarına tarihlendirilen siyah renkli ve parlak açıktır. Bu tabaka şiddetli bir yangın ile son bulmuştur²¹⁶.

Megaron evresinin altında (2. tabaka) ve yangınla son bulan Balkan kökenli çanak çömlek ile temsil edilen tabakayı izleyen yapı katı arasında, yerleşim dokusunun yine aynı özellikleri taşıdığı tespit edilmiş, ancak bu yapı katında (2c yapı evresi) ilk kez Anadolu'dan ithal olarak geldiğine kuşku duyulmayan, bölge için

²¹⁴ Özdoğan, Kanlıgeçit'in İTÇ III dönemi kültürleri için kesin olarak dönemsel bir ayırma bulunmamıştır. Çeşitli yayınlarında İTÇ III öncesi için dönemsel olarak hem İTÇ I hem de İTÇ II'den bahsetmiştir. (Özdoğan - Parzinger - Karul 1996:145 ; Özdoğan-Schwarzberg-Özdoğan 2010: 363)

²¹⁵ Mehmet Özdoğan, "Yakın Doğu Kentleri ve Batı Anadolu'da Kentleşme Süreci" *Hayat Erkanal'a Armağan; Kültürlerin Yansıması*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2006, s:574.

²¹⁶ Mehmet Özdoğan - Hermann Parzinger - Necmi Karul, "1998 Yılı Kırklareli Höyüğü Kazıları", *XXI. KST*, Cilt: 1, Ankara 2000, s: 98.

yabancı, kırmızı astarlı kaplar ile genel olarak Anadolu geleneğini yansıtan figürinlere rastlanmıştır. Bu durum, Doğu Trakya'da yaşam biçimi değişmese bile, Anadolu ile olan ilişkinin arttığını gösteren kanıtlar olarak yorumlanmıştır²¹⁷.

Kanlıgeçit'in İTÇ III'e tarihlenen megaron evresinde (2. tabaka, 2a-c evreleri) tamamen farklı bir durum ile karşılaşmıştır. Bu evrede yerleşim tümüyle yeniden biçimlendirilmiş, eski yapıların bulunduğu alan tesviye edilmiştir. Yerleşimin topografyası yapay olarak yükseltilerek höyük gibi küçük bir tepe oluşturulmuştur²¹⁸. Bu yapay tepenin çevresi, Anadolu'dan bilinen örneklere benzer şekilde (Troya, Demircihöyük, Liman Tepe) taş *glasi* ile kaplanmış ve bunun üzerine kerpiç örgüden oluşan bir çevre duvarı yapılmıştır. Bu çevre duvarının hemen önünde, kazı alanının Kuzeybatı köşesinde kesme taşlardan yapılmış büyük bir kapı yapısı tespit edilmiştir²¹⁹. Kapıya sahip bir sur olan bu yapı 22 m.de bir 15⁰lik açılı yapı olarak 62 m²lik alanı çevrelemektedir²²⁰. Yerleşimi dairesel olarak çeviren sur duvarlarının içinde temenos duvarı ile çevrelenmiş²²¹, güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu üç küçük, bir büyük olmak üzere toplam dört megaron tespit edilmiştir. 2005 yılında yapılan çalışmalar, temenos duvarı olarak nitelendirilen duvarın çevirme sistemi ile ilişkili olmayıp, güneye doğru devam eden büyük megaronun kuzey cephesi olduğunu göstermiştir²²². Bu büyük megaronun duvarlarının kalınlığı 1 m. olduğu ve 2-2,5 m.de bir yaklaşık 1 m. genişliğinde payandalar eklenmiştir. Yapının güneydoğusunda, antelerinin arasında kalan boşlukta, yaklaşık 4m. çapında 2.9 m. derinliğinde, megaron ile çağdaş Anadolu tipi çanak çömlek ve at kemiği parçalarının bulunduğu adak çukuru niteliği taşıyan büyük bir çukur tespit edilmiştir²²³. Megaronlardan en kuzeyindeki büyük oranda tahrip olmuş ve boyutları tespit edilememiştir²²⁴. Bütün megaronlar anteli ve iki odalı, 1 m.lik taş temellere

²¹⁷ Özdoğan-Parzinger-Karul 1999: 148; Özdoğan 2006: 574

²¹⁸ Özdoğan-Parzinger-Karul 1998: 130

²¹⁹ Kapı yapısının boyutları 6.5 x 6 m.dir. (Özdoğan-Parzinger-Karul 2000: 98)

²²⁰ Özdoğan 2006: 574; Özdoğan-Parzinger-Karul 1998: 130

²²¹ Özdoğan-Parzinger-Karul 2000: 98

²²² Özdoğan-Schwarzberg-Özdoğan 2010: 363

²²³ Özdoğan-Schwarzberg-Özdoğan 2010: 363

²²⁴ Kuzey Megaron : 6.30 x 14.90 m. (dış ölçüler)

Güney Megaron: 7.20 x 15.50 m. (dış ölçüler) (Özdoğan-Parzinger-Karul 1998: 130)

Büyük Megaron: 27.5 x 11.20 m. (Özdoğan-Schwarzberg-Özdoğan 2010: 363)

sahip taş temel üzeri kerpiç ve ahşap yapılarıdır ve aralarında 1,5 m.lik bir boşluk bırakılmıştır²²⁵. Megaronların tabanları üzerinde yer alan ve yapının tüm enini kaplayan ateş yerleri tespit edilmiştir. Tabanlarında yapılan derinleşme çalışmaları sonucu da taban içlerine gömülmüş büyük depolama küplerine (pithos) rastlanılmıştır, bunun haricinde hiçbir buluntuya rastlanılmamış olması yapıların dinsel ya da törensel işlevi olduğunu göstermektedir²²⁶.

Özdoğan, Kanlıgeçit'teki bu megaron tabakasının en üstteki evresinin (2a) İTÇ-OTÇ geçiş sürecini verdiğini, en eskisinin (2c) ise İTÇ III dönemine tarihlenebileceğini öne sürmektedir. Megaron tabakasından alınan radyokarbon örnekleri ise MÖ. 2200–2100 tarihlerini vermektedir²²⁷ (GÖ 3986 ±33 ile GÖ 4042 ±32)²²⁸.

Yukarıda anlatılan tüm bu bilgiler ışığında Özdoğan, Kanlıgeçit için Anadolu koloni yerleşmesi olduğunu vurgulamaktadır²²⁹. Diğer bir yayında ise, Özdoğan; Kanlıgeçit İTÇ III evresindeki taş duvar işçiliğinin dışarıdan gelen ustalar tarafından yapıldığını düşünmektedir. Ayrıca, Kanlıgeçit'te yerleşim birimi düzenlenirken, bunu yapanların Anadolu kent planını çok iyi bildikleri ve bunun aynısını yapmaya özen gösterdiklerini de savunmaktadır²³⁰.

Bölge fauna açısından da çeşitlidir. Kazılar sonucunda elde edilen verilerde Kalkolitik boyunca av hayvanları önemli bir besin maddesini oluşturmuş ancak İlk Tunç Çağı başında av hayvanlarında bir azalma tespit edilmiş, çağın sonlarına doğru tekrar bir artış kaydedilmiştir. Yapılan osteolojik araştırmalarda, İlk ve Orta Kalkolitik Dönem'de step türü hayvanların yoğun olduğu görülürken, Son Kalkolitik

²²⁵ Özdoğan-Parzinger-Karul 1998: 131

²²⁶ Özdoğan-Parzinger-Karul 1998: 130; Özdoğan-Parzinger-Karul 2000: 98

²²⁷ Özdoğan-Parzinger-Karul 1999: 147

²²⁸ Özdoğan 2006: 575

²²⁹ Mehmet Özdoğan, "Tarihöncesi Dönemlerde Anadolu ile Balkanlar Arasındaki Kültür İlişkileri ve Trakya'da Yapılan Yeni Kazı Çalışmaları", TÜBA-AR, sayı 1, Ankara, 1998, s: 78.

²³⁰ Özdoğan 2006: 574

dönemde orman hayvanları tespit edilmiş, bu dönem içinde aslan ve yaban kedisi av hayvanları içinde olduğu görülmüştür²³¹.

Kanlıgeçit'in İTÇ keramik silsilesine ilişkin veriler henüz yayınlanmamıştır. Bu nedenle Kanlıgeçit'in İTÇ II ve III'e tarihlenen iskân tabakalarında ele geçen ve Ezero tipi olarak tanımlanan keramikler burada ele alınamamaktadır. Kuşkusuz Türkiye Trakyası'nın bölgesel bazı özelliklere sahip olup olmadığı sorunu da ileride Kanlıgeçit verilerinin yayınlanmasıyla çözüme kavuşacak bir meseledir. Bununla birlikte yayınlanan birkaç keramik örneğine dayanarak Kanlıgeçit de Sveti Kirilovo tipi yumru çıkıntılı kulba sahip maşrapalar²³² (**Levha 64a,d**), Ezero ve diğer yerleşmelerden bilinen boynuz benzeri çıkıntılara sahip kâse (Kanlıgeçit 4e) ve huni formlarının Trakya'daki diğer İTÇ yerleşmeleriyle paralellik sergilediği saptanmaktadır (**Levha 65b**). Ayrıca Kanlıgeçit'te bulunan kırmızı astarlı tankardların paralellerinin Trakya Bölgesi'nde başka hiçbir yerleşim yerinde bulunmadığı da eklenmelidir²³³ (**Levha 65a,c**). Son olarak formu hakkında bilgimiz olmasa da, burada da Trakya'daki diğer birkaç yerleşim yerinde saptandığı gibi depas örneklerinin bulunduğu belirtilebilir²³⁴.

²³¹ Özdoğan-Parzinger-Karul 1997: 63

²³² Özdoğan-Schwarzberg-Özdoğan 2010: 372 (Fig 8)

²³³ Turan Efe, "Batı Anadolu Son Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı" Arkeo Atlas, Sayı 2, DBR, İstanbul 2003, s: 116 (üstteki fotoğraf)

²³⁴ Leshtakov 2002: 184, Dipnot:23

B. Batı Trakya

1. Yunatsite (Junacite)

Yunatsite Höyüğü, Bulgaristan'ın, Pazardjik ilinin 8 km batısındaki Yunatsite, Köyü'nün yaklaşık 1 km. güneybatısında, Topolnitsa Nehri'nin sekisi üzerinde yer almaktadır. Höyük, 120 x 115 m. ölçülerinde olup 12 m. yüksekliğe sahiptir²³⁵ (Levha 66).

Yunatsite Höyük'te ilk kazı çalışmaları, 1939 yılında V. Mikov tarafından gerçekleştirilmiştir. Mikov sadece höyüğün doğu kesiminde 25 x 10 m.lik bir açmada çalışmıştır. Höyükte ikinci dönem kazı çalışmaları, R.Katincharov, V.Mazanova, N.Ya.Merpert tarafından 1976'da başlatılarak 2001 yılına dek sürdürülmüştür²³⁶. Mikov, yaptığı çalışmaları 1940 yılında yüzeysel bir rapor olarak yayınlamıştır. İkinci dönem kazılarının mimari verileri ayrıntılı yayınlanmış olmasına karşın, diğer buluntular henüz yayınlanmamıştır.

Höyüğün yaklaşık 1/3'ünün araştırıldığı son dönem kazılarına göre höyükteki iskân süreci 3 tabakaya ayrılmıştır. 1 m. kalınlığında olan Tabaka A, Erken Demir Çağı'ndan Ortaçağ'a dek olan iskân sürecini, 5 m. kalınlığındaki B tabakası ise Eneolitik (Kalkolitik) dönemi kapsamaktadır. İlk Tunç Çağı, C tabakası olarak adlandırılmıştır ve bu tabakanın kalınlığı 3.5 ile 4.5 m. arasında değişmektedir. Trakya'daki diğer höyükler gibi, Yunatsite'de de Kalkolitik ile İlk Tunç Çağı tabakaları arasında kalınlığı 20-40 cm. arasında değişen *hiatus* tabakası tespit edilmiştir²³⁷. İlk Tunç Çağı'na tarihlenen toplam 17 tabaka saptanmıştır.

²³⁵ Douglass W. Bailey, "The Interpretation Of Settlement: An Exercise From Bronze Age Thrace" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996, s: 208; Rumen Katincharov - Velichka Matsanova, "The Tell Near The Village Of Yunatsite, Pazardjik District" *RPRP, Vol 1, Number 1, January-March 1995*, Agatho, Sofia, 1995, s: 11.

²³⁶ Vera Balabina – Tatiana Mishina, "Introduction", *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers, Moskow, 2007 (English summary), s:7-8; Katincharov ve Mazanova 1995: 12

²³⁷ Vera Balabina – Tatiana Mishina, "The Bronze Age Settlement at Tell Yunatsite: Stages Of Development", *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007b, s:15

Yunatsite'nin son yayınına göre, bu tabakalardan XVII-XV. tabakalar İTÇ I'e, XIV-IX. tabakalar İTÇ II'ye, VIII-I. tabakalar ise İTÇ III'e tarihlenmiştir. Bununla birlikte Katincharov'un 2007 yılı öncesi yayınlarında, VIII-I. tabakaların Orta Tunç Çağı'na tarihlendiği belirtilmelidir²³⁸ (**Bkz. Tablo 13 - 14**).

XVII/XVII tabakadan alınan son radyo karbon tarihlenmelerle, Yunatsite'de İTÇ'nin başlangıcı yaklaşık 3100'lere tarihlenmektedir. İTÇ II'ye tarihlenen XIV-IX. tabakalar yaklaşık olarak M.Ö. 2900/2870 ile 2460 arasına, İTÇ III ise yaklaşık olarak MÖ 2500/2420-2040 arasına tarihlenmektedir²³⁹.

Dönem	Tabakalanma
OTÇ	III.Tabaka (I-VI. yapı katları)
	Geçiş Evresi (VIII-VII. yapı katları)
İTÇ II (Mihalich)	II. Tabaka (XIII-IX yapı katları)
İTÇ I (Ezero A)	I. Tabaka (XVII-XIV yapı katları)

Tablo 13: Katincharov ve Mazarova 1995'e göre Yunatsite'nin Tunç Çağı tabakaları.

Dönem	Tabakalanma
İTÇ III	VIII-I (Yunatsite III Kültürü)
İTÇ II	XIV-IX (Yunatsite II Kültürü)
İTÇ I	XVII-XV (Yunatsite I Kültürü)

Tablo 14: Merpert ve Matsanova 2007'ye göre Yunatsite'nin Tunç Çağı tabakaları.

²³⁸ Örneğin bakınız Katincharov ve Mazanova 1995:12.

²³⁹ O.A. Chichagova - A. L. Alexandrovsky - Vera Balabina – Tatiana Mishina - E. P. Zazovskaya, "New Series Of ¹⁴C Dates From Tell Yunatsite", *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007, s:237; Nikolova 1999: 202 ve 227; Dimitar Boyadziev, "Tell Yunatsite: Absolute Chronology Of The Early Bronze Age Horizons", *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007, s:218.

Yunatsite'nin İTÇ tabakalarında çit-çamur geleneğinde inşa edilmiş toplam 68 ev ortaya çıkartılmıştır. İTÇ I evresinde, höyüğün en yüksek kuzey kesiminde herhangi bir mekân saptanmamıştır. Bu alanın çit, hendek ve siperden oluşan bir sistemle sınırlandırıldığı saptanmıştır. Söz konusu hendeğin 5.60 m. genişliğinde olduğu, bunun önünde yer alan siperin ise, eğimli olarak 40 cm. yüksekliğinde toprak dolgudan oluştuğu belirlenmiştir. İTÇ II başında bu hendek doldurulmuş ve çitle sınırlama sistemi de İTÇ'nin sonraki evrelerinde saptanmamıştır²⁴⁰. Bununla birlikte İTÇ II'nin başında (Tabaka XIV) bu içi doldurulan hendeğin hemen arkasında kamusal karaktere sahip büyük bir yapının varlığından bahsedilmektedir²⁴¹. İTÇ I evresinde evlerin dikdörtgen tek odalı konutlardan oluştuğu ve nadiren iki odalı örneklerle rastlandığı belirtilmiştir. İTÇ II evresinde dörtgen evlerin yanı sıra apsisli evlerin varlığı da saptanmıştır²⁴². Apsisli evlerin ölçülerinin genellikle 120 ile 180 m² arasında değiştiği, bu tipte en büyük evin ise 4 odalı, 230 m² olduğu belirtilir. Eski yayınlarda, İTÇ III evresinde kazılan 9 evin 8 tanesinin apsisli olduğu ve bu evrede apsisli planın egemen olduğu öne sürülse de, son yayında VIII-I. tabakalarda sadece iki evin apsisli plana sahip olduğu gözlenmektedir²⁴³. Yine önceki yayınlarda İTÇ III evresinde taş temellerin varlığından bahsedilse de, son ana yayında bu tür taş temelli yapılara ilişkin bilgi saptanamamıştır²⁴⁴. Bu döneme ait hemen hemen tüm evlerde ocak, fırın, tahıl ambarı, tahıl kurutma platformları ve öğütme taşları ortaya çıkartılmıştır²⁴⁵.

Yunatsite İTÇ yerleşiminde evlerin tabanı altında 2 tanesi yetişkine, 28 tanesi çocuklara ait olmak üzere toplam 30 gömü bulunmuştur²⁴⁶. Çocuk gömülerinin bazısının urneye, diğerlerinin ise doğrudan oval veya dairesel çukurlar içine

²⁴⁰ Nikolai Merpert – Velichka Matsanova, “Horizons XVI / XVII-F”, *Tell Yunatsite, The Bronze Age, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary)*, Moskow, 2007, s:116-118.

²⁴¹ Katincharov ve Matsanova 1995: 12.

²⁴² Merpert ve Matsanova 2007: 116-124.

²⁴³ Katincharov ve Matsanova 1995: 12; Merpert ve Matsanova 2007: 122-124.

²⁴⁴ Katincharov ve Matsanova 1995: 13.

²⁴⁵ Merpert ve Matsanova 2007: 116-124.

²⁴⁶ Tatiana Mishina – Vera Balabina, “The Burials: Description And Analysis”, *Tell Yunatsite, The Bronze Age, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary)*, Moskow, 2007, s: 205

gömüldüğü saptanmıştır. Çocuk gömülerinin yanına hiçbir şeyin bırakılmadığı gözlenirken, dikdörtgen çukur içine gömülen yetişkinlerden birinin yanında gümüş küpeler, dikdörtgen kesite sahip bronz bir bız ve tek kulplu, kanal/oluk bezemeli büyük bir çömlek bulunmuştur. Söz konusu buluntuların İTÇ’de geniş ancak belli bölgelerde yayılıma sahip olduğu öne sürülür. Benzer küpeler, Bulgaristan ve Usatovo’da Çukur Mezar Kültürü’nün taşıyıcıları arasında görülmektedir. Dikdörtgen kesite sahip bızlar ise, Usatovo tipi yerleşmelerden, Baden grubu ve klasik Çukur Mezar Kültürü yerleşmelerinden bilinmektedir. Gümü hediyesi olarak oluk/kanal bezemeli çömlek ve bu bezemenin höyükteki genel yoğunluğuna dayanarak, yerleşimde Orta Avrupa’nın daha özel bağlamda ise erken Baden kültürünün etkilerinin görüldüğü ileri sürülmektedir²⁴⁷.

Yunatsite İTÇ yerleşmelerinde bulunan keramikler, daha önce de belirtildiği gibi henüz yayınlanmamıştır. Bu nedenle bu konuda çok sınırlı bilgimiz bulunmaktadır. Yunatsite’nin İTÇ I tabakalarını (XVII-XV) kanal veya oluk bezemeli olarak adlandırılan keramikler karakterize etmektedir. Bu bezeme türünün güneydoğu Bulgaristan’da daha az görüldüğü özellikle vurgulanmaktadır²⁴⁸. Henüz bu tabakalarda enkrüste bezemeli kaplar nadir olarak görülmektedir.²⁴⁹ Enkrüste bezeme özellikle İTÇ II dönemi tabakalarında (XIV-IX) yoğundur. İTÇ III evresine özgü bezeme özelliklerinin neler olduğu belirtilmese de, askos formunun ortadan kalkışı ve sivri dipli Yunatsite tipi olarak adlandırılan maşrapaların (**Levha 67**) ortaya çıkışı bu dönemi öncekilerden ayıran ölçütler olarak tanımlanmaktadır²⁵⁰. Sivri dipli maşrapalar, Yunatsite höyüğünde ilk defa Mikov başkanlığındaki kazılarda tespit edilmiş olup, sonraları Katincharov ve Mazanova’nın başkanlığındaki kazı dönemlerinde de belgelenmiştir (**Levha 68**). Ancak Katincharov bu formun ortaya çıkışını OTÇ’nin başlangıcıyla ilişkili kılmıştır²⁵¹.

²⁴⁷ Mishina ve Balabina 2007: 206.

²⁴⁸ Nikolova 1999: 191; Katincharov ve Mazanova 1995: 12

²⁴⁹ Katincharov ve Mazanova 1995: 12

²⁵⁰ Katincharov ve Mazanova 1995: 13.

²⁵¹ Katincharov ve Mazanova 1995: 13

2. Dubene – Sarovka

Höyük, Bulgaristan'ın Karlovo ilinin yaklaşık 7 km. güneybatısında bulunan Dubene Köyü'nün yaklaşık 2,5 km. güneydoğusunda yer almaktadır. Meriç'in bir kolu olan Struma Nehri'nin yakınında ve onun hemen batı yakasında verimli ve sulak arazisi içinde konumlanmaktadır. Bu bölge yukarı Struma Vadisi olarak adlandırılmaktadır²⁵². Bu bölge Neolitik dönemlerden beri iskân edilen verimli bir bölgedir. Höyük deniz seviyesinden yaklaşık 315 m. yüksekliktedir. Günümüzde dahi verimli bir alan içerisinde yer alan höyük, modern tarım ve makineleşmeden etkilenmiş ve tahrip olmuştur. 100 x 65 m. ölçülerde, oval biçimli, orta boyutlu bir höyüktür²⁵³.

Dubene-Sarovka höyüğü 1993–1994 yıllarında sistematik kurtarma kazıları ile A.Bonev ve L. Nikolova tarafından araştırılmış, 1992/1995–1996 yıllarında ise L.Nikolova tarafından kazısı yapılmıştır²⁵⁴.

Yerleşmenin en erken safhası Geç Kalkolitik Çağ ile başlamaktadır (Dubene-Sarovka I). Kontrol sondajlarında sadece bir tabakada Karanovo VI kültürünün üçüncü safhasına (Kodjadermen III–Gulmenitsa–Karanovo VI kompleksi) ait olabilecek izler tespit edilmiştir ve bu da Yunatsite höyüğündeki Geç Kalkolitik Çağa tarihlenmektedir²⁵⁵. Bu Geç Kalkolitik kültür tabakası ile İlk Tunç Çağı arasında da Trakya'nın her yerinde gördüğümüz *hiatus* tabakası ile karşılaşmaktayız.

Dubene'de İTÇ dönemine ait 5 tabaka saptanmıştır. IIA tabakası, İTÇ I'e, 3 evreli IIB tabakası (Dubene IIB1-3) İTÇ II'ye, IIC tabakası ise İTÇ III'e tarihlenmiştir (**Bkz. Tablo 15**). Radyokarbon sonuçlarına göre, IIA tabakası, Yunatsite 17 tabakasından daha erkene, MÖ 3490-3120 arasına tarihlenirken, IIB1

²⁵² Lolita Nikolova, "Early Bronze Age Settlement Near The Village Of Dabene In Thrace", *Thracia II*, Sofia, 1995, s: 89.

²⁵³ Nikolova 1995: 89

²⁵⁴ Nikolova 1999: 28

²⁵⁵ Nikolova 1999: 192

ve IIB2 tabakasından alınan C14 örnekleri sırasıyla 2850-2460 ve 2620-2450 tarihlerini vermektedir²⁵⁶.

İTÇ yerleşimi, höyüğün kuzeydoğusunda ve en yüksek düzlüğünde tespit edilmiş olup 2 m.lik bir kültür dolgusuna sahiptir. Burada 5 adet yapı katı tespit edilmiştir. Her tabakada saptanan yangınla sertleşmiş yapı tabanlarının her birinin arasında 10–25 cm.lik bir dolgu ile karşılaşılması ve dolgu içinde yanmış sıvalar, kül, kömür ve keramik parçaları ele geçmiştir.

Dönem	Tabakalanma
İTÇ III	Dubene IIC (Yunatsite III)
İTÇ II	Dubene IIB3 (Yunatsite II)
	Dubene IIB2 (Yunatsite II)
	Dubene IIB1 (Yunatsite II)
İTÇ I	Dubene IIA (Yunatsite I)
	<i>Hiatus</i>
Geç Kalkolitik	Dubene I (Geç Karanovo VI)

Tablo 15: Dubene-Sarovka'nın tabakalanması.

Dubene-Sarovka'da ortaya çıkartılan konutlarda bölgenin yapı geleneği olan çit-çamur mimari saptanmıştır. Apsisli evlerin varlığı, II. tabakada ele geçen kuzey duvarı yay biçiminde olan uzun apsidal bir yapı kalıntısı ile teyit edilir²⁵⁷. Yapı, kuzey-güney doğrultulu olup, yapının dış duvarları kazıklar ile çit-çamur tekniğinde inşa edilmiştir. Evin tabanı, çok özenli ve kalın sıkıştırılmış kilden yapılmıştır. Yapının bir kenarında dikdörtgen, ocak olabilecek bir alan tespit edilmiştir ki bu anlayışın bölge için çok tipik bir geleneği yansıttığının altı çizilmektedir (**Levha 69**).

²⁵⁶ Nikolova 2008: 156; 1999: 400.

²⁵⁷ Lolita Nikolova, "The Sarovka Tell Near The Village Of Dubene, Karlovo District", *Vol 1, No.1. 1995*, Agatho, Sofia, 1995d, s:17.

Yerleşimin İTÇ I'e tarihlenen Dubene II A tabakasında kanal bezemeli çanak çömlek çok yoğun ve tipik olarak kullanılmıştır. Bu tabakada bulunan bir askos üzerine yapılmış kanal bezeme bu tabakanın, Doğu Trakya'daki Bereket mezarlık alanı ile paralelliğini sağlamaktadır. Kanal bezemeli kâseler, Yunatsite 17–15 tabakaları ile çok yakın benzerlik sergilemektedir²⁵⁸ (**Levha 70**). En alt kültür tabakaları, kaba katkılı keramik, siyah ve grimsi siyah açıkta keramik (bazı kaplar üzerinde çok kaliteli çizgi bezeme) yapılmış örnekler veya oluklu yivler de mevcuttur. Yivli keramik materyal üst kültür dolgularında da karşımıza çıkmaktadır. Koni biçimli tabaklar veya kâseler (içe dönük dudaklı), ilk yerleşimcilerden en son yerleşenlere kadar her dönemde karşımıza çıkar. Yalancı tüp tutamaklar en alt yapı katında ortaya çıkar. Ayrıca bezemeli, kısa yalancı tüp tutamaklar önemli öğelerdendir²⁵⁹ (**Levha 71**).

İTÇ II'ye tarihlenen IIB tabakasında, İTÇ I'de görülen siyah ve gri-siyah mal malların, kahverengi ağırlık kazandığı gözlenmiştir. Keramik yüzeyleri ise çok iyi açkılanmıştır. Koni biçimli küpler, Dubene Sarovka IIB safhası boyunca görülmektedir. Dubene IIB sonrasındaki safhada ise, hafif küresel küpler ve kabartma bezemeli S-profilli kaplar görülmektedir. Genel kulp biçimini, ağız kenarını aşmayan dikey şerit kulplar karakterize eder. Hamur, kum ve mika katkılı, dış yüzeyler ise perdahlıdır²⁶⁰ (**Levha 72**). Dubene IIB'de görülen askoslar dar boyunludur ve Balkanlardaki askosların yeni bir tipini temsil etmektedir. Dubene IIB'de görülen askosların en yakın paralelleri, Plovdiv Nebet Tepe'den ele geçen enkrüste ve sahte ip baskı bezemeli (pseudo-cordded ware) askoslardır (**Levha 73**). Bu dönemde özellikle yuvarlak formlu maşrapalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu formlar; alt kısımları hafif küresel gövdeli olup, yüksek şerit kulpludur. Kabartma ve kazıma bezeme daha çok depolama kaplarında ve küplerde görülmektedir. Enkrüste bezemede, çizgisel motifler, çapraz taralı bantlar, üçgen motifleri (asıllı üçgen), dama tahtası motifleri, zigzag motifler, metop ve baklava motiflerinin yaygın olarak kullanıldığı belirlenmiştir (**Levha 74 - 75**). Bu tip bezemeye sahip iki adet kap

²⁵⁸ Nikolova 1999: 192.

²⁵⁹ Nikolova 1995a: 91.

²⁶⁰ Nikolova 1999: 203.

parçasının Vucedol keramiklerinin bezeme tipi ile aynı olduğu özellikle vurgulanır²⁶¹ (**Levha 75m,n**).

İTÇ III'e tarihlenen IIC tabakası keramiklerini ise, bezemesiz yalın mallar, yuvarlık dipli maşrapalar ve yüksek kulplu testiler temsil etmektedir²⁶². Akıtacaklı kap ve huni (funnel) gibi diğer İTÇ III tipi keramiklerin, kazıdan ele geçmese de yüzey buluntuları arasında yer aldığı belirtilmiştir²⁶³.

C. Kuzey Yunanistan

1. Sitagroi

Sitagroi (Σιταγροί) Höyük, Doğu Makedonya'daki Drama kentinin 10 km. güneybatısındaki modern Sitagroi köyü yakınında yer almaktadır. Verimli Drama Ovası'nda yer alan yerleşim, aynı zamanda Angitis Nehri'nin 2 km. batısındadır²⁶⁴.

1965 yazında Drama bölgesinde D. R. Jane, C. Renfrew tarafından yapılan yüzey araştırmaları neticesinde tespit edilen Sitagroi'da 1968 ve 1969 yıllarında iki sezon kazı çalışması gerçekleştirilmiştir. Sitagroi kazısı C. Renfrew, M. Gimbutas ve E. Elster başkanlığında gerçekleştirilmiştir²⁶⁵.

Sitagroi'da toplam 5 kültür tabakası ortaya çıkartılmıştır. Bu tabakalardan Tabaka I ve II Geç Neolitik döneme, Tabaka III Kalkolitik döneme, Tabaka IV ve Va-b ise İlk Tunç Çağı'na tarihlenmektedir. Sitagroi'da da Kalkolitik ile İTÇ tabakaları arasında *hiatus* tabakası saptanmıştır ve radyokarbon tarihlemelere dayanarak bu iskân kesintisinin 100 ile 300 yıllık bir süreci kapsadığı varsayılmaktadır. Sitagroi'nin son tabakası olan V. tabaka kazı sonrası yapılan

²⁶¹ Nikolova 1995d: 15

²⁶² Nikolova 1999: 28.

²⁶³ Nikolova 1995a: 94; 1995d: 20.

²⁶⁴ Renfrew 1986: 9.

²⁶⁵ Ernestine S. Elster, "Settlement Pattern, Material Culture And Activity at Early Bronze Age Sitagroi, Northeast Greece" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996, s:138; Nikolova 1999: 31

çalışmalar neticesinde Va ve Vb olarak iki alt evreye ayrılmıştır (**Bkz. Tablo 16**). Radyokarbon ve keramik analizine dayalı olarak, IV. tabaka İTÇ I'e (MÖ 3500-3100), Va tabakası İTÇ II'ye (MÖ 3100-2700) ve Vb tabakası İTÇ III'e (2700-2200) tarihlenmektedir²⁶⁶ (**Bkz. Tablo 17**).

Dönem	Tabaka	Derinlik (m.)
İTÇ III	Vb (11–2. yapı katları)	0.00–1.50
İTÇ II	Va (20–11. yapı katları)	1.50–2.80
İTÇ I	IV (21–32. yapı katları)	2.80–4.30
<i>Hiatus</i>		
Kalkolitik	III	
Son Neolitik	I-II	

Tablo 16: Sitagroi Yerleşiminin Tabakalanması.

Tabaka	Süre (Radyokarbon Tarihleri mö)	Süre (Takvim Yılları MÖ)
Vb	2100–1800	2700–2200
-----	-----	-----
Va	2400–2100	3100–2700
IV	2700–2400	3400 (?)–3100
<i>Hiatus</i>		
III ²⁶⁷	3800–2700	4600–3500
II	4300–3800	5200–4600
I	4600–4300	5500–5200

Tablo 17: Sitagroi'nin kalibre edilmiş radyokarbon tarih saptamaları²⁶⁸.

Sitagroi'nin Kalkolitik (III) ile İTÇ (IV) tabakaları arasında, bezemeli keramikle birlikte, sembolik anlamı olan pişmiş toprak objelerin de tümüyle ortadan kalkması gibi köklü değişikliklerin meydana geldiği kaydedilmiştir.

²⁶⁶ Bailey 2000: 242

²⁶⁷ Tabaka III'ün sonlarındaki tarih için tabaka IV'ün başlangıcındaki tarih 3 yy. erken olabilir.

²⁶⁸ Colin Renfrew, "The Sitagroi Sequence" *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece*, Volume 1, Los Angeles, California, 1986b, s: 173

Sitagroi'da İTÇ tabakaları, höyüğün merkez, güney ve batı kesimlerinde ortaya çıkartılmıştır. Mekânların tüm İTÇ boyunca çit-çamur tekniğinde yapıldığı belirlenmiştir. Çit çamur geleneğinde inşa edilmiş birçok taban ve kısmen duvarlar ortaya çıkartılmıştır. Bununla birlikte sadece 3 yapının planı kısmen veya büyük oranda saptanabilmiştir. Ambar Kompleksi (Bin Complex) (**Levha 76**), Uzun Ev (Long House) (**Levha 77**) ve Yanık Ev (Burnt House) (**Levha 78**) olarak adlandırılan bu yapılar, höyüğün merkezinde ve en yüksek kesiminde bulunmaktadır. Söz konusu yapılar üst üste bulunduğu için stratigrafik açıdan büyük önem taşımaktadır²⁶⁹. En üstte saptanan Ambar Kompleksi'nin duvarları, Uzun Evin içine girmektedir ki, Uzun Ev'in altında da Yanık Ev uzanmaktadır. Bu karmaşıklığı açıklayan en iyi yöntem ise yapılan radyokarbon tarihlendirmeleridir. Bu tarihlendirmelere göre; Vb tabakasında yer alan Ambar Kompleksi ve Uzun Ev MÖ 2700-2200'e, Va tabakasında yer alan Yanık Ev ise MÖ 3100-2700'e tarihlendirilmişlerdir²⁷⁰.

Bahsedilen bu yapı kalıntılarında Va tabakası içerisinde yer alan, mimari olarak en iyi korunan yapı **Yanık Ev**'dir. Apsidal forma sahip olan bu yapının, apsis kısmı kuzeyde yer almaktadır. İki bölümlü olan evin genişliği, 5.3 m.dir, apsis kısmı 2.8 m. yaklaşık kare forma sahip olan kısmı ise 5.2 m. uzunluğa sahiptir. Söz konusu yapının 40 m²'den biraz daha küçük olduğu anlaşılmaktadır. Yapıya ait kazıkların bıraktığı izler çok iyi korunmuştur. Yapının bir ucu çok derin olmayan ince bir hendek (ark) ile sınırlandırılmıştır²⁷¹. Yanık Ev'in apsis kısmında iki fırın ve iki silo bulunmuştur. Ayrıca evin içinde çok sayıda tüm ve kırık kap ele geçmiştir. Vb tabakasını temsil eden **Uzun Ev** de apsidal forma sahip olup apsisi kuzeydedir. Yapının genişliği 5.2 m.dir, güney kısmı korunmamakla birlikte mevcut uzunluğunun 15.5 m. olduğu, dolayısıyla en az 75 m² olduğu saptanmıştır. Yapının iki duvarının dışında iki hendek saptanmıştır. İşlevi kesin olarak saptanamayan bu hendeklerin belki drenaj sistemi için kullanılmış olabileceği önerilmiştir. Uzun Ev'in

²⁶⁹ Elster 1996: 139

²⁷⁰ Renfrew 1986: 173; Elster 1996: 139.

²⁷¹ Colin Renfrew, "The Excavated Areas" *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece*, Volume 1, Los Angeles, California, 1986c, s:190; Bailey 2000: 242

içinde üç silo ve bir ocağa ait izler dışında keramik ve zoomorfik bir taş balta bulunmuştur. Uzun Ev'le ilişkili olarak intramural 5 bebek gömüsü saptanmıştır. Tümü batıya yönelik bu gömülerde herhangi bir buluntu ele geçmemiştir²⁷². Uzun Ev'in üzerinde Vb tabakasına ait olan **Ambar Kompleksi**'nin duvarları saptanamamıştır. İçinde ocak ve çok sayıda taban üzerine pişmemiş kilden yapılmış dairesel forma sahip ambar bulunmuştur. Bunların dışında yapının içinde çok sayıda tezgâh ağırlığı, ağırşak, kanca/çapa, sapan tanesi, kemik bız ele geçmiştir. Yapı, höyük yüzeyine yakın olduğu için çok tahrip olmuştur ve işlevi de tam olarak anlaşılamamıştır²⁷³.

Sitagroi'nin İTÇ keramik silsilesi Sherratt tarafından ayrıntılı olarak çalışılmıştır. İTÇ I ile özdeşleştirilen IV. tabakada ele geçen keramiklerin hem hamuru hem de yüzeyi koyu renklidir. Çok iyi açkılanmış, siyah renkli özenli yapılmış mal grubunun yanı sıra, kaba, kalın cidarlı ve yoğun taşıyıcı katkı ve özensiz yapılmış mal grubu da görülmektedir.²⁷⁴ Çok iyi açkılanmış kaliteli siyah mallar tabaka III'ten de biline grafit boyalı mal grubuna yakınlığı ile dikkati çekmektedir²⁷⁵.

IV. tabakanın kâse ve maşrapa formları; 1 litre'den az ve 1-3 litre arasında kapasiteye sahip, yeme ve içme işlevinde kullanılmışlardır (**Levha 79 - 80**). Bu formlar daha sonra İTÇ için yaygın olan formların öncülleridir. Kâse formları arasında basit, içe ve dışa dönük ağız kenarlı formlar görülür (**Levha 80a-b**). Belirgin küresel gövdeye sahip basit ve dışa dönük ağız kenarlı kaselerde dikey kanal bezemeler yaygındır (**Levha 79a-e**). Bu tipler tabaka III'te de mevcuttur. Aynı formların daha büyük örneklerinde kanal ve kazıma bezemenin bir arada uygulandığı dikkati çekmektedir. Maşrapalar, küresel gövdeli, yüksek şerit kulplu olup bezemesizdirler (**Levha 79f-1**). İçe dönük ağız kenarlı kâselerde genellikle bezeme görülme de, kimi zaman boynuz ve baskılardan oluşan bezemeye de rastlanır (**Levha 81e,f**). Testi, küp, depolama kapları ve urneler diğer karakteristik formları

²⁷² Renfrew 1986c: 189-190.

²⁷³ Renfrew 1986c: 187-188.

²⁷⁴ Sherratt 1986: 434.

²⁷⁵ Sherratt 1986: 435.

temsil eder. Testiler silindirik boyunlu olup bazen kabartma noktalarla bezenmiştir (**Levha 81g**). Formu kovayı andıran urnelerin aslında urne işlevine sahip olmadığı belirtilir (**Levha 82a-e**). Tabaka IV' ün karakteristik kulp biçimleri arasında; şerit kulplar, tutamaklar, tüp tutamaklar ve ip delik tutamaklar yer almaktadır²⁷⁶.

Sitagroi İTÇ II dönemini temsil eden Va tabakasında da özenli mallar IV. tabakada olduğu gibi yine çok koyu ve çok iyi açıklanmışlardır. Bu tabakada öncekinden farklı olarak kanal bezemenin yerini enkrüste bezeme alır ve bu dönemin ana bezeme unsurunu karakterize eder. Bu tabakaya ait bütün kaplar, kontekste bağlı olarak Yanık Ev'den ve onunla çağdaş diğer tahribat tabakalarından ele geçtiğinden IV. tabakadan çok daha fazla tüm kap örneği belgelenebilmiştir. Söz konusu tüm kaplara dayanarak, bazı formların farklı işlevsel ve stilistik özelliklere sahip hale geldiği gözlenmiştir. Kapların hacminin bireyselden müşterek yeme ve içmeye uzanan çeşitli boyutlarda olduğu gözlenmiştir. Uzun süreli depolamayı sağlayan büyük kaplar vardır. Belli kulp türleri belli formlarla özdeşleştirilmektedir: Şerit kulplu testi ve maşrapalar, ip delik tutamaklı küçük kâseler, tutamaklı büyük kâse ve küçük urneler bu dönemin en kaliteli keramikleri arasında S-profilli küçük kâseler yer almaktadır (**Levha 83a-e**). Bu kapların metal örnekleri prototipi olduğu düşünülür. Kaplarda bezeme dip kısmında odaklanmıştır. Motifler, merkezi bir haç motifinin çevresinin ince çizgilerle süslenmesi ile yapılmış, enkrüste bezeme tarzındadır. Bu bezeme teknikleri özenli kazıma şablonlardan ve asılı üçgenler ile zenginleştirilen motiflerden oluşmaktadır. Bu üçgenler batırma ve çekme (stab and drag) metodu ile yapılmışlardır. Söz konusu kâseler, Kostolac ve daha kuzeydeki Baden kompleksinin geç evresiyle çarpıcı benzerlikler taşımaktadır. Kanal bezemeli ve yüksek şerit kulplu bir maşrapa IV. tabakanın devamı niteliğindedir²⁷⁷ (**Levha 83i**).

Büyük kâselerde iki tip bezeme gözlenmektedir: ilkinde kazıma çapraz taramalar, noktalı baklava motifleri (dot and diaper) ile dönüşümlü olarak görülür. Diğerinde, baskı üçgenler, noktalı baklava motifleri ile dönüşümlü olarak görülür

²⁷⁶ Sherratt 1986: 435.

²⁷⁷ Sherratt 1986: 437.

(**Levha 84**). İe dönük ağız kenarlı kâseler en yaygın formu oluşturur ve daha az kaliteli ve bezemesizdirler. Geniş kâselerin hepsi konik biçimlidir, hem özenli hem de kaba yapılmış örnekleri bulunmaktadır. Kaba yapılmış olanların genellikle derin ve çok iyi bezemeli örnekleri yanı sıra çok sığı olanları da mevcuttur. Genellikle kabaca açkılanmış ve yuvarlak profillerin basit bir ağız formu vardır (**Levha 85a**). Yuvarlak profilliler aynı zamanda devrik ağızlı (**Levha 85b**) veya düz ağızlı (**Levha 86a**) veya bazı örneklerde olduğu gibi keskin ie dönük dudaklı ve ite bir yumru oluşturacak şekilde olan örnekleri de mevcuttur (**Levha 87a**). Çok iyi bezemeye sahip örnekler 44 cm. apa sahip, koyu yüzlü ve açkılıdırlar (**Levha 88**). Düz, basit ağızlı bir kabın ağızının iç yüzeyi 3-5 cm. genişlikte bant bezemeye sahiptir. Bu bezeme bir sıra halinde baskı üçgenlerden veya dikdörtgenlerden oluşmaktadır. Bazen “batırma ve çekme” çizgiler veya izi, çapraz üçgenlerden oluşmuş bezemeler de görülebilir (**Levha 84a,d,h,j,k**). Basit, düz ağızlı bir kabın ağızında dört çizgili ip baskı bezeme örnek olarak gösterilebilir²⁷⁸.

Testiler, küresel gövdeli, uzun silindirik veya dışa açılan boyunlu olup şerit kulplara sahiptirler (**Levha 89**). Çömlekler de oldukça benzer forma sahip ve genellikle bezemesizdirler. Urne benzeri kaplar özensiz yapılmışlardır ve uzun, koni biçimli kâselerden form olarak ayrılırlar. Düz çıkıntı biçiminde tutamağa (ledge handle) ve ip delik tutağa sahip olan örnekleri mevcuttur (**Levha 86b - 90a,c - 91b**). Düz çıkıntı biçiminde tutamaklı olan örneğin kulbunda parmak baskı bezemeli şerit bir eklentiye de sahiptir (**Levha 90d**). Bunlar da Vb tabakasında görülen motifin bir nevi öncüleri olarak sayılabilir²⁷⁹.

Va tabakasının karakteristik kulpları arasında, şerit kulplar, tüp tutamaklar (genişletilmemiş uçlu), yatay ve dikey ip delik tutamak kulplar yer alır. Tutamak kulplar bazen parmak baskı bezemeli basit bir çıkıntı niteliğinde ya da at nalı ve yay biçimindedir²⁸⁰.

²⁷⁸ Sherratt 1986: 438.

²⁷⁹ Sherratt 1986: 438.

²⁸⁰ Sherratt 1986: 438.

Sitagroi İTÇ III dönemini temsil eden Vb tabakasında hamurun genellikle önceki dönemdekilerden daha kaba olduğu gözlenmiştir. Kaba mallar daha çok taşçık katkıyken kaliteli malların da eskisinden daha özensiz olduğu görülmektedir. Kaliteli malların yüzeyi dahi ne homojen biçimli koyu renkli ne de çok iyi açkıya sahiptir. Hatta kaba ile kaliteli mal arasında ayırım yapmak bile güçtür. Bu nedenle çanak çömleğin prestij malı olarak rolünün azaldığı öne sürülmektedir²⁸¹. Bu tabakadan elde edilen çok az tüm kap örneği bulunmaktadır. Önceki dönemin bazı formları devam etse de formların genellikle basitleştirildiği belirlenmektedir²⁸².

Bu tabakanın en ayırt edici formlarından biri küçük tek kulplu maşrapalardır. (**Levha 92a-z**). Çift kulplu tek örnek dışında tümünün yuvarlak dipli ve ağız kenarından yükselen dar bir şerit kulba sahip olduğu gözlenmektedir (**Levha 92w**). Bunlar küreselden keskin omurgalıya kadar uzanan çok çeşitli profile sahiptirler. Bu grup içinde geç döneme tarihlenen bir örnek diğerlerinden sivri dibi ile ayrılır ve bu form Yunatsite’de yaygın olarak görülmektedir²⁸³ (**Levha 92 - 93c**).

Koni biçimli, bazen de kulbu olan kâseler bu tabakada görülen diğer formları oluşturur (**Levha 94a-d**). Ayrıca küçük urne biçimli kaplar veya kâseler (**Levha 95a-d,e,g**) ve geniş ağızlı büyük bardaklar da mevcuttur (**Levha 95h,i**). Küçük, içe dönük dudaklı kapalı formları, amphoralar, boyunlu testiler ve küpler görülür (**Levha 95j,k,l**). Belirtilen bu formların içlerinde karbonize olmuş *einkorn* buğdayı bulunmuştur²⁸⁴.

Bu tabakada önceki evrede görülen büyük konik kâselere rastlamıyoruz, daha çok içe dönük ağızlı konik formlar sayıca çok üstündür (**Levha 96a-c**). Bazen formlar üzerinde boynuzu andıran küçük çıkıntı bezemeler (**Levha 96g,i**) ve bazı ip delik tutamaklılar görülmektedir (**Levha 96v**). Makara kulplar (trumpet lugs) bu tabakanın karakteristik özelliğidir (**Levha 96m-p**). Bazı koni biçimli içe dönük kâseler çok belirgin “T” kesitli ağza sahiptirler (**Levha 96h,j,k,l**).

²⁸¹ Sherratt 1986: 438.

²⁸² Sherratt 1986: 439.

²⁸³ Sherratt 1986: 439

²⁸⁴ Sherratt 1986: 439

Urne benzeri kaplar, bu tabakada konikten ziyade daha silindirik forma dönüşmüştür (**Levha 94k - 97d,e - 98c**). Profilleri genellikle özensizdir ve çeşitlidir. Fıçı biçimli formlar, hafif içe dönük veya dışa dönük ağız kenarlı, genellikle düz fakat zaman zaman dışa çıkıntı yapmış diplidir (**Levha 97h**). Genellikle ağız kenarında veya omuzda yer alan tırnak baskı veya nokta baskı motifler ile bezenmiştir (**Levha 98b,c,h**). Ayrıca şerit (**Levha 98a**) ve parmak baskılı tırtık kenarlı (“pie crust” decoration) bezemenin örnekleri mevcuttur (**Levha 98g**). Küçük olanlarında düz çıkıntı (**Levha 95g**), büyük olanlarında ise tutamak kulp mevcuttur. Ağız kenarı altından devam eden şeritler (**Levha 98f**) sayesinde buralara bir deri veya benzeri malzemenin iple tutturulması ile kapak yapıldığı düşünülebilir. İp veya halatların görüntüsü de verilmiş olabilir. Bu tür özensiz yapılmış konik kovalar etrafında dönen şerit motifi Avrupa Tunç Çağları için de yaygındır ve belki de beslenme ve besin hazırlamada geniş alana yayılmış uygulamaları yansıtır²⁸⁵.

Özenli yapılmış yüksek, şerit kulplar bu tabakada kaybolmuştur. Bunun yerini makara kulplar almıştır (**Levha 96m-p,s-u**). Az miktarda basit ip delik tutamak da görülür (**Levha 96r,v**). Tutamak kulplar (**Levha 94e-j - 97a-c**) çok yaygındır ve küçük kaplar üzerinde önceki dönemden daha çok görülür.

Özet olarak, Sitagroi'nin IV ve Va tabakalarında ele geçen keramiklerin form ve hamur açısından önceki evrelerle belli ölçüde sürekliliğinin olduğu öne sürülmektedir. Bu dönemin kaliteli mallarının III tabakada yaygın olarak görülen grafit bezemenin zemininde kullanılan hamur ve yüzeyinde benzer özellikler taşımaktadır. Ayrıca IV. tabakanın karakteristik bezeme unsuru olan kanal bezemenin de III tabakanın sonlarında başladığı da belirtilmektedir. Va tabakasındaki kanal bezemenin yerini büyük oranda doğrudan erken gelenekte öncülü olmayan enkrüste bezeme almıştır. Bu bezemenin İTÇ I'de yani IV. tabakada görülmemesi söz konusu bezemenin dışarıdan gelen yeni etkileri yansıttığı varsayılmaktadır. Bu dönemde kap formlarında meydana gelen temel yenilik testi ve maşrapaların ortaya

²⁸⁵ Sherratt 1986: 439.

çıkışıdır. Hem IV. tabakada görülen yüksek şerit kulpla hem de Va tabakasındaki omphalos dipli kâselerin kökeni metal kaplara dayandırılmaktadır²⁸⁶.

Vb tabakasının çanak çömleğinde kaba hamur ve form çeşitliliğinin azalması gibi çanak çömlekte önemli farklılıklar görülmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan iki yeni unsurdan birini kulplu küçük maşrapalar diğerini de parmak baskılı kabartma şeritlere ve ağız kenarı tırtıklı urneler karakterize etmektedir. Vb’de meydana gelen bu değişim, yerleşmede 50–100 yıl gibi kısa süreli bir kesinti ile ilişkili kılınmaktadır. Çanak çömleğin kalitesindeki genel bir düşüş ve yeni standart formların ortaya çıkışının yanı sıra Vb tabakasından ortaya çıkartılan büyük kil ambarların (ambar kompleksi) olasılıkla daha önceki tabakalarda görülen büyük depolama kaplarının yerini aldığı bir göstergesidir²⁸⁷.

Sherratt, IV. tabakada görülen kanal bezemeli keramikleri Tuna Nehri’nin batısında İlk Tunç Çağı’nın başında hem Boleraz grubu hem de onu izleyen Klasik Baden kültürlerinde yoğun olarak görülen kanallı bezemeler ile ilişkili kılınmaktadır. Va tabakasından görülen omphalos dipli asılı üçgen bezemeli kâseler ise Kostolac kültürü ile ilişkili kılınmaktadır. Nitekim Kostolac kültürü de, Baden kültürünün geç evresini temsil etmektedir. Söz konusu kültürlerin yayılımı, günümüzde eski Yugoslavya ve güney Macaristan’a karşılık gelmektedir. Sherratt, IV ve Va tabakalarını, diğer bir ifadeyle İTÇ I ve II dönemlerini, karakterize eden keramiklerde görülen dış etkileri batı ile ilişkili kılarken bu etkinin Vb tabakasından (İTÇ III) zayıfladığını öne sürmektedir. Vb tabakasından görülen içe dönük ağız kenarlı kâseler, parmak baskı bezemeli kabartma şeritler, “T” ağız kenarlı kâseler ve tüp tutamaklar, daha ziyade Ezero’da ele geçen paralel örneklerle ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte Ezero ve Bulgaristan’daki diğer merkezlerde görülen yumru bezemeli kulpların ve gaga ağız kenarlı testilerin Sitagroi’de benzerlerinin bulunmadığının altı çizilmelidir²⁸⁸.

²⁸⁶ Sherratt 1986: 440.

²⁸⁷ Sherratt 1986: 440-441.

²⁸⁸ Sherratt 1986: 442 ve 446.

2. Dikili Tash

Dikili Tash yerleşim yeri, Yunanistan'ın Kavala Bölgesi'nde, Philippi il sınırları içinde, Philippi antik kentinin yaklaşık 1,5 km. doğusunda yer almaktadır. Drama Bölgesi'nde yer alan Sitagroi yerleşiminin de 25 km. doğusunda konumlanmıştır. Dikili Tash daha önceleri küçük bir göl ve daha sonraları bataklık olan alanının ucunda ve deniz seviyesinden yaklaşık 70 m. yüksekliğinde kayalık bir yükseltide kurulmuş, yaklaşık 14 m. yüksekliğe sahip bir höyük yerleşimidir. Bu yerleşim yeri, meşhur “*Via Egnatia*” yolunun da yakınında yer almaktadır²⁸⁹ (**Levha 99**).

Dikili Tash'ta, ilk önce C.W. Blegen ve F.B. Welch tarafından 1915–1919 yılları arasında çalışmalar yapılmış, daha sonra 1961'den 1975'e kadar olan süre de Fransız ve Yunanlılardan oluşan ortak bir ekip tarafından kazılmıştır. Bu son ekibin başında da J. Deshayes ve D. Theocharis yer almıştır²⁹⁰. Özellikle, yerleşimin İTÇ tabakalarının kazısı, *French School of Athens*'den Jean Deshayes başkanlığında bir ekip tarafından yürütülmüştür²⁹¹.

Dikili Tash yerleşimi, İTÇ dönemine ait 16 yapı katı ile temsil edilir. Söz konusu İTÇ yapı katlarının toplam kültürel birikimi 3 m.dir ve Dikili Tash III diye adlandırılmıştır. Dikili Tash'ta İTÇ'nin I ve II dönemlerinin saptandığı, III evresinin ise bulunmadığı belirtilir. İTÇ I'e tarihlenen Dikili Tash IIIA, 16. ve 12. yapı katları dâhil 5 yapı katını kapsamaktadır. İTÇ II'ye tarihlenen Dikili Tash IIIB ise, 11. ve 3. yapı katları dâhil 9 yapı katını içermektedir. 3. yapı katı da kendi içinde 3a ve 3b diye iki alt evreye ayrılmaktadır²⁹² (**Bkz. Tablo 18**).

²⁸⁹ Seferiades 1996: 96.

²⁹⁰ Nikolova 1999: 27

²⁹¹ Seferiades 1996: 95

²⁹² Seferiades 1996: 97

Dönem	Tabaka
İTÇ II	IIIB (11-3a/b yapı katları)
İTÇ I	IIIA (16-12 yapı katları)

Tablo 18: Dikili Tash'ın İlk Tunç Çağı tabakaları ve yapı katları.

Dikili Tash'ta açmaların niteliğine dayalı olarak savunma sisteminin olup olmadığı tam olarak anlaşılamamıştır. Bu kazılarda evlere ait düzensiz kazık deliklerinin yanı sıra ocak ve fırınlar bulunmuştur, ancak evlerin planı hakkında veri bulunmamaktadır²⁹³.

Dikili Tash'ın İTÇ I tabakaları, 16. yapı katından başlar. Bu yapı katı Kalkolitik sonunda (Karanovo VI – Gulmenitsa) tahrip olmuştur ve 30 cm.lik yanık bir dolgu ile temsil edilir. Dikili Tash IIIA, İTÇ döneminin en erken safhasıdır ve perdahlı monokrom mal yoğun olarak ele geçmiştir. Bu tabakanın tipik formunu yuvarlak dipli, geniş ilmik kulplu sıg omurgalı maşrapa/fincanlar temsil eder (**Levha 100d**). Diğer önemli bir form ise Sitagroi IV. tabakadan da tanıdığımız, ilmik kulplu maşrapalardır. Dikey ya da hafif yatay kanal ve kazıma bezemeli testi, kâse veya maşrapalar, ilk kez bu dönemde, ancak az miktarda görülmektedir. İçe dönük ağız kenarlı kâse formları da dikkati çekmektedir. 12. yapı katından ele geçen İTÇ I'in sonları ile İTÇ II'nin başlarına tarihlendirilen, yüksek kaideli kadehlerin (goblet), (**Levha 100e**) Troya ile paralelliği kurulmaktadır²⁹⁴.

Bu tabakanın karakteristik bezemeleri arasında: 15. tabakada görülmeye başlayan kanal bezemeler, yatay zigzag bant içine yapılmış noktalar, kazıma bezeme ile oluşturulmuş üçgenler (**Levha 100a**) ve tırnak baskı bezeme ile içleri doldurulmuş asılı üçgenler yer almaktadır (**Levha 100c**). Makara tutamakların en erken örneklerinin, 13. yapı katında bulunduğu belirtilir (**Levha 101d**). Yüksek şerit kulplu ve ilmik kulplar da 15. tabakadan itibaren görülmektedir. İçe dönük ağız kenarlı kâseler, en yaygın görülen form tipini karakterize etmektedir. İTÇ I tabakalarında

²⁹³ Seferiades 1996: 95.

²⁹⁴ Seferiades 1996: 97-98.

İTÇ'nin en erken metal objesi olan küçük bakır bir kesici ele geçmiştir (**Levha 100b**). Yine, İTÇ için ünik olan obsidyen bir kesici de (Melos?) bu tabakaya tarihlendirilmektedir²⁹⁵.

Dikili Tash'ın tüm İTÇ II tabakalarında makara kulpların yaygın kullanımı dikkati çekmektedir. 6. yapı katında dirsek kulpların (elbow handle) ilk kez görüldüğü kaydedilmiştir (**Levha 102a-c**). Enkrüste bezemeli örnekler ilk kez 10. tabakada (**Levha 102k-m, 103a-f**), ip baskı bezemeli örnekler ise ilk defa 8. tabakada rastlanılmaktadır. 8. tabaka aynı zamanda, kanal bezemenin seyrekleştiği, enkrüste bezemenin ise son kez görüldüğü bir zaman dilimini temsil etmektedir. 7. tabakada kanal bezeme tümüyle ortadan kalkarken, 5. tabakada gerçek ip baskı bezemeli (true corded ware) örnekler (**Levha 104a-f**) görülmektedir. Ancak 3a tabakasında ip baskı bezemeli örnekler çok seyrek rastlanır ve bunlar geometrik motifler ile temsil edilmiştir (**Levha 104a,b,d**). Yine 3a tabakasında ilk defa kare formu, küçük baskı noktalı veya çapraz taramalı küçük noktalar ile yapılmış dama tahtası motifli keramikler ele geçmiştir (**Levha 103k**). 5. tabakayı, ağız kenarı bir dizi halinde sıralanmış küçük yuvarlak delikler ile bezeli kaplar karakterize etmektedir (**Levha 103g-i**). 4. yapı katında ilk kez görülen form, içe dönük ağız kenarlı, akıtacaklı, yumru bezemeli kâselerdir²⁹⁶. Çömleklerin ağız kenarı altına yapılan çentik veya parmak baskılı kabartma şeritlerin de ilk kez 4. tabakada görülmeye başladığı vurgulanmaktadır. Dikili Tash İTÇ yerleşiminin en son yapı katı olan 3b yapı katında ise karakteristik olan parmak baskı bezemeli şerit bezeme, çömlekler üzerine uygulanmıştır. Ayrıca yatay çentikler veya küçük delikler bu çömlekler üzerinde görülmektedir²⁹⁷.

Dikili Tash'ın İTÇ I ve II tabakalarında ele geçen keramikler kısmen Batı Trakya'daki Yunatsite, Dubene-Sarovka gibi çağdaş yerleşmelerde bağlantılı kılınsa da, III A ve III B keramiklerinin (form ve kazıma, enkrüste, baskı ve kabartma şablonları gibi bezeme teknikleriyle) Sitagroi gibi, temelde Baden kültürüyle

²⁹⁵ Seferiades 1996: 97- 98.

²⁹⁶ Seferiades 1996: 124, Fig:21-1.

²⁹⁷ Seferiades 1996: 98-100.

(Boleraz ve Kostolac) daha yakın ilişkili olduğu öne sürülmektedir²⁹⁸. Bununla birlikte, Sitagroi'da İTÇ malzemesinin, ip baskı bezemeli örnekler ve kapların ağız kenarı altına açılan delikler gibi Ezero'dan tanıdığımız bezeme unsurlarına sahip olmadığı, bu nedenle çok yakın olmalarına rağmen, söz konusu özellikleri ile Dikili Tash'ın ayrıldığı gözlenmektedir.

D. Karadeniz Sahil Şeridi

1. Urdoviza

Urdoviza yerleşimi, Bulgaristan'ın, Burgaz İli, Primorsko İlçesi, Kiten kentinin, güney körfezinde yer almaktadır. İlk Tunç Çağı'na ait bu yerleşim yeri, Burgaz'ın 60 km. güneyinde, Primorsko şehrinin 4,5 km. güneyinde yer almaktadır. Karadeniz'in sularının yükselmesi ile su altında kalmış bu prehistorik yerleşim yeri günümüzde 8–10 m. deniz suyu altında ve bugünkü sahil şeridinden 800-900 m. doğuda yer almaktadır. Yapılan jeolojik araştırmalar, yerleşimin Karaağaç Nehri'nin denize döküldüğü yerdeki sekilerinde yer aldığını göstermektedir²⁹⁹. Kiten'deki bu yerleşme "Core F4" olarak da adlandırılmıştır³⁰⁰.

Buradaki ilk araştırmalar, Profesör Velizar Velkov tarafından 1967–1984 yılları arasında yürütülmüştür. Daha sonra 1986 – 1988 yılları arasında arkeolojik sualtı yüzey araştırmaları M.Lazarov, K.Porozhanov ve V.Popov tarafından yapılmıştır. Bu yıllar arasında 300 m²lik alan taranmıştır³⁰¹. Son dönem araştırmalar ise 1989–1993 yılları arasında M. Lazarov (Varna Tarih Müzesi), H.Angelova (Sozopol Müzesi), V. Dragonov (Sofya Arkeoloji Enstitüsü) tarafından yürütülmüştür. Toplamda 600 m²lik alan taranmıştır.

1986-1988 yılları arasındaki yapılan kazılarda iki farklı yerde sondajlar yapılmıştır. İlki 1986'da 8–10 m derinlikte, ikincisi 1987/1988'de 4–5 m derinlikte

²⁹⁸ Seferiades 1996: 101.

²⁹⁹ Peev 2004: 168.

³⁰⁰ Bozhilova-Filipova 1991: 39.

³⁰¹ Dragonov 1995: 226 .

ve karaya daha yakın bir yerde gerçekleştirilmiştir. İki sondaj arasındaki mesafe aşağı yukarı 200 m.dir. Yapılan sondajlar neticesinde Urdoviza yerleşim yerinin dikey değil de yatay bir tabakalanmaya sahip olduğu saptanmıştır. Yerleşim yeri coğrafi olarak ve Karadeniz'in yüzey seviyesinin değişimine bağlı olarak yer değiştirmiştir³⁰².

Genel olarak Urdoviza, 5 tabaka içermektedir³⁰³.

I. Tabaka: Karaağaç Deresi'nin getirmiş olduğu 10 cm. kalınlıktaki alüvyal dolgudur (MÖ. 2778 ± 10)³⁰⁴.

II. Tabaka: Orta Çağ'dan ve antik dönemlerden parçaların bulunduğu 20 cm. kalınlıktaki deniz kumu ve küçük çakıl taşlarının bulunduğu bir dolgudur. Bu tabaka içinde, IV. tabakaya kadar inen dikey ahşap kazıkların çakılı olduğu alanlar tespit edilmiştir (MÖ. 2771 ± 10).

III. Tabaka: 10 cm. kalınlığında dilim dilim taşların 45 cm. kalınlığındaki İlk Tunç Çağı yerleşimini kapladığı bir tabakadır. Bu tabaka bolca istiridye, deniztarağı, siyah kum, kil ve büyük taşları bünyesinde barındırmaktadır (MÖ. 2751 ± 10).

IV. Tabaka: 20 cm. kalınlığındadır ve yumuşak, yeşilimsi kil ve organik birtakım kalıntılar barındırır. Bu tabakadan da İlk Tunç Çağı parçaları ele geçmiştir. Yerleşimin en korunmuş tabakasını temsil eder (MÖ. 2737 ± 10).

V. Tabaka: yağlı ve sert bir kil tabakasından oluşmaktadır.

Arkeolojik kalıntılara I. tabakadan IV. tabakaya kadar ulaşmak mümkündür, V. tabaka steril bir tabakadır. İlk Tunç Çağı parçaları sadece III. ve IV. tabakalarda ortaya çıkartılmıştır.

³⁰² Porozhanov, Kalin, "Le Site Submerge D'Ourdoviza" *Thracia Pontica IV*, Sozopol, 1988, s:112

³⁰³ Draganov 1995: 226.

³⁰⁴ Her tabaka sonunda verdiğim bu dendrokronoloji tarihleri P.I.Kuniholm tarafından tespit edilmiş ve James Harvey Gaul'un anı kitabında yayını yapılmıştır. (Peter Ian Kuniholm - B. Kromer - Sh. Tarter - C. Griss, "An Early Bronze Age Settlement At Sozopol, Near Burgas, Bulgaria" *James Harvey Gaul, in memoriam*, The James Harvey Gaul Foundation, Sofia 1998, s:399-409.)

Sualtı kazılarının başlama nedenini, korunmuş mimari elemanların aranması ve bu bölgeye ait mimari geleneğin tespit edilmesi oluşturmaktadır. Nitekim yapılan su altı çalışmalarında, Urdoviza’da mimari buluntu olarak yapılara ait toplam 300 adet dikey kazık ve 13 adet yatay hatıl korunmuş olarak ele geçmiştir. Bunların 85 tanesinin dendrokronolojik tarihlendirmesi Cornell Üniversitesi’nden Peter Ian Kuniholm ve ekibi tarafından yapılmıştır³⁰⁵. Bu kazıklar, IV. tabakadan başlayıp II. tabakada son bulan, çapları 8,5–10 cm. ile 40 cm. arasında değişen, yuvarlak kesitli çok iyi korunmuş ahşaplardır³⁰⁶. Bu kazıkların bittiği yerde yani IV. tabakada yatay ahşaplar da tespit edilmiştir. Bunlar da muhtemelen binanın tabanını oluşturan dikey ahşaplara ipler ile bağlanmış vaziyette bulunmuştur. Porozhanov’a göre bu yerleşim yeri, göllerdeki (gölün içine çakılan) kazık temeller üzerine inşa edilen evlerden ziyade, deniz kenarında yamaç üzerine inşa edilen ve Karaağaç Nehri’nin olası su baskınına karşı, evlerin ahşap platformlarına ait teraslama sistemi olabileceğini düşünmektedir³⁰⁷. Bu tip yapı geleneğini, Varna Gölü’ndeki Ezerovo ve Karadeniz’deki Sozopol yerleşimlerinden de görmekteyiz³⁰⁸. Yapılan son çalışmalar ışığında bu yerleşim yerlerinin nehir seviyesinin su basmayan ilk sekisi üzerinde olduğunu görmekteyiz, dolayısıyla sanıldığı gibi bu yerleşim yerleri ahşap kazık platformlar üzerinde değildi³⁰⁹.

Söz konusu yerleşimde yapılan kazılar sonucunda, katmanlardan tam bir stratigrafik veri çıkarılamamıştır. Araştırmalar sonucunda 3000’in üzerinde ele geçen keramik parçası İTÇ II’nin başlangıcına tarihlendirilmektedir³¹⁰. Bulunan çanak çömlek el yapımıdır. Yapısında küçük parçalar halinde kuvars taşlar veya kırılmış deniz kabukları ve kum katkı tespit edilmiştir. Yüzey renkleri, yoğun olarak gri veya grimsi renklerde; kahverengi, kızıl-kahverengi, koyu siyah veya siyahımsı gridir³¹¹. Hemen hemen bütün keramik parçalarının yüzeyi yumuşak bir görünüm arz etmekte,

³⁰⁵ Kalin Porozhanov, “The Early Bronze Age Sunken Settlement By Urdoviza -1986–1988 Archaeological Campaigns” In: *Dobroudja 21, 2003, Studies in honor of Prof. I degree d.i.n. Henrieta Todorova, ed. Vl. Slavchev*. Varna, 2004, s:310.

³⁰⁶ Porozhanov 2004 : 310

³⁰⁷ Porozhanov 1988: 109.

³⁰⁸ Bailey 2000: 243.

³⁰⁹ Peev 2004: 164.

³¹⁰ Porozhanov 1988: 109.

³¹¹ Porozhanov 1988: 110.

açıklama nadir olarak uygulanmıştır. Leshtakov, açıklamanın bu keramikler üzerinde görülmemesini, suyun aşındırıcı etkisiyle kaybolmuş olabileceği şeklinde açıklamaktadır³¹². Düşük ısıda pişirilen keramiklerin, %75'inin üzerinde alacalanma görülmektedir³¹³.

Yerleşimden ele geçen tüm kapların sayıca fazlalığı da dikkatimizi çekmektedir. Kaliteli mallar çok seyrekler. Kısmen kaba yapılmış olanlar çoğunluğu oluşturur ve iri taneli kaba mallar sınırlı sayıdadır (**Levha 105**). Çanak-çömlek form olarak; yarı küresel, silindirik ve konik, S-profilli, içe dönük ağız kenarlı kâseler (**Levha 106**) çok tipiktir³¹⁴. İTÇ II ve İTÇ III Trakya'sı için tarihlendirmede belirleyici bir form olmayan urne benzeri kaplar çok fazla sayıda ele geçmiştir. Özellikle küresel ve konik gövdeliler, S-profilli, silindirik veya konik boyuna sahip olanlar, keskin profilliler örnek verilebilir. Hemen hemen hepsi kulpsuzdur (**Levha 107 - 108**). Sadece S-profilli olanlar iki küçük dikey kulba sahiptir. Bu kulplar da boyun altında veya omuzda yer almaktadır (**Levha 108g**). Keskin dışa dönük ağız kenarlı amforalar genellikle iki dikey kulplu, küresel gövdeli, kısa konik veya silindirik boyna sahiptirler (**Levha 109**). Küçük akıtacaklı kâseler sayıca çok olmamasına karşın, İTÇ III'ün erken dönemleri için belirleyici form olarak kabul edilmektedir (**Levha 109a - 110g**). Bütün kaplar düz diplidir, fakat bazıları hafif yüksek kaidelere sahiptirler (**Levha 110c**).

Genel olarak kulplar çok istisnadır, özellikle yatay ilmik kulplar (kâseler) çok seyrekler. Sadece bir örnek üzerinde yalancı makara kulp tespit edilmiştir³¹⁵ (**Levha 111d**).

Urdoviza'daki bezemeler genelde, kabartma şerit bantlar, parmak baskı bezeme, bir aletle veya farklı sivri aletlerle yapılmış baskı bezeme, ip baskı bezeme ve bunların bileşkesinden oluşmaktadır. Şerit ve ip baskı bezeme çok yoğun olarak karşımıza çıkar. Kazıma veya baskı bezeme çok nadirdir hatta bazı testi ve

³¹² Leshtakov 1991: 24.

³¹³ Leshtakov 1991: 24.

³¹⁴ Leshtakov 1991: 24.

³¹⁵ Draganov 1995: 228.

maşrapalarda bezeme bile yoktur³¹⁶. Kazıma bezeme, “Mihalich” türü kâselerin bütün yüzeylerinde ve ağız kenarı içinde çokça yapılmıştır (**Levha 106**). Sadece bir parçada yalancı ip baskı bezeme vardır (tırtıl tipinde), bu da erken dönem ip baskı bezeme geleneğini bize vermektedir³¹⁷ (**Levha 112c**). Urdoviza’da ip baskı bezemeyi iki farklı şekilde görmekteyiz. Bunlardan biri ip ile çok iyi burgu yapılmış diğeri de geniş ve gevşek yapılmış burgu ile temsil edilir. Birinci olan bezeme çok sık görülür ve özellikle kâse, testi ve bazı urne benzeri kapların üzerinde tespit edilmiştir. Geniş yapılmış ip baskı bezeme ise testi ve urne benzeri kaplarda karakteristiktir. Kâseler bir veya birden fazla yatay çizgi ile asılı üçgenler veya dalgalı çizgiler ile bezenmişlerdir. Bunlar bazen kabartma şerit, yumru, baskı ve şerit bezeme ile aynı anda da görülebilir. Aynı zamanda bunlar urne benzeri kaplar için karakteristiktir (**Levha 106a,b**). Dalgalı çizgileri Mihalich tipi kâselerde görmemekteyiz. Feston (festoons) adı verilen bezeme, kâse ve testilerde de çok tipiktir (**Levha 106c**). İp baskı bezeme genellikle omuz üzerinde ve kabartma yumrular ve şerit ile beraber görülür (**Levha 113b,d,f**).

Urdoviza’da 1986-88 kazı döneminde deniz seviyesinden yaklaşık 5-6 m. derinlikte kutsal bir alana ait olabilecek bir bölge tespit edilmiştir. Kutsal alanın nasıl olduğuna dair yeterli bilgi bulunmamakla beraber, burada, 2 pişmiş topraktan şematize edilmiş kadın figürini; 1 kemik idol (?); 1 kilden yapılmış kült masası parçası; 3 tane kabın altına, çapraz taralı kazıma ile yapılmış bezeme; 1 minyatür kap; 1 taş kült baltası; 1 büyük boyutlu kurt kafatası; 5 büyük boyutlu *Bos primigenius* boynuzu; 20 at kafatası (15’i tüm, 5’i parça); 1 arsenikli bronzdan yapılmış bıçak; 2 metal balta kalıbı (taş) ve atlara ait gem parçaları (*psalia*) tespit edilmiştir³¹⁸.

Urdoviza’daki çalışmalarda bulunan keramik analizlerine göre, yerleşim İlk Tunç Çağı II ve III dönemlerinde iskân görmüştür. Leshtakov, Urdoviza’da ele geçen çok sayıda ip baskı bezemeyi, teknik ve bezeme şablonlarıyla, Ezero IX-IV ile

³¹⁶ Draganov 1995: 228.

³¹⁷ Draganov 1995: 228.

³¹⁸ Porozhanov 2004: 315

eşzamanlılığını kurmuştur. Yine aynı şekilde Ezero IX-VII'de de görülen yoğun kazıma bezemeli "Mihalich" tarzı kâseler bu kronolojik bağın en önemli kanıtı niteliğindedir. Urdoviza'da ele geçen amphora, akıtacaklı ve içe dönük ağız kenarlı kâse formları ile geniş ve gevşek ip baskı bezeme uygulamaları, İTÇ III'ün erken dönemlerinde Makedonya ve Teselya için karakteristiktir³¹⁹.

Yukarıda anlatılan kronolojik bağın yanı sıra Doğu Trakya ile Urdoviza'dan ele geçen keramikler arasında belirgin bazı farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Doğu Trakya'daki İTÇ yerleşmelerine özgü, ip delik tutamaklı kaplar, küçük dikey kulplu amphoralar, bazı askos tipleri ve makara/ yalancı makara kulpların Urdoviza'da paralellerinin görülmemesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte Urdoviza'nın materyal kültüründeki paralelliklerini bölgenin kuzeyinde yer alan Varna Gölü yerleşimleri ile kurmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Özellikle Ezerovo II yerleşiminden ele geçen, testi, maşrapa, amphora ve kâse formları ile bezeme şablonlarının tam benzerlerini Urdoviza'da görmekteyiz³²⁰.

2. Sozopol Limanı

Sozopol yerleşimi de Urdoviza gibi Karadeniz'in suları altında kalmış bir İlk Tunç Çağı yerleşim yeridir. Bulgaristan'ın, Sozopol İli, merkez sınırları içinde, günümüzde Sozopol Limanı olarak adlandırılan yerde bulunmaktadır. Söz konusu yerleşim, ayrıca Burgaz'ın 30 km. güneyinde, Kiten'in ise 30 km. kuzeyinde yer almaktadır³²¹.

Bu yerleşim yerinde ilk kazılara 1987 yılında V.Popov tarafından başlanmış, daha sonra 1989-90 yıllarında araştırma yapılmış ve 1993 yılının Ekim ayından, Aralık ayına kadar H.Angelova ve V.Draganov bazı araştırmalarda bulunmuştur. Deniz seviyesinden yaklaşık 5-5.10 m derinlikte bulunan bu yerleşim yerinde

³¹⁹ Leshtakov 1991: 26.

³²⁰ Leshtakov 1991: 27-28.

³²¹ Draganov 1995: 233.

Kalkolitik dönemden İlk Tunç Çağına kadar olan bir yerleşim tespit edilmiştir³²² (**Levha 114**).

Bu yerleşim yerinde insan faaliyetlerine dair 4 tabaka tespit edilmiştir³²³. Kalkolitik'ten İlk Tunç Çağına kadar olan kültür birikiminin kalınlığı (*hiatus* tabakası da dâhil) 2.10-2.30 m. arasında değişmektedir. Urdoviza gibi, yatay olarak saptanan tabakalanma aşağıdaki gibidir;

I. Tabaka: 0.35 m. kalınlığa sahiptir. Bu tabaka temelde geç dönem malzemesi barındırmaktadır. Çok az olarak da İlk Tunç Çağı'na ait buluntu bu tabaka içerisinde karışık olarak gelmektedir.

II. Tabaka, 0.45 m. kalınlığındadır. Sarımsı, yumuşak bir çamur tabakasından oluşur. Bu tabaka çok sayıda kemik, saman ve birçok organik kalıntıyı içinde barındırır. Bu tabakada İlk Tunç Çağı malzemesi de bulunmuştur. Ayrıca bu tabaka içinde karışık olarak Son kalkolitik Çağa ait malzeme de ele geçmiştir.

III. tabaka, 0.20 m. kalınlığa sahiptir. Küllü bir tabakadır ve içinde organik materyali barındırmaz. Bu tabakadaki çoğu buluntu in situ olarak ele geçmiştir. Bu tabaka, keramik ve mimari buluntuları içermektedir.

IV. tabaka, 0.45 m.lik bir dolgudan oluşur. Bu tabaka içinden yoğun Kalkolitik döneme ait buluntular ele geçmiştir (**Bkz. Tablo 19**).

³²² Draganov 1995: 233.

³²³ Draganov 1995: 233.

Tabaka	Derinlik (Deniz tabanından)
I. Tabaka	- 0.35 m (0 - 0.40 m.ler arası; geç dönem ve İTÇ karışık)
II. Tabaka	- 0.85 m. (0.41, -0. 69m. arası; İTÇ ve Son Kalkolitik)
III. Tabaka	- 1.05 (?)
IV. tabaka	-1.50 (Kalkolitik)
Göl veya deniz tabanı	-2.10

Tablo 19: Sozopol Yerleşmesinin Tabakalanması.

İlk Tunç Çağına ait malzeme I. tabakadan ve II. tabakanın ilk 0.10 m.sinden ele geçmiştir. Kalkolitik çağa ait materyal ise sadece IV. tabakada bulunmuştur.

Sozopol'dan ele geçen İlk Tunç Çağı'na ait malzeme Ezero'nun V-VI. yapı katları ile çağdaştır. Ancak bazı buluntular ışığında bu yerleşimin kronolojisi Ezero VIII-IX kadar geriye çekilebilmektedir. Çok az görülen ip baskı bezemeye sahip çanak çömlek ile askos benzeri kaplar da ele geçen buluntular arasında yer alır (**Levha 115**).

Sozopol'daki bu su altında kalmış yerleşmenin Kalkolitik dönemi, Kodzhadermen-Gulmenitsa-Karanovo VI kültür kompleksi ile İlk Tunç Çağı dönemi ise Ezero'nun V-VI. yapı katları ile aynı kültürel özellikler göstermektedir³²⁴.

Sozopol'da tarım çok kısıtlıydı. Özellikle geniş tarım alanlarının olmaması ve diğer çevresel faktörlerin bol olması nedeniyle tarım gelişmemiştir. Kazılar sonucu elde edilen çok az sayıdaki tarım aleti de bunu kanıtlar niteliktedir. Aletlerin sadece %14'ü tarım aleti, geri kalan aletler ise avcılık ve el sanatı işlerine ait aletleridir³²⁵.

³²⁴ Peev 2004: 167

³²⁵ Ribarov 1991: 54

Yapılan kazılar sonucunda, Sozopol'daki sosyal yaşama bakacak olursak; buradaki yerleşimcilerin yaşamlarının çoğunu avcılık yaparak geçirdiklerini görürüz. Özellikle tarım alanlarının yetersiz olması ve yerleşim yeri çevresinin ormanlarla kaplı olduğunu düşünürsek, avcılık olmazsa olmaz bir kural gibi görünmektedir. Yabani hayvan avcılığı yanında balıkçılık da önemli bir besin zincirini oluşturmaktadır. Özellikle yunus balığı avcılığı, İTÇ'de çok popülerdir³²⁶. Diğer önemli olan bir nokta ise atın evcilleştirilmiş olmasıdır. Burada bulunan at kafatasları ve kemiklerine bakılırsa da atın gücünden faydalanma bu dönemde Trakya için pek de yabancı bir durum değildir diyebiliriz. Sozopol yerleşim birimi paleoekolojik olarak araştırıldığında ise şöyle bir sonuç çıkmaktadır; bu bölge ormanlar ile çevrili bir alandır ve yerleşim birimi sakinleri bu ormanlardan ev yapımında ve ısınmada yararlanıyorlardı. Tarım çok kısıtlı bir alanda, sadece Ropodamo ve Karaağaç nehirlerinin sekilerinde ve yerleşme çevresinde yapılmaktaydı³²⁷.

³²⁶ Ribarov 1991: 54

³²⁷ Bozhilova-Filipova 1991: 48

IV. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Trakya Bölgesi'nin İlk Tunç Çağı kronolojisinin alt evrelerini karakterize eden kültürel öğeleri saptamak amacıyla, III. Bölüm'de İTÇ materyal kültürü dört ana kültür bölgesine bağlı anahtar yerleşim yerleri çerçevesinde ele alınmıştır. Tezin bu bölümünde ise, ilk önce her alt kültür bölgesinin kendi içindeki İTÇ I-II ve III kronolojik ayrımını belirleyen kültürel unsurlar tanımlanacak, ardından da bu kültür bölgelerinin, çevre kültürlerle ve birbirleri ile olan kronolojik ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Kalkolitik Dönem ile İlk Tunç Çağı'nın başlangıcı arasında bir *hiatus* döneminin bulunduğu kazısı yapılan tüm Trakya yerleşmelerinde belgelenen bir durumdur. Radyokarbon tarihlendirmeler, bu boşluğun bazı bölgelerde diğerlerine göre daha kısa sürdüğünü göstermektedir. Doğu Trakya'da İTÇ'nin başlangıcı en erken MÖ 3200'lere çekilebilirken, Batı Trakya ve Yunanistan Trakya'sında bunun MÖ 3400'ler kadar erkene çekilebildiği gözlenmektedir.

Trakya'daki yerleşim yerlerinin mimari özelliklerinin, İTÇ kronolojik ayrımını oluşturulması açısından pek önem arz etmediği saptanmaktadır. Evlerin inşasında çit-çamur tekniğinin İlk Tunç Çağ'ın her evresinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. İlk Tunç Çağı'nda Doğu Trakya'da Ezero, Nova Zagora ve Karanovo'da, Batı Trakya'da Yunatsite ve Dubene-Sarovka'da, Kuzey Yunanistan'da da Sitagroi'da saptanan apsisli evlerin de, kuzeybatı Bulgaristan'daki Telish IV yerleşimine dayanarak, Geç Kalkolitik dönemden beri uygulandığı öne sürülmektedir. Sur sistemi, Doğu Trakya'da Ezero (İTÇ I-III), Dyadovo (İTÇ III) ve Nova Zagora (İTÇ III) ve Kanlıgeçit'te (İTÇ III); Batı Trakya ise Yunatsite (İTÇ I-II) yerleşmelerinde saptanmıştır. Trakya'da yerleşim yerlerinin bir savunma sistemi ile garanti altına alınması daha ziyade İTÇ III döneminde görülse de, Ezero'nun ve Yunatsite'nin İTÇ'nin en erken tabakalarından itibaren surla çevrili olduğunun bilinmesi, surların İTÇ'nin belli bir dönemine özgü gelişim olduğunu önermemize

engel olmaktadır. Bu nedenle Trakya’da genel olarak İTÇ kronolojisinin temelde keramik buluntularına dayandırıldığı belirlenmektedir

Doğu Trakya Bölgesi içinde yer alan; Ezero, Dyadovo, Mihalich Karanovo, Nova Zagora, Vesselinovo, Sveti Kirilovo Galabovo, Konstantia ve Kanlıgeçit gibi İlk Tunç Çağı’ndaki kültürel silsilenin tespit edildiği önemli yerleşim yerleridir. Bunlardan Ezero ve Dyadovo’da İlk Tunç Çağı iskânının kesintisiz olarak, Mihalich (İTÇ II ve III), Karanovo (İTÇ I ve III), Nova Zagora (İTÇ II ve III) ve Vesselinovo (İTÇ I ve III) yerleşimlerinde kesintili olarak; Sveti Kirilovo, Galabovo ve Konstantia’nın ise sadece İTÇ III döneminde iskân edildiği belirlenmektedir. Kanlıgeçit yerleşiminin İTÇ III ve öncesinde iskân edildiği bilinse de, İTÇ III öncesi yerleşimin kesin olarak hangi döneme ait olduğu henüz yayınlanmamıştır.

Doğu Trakya’da İTÇ I dönemi, “Ezero Kültürü”, İTÇ II dönemi “Mihalich Kültürü” ve İTÇ III dönemi ise, “Sveti Kirilovo Kültürü” ya da “Post-Mihalich Evresi” olarak tanımlanmaktadır. Bu adlandırmanın kökeninde, söz konusu dönemlerin kazı tarihçesine bağlı olarak farklı höyüklerde en iyi belgelenmiş olması yatar. İTÇ II ilk önce 1945 yılında en iyi Mihalich Höyüğü’nde belgelenmiştir. İlk kez 1952–1956 yılları arasında kazılan ve İTÇ’nin tüm iskân evrelerine sahip olan Ezero Höyüğü’nde ise, Mihalich’in İTÇ II evresinden önceye tarihlenen tabakalar daha iyi belgelenmiştir. Buna dayanarak İTÇ I dönemi, Ezero ile İTÇ II dönemi ise Mihalich ile özdeşleştirilmektedir.

Radyokarbon tarihlemelere göre, Ezero, Doğu Trakya’da bilinen en erken (MÖ 3200/3100) İTÇ yerleşimini temsil etmektedir. Temelde Ezero yerleşmesi ve kısmen de Dyadovo, Karanovo ve Vesselinovo’ya dayanarak, Doğu Trakya’da İTÇ I dönemi içinde yoğun olarak ele geçen keramik formlarının, yarı küresel gövdeli ve oval formlu sığ kâseler ile basit, içe ve dışa dönük ağız kenarlı kâseler, urne benzeri kaplar ve askoslardan (**Levha 4h-16i-37j**) oluştuğu anlaşılmaktadır (**Levha 4 – 16-33**). Alçak yassı kulplu testiler, çömlekler ile dile benzeyen kavisli kulpları, şerit, ip delikli ve tüp tutamaklı kaplar dönemin karakteristik kulp formlarıdır. Bölgenin bu dönemine ait bezeme stilini ise, parmak baskı veya çentik bezemeli kabartma şerit

bantlar (**Levha 33–34**), kapların ağız kenarının hemen altına dikey olarak yapılmış boynuzu andıran kabartma bezeme (**Levha 5-7-**), kazıma şablonlar (**Levha 16f,g,h**) ile ağız kenarı altına açılmış sıralı delikler ve noktalar oluşturur (**Levha 5**). Enkrüste bezeme çok nadir olarak görülür. Özellikle Batı Trakya'nın İTÇ I dönemi keramikleri için tipik kabul edilen kanal bezeme, Ezero'da çok az ele geçse de, Karanovo'da yoğun olarak bulunmaları, bu bezeme türünün İTÇ I'de sadece Batı Trakya bölgesine özgü olmadığına tanıklık etmektedir (**Levha 36**).

Ezero, Dyadovo, Mihalich, Nova Zagora yerleşmeleri, Doğu Trakya'nın İTÇ II dönemi içinde, bir önceki dönemin kap formlarında bir sürekliliğin bulunduğunu göstermektedir. İTÇ I'de görülen kap formlarına ilave olarak kesik veya eğik ağız kenarlı, yüksek kulplu yeni bir maşrapa/testi tipinin (oblique cut jugs/cups) ortaya çıktığı kaydedilir (**Levha 28o**). Bezemede ise gözle görülür bir artıştan bahsetmek gerekmektedir. Özellikle enkrüste ve ip baskı bezeme artmaktadır. Kazıma, baskı ve nokta bezeme de İTÇ I'deki gibi popüler bezeme unsurlarındandır (**Levha 8-28-30**). Özellikle ağız kenarı altına açılmış sıralı delik bezeme kısmen devam etmektedir. Şerit kulplar üzerine uygulanmış çentik, delik ve kabartma bezeme karakteristik bezeme şablonunu oluşturmaktadır (**Levha10**).

Bölgenin, İTÇ III dönemi içinde yeni formların görüldüğü, bazı eski formların ortadan kalktığını, bezemede de bir sadeliğe gidildiği görülmektedir. İTÇ I ve II için karakteristik form olan askoslar tamamen ortadan kalkmakla beraber, akıtacaklı kâse/çanaklar (**Levha12e-14e-17a,b-19c-25a,40b,c,f-42h,i,j-45f-61y**) iki veya dört kulplu amphoralar (**Levha 13a,b-24k,l-43c**), aşırı içe dönük ağız kenarlı kaplar ve karakteristik olmasa da hunilerin (**Levha 48c-65b**) ortaya çıktığını özellikle Nova Zagora, Sveti Kirilovo, Konstantia ve Galabovo'da görmekteyiz. Antropomorfik kaplar bütün yerleşmeler için karakteristik olmasa da, bu dönem içinde ortaya çıkan formlar arasındadır. Dönemin önemli kulp tipini makara kulplar oluşturmaktadır. İTÇ II için karakteristik bezeme olan enkrüste bezeme azalmakta, ip baskı ve kabartma bezemenin oranı artmaktadır. Özellikle maşrapa (Sveti Kirilovo tipi yüksek kulplu, küresel dipli maşrapalar) (**Levha 11-17d-38-39d-45j-64a,d**) ve testi kulpları üzerinde görülen yumrucuklar ve ağız kenarına dik yapılmış “boynuz”

benzeri çıkıntılar (**Levha 12d-18b-20b-25a-27k-45b,t**) bu bölgenin İTÇ III'ü için karakteristik bezemeyi oluşturmaktadır. Bölgeye özgü diğer bir bezeme, “M” harfi şeklinde kazıma simgelerdir (**Levha 25e-43f,g**).

Doğu Trakya, diğer bölgelerden İTÇ III döneminde bölgeye yabancı olan ve ticaret ile bu bölgeye geldiği düşünülen Anadolu ve Suriye kökenli ithal mallarla ayrılmaktadır. Özellikle, depaslar (**Levha 47**), matara biçimli kaplar (**Levha 48a**), küresel gövdeli Suriye şişeleri (**Levha 49a**), çaydanlık formları (**Levha 53**), amphoralar (**Levha 52**), çan biçimli çift kulplu kaplar (tankard?) (**Levha 50b**), yonca ve gaga ağızlı testiler (**Levha 51**) bölge için yabancı, ithal formları oluşturmaktadır. Bu ithal formlardan; depaslar, Ezero (V-IV), Galabovo (I), Konstantia (I-II), Baa Dere ve Kanlıgeçit'te, matara biçimli kaplar, küresel gövdeli Suriye şişeleri, çaydanlık formları, amphoralar, yonca ve gaga ağızlı testiler Galabovo'da (I-IV), çan biçimli çift kulplu kaplar (tankard?) Galabovo ve Kanlıgeçit'te ortaya çıkartılmıştır. Bu formların, hamur ve teknolojik özellikleri de bölge için farklıdır ve bünyesinde; kırmızı astarlı ve parlak açkılı keramikler ile beyazımsı krem astarlı, mat siyah boyalı, siyahımsı gri metalik astarlı, açkılı bezemeli bir mal grubunu barındırır. Çark yapımı çanak-çömleğin bu ithal grup içinde görülmesi bölgeye dışarıdan gelen bir diğer teknolojik yeniliktir. Ancak, çark yapımı çanak-çömleğin bu kadar erken bir dönemde (İTÇ III sonu, OTÇ başı) bu bölgeye ithal olarak gelmesine rağmen, MÖ 7. yy.a kadar bölgede benimsenmemesi de, bölgeye özgü kültürel bir seçim gibi görünmektedir.

Doğu Trakya yerleşmelerinde ele geçen depas ve tankardların en yakın paralelleri Batı Anadolu'da, Troya³²⁸ (Tabaka II), Küllioba³²⁹ (Tabaka IIIA) Limantepe³³⁰ (Tabaka B V-1a) ve Baklatepe³³¹,de bulunmaktadır ve bunların tümü

³²⁸ Carl Blegen, *Troy*, Volume I. Part 2: Plates, Princeton University Press, Cambridge, 1950, Plt:381-382.

³²⁹ Murat Türkteki, *Küllüoba İlk Tunç Çağı III Çanak Çömleği*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji –Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi- Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004, Lev:29-30.

³³⁰ Şahoğlu 2002: Lev 82d

³³¹ Vasıf Şahoğlu, “The Anatolian Trade Network And The Izmir Region During The Early Bronze Age” *Oxford Journal Of Archaeology*, Blackwell Publishing, Oxford, 2005, s:348

genel olarak İTÇ II sonu ve İTÇ III'ün erken bölümüne (İTÇ IIIA) tarihlenmektedir. Galabovo'da bulunan küresel gövdeli Suriye şişelerinin ise, en yakın paralelleri Troya³³² (Tabaka III) ve Küllüoba'da³³³ (Tabaka IIIA) bulunmuştur ve bunlardan Küllüoba örneğinin İTÇ III dönemine (olasılıkla İTÇ III A), Troya'dakinin ise olasılıkla İTÇ III döneminden daha geç döneme tarihlenebileceği söylenebilir.

Doğu Trakya ile Batı Anadolu İTÇ dönemi keramikleri arasında yukarıda bahsedilen ithal ve taklit örneklerin dışında da bazı paralellikler kurmak mümkündür. Bunlar arasında makara kulplar, tüp delikli tutamaklar, yalancı burma kulplar, boynuzu andıran kabartma bezemeler, eğik/kesik ağız kenarlı testi ve maşrapalar, akıtacaklı kaplar ve askoslar sayılabilir. Doğu Trakya'da İTÇ II'de repertuara eklenen yeni bir form olarak kabul edilen eğik ağız kenarlı testi ve maşrapaların benzerleri, Troya³³⁴ (Tabaka I), Beycesultan³³⁵ (Tabaka XV-XVII), Limantepe³³⁶ (Tabaka VI) ve Küllüoba'da³³⁷ (Tabaka III I ve IIIB), İTÇ I'den İTÇ III'e kadar bulunmaktadır. Doğu Trakya'da İTÇ II'den önce görülmeyen makara kulplar, Batı Anadolu'da Kumtepe³³⁸ (IB), Troya³³⁹ (Ia), Limantepe³⁴⁰ (V/Ib), Beycesultan³⁴¹ (XVI) ve Ulucak Höyük'te³⁴², İTÇ I ve II'de görülmektedir. Doğu Trakya'da İTÇ I ve II döneminde ele geçen tüp delikli tutamaklar, Batı Anadolu'da Kumtepe³⁴³ (IB), Troya³⁴⁴ (I), Beycesultan³⁴⁵ (XV), Limantepe³⁴⁶ (VI) yerleşmelerinde de İTÇ I ve II evrelerinde saptanmaktadır. Yalancı burma bezemeli yatay ve dikey kulplar, Doğu

³³² Türkteki 2004: 37

³³³ Türkteki 2004: Lev.31

³³⁴ Blegen 1950: 267-36.676

³³⁵ Seton Lloyd – James Mellaart, *Beycesultan*, Vol I. The British Institute Of Archaeology At Ankara, London, 1962, P25-6, s:148; P19-7, s:128; P31-9, s:16.

³³⁶ Şahoğlu 2002: Lev 24-c.

³³⁷ Türkteki 2004: Lev.14-1, Deniz Sarı, *Küllüoba İlk Tunç Çağı II Çanak Çömleği*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji –Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi- Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004, Lev.6-1,2.

³³⁸ Sperling, Jerome W., “Kum Tepe In The Troad: Trial Excavation”, *Hesperia*, Vol:45, No:4, American School Of Classical Studies At Athens, 1934, Plt: 74-408, 421, 410, 402, 409.

³³⁹ Blegen 1950: 235-2,3; 264-22

³⁴⁰ Şahoğlu 2002: Lev.17-d,f; 23-a

³⁴¹ Lloyd – Mellaart 1962: P 23-3,7,8,9 s:144.

³⁴² Özlem Çevik ile özel görüşme.

³⁴³ Sperling 1934: Plt: 75-513, 510, 601; 76-536,553.

³⁴⁴ Blegen 1950: 239-6,12.

³⁴⁵ Lloyd – Mellaart 1962: P 28-1,2 s:154.

³⁴⁶ Şahoğlu 2002: Lev.14-a

Trakya'da sadece Mihalich yerleşmesinin İTÇ II tabakalarında bulunmuştur ve bu kulp tipinin paralelleri Batı Anadolu'da, İTÇ I ve II'ye tarihlenen Troya³⁴⁷ (Ib), Küllüoba³⁴⁸ (III H), Beycesultan³⁴⁹ (XV-XVI) ve Limantepe³⁵⁰ (V/Ia) yerleşmelerinde görülmektedir. Doğu Trakya'da İTÇ I'den İTÇ III'e kadar görülen boynuzu andıran kabartma bezemeler, benzer şekilde Batı Anadolu'nun Troya³⁵¹ (Ic), Limantepe³⁵² (V/b2), Beycesultan³⁵³ (XIV), Küllüoba³⁵⁴ (III B ve E) ve Ulucak³⁵⁵ yerleşimlerinde İTÇ I'den III'e kadar gözlenmektedir. Doğu Trakya'da İTÇ I ve II dönemleri için tipik olan ve İTÇ III döneminde ortadan kalkan askosların, Batı Anadolu'da tam paralelleri tarafımızdan saptanamamıştır. Bununla birlikte farklı tipte askos örneklerine, Beycesultan'ın İTÇ III tabakasında³⁵⁶ (VII) ve Troya'nın II. tabakasında³⁵⁷ rastlanıldığı belirtilebilir. Doğu Trakya'da İTÇ III için tarihleyici form olarak kabul edilen akıtacaklı kapların, Batı Anadolu'da tam paraleli bulunamamıştır ve bunlar söz konusu bölgede İTÇ III'ün daha popüler bir form türünü temsil ediyor gibi görünmektedir. Limantepe³⁵⁸ (V) ve Beycesultan'da³⁵⁹ (XIV) kap formu bilinmeyen birkaç akıtacak İTÇ II'ye tarihlenirken, Troya'nın II. tabakasında³⁶⁰ ve Beycesultan'ın İTÇ IIIB'ye tarihlenen VII. tabakasında³⁶¹ çaydanlığı andıran daha gelişkin örneklerin varlığı belirlenmektedir.

Bezeme açısından ele alındığında, Karanovo'nun İTÇ I'e tarihlenen ağız kenarı kanal bezemeli kâselerinin yakın benzerlerinin (**Levha 36a,b**), Kumtepe IC³⁶² ve Troya Ic-d³⁶³ tabakalarında belirlendiğinin altı çizilebilir. Tüm Trakya'da İTÇ

³⁴⁷ Blegen 1950: 236-25

³⁴⁸ Sarı 2004: Lev.15-2,3,4.

³⁴⁹ Lloyd – Mellaart 1962: P 23-4; P 24-1,2,6; P 25-3,23; P 29-1,2; P 54-1,7.

³⁵⁰ Şahoğlu 2002: Lev.81-h.

³⁵¹ Blegen 1950: 242-2,4,6.

³⁵² Şahoğlu 2002: Lev.58-d

³⁵³ Lloyd – Mellaart 1962: P 37-19 s:172.

³⁵⁴ Sarı 2004: Lev.42-3, 50-2; Türkteki 2004: Lev.12-2.

³⁵⁵ Özlem Çevik ile özel görüşme.

³⁵⁶ Lloyd – Mellaart 1962: P 56-1 s:220.

³⁵⁷ Blegen 1950: 406 (a) 35.441.

³⁵⁸ Şahoğlu 2002: Lev.100

³⁵⁹ Lloyd – Mellaart 1962: P 38-16 s:174

³⁶⁰ Blegen 1950: 387 -35.436, 35.481.

³⁶¹ Lloyd – Mellaart 1962: P 59-27,28,29 s:226

³⁶² Sperling 1934: Plt:77-707,708,706,709,806,804.

³⁶³ Blegen 1950: 238-6,23.

II'nin karakteristik bezeme türünü oluşturan enkrüste bezemenin kökeni de olasılıkla Anadolu'ya dayanıyor olmalıdır. Bu bağlamda enkrüste bezemeli keramiklerin, İkiztepe'de Geç Kalkolitik'ten itibaren³⁶⁴, Eskişehir-Orman Fidanlığı'nda ise Orta Kalkolitik'ten³⁶⁵ itibaren görüldüğünün altı çizilmelidir.

Balkan Dağları'nın güneyinde, Rodop Dağları'nın kuzey batısındaki verimli ova içerisinde yer alan Batı Trakya kültür bölgesi, İlk Tunç Çağı'nda kültürel silsilenin kesintisiz olarak tespit edildiği, Yunatsite ve Dubene Sarovka yerleşmeleri ile temsil edilmektedir. Bu bölge içinde hâkim rol oynayan, Yunatsite yerleşmesinden adını alan “Yunatsite Kültürü” yukarıda da bahsedildiği üzere aynı ova içerisinde yer alan Ezero kültür bölgesinden materyal kültürünün somut verilerine dayandırılarak kesin biçimde ayrılmaktadır³⁶⁶.

Batı Trakya'da, radyokarbon tarihlendirmelere göre İlk Tunç Çağı'nın en erken yerleşimi, MÖ. 3490–3120 tarihleri ile Dubene-Sarovka'nın IIA tabakası olarak tespit edilmiştir³⁶⁷. Kalkolitik dönemden beri devam eden gelen, kanal bezemeye sahip çanak çömlek grubu sözü edilen bu dönemde Batı Trakya için karakteristik bezeme stilini (**Levha 70b**) ve bu bezeme ile yapılmış askoslar ise en karakteristik formlarını oluşturmaktadır³⁶⁸. Ancak bölgede bu döneme ait diğer keramik formları hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmadığımız da belirtilmelidir. Batı Trakya'da İlk Tunç Çağı'nın kesintisiz olarak tespit edildiği Yunatsite yerleşmesinin XVII–XV. tabakaları ile Dubene Sarovka'nın IIA tabakası bu bölgenin İTÇ I döneminin özelliklerini yansıtan yerleşmelerdir.

Batı Trakya'da İTÇ II dönemine ait formları, koni biçimli ve hafif küresel küpler, kabartma bezemeli, S-profilli kaplar, yüksek şerit kulplu küresel formlu maşrapalar, ağız kenarını aşmayan dikey şerit kulplar ve dar boyunlu askoslar (**Levha 73**) oluşturmaktadır. Dönemin en karakteristik bezeme stilini temsil eden

³⁶⁴ Jak Yakar, “Northern Anatolia In The Early Bronze Age” *Tell Aviv* 2, 1975, s:138.

³⁶⁵ Turan Efe, *The Salvage Excavations At Orman Fidanlığı A Chalcolithic Site In Inland Northwestern Anatolia*, TASK Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s:44.

³⁶⁶ Nikolova 1995d: 16

³⁶⁷ Nikolova 2008: 156

³⁶⁸ Katincharov ve Matsanova 1995: 12

enkrüste bezeme (çizgisel, asılı üçgen, dama tahtası, çapraz taralı bantlar, zigzag, baklava ve metoplar) bölgedeki tüm İTÇ II yerleşim yerlerinde tespit edilmiştir (**Levha 74-75**). Enkrüste tekniği ile yapılmış baklava motifleri sadece Batı Trakya'da görülen bir bezeme türünü oluştururken yine aynı şekilde dar boyunlu askos formları Balkanlardaki yeni askos tipini temsil etmektedir.

Batı Trakya'nın İTÇ III döneminde ise diğer bölgelerdeki gibi bezemesiz, yalın mal grubunun oranı artmakta, akıtacaklı kaplar ve huni formları hâkim olmaktadır. Özellikle yüksek kulplu ve yuvarlak dipli maşrapa ve testilerin ortaya çıkışı ve Yunatsite tipi denilen sivri dipli maşrapalar bölge için karakteristik formları meydana getirmektedir (**Levha 67-68**). Bu dönem içinde, Dubene Sarovka'nın İlk Tunç Çağı'na ait IIC tabakasının, Yunatsite yerleşmesinin üst tabakaları (Yunatsite VIII-I) ile birebir uyduğu öne sürülmektedir.

Dubene-Sarovka'dan ele geçen enkrüste tekniğinde yapılmış zigzag ve çapraz taralı üçgenlerden oluşan bezemeye sahip iki kabın benzerlerinin (**Levha 75m,n**), bugünkü Hırvatistan, Macaristan'ın güneyi ve Sırbistan'ın kuzeyi arasında kalan Vucedol kültürüyle ilişkili olduğu öne sürülmektedir³⁶⁹.

Doğu Trakya ile Batı Trakya kültür bölgelerinin güneyinde yer alan Kuzey Yunanistan, kuzeyde Rodop Dağları, güneyde Ege Denizi batıda Struma Vadisi ile sınırlandırılmıştır. Bölgenin batısında yeterince araştırma yapılmadığı için sözü edilen kültür bölgesinin batı sınırı tam olarak tespit edilememiştir. Bu bölgede, İlk Tunç Çağı'nın en erken safhasını radyokarbon tarihlerinin vermiş olduğu sonuçlara göre MÖ 3400–3100 tarihi ile Sitagroi IV yerleşimi temsil etmektedir³⁷⁰. Renfrew tarafından belirtilmiş olan bu tarihlendirmeye istinaden, Nikolova, bu tabakayı Dubene IIA ile Yunatsite XVII ile çağdaş kılmaktadır³⁷¹.

³⁶⁹ Nikolova 1996: 181.

³⁷⁰; Renfrew 1986: 173; Nikolova 2000: 4, Nikolova 1999: 191

³⁷¹ Nikolova 1999: 187

Bölgenin İTÇ I dönemine ait çanak çömleğinin en belirgin özelliği olarak hamur ve yüzey renginin koyu renkli, perdahlı monokrom mal grubunu oluşturduğu belirtilebilir. Basit içe ve dışa dönük ağız kenarlı kâseler, yuvarlak dipli, yüksek şerit ve ilmik kulplu maşrapalar (**Levha 79f-1**), testi, depolama kapları (**Levha 82**), urne benzeri kaplar (**Levha 82**), kabartma noktalı silindirik boyunlu testiler (**Levha 81g**) belirleyici kap formlarını oluşturmaktadır. Şerit, ip delik ve tüp tutamak önemli kulp ve tutamak formlarındandır. Bölgenin bu dönemine ait bezeme daha çok kanal (dikey ya da hafif yatay olarak uygulanmış) ve kazıma bezeme (Dikili Tash'ta üçgen motifleri) olarak karşımıza çıkar. Yine farklı olarak boynuz ve baskı bezeme (Dikili Tash'ta tırnak baskı bezeme ile içleri doldurulmuş asılı üçgenler ile zigzag bant içine yapılmış baskı noktalar³⁷²) önemli bezeme stilini bize vermektedir (**Levha 100c**). Yukarıda anlattıklarımıza ek olarak Dikili Tash'ta ele geçen yüksek kaideli kadeh parçası (goblet) (**Levha 100e**) ve makara kulplar (**Levha 101d**) bölgede İTÇ I evresi kadar erken dönemde görülmeyen örnekleri karakterize eder.

Bölgenin, diğer bölgeler ile bağlantısını kurmamızı sağlayan kanal bezemeli çanak çömleği, Sitagroi'nin en erken İTÇ evresi ile tanımlanmaktadır ve paralellerini Dubene IIA ve Yunatsite 15–17, Ezero XIII-XI ve Cernavoda III'ün geç dönemlerinde görülmektedir³⁷³. Aynı zamanda Klasik Baden evresinde (II-III) de çok sayıda kanallı bezemeye sahip çanak çömlek ele geçmiştir. Bunun yanı sıra tabaka IV'den ele geçen yüksek kayış kulplar yöresel kâselere adapte edilerek yeni bir formun ve bezemenin ortaya çıkışını sağlamıştır, bunların metal kapların prototipi olabilecekleri öne sürülmektedir³⁷⁴.

Kuzey Yunanistan'ın İTÇ II dönemini yansıtan hamur ve mal grubunda çok fazla bir değişiklik görülmemektedir. Çanak çömleğin hamuru koyu ve çok iyi açkılanmış olarak bir önceki dönemin devamı niteliğindedir. Bölgenin İTÇ I dönemi ile ayrımını sağladığımız en karakteristik unsurun ise enkrüste bezemenin yoğunluğunun artması (**Levha 83-84**), kanal bezemenin oldukça azalarak dönemin

³⁷² =hatched hanging triangles and triangles filled with lunula.

³⁷³ Nikolova 1999: 187

³⁷⁴ Sherratt 1986: 440

sonlarında ortadan kalkması ile açıklanmaktadır. Bu dönemde, Sitagroi'de ip baskı bezemenin varlığından hiç bahsedilmediği, ancak aynı dönemde Dikili Tash'ta, Doğu Trakya'daki gibi, ip baskı bezemeli keramiklerin yoğun olarak ele geçtiği dikkati çekmektedir (**Levha 104**). Dönemin önemli kap formları, şerit kulplu maşrapa ve testiler, ip delik tutamaklı küçük kâseler, tutamaklı büyük kâseler, urne benzeri kaplar, S-profilli küçük omphaloslu kâseler (**Levha 83a,b,c,d**) (batırma ve çekme tekniği ile yapılmış, enkrüste bezemeli asılı üçgenler), konik formlu geniş kâseler, küresel gövdeli, uzun silindirik veya açılan boyunlu şerit kulplu testilerden oluşmaktadır. Şerit kulplar, yatay ve dikey ip delik tutamak ile tüp tutamak bölgenin önemli kulp formlarındandır. Dikili Tash, Sitagroi'den bu dönemde yoğun ele geçen makara kulpları ve bölgede ilk kez görülen dirsek kulplar ile ayrılmaktadır. Sitagroi yerleşmesinde görülmeyen ip baskı bezemenin, Dikili Tash'ta yoğun olarak görülmesi, bölge içindeki farklılıkların anlaşılması açısından da çok önemlidir. Yine bu dönem içerisinde sadece, Dikili Tash yerleşmesinde tespit edilen ağız kenarı delik nokta bezeme ve içe dönük ağız kenarlı, akıtacaklı ve yumru bezemeli kaplar ile şerit kabartma ve parmak baskı bezemeye sahip kaplar bölge içindeki bir diğer farklılığı yansıtmaktadır.

Sözü edilen bölgede İTÇ III dönemi, hamur ve mal gruplarının kabalaştığı bir dönemi temsil etmektedir. Özenli yapılmış ince mallar dahi kaba hamurlu ve taşçık katkılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da özenli yapılmış mallar ile kaba malların ayrımını yapmamızı zorlaştırmaktadır. Statü eşyalarında bile gözle görülür bir kalite düşüklüğü tespit edilmiştir. Dönemin en önemli kap formunu, tek kulplu yuvarlak dipli maşrapalar temsil eder (**Levha 92**). Bu maşrapalar içerisinde Sitagroi Vb tabakasından ele geçen bir adet çift kulplu örnek (**Levha 92w**) ile ithal olabilecek sivri dipli Yunatsite tipli maşrapa (**Levha 93c**) bölge için yabancı olabilecek formlardandır³⁷⁵. Koni formlu kulplu kâseler, küçük ve büyük urne benzeri kaplar (konikten ziyade silindirik), kâseler, geniş ağızlı büyük bardaklar, içe dönük ağız kenarlı kapalı ve konik formlar, amphoralar dönemin önemli kap formlarını oluşturmaktadır. Bu dönemde büyük konik kâseler tamamen ortadan kaybolmaktadır.

³⁷⁵ Sherratt 1986: 439

Makara kulplar ve ip delik tutamaklar yoğun olarak karşımıza çıkmakta; özenli yapılmış yüksek şerit kulplar kaybolmaktadır. Dönemin kap formları her ne kadar sade olarak karşımıza çıksa da, ağız kenarında veya omuzda yer alan tırnak veya nokta baskı bezeme ile ağız kenarına parmak veya kesici bir alet ile yapılmış olan tırtık bezeme (**Levha 98d**) karakteristiktir.

Yunanistan Trakya'sının, kuzeydeki bölgelerle ilişkisinin kurulmasını sağlayan birkaç öge bulunmaktadır. Sitagroi İTÇ I tabakasında (Tabaka IV) ele geçen kanal bezemeli keramikleri, Sherratt, İTÇ'nin başında Tuna Nehri'nin batısında Boleraz grubu ve onu izleyen Klasik Baden kültürleriyle ilişkili kılmaktadır. İTÇ II'ye tarihlenen Sitagroi Va'nın küçük omphalos dipli, enkrüste teknikte yapılmış kâselerinin, Baden kültürünün geç evresini temsil eden Kostolac malzemesinden de bilinen eski Yugoslavya'daki günümüz Odzak kenti yakınındaki Pivnica yerleşmesindeki malzeme ile de çarpıcı bir benzerliğinin bulunduğu öne sürülmektedir³⁷⁶. Bunun ötesinde Pivnica'dan alınan radyokarbon tarihlerin de, Sitagroi Va ile mükemmel bir şekilde örtüştüğü ve kuzeyde yer alan Baden kültürel kompleksinin geç tabakaları ile de paralellik sağladığı ileri sürülmektedir³⁷⁷. İTÇ III'e tarihlenen Sitagroi Vb tabakasında bulunan Yunatsite tipi sivri dipli maşrapa'da bölgenin kuzeyi ile kurulan olası başka bir bağlantıyı göstermektedir. Bu kanıtlar, İTÇ II ve III dönemlerinde Yunanistan Trakyası'nın, Struma Vadisi üzerinden Batı Trakya ve daha kuzeyindeki Kostolac kültür bölgesiyle bağlantı kurduğuna tanıklık etmektedir. Bununla birlikte Sitagroi'nin İTÇ I'e tarihlenen IV. tabakasında ele geçen küresel gövdeli yüksek şerit kulplu maşrapaların birebir paralelleri, Beycesultan'ın İTÇ II'ye tarihlenen XVI. tabakasında³⁷⁸ ve Küllüoba'nın III İ tabakasında³⁷⁹, yakın benzeri ise, İTÇ II-III'e tarihlenen Karadeniz-Ereğlisi'ndeki Yassıkaya³⁸⁰ yerleşmesinde görülmektedir. Makara kulplar ve tüp delik tutamaklar da, Yunanistan Trakyası'nın, Batı Anadolu ile bağlantısını gösteren diğer kanıtları temsil etmektedir ve Dikili Tash'ta makara kulpların, Sitagroi ve genel olarak

³⁷⁶ Sherratt 1986: 437

³⁷⁷ Sherratt 1986: 437

³⁷⁸ Lloyd – Mellaart 1962: P 22-9 s:142; P 24-11 s:146.

³⁷⁹ Sarı 2004: Lev.5-2

³⁸⁰ Turan Efe – Ahmet Mercan, “Yassıkaya: Karadeniz Ereğli (Heraclea Pontica) Yakınlarında Tunç Çağı Yerleşmeleri” 23. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1.Cilt, Ankara, 2002, s: 371, çizim 4-6,7,8.

Trakya'nın diğer bölgelerinden erken bir şekilde İTÇ I'den itibaren görülmesi de, bu ilişkinin yönünü göstermesi açısından belki anlamlı olabilir.

Tezimizin bağlamında, ele aldığımız kültür bölgelerinden sonuncusunu Karadeniz Sahil Kesimi'nde yer alan Kiten'deki Urdoviza ve Sozopol Limanı'nda yer alan İlk Tunç Çağı'na ait yerleşim yerleri oluşturmaktadır. Yerleşim yerlerinin kazıları sualtında gerçekleştirildiğinden, yapılan kazı çalışmaları tam olarak stratigrafik bir silsileyi ortaya koyamamaktadır. Yapılan keramik istatistiklerine dayandırılarak burada bulunan yerleşim yerlerinin özellikle İTÇ II ve III dönemlerinde iskân edildiği önerilmektedir.

Genel olarak bölgenin çanak-çömleği, kahverengiden, kızıl kahverengi, koyu siyah veya siyahımsı griye kadar değişen hamur özelliklerine sahiptir. Yapılan keramik istatistik çalışmalar sonucunda, kaliteli mal grubuna ait örnekler tespit edilememiş, buna istinaden kaba veya kısmen kaba mal grubu yoğun olarak ele geçmiştir. Keramik formları daha çok, yarı küresel, silindirik, konik, S-profilli, içe dönük ağız kenarlı kâselerden oluşmaktadır (**Levha 105**). Urne benzeri kapların yoğunluğu dikkati çeken bir başka özellik olarak karşımıza çıkar (**Levha 107**). Keskin dışa dönük ağız kenarlı amphoralar, iki adet dikey kulba sahip, küresel gövdeli kısa konik veya silindirik boyunludurlar (**Levha 108d,g**). İTÇ III dönemi için karakterize olmuş akıtacaklı kaplar ele geçen bir diğer form çeşididir (**Levha 110g**). Bütün kaplar düz diplidir. Bölgenin kulp tipolojisine bakacak olursak, yatay ilmik kulpların seyrek olduğu ve sadece tek bir örnekte yalancı makara kulbun temsil olduğu gözlenir. Bölgenin bezeme stiline bakacak olursak sivri aletlerle yapılmış baskı bezeme ve ip baskı bezeme yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır (**Levha 106-112-113**). Ayrıca kabartma şerit bezeme, parmak baskı bezeme sıkça karşımıza çıkmasına rağmen, kazıma ve baskı bezeme nadir olarak ele geçen bezeme tipleridir. Sadece tek bir örnekte karşımıza çıkan tırtıl formlu yalancı ip baskı bezeme erken dönem ip baskı bezeme örnekleri arasında yer almaktadır (**Levha 112c**).

Özet olarak Trakya Bölgesi'nde İlk Tunç Çağı kronolojisinin oluşturulmasında keramiğin esas alındığı saptanmaktadır. Bununla birlikte çanak

çömleğe dayalı kronolojik bir silsilenin sağlıklı olarak oluşturulmasına engel olan iki temel sorun bulunmaktadır. Bunlardan ilkinin, anahtar yerleşmeler niteliğindeki büyük höyüklerin yayınlarının son derece sınırlı ve yüzeysel olarak yapılmış olması meydana getirmektedir. Diğer sorunu ise, Trakya'da İTÇ boyunca çanak çömlek geleneğinin üretim teknolojisi, form ve bezeme açısından önemli oranda süreklilik arz etmesi oluşturmaktadır. Bu nedenle Trakya'da çalışan arkeologların İTÇ kronolojisinin alt evrelerinin saptanmasında ve yerleşmeler arası kronolojik ilişkinin kurulmasında ölçüt olarak temelde keramikteki belli form ve bezeme türlerini ölçüt aldıkları anlaşılmaktadır.

Buna göre kanal bezeme İTÇ I'ın tanımlanmasındaki en önemli ölçüttür ve bu erken evrenin saptanmadığı Karadeniz Sahil Kesimi dışında, tüm bölgenin yerleşmelerinin erken tabakalarında ortaya çıkartılmıştır. Batı ve Doğu Trakya'da askoslar, Yunanistan Trakyası'nda ise küresel gövdeli yüksek şerit kulplu maşrapalar ise bu dönemin en ayırt edici form türünü temsil etmektedir. İTÇ I'de ender olarak görülen enkrüste bezemenin artışı, tüm bölgenin İTÇ II dönemini karakterize eden en önemli ölçüt kabul edilmektedir. İp baskı bezeme de, İTÇ II'de ortaya çıkan bir bezeme türüdür. Söz konusu bezeme türü, İTÇ II'de Doğu Trakya'da yoğun olarak görülmektedir. İp baskı bezemenin varlığı, Batı Trakya'da bilinse de, anahtar yerleşim Yunatsite'nin yayını bulunmaması nedeniyle bu bezeme türünün Batı Trakya'daki yoğunluğu belirlenmemektedir. Yunanistan Trakyası'nda ise, tuhaf bir biçimde ip baskı bezemenin hiç görülmediği, Dikili Tash'ta ise İTÇ II dönemi için karakteristik bezeme türü olduğu anlaşılmaktadır. İp baskı bezemenin Karadeniz Sahil kesiminde de yoğun olarak bulunduğu eklenebilir. Eğik ağız kenarlı testi ve maşrapalar, Doğu Trakya'da İTÇ II döneminin ayırt edici formudur ve Trakya'nın diğer bölgelerinde görülmemektedir. Bu dönemde yüksek şerit kulplu maşrapa ve testiler hem Batı Trakya hem de Yunanistan Trakya'sında tipiktir. Dar boyunlu yeni bir askos tipinin ortaya çıkışı da, Batı Trakya'da bu dönemin karakteristiği kabul edilir. Enkrüste bezemenin azalışı, tüm Trakya'da İTÇ III döneminde görülen ortak bir özelliktir. Bununla birlikte Doğu Trakya ve Karadeniz Sahil kesiminde bu dönemde ip baskı bezemenin egemen bezeme türü olduğu, Yunanistan ve Batı Trakya'da bu dönemi daha ziyade bezemesiz malların karakterize ettiği belirlenir.

İTÇ I ve II'de sadece Batı ve Doğu Trakya'da görülen askosların ortadan kalkışı, İTÇ III döneminin genel özelliği kabul edilmektedir. Huni ve akıtacaklı kaplar, İTÇ III'ün karakteristik formu olarak kabul edilse de, akıtacaklı kapların Dikili Tash ve Batı Anadolu'da İTÇ II sonundan itibaren varlığı bilinmektedir. Doğu Trakya'da yumru bezemeli kulba sahip Sveti Kirilovo tipi maşrapalar, Batı Trakya'da sivri dipli Yunatsite tipi maşrapalar ve Yunanistan Trakyası'ndaki yuvarlak dipli maşrapalar, İTÇ III'ün ayırt edici formlarını oluşturmaktadır. Bu maşrapalar her ne kadar kulp ve dip detaylarında birbirinden farklılık sergilese de, genel olarak birbirlerine oldukça benzerdirler.

Trakya'nın İTÇ döneminde diğer bölgelerle etkileşimine bakıldığında, Anadolu (veya Ege'den) kökenli ithal çanak çömlek türlerinin sadece Doğu Trakya bölgesinde İTÇ III ve olasılıkla hemen sonrasında görüldüğü saptanmaktadır. Bu ticaretin yönünü kesin olarak saptamak güçtür. Çünkü Kanlıgeçit'te bulunan tankardların paraleli diğer Doğu Trakya merkezlerinde görülmezken, Doğu Trakya'da bulunan Suriye şişelerinin ise, Kanlıgeçit'te ele geçmediği belirlenmektedir. Karadeniz Sahil Kesimi ile Doğu Trakya'nın Ergene Havzası arasındaki ilişki şimdilik sadece hem Urdoviza ve Sozopol hem de Kanlıgeçit'te bulunan at iskeletleri ile kurulabilmektedir. Batı Anadolu ile Doğu Trakya arasındaki ilişkinin de sadece İTÇ III döneminde vuku bulmadığı açıktır. Makara ve tüp delikli tutamaklar, eğik ağız kenarlı testi ve maşrapalar, akıtacaklı kaplar, yalancı burma bezemeli kulplar, boynuzu andıran kabartma bezemeler, Batı Anadolu ile Trakya arasındaki ilişkinin Kumtepe IB evresinden itibaren kurulduğunu işaret etmektedir. Trakya ve Batı Anadolu arasında paralel görülen keramik unsurlarından neredeyse tümünün Beycesultan kadar güney bir merkezde belirlenebilmesi de özellikle altı çizilmesi gereken bir noktadır.

Bunun dışında İTÇ II-III dönemine özgü ip baskı bezmenin özellikle Doğu Trakya, Karadeniz Sahil Kesimi ve istisna olarak Dikli Tash'ta yoğun olarak görülmesi, söz konusu bölgeleri Batı Trakya ve Yunanistan Trakyası'ndan (Sitagroi) ayıran bir özelliktir ve bu bezemenin köken yerinin güneydoğu Romanya (Cernavoda kültür bölgesi) olduğu bilinmektedir. Nitekim kanal bezeme ve bazı enkrüste bezeme

şablonları ile Batı Trakya ve Kuzey Yunanistan'ın, kuzeyde Kostolac ve Baden kültürleriyle ilişkili olduğu öne sürülmektedir.

SONUÇ

Geçiş bölgesi niteliğinde olan Trakya'nın, İlk Tunç Çağı'nda Anadolu, Ege ve Avrupa'daki karşılıklı kültürel gelişim ve etkileşim şablonlarının anlaşılmasında anahtar bir bölge olduğuna şüphe yoktur. Bu önemine rağmen, bu çalışma ile Trakya İlk Tunç Çağı kronolojisinin henüz kesin temeller üzerine oturtulamadığı anlaşılmaktadır. Bunun temel birkaç sebebi bulunmaktadır.

Öncelikle Trakya Bölgesi, günümüzde Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye olmak üzere üç ülkenin sınırları içinde kalmaktadır. Bulgar arkeolojisinin politik nedenlerle uzun yıllar izole kalmasının dışında, farklı dillerin her bölgedeki arkeolojik bilgiye erişimi güçleştirdiği de kesindir. Trakya'nın her bölgesinde yapılan kazıların eşit olmayan bir dağılıma sahip olmaması da ayrı bir sorundur. Bulgaristan kesiminde çok sayıda İTÇ yerleşmesinin kazılmasına rağmen bunların ana yayınlarının çıkartılmamış olması, Türkiye Trakyası'nda ise Kanlıgeçit dışında kapsamlı bir İTÇ yerleşiminin kazılmamış olması buna örnek gösterilebilir.

Bulgaristan'da kazılan İTÇ yerleşiminin çok sayıda olmasına dayanılarak, Trakya'da İTÇ kronolojisinin oluşturulmasında, Bulgaristan Trakyası'nın anahtar bölge olması beklense de, kazıların ve yayınların niteliği bu ihtiyacı gidermemektedir. Bulgaristan'daki birçok önemli İTÇ höyüğünün 20. yy.ın başında kısa süreli olarak kazılıp yayınlanmadığı, aynı merkezlerin son 30 yıl içinde tekrar kazılmaya başlandığı ancak bu kez de eski verilerle yeni verilerin örtüştürülemez olarak daha büyük bir karmaşaya yol açtığı saptanmaktadır. Ayrıca eskiden kazılan yerleşmelerde ele geçen malzemenin kazılan derinlik seviyelerine göre yeniden değerlendirme çabası da pek sağlıklı görünmemektedir. Keramik silsilesinde İTÇ boyunca devam eden gelenek sürekliliğinin, İTÇ kronolojik ayırımını yapmanın çözümü olarak Bulgar arkeologların bir kısmını radyokarbon örnekleri toplamaya, diğer kısmını ise, tüm keramik repertuarı içinden belli form tiplerini tarihleme ölçütü olarak seçmeye zorlamıştır. Çoğu merkezin tüm keramik repertuarı, ilişkili tabakasıyla birlikte yayınlanmadığından bu seçili örneklerin bize ne derece gerçek ve güvenilir tabloyu yansıttığı da tartışmalıdır. Seçili keramik formlarına dayalı

kronolojik silsile oluşturma çabası, daha ziyade Leshtakov tarafından benimsenen bir yöntemdir. Nitekim Leshtakov, Katincharov'dan sonra, Trakya'yı Anadolu verileriyle karşılaştırmaya çalışan tek Bulgar araştırmacı gibi görünmektedir. Nikolova'nın ise, keramik silsilesinin form ve tabaka ilişkisine bakmaksızın, daha ziyade radyokarbon tarihlemeler ve keramik bezeme teknikleri üzerine odaklandığı anlaşılmaktadır. Nikolova, C14 örnekleriyle, henüz İTÇ I-I-III ayrımı bile kesin yapılamayan yerleşmeleri, İTÇ IB1 gibi daha alt evrelere ayırmakta, ancak bu alt evreleri keramik veya diğer buluntularla açıklayamamaktadır. Aksine kanal bezeme=İTÇ I; enkrüste bezeme= İTÇ II gibi son derece indirgemeci kronolojik ayrımlar yapmaktadır.

Çalışmamız İTÇ döneminde Trakya ile Anadolu arasında en azından çanak çömlekte birçok paralelliğin bulunduğunu göstermektedir. Trakya İTÇ kronolojisindeki karışıklıkların çözümüne, bu benzerliklerin daha sağlam temele oturtulmasının katkı sağlayacağı kesindir. Ancak Trakya'da ve genel olarak Balkan arkeolojisinde, İTÇ ve diğer prehistorik dönemlerin, kültür, grup, kompleks gibi Yakındoğu Arkeolojisi'nden bilmediğimiz yüzlerce alt bölgeye ayrılması da, Balkanlar dışında çalışan arkeologlar için son derece anlaşılmasız bir durum yaratmaktadır ve Balkan-Anadolu ilişkileriyle ilgilenmeleri konusunda son derece cesaret kırıcı olmaktadır. Bu ayırım bize göre gerçek bir kültürel ayırmadan ziyade, yerel bazı farklılıklara karşılık gelmektedir. Böyle bir anlayışla kuşkusuz tüm Anadolu'nun İTÇ düzleminin dahi yüzlerce alt kültür bölgesine ayırmak mümkün olabilirdi.

Sonuç olarak, Trakya İTÇ çanak çömlek özelliklerinin, sadece kuzeybatı Anadolu'da değil, Beycesultan kadar güneyde dahi saptanabilmesi, Trakya'nın, İTÇ döneminde Anadolu'dan bağımsız olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ve Batı Anadolu İTÇ kültürlerinin anlaşılmasında bu bölgenin önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Efe tarafından Karadeniz'de Yassıkaya yerleşmesinde bulunan Trakya ilişkili İTÇ malzemesi ve Kanlıgeçit ile Urdoviza ve Sozopol'da bulunan at kemikleri, Trakya ile Anadolu arasında kurulan ilişkide Karadeniz'in de önemli rol oynamış olabileceğine işaret etmektedir. Bu nedenle son olarak ileride

Türkiye Trakyası'nda yapılacak daha fazla sayıda kazının, hem Trakya İTÇ kronolojisinin daha sağlam temellere oturulmasını hem de bu bölgenin Anadolu İTÇ kültürel gelişimi üzerindeki olası etkilerinin daha iyi kavranmasını sağlayacağını önerebiliriz.

TRAKYA İLK TUNÇ ÇAĞI YERLEŞİM YERLERİ

1.Doğu Trakya

Bikovo: Höyük. Bulgaristan'ın Sliven İli, merkez bölgede, Bikovo köy sınırları içinde yer almaktadır. P.Detev tarafından kazısı yapılmıştır. İTÇ, höyüğün en üst katında tespit edilmiştir.³⁸¹

Drama: Höyük. Bulgaristan'ın Yambol İli'nin Tundzha ilçesi, Drama köy sınırları içinde yer almaktadır. Burada İTÇ'ye ait hendek bulunmuştur, keramik ve diğer buluntuları ile yayınlanmıştır. Keramik tipik olarak İTÇ III özellikleri göstermektedir.

Dyadovo: Höyük. Bulgaristan'ın Sliven İli'nin, Nova Zagora ilçesi, Dyadovo köy sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 32**).

Ezero: Höyük. Bulgaristan'ın Sliven İli'nin, Nova Zagora ilçesi, Ezero köy sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 22**).

Galabovo: Höyük. Bulgaristan'ın Stara Zagora İli, Galabovo ilçesinin merkez sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 56**).

Golyama Detelina: Düz yerleşme ve mezarlık. Bulgaristan'ın Stara Zagora İli, Radnevo İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. M. Kunchev ve T.Kuncheva tarafından 1982-83 yıllarında kazısı yapılmıştır. Yayını yoktur. Ezero kültürünün Mihalich evresine denk düşen çanak-çömlek parçaları tespit edilmiştir.³⁸² Bu yerleşimin mezarlığı dört adet tümülüstü oluşturmaktadır. Tümülüs II, Ezero XIII. tabaka ile çağdaştır.³⁸³

³⁸¹ Nikolova 1999: 27

³⁸² Nikolova 1999: 39

³⁸³ Nikolova 1999: 198

Karanovo: Höyük. Bulgaristan'ın Sliven İli'nin, Nova Zagora ilçesi, Karanovo köyü sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 43**).

Kazanluk: Höyük. Bulgaristan'ın Stara Zagora İli, Kazanlık ilçe merkezi sınırları içinde yer almaktadır. İTÇ tabakaları höyüğün en üst tabakalarını oluşturmaktadır. R.Katincharov tarafından kazısı yapılmıştır. Yayınlanmamıştır.

Konstantia (Assara): Höyük (?). Bulgaristan'ın Haskovo İli, Simeonovgrad İlçesi'nin merkez sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 61**).

Malko Tarnavo: Höyük. Bulgaristan'ın, Burgas İli, Malko Tarnavo ilçe merkezi sınırları içerisinde yer almaktadır. İTÇ III dönemi çanak-çömlek tespit edilmiştir, P.Detev tarafından araştırılmıştır.³⁸⁴

Mednikarovo: Höyük. Bulgaristan'ın Stara Zagora İli, Galabovo İlçesi'nin Mednikarovo köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kazılmış tabakalardaki tahribat tabakasından keramikler ele geçmiştir. İTÇ, daha çok höyüğün üst seviyelerinden gelmiştir. I. Panayotov ve S. Alexandrov tarafından kazısı yapılmıştır.³⁸⁵

Mihalich: Düz Yerleşme. Bulgaristan'ın Haskovo İli, Svilengrad ilçesi, Mihalich köyü sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 40**).

Mudrets (Mudrets I-Goudzhova Mogila): Höyük. Bulgaristan'ın Stara Zagora İli, Galabovo İlçesi'nin Mudrets köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. M. Dimitrov (1973), K. Leshtakov ve I.Panayotov (1992) tarafından kazısı yapılmıştır. 8 m. yüksekliğinde, 135x125 m. ölçülerindedir. İTÇ II ve III tespit edilmiştir.³⁸⁶

Nova Zagora: Höyük. Bulgaristan'ın Sliven İli'nin, Nova Zagora ilçesi, ilçe merkezi sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 47**).

³⁸⁴ Nikolova 1999: 30

³⁸⁵ Nikolova 1999: 30, Nikolova 1995c: 25

³⁸⁶ Nikolova 1999: 30, Nikolova 1995c: 25

Orizovo (Ploskata, Mogila): Höyük. Bulgaristan'ın Stara Zagora İli'nin, Bratya Daskalovi ilçesi, Orizovo köyü sınırları içinde yer almaktadır. İTÇ malzemesi tespit edilmiştir. P.Detev tarafından araştırması yapılmıştır.³⁸⁷

Ovcharitsa II: Düz yerleşme. Bulgaristan'ın Stara Zagora İli'nin, Radnevo ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. M. Kunchev ve T. Kuncheva tarafından 1984-89 yıllarında kazısı yapılmıştır. Hendek ve taş duvar şeklinde savunma sistemine sahiptir. Dal-örgü mimarinin görüldüğü ev modelleri vardır. İTÇ II'nin erken safhaları görülmektedir.³⁸⁸

Stara Zagora-Azmaç: Höyük. Bulgaristan'ın Stara Zagora ili, merkez sınırları içinde yer almaktadır. G.I. Georgiev tarafından 1960-63 yıllarında kazısı yapılmıştır. Erken Neolitik'ten Orta Tunç Çağı'na kadar 7.50 m.lik bir kültür tabakası ile karşılaşmıştır. Yayını yoktur.³⁸⁹

Stara Zagora–Okruzhna Bolnitsa: Höyük. Bulgaristan'ın Stara Zagora ili, merkez sınırları içinde yer almaktadır. M. Dimitrov tarafından kazısı yapılmıştır. İTÇ tabakaları höyüğün üst kesiminde yer almaktadır.³⁹⁰

Sveti Kirilovo: Höyük. Bulgaristan'ın Stara Zagora İli'nin, Sveti Kirilovo köy sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 53**).

Vesselinovo-Malevo: Höyük. Bulgaristan'ın Yambol İli'nin, Tundzha ilçesi, Vesselinovo köy sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 51**).

Yambol-Racheva Mogila: Höyük. Bulgaristan'ın Yambol İli'nin merkez sınırları içinde yer almaktadır.³⁹¹

³⁸⁷ Nikolova 1999: 30

³⁸⁸ Nikolova 1999: 45, Nikolova 1995c: 25

³⁸⁹ Nikolova 1999: 30

³⁹⁰ Nikolova 1995c: 26

³⁹¹ Nikolova 1999: 32

Yambol-Marcheva Mogila: Höyük. Bulgaristan'ın Yambol İli'nin merkez sınırları içinde yer almaktadır. P.Detev tarafından 1977 yılında kazılmıştır.³⁹²

a.Türkiye Trakyası

Edirne İl sınırları içinde, 1979 yılında M.Özdoğan, 1995 yılında da B.Erdoğu tarafından başlatılan yüzey araştırmaları sonucunda, özellikle Balkan etkisi altında kalmış 7'si höyük, 8'i düz yerleşme olan toplam 19 İTÇ yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bu yerleşmelerden 4 tanesine (Anabacı Mevkii, Araptepe 2, Söğütayazma, Yarlaraltı Mevkii) ait hiçbir bilgi yoktur, sadece isim olarak literatürde geçmektedir. 2000 yılında Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi tarafından bu höyüklerin üzerine tekrar gidilmiş, coğrafi konumları ve tahribat detaylı olarak belgelenmiştir.

Arpalık Tepe: Höyük. Edirne İli, İpsala İlçesi'nin yaklaşık 22 km. kuzeydoğusunda; Tevfikiye Köyü'nün yaklaşık 1 km. kuzeydoğusundadır. B.Erdoğu tarafından 1997 yılı Edirne İli yüzey araştırmasında saptanmıştır. Toplanan malzemenin büyük bir bölümü Klasik Dönem'e aittir. Bunun yanında İlk Tunç Çağı malzemesi ve Orta Kalkolitik Çağ'a tarihlendirilen "Maslıdere" türü çanak çömlekler de toplanmıştır. İlk Tunç Çağı'na tarihlenen çanak çömlekler; siyah; gri tonlarında açkılı veya açkısız mallarla temsil edilmektedir. Biçim olarak kâse formları yaygındır. Bazen kâselerin ağız kenarları üzerine ilmik kulplar yerleştirilmiştir. Kulplar bazen bezemelidir. Kâselerin ağza yakın kesimlerinde sivri bir alet ile sokularak yapılmış nokta dizilerinden oluşan bezemeler vardır. Toplanan çanak çömlekler Kuzeybatı Anadolu (Truva Bölgesi) İlk Tunç Çağı'nın ilk evresine tarihlendirilmektedir. Benzer çanak çömlekler Marmara Denizi'nin kuzeyinde Toptepe ve Selimpaşa gibi yerleşim yerlerinde bulunmuştur. Ayrıca Arpalık Tepe'de az sayıda Doğu Balkanlar'ın Ezero-Sveti Kirilovo malzemesi de bulunmuştur.

³⁹² Nikolova 1999: 32

Arpalık Tepe özellikle Kuzeybatı Anadolu İTÇ çanak çömleğinin yayılım alanı konusunda ipuçları veren önemli bir yerleşmedir.³⁹³

Çardakaltı: Höyük. Edirne-Avarız karayolu üzerindeki Edirne çöplüğünün içinde; yolun sağ tarafında yer almaktadır. Höyüğün güneyinde; çöplüğün güney kesiminde ve yolun hemen doğu kenarında yıkılmakta olan Eski Askeri Hastane bulunmaktadır. Kısmen dikenli telle çevrilmiş bu alandan Edirne il merkezi görülebilmektedir.³⁹⁴

Çardaklı: Höyük. Edirne il merkezinin yaklaşık 4 km. kuzeyinde; Tunca Nehri'nin batı yakasında; Avarız Köyü'ne giden yolun kenarında bulunan geniş ve yayvan bir höyüktür. Güneydoğusunda Çardaklı Çiftliği'nin binaları; çiftliğin hemen güneyinde Tunca Nehri bulunmaktadır. 1995 yılında B. Erdoğan tarafından; Edirne İli yüzey araştırmasında saptanmıştır. İlk Tunç Çağı'na tarihlendirilen malzeme dışında Son Tunç Çağı sonu ve İlk Demir Çağı başlarına tarihlendirilen malzeme de toplanmıştır. Toplanan İlk Tunç Çağı malzemesi Bulgaristan'ın Sveti Kirilovo ve Ezero malzemesi ile ilişki içindedir.³⁹⁵

Düşütbakyaması: Höyük. Ergene Nehri'nin kuzeyinde; en büyük İlk Tunç Çağı yerleşme yerlerinden biridir. Edirne il merkezinin yaklaşık 10 km. kuzeyinde; Avarız Köyü'nün 1 km. batısında yer alır. Höyük; Tunca Nehri'nin batı yakasında; nehrin menderes yaptığı alanda doğal bir yükseltinin üzerindedir. 1995 yılında B. Erdoğan tarafından gerçekleştirilen Edirne İli yüzey araştırması sırasında saptanmıştır. Yerleşimin yüzeyinden yoğun olarak İTÇ malzemesi toplanmıştır. Ayrıca az miktarda Son Tunç Çağı sonu ve İlk Demir Çağı başlarına tarihlendirilen malzeme de bulunmuştur. Siyah; gri tonlarında ve açıkı olan İlk Tunç Çağı çanak çömlekleri tamamen Balkan özellikleri göstermektedir. Düşütbakyaması İlk Tunç Çağı

³⁹³ Burçin Erdoğan, "1997 Yılı Edirne İli Yüzey Araştırması" XVI. *AraST. Cilt 1*, Ankara 1999, s:347; Savaş Harmankaya - Burçin Erdoğan, *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi, İTÇ 4a-b*, TASK Yayınları, İstanbul, 2002, 4a, Arpalık Tepe.

³⁹⁴ www.tayproject.org

³⁹⁵ Erdoğan 1997: 274, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Çardaklı.

malzemesi, Bulgaristan'ın Ezero ve Kuzey Yunanistan'ın Dikili Taş IIIA ve IIIB tabakaları ile ilişki içindedir.³⁹⁶

Kaldırım: Düz yerleşme. Edirne il merkezinin yaklaşık 15 km. kuzeyinde; Hatip Köyü'nün 1 km. doğusunda; Tunca Nehri'nin batı yakasında; Hatip Köyü'ne giden yolun dönemeç yaptığı yerde; yolun güneydoğusunda bulunmaktadır. B. Erdoğan'ın 1995 yılı Edirne İli yüzey araştırması sırasında saptanmıştır. Yerleşmenin yüzeyinden bol miktarda İlk ve Orta Kalkolitik (Karanovo III-IV) dönemlere ait malzeme toplanmıştır. Bunun yanında az miktarda İlk Tunç Çağı malzemesi de vardır.³⁹⁷

Karakumluk: Düz yerleşme. Edirne İli Meriç İlçesi'nin yaklaşık 6 km. batısında; Nasuhbey'den 1 km. uzaklıktaki Umurca Köyü'nün yaklaşık 500 m. güneyinde; köy mezarlığının altında yer alır. Köyün hemen güney-güneybatı çıkışındaki mezarlığın kuzeyinden köye giden yol geçmektedir. Ovalık bir arazide bulunan yerleşmenin güneyinde tarlalar bulunmaktadır. 1997 yılında B. Erdoğan tarafından gerçekleştirilen Edirne İli yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Yaklaşık 100x100 m.lik bir alan içinde İlk Tunç Çağı ve Klasik Dönem malzemeleri toplanmıştır.³⁹⁸

Karşı Bağlar: Düz yerleşme. Edirne İli, Meriç İlçesi'nin yaklaşık 6 km. batısında; Nasuhbeyli Köyü'nün kuzeydoğusunda köy çeşmesinin kuzeydoğusundaki sırtlarda yer alan düz bir yerleşim yeridir. 1997 yılında B. Erdoğan tarafından gerçekleştirilen Edirne İli yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Yüzeyden Kalkolitik Çağ çanak çömleklerinin; yanı sıra az sayıda İlk Tunç Çağı çanak çömleği toplanmıştır.³⁹⁹

³⁹⁶ Burçin Erdoğan, "Edirne İli 1995 Yılı Yüzey Araştırması", *XIV. AraST.* Cilt 1, Ankara, 1997, s:275; Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Düşübakıması.

³⁹⁷ Erdoğan 1997: 276, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Kaldırım.

³⁹⁸ Erdoğan 1999: 347, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Karakumluk.

³⁹⁹ Erdoğan 1999: 347, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Karşı Bağlar.

Kaynaklar II / Sülecik: Höyük. Edirne İli Süloğlu İlçesi'nin yaklaşık 7 km. kuzeybatısında; Yağcılı Köyü'nün yaklaşık 2 km. kuzeyinde; Yağcılı-Sülecik yolunun yaklaşık 700-800 m. batısındadır. Yerleşme yeri yaklaşık 150-200 m. çapında ve 2 m. yüksekliğindedir. B. Erdoğan tarafından 1995 yılında yapılan Edirne İli yüzey araştırması sırasında saptanmıştır. Toplanan çanak çömleklere göre yerleşme İlk Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir. Yerleşimin tam tepesinde Roma Dönemi'ne ait kiremit mezarlar saptanmıştır. Ayrıca az sayıda Demir Çağı çanak çömleği de toplanmıştır. Yerleşimin çevresinde savunma ile ilgili olabilecek çok büyük taş bloklar saptanmıştır. İlk Tunç Çağı çanak çömleğinin büyük bir kısmı; tipik Balkan özellikleri gösterir. Bulgaristan'ın Ezero ve Sveti Kirilovo evreleri ile ilişki içindedir. Bunun yanı sıra Kırklareli Kanlıgeçit yerleşmesinde megaron tabakasında bulunmuş olan ve İç batı Anadolu Bölgesi özellikleri gösteren çanak çömlek parçaları da ele geçmiştir. Kaynaklar II'de bulunmuş olan ve İç Batı Anadolu Bölgesi özellikleri gösteren çanak çömleklerin benzerleri Kırklareli Kanlıgeçit yerleşmesinde İlk Tunç Çağı III'e tarihlendirilmektedir. Bu buluntuların yardımıyla bu yerleşme yerinde de Kanlıgeçit'e benzeyen bir mimarinin burada yapılacak kazılarda ortaya çıkabileceği ileri sürülebilir.⁴⁰⁰

Arpaç / Kaynaklar: Düz yerleşme. Edirne İli, Havsa İlçesi'nin yaklaşık 4 km. kuzeyinde; Arpaç Köyü'nün 2 km. güneyinde; Havsa-Süloğlu yolunun hemen doğusundadır. 1995 yılında B. Erdoğan'ın Edirne İli yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Bu yerleşme yeri genel olarak bir Son Kalkolitik Çağ (Kocatepe=Pre-Cucuteni/Meriç) yerleşmesidir. Sadece üç parça İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır. Bu malzemelerin yanında Son Tunç Çağı sonları ve İlk Demir Çağı başlarına tarihlendirilen malzeme ile Klasik Dönem malzemesi de vardır.⁴⁰¹

Kocahöyük: Düz yerleşme. Edirne İli, Süloğlu İlçesi'nin yaklaşık 7 km. güneybatısında; Geçkinli Köyü'nün yaklaşık 2 km. kuzeyinde; Geçkinler Köyü Anıtı'nın 1 km. ilerisindedir. İçinde bulunduğu ovaya göre yüksek bir tepede; ovaya hâkim bir konuma sahiptir. B. Erdoğan'ın 1995 yılı Edirne İli yüzey araştırması

⁴⁰⁰ Erdoğan 1997: 277, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4a, Kaynaklar II/Sülecik.

⁴⁰¹ Erdoğan 1997: 279, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Arpaç / Kaynaklar.

sırasında saptanmıştır. Yerleşmenin üzerinde büyük bir tümülüs vardır. Yüzeyden ve tümülüs dolgusundan İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır. Ayrıca az miktarda Karanovo III dönemine tarihlenen İlk Kalkolitik Çağ malzemesi de vardır.⁴⁰²

Maya Baba: Höyük. Edirne İli Meriç İlçesi'nin güneyinde; Büyük Altiğağ Köyü'nün yaklaşık 1 km. güneyinde; Dişbudak Deresi'nin doğu sekilerinde yer alır. Bu dere yerel olarak Maya Deresi adıyla bilinmektedir. Uzunköprü'ye 66 km.; Tevfikiye Köyü'ne 12 km. uzaklıktaki Büyükaltiğağ Köyü'nden 1.6 km. sonra sol tarafta 200 m. yukarıdadır. Yaklaşık boyutları 60x60 m. boyutlarındadır. 1997 yılında B. Erdoğan tarafından gerçekleştirilen Edirne İli yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Yüzeyden ve yol tarafından tahrip edilen kesitten İlk Tunç Çağı çanak çömlekleri toplanmıştır. Ayrıca Kalkolitik Çağ (=Karanovo III) ve Erken Neolitik Çağ'a ait çanak çömlekler de vardır.⁴⁰³

Mezarlık Tepe: Düz yerleşme. Edirne İli Meriç İlçesi'nin yaklaşık 6 km. kuzeydoğusunda; Olacak Köyü'nün 200 m. doğusunda; Doğanca Deresi'nin doğu yakasındaki sırtlar üzerinde; köy mezarlığının üzerindeki tepede; Korucivarı/Köy Karşısı Mevkii olarak bilinen alanda yer alır. 1997 yılında B. Erdoğan tarafından gerçekleştirilen Edirne İli yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Yoğun tarım nedeni ile oldukça tahrip olmuş bu yerleşim yerinden İlk Tunç Çağı çanak çömlekleri toplanmıştır.⁴⁰⁴

Namazgâh Mevkii: Düz yerleşme: Edirne il merkezinin 5.2 km. kuzeyinde; Tunca Nehri'nin doğusunda; Edirne-Hatıpköy karayolu üzerinde yer almaktadır.⁴⁰⁵

Ortakçı: Höyük. Edirne İli; Lalapaşa İlçesi'nin yaklaşık 4 km. güneyinde; Ortakçı Köyü'nün 1 km. kuzeydoğusunda; Kemer Köprü Mevkii'nde yer alır. Yaklaşık 120x100 m. boyutlarında ve 6 m. yüksekliğindedir. 1995 yılında B. Erdoğan tarafından Edirne İli yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. İlk Tunç Çağı

⁴⁰² Erdoğan 1997: 278, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Kocahöyük (Edirne).

⁴⁰³ Erdoğan 1999: 346, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Maya Baba.

⁴⁰⁴ Erdoğan 1999: 347, Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Mezarlık Tepe.

⁴⁰⁵ www.tayproject.org.

malzemesi dışında Orta Kalkolitik (=Karanovo IV) ile Son Tunç Çağı sonu ve İlk Demir Çağı başlarına tarihlendirilen malzemeler de bulunmuştur. Toplanan İlk Tunç Çağı malzemesi; Balkanların Dikili Tash IIIB / Ezero IV-XII dönemi ile ilişki içindedir.⁴⁰⁶

Söğütlük: Düz yerleşme. Edirne İli İpsala İlçesi'ne bağlı Tefikiye Köyü'nde yer almaktadır. Tefikiye köy mezarlığının kuzeyindeki yan yana iki tümülüsün kuzeydoğusunda; büyük tümülüsün doğusundaki alandadır. B. Erdoğu tarafından 1997 yılında yapılan yüzey araştırmasında İTÇ'ye tarihlenen çanak çömlek parçaları toplanmıştır.⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ Erdoğu 1997: 277, Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Ortakçı.

⁴⁰⁷ www.tayproject.org.

Kırklareli İl sınırları içinde, 1979 yılında M.Özdoğan, tarafından başlatılan yüzey araştırmaları sonucunda, özellikle Balkan etkisi altında kalmış 8'si höyük, 2'si düz yerleşme ve 1'i yamaç yerleşmesi olan toplam 18 İTÇ yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bu yerleşmelerden 7 tanesine (Abbaskaynak, Ağaçkaynak, Arpalık Mevkii, Ayaklık Mevkii, Kaynaklarbaşı, Lefeci Mevkii, Topmeşe Mevkii) ait hiçbir bilgi yoktur, sadece isim olarak literatürde geçmektedir. 2000 yılında Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi tarafından bu höyüklerin üzerine tekrar gidilmiş, coğrafi konumları ve tahribat detaylı olarak belgelenmiştir.

Balkanlar ve Trakya'nın hemen her yerinde olduğu gibi, Kırklareli çevresinde de, daha çok göçebe çobanlığa dayanan bir yaşam biçimi görülmektedir. Bölgede yerleşme yerleri sayı bakımından çok az ve "Pazar" olabilecek birimlerden oluşmaktadır. Bu yerleşmelerin hiç birisinde anıtsal yapı, tapınak, saray ve depolama alanları görülmediği gibi, zenginlik ya da sosyal sınıf göstergesi olabilecek buluntulara da rastlanmaz. Bu bağlamda, Doğu Trakya'da, Kırklareli il merkezinin hemen yakınında, Kanlıgeçit mevkiinde ortaya çıkan İlk Tunç Çağı yerleşimi, ilginç bir tablo oluşturmaktadır.⁴⁰⁸

Alpulu Höyüğü: Kırklareli İli, Babaeski İlçesi'nin, Alpulu Köyü sınırları içinde yer almaktadır. İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır.⁴⁰⁹

Ceylan Mevkii: Düz yerleşme. Kırklareli İli, Lüleburgaz İlçesi'nin, Ceylan Köyü sınırları içinde yer almaktadır. İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır.⁴¹⁰

Çömlektepe: Höyük. Kırklareli İli, Vize İlçesi'nin, merkez sınırları içinde yer almaktadır. İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır.⁴¹¹

İkilik Mevkii: Höyük. Kırklareli İli, Babaeski İlçesi'nin, Karahalil Köyü sınırları içinde yer almaktadır. İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır.⁴¹²

⁴⁰⁸ Özdoğan 2006: 574

⁴⁰⁹ www.taproject.org.

⁴¹⁰ www.taproject.org.

⁴¹¹ www.taproject.org.

Kanlıgeçit: Höyük. Kırklareli il merkezinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 64**).

Kaynarca: Höyük. Kırklareli İli, Kaynarca İlçesi'nin, merkez sınırları içinde yer almaktadır. İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır.⁴¹³

Koyunbaba: Höyük. Kırklareli İli, Merkez İlçesi'ne bağlı Koyunbaba Köyü'nün yaklaşık 200 m. kuzeyinde; Teke Deresi'nin doğu yakasında yer alır. Yerleşme kuzey-güney doğrultusunda 171 m. uzunluğundadır. M. Özdoğan tarafından gerçekleştirilen Trakya Bölgesi Yüzeysel Araştırmaları sırasında bulunmuştur. İlk Tunç Çağı malzemesinin dışında İlk Kalkolitik Çağ (=Karanovo III) malzemesi de vardır. 2006 yılında E. Özdoğan ve ekibi tarafından Kırklareli Yüzeysel Araştırması sırasında yeniden ziyaret edilmiştir.⁴¹⁴

Manastır Mevkii: Höyük. Kırklareli İli, Karahalil Köyü'nün sınırları içinde yer almaktadır. İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır.⁴¹⁵

Manastırtepe: Yamaç yerleşmesi. Kırklareli İli; Kofcaz İlçesi'nin kuzeyinde; Beyci Köyü girişindeki köprüye 200 m. mesafede; yolun kuzeyindeki sırtta yer alan bir yamaç yerleşmesidir. Manastır Mevkii olarak adlandırılan tepe üzerinde yaklaşık 20 metrekarelik bir alanı çevreleyen apsisli bir duvar kalıntısı vardır. Tepe üzerinde Orta Demir Çağı ve İlk Tunç Çağı çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır. Malzeme yaklaşık 200 m. çaplı bir alana yayılmaktadır. Yerleşme 1998 yılında M. Özdoğan ve ekibi tarafından Kırklareli-Edirne Yüzeysel Araştırması'nda tespit edilmiştir.⁴¹⁶

Tatar Mezarlığı: Düz yerleşme. Kırklareli İli, Babaeski İlçesi'nin, Oruçlu Köyü sınırları içinde yer almaktadır. İlk Tunç Çağı malzemesi toplanmıştır.⁴¹⁷

⁴¹² www.tayproject.org

⁴¹³ www.tayproject.org

⁴¹⁴ Eylem Özdoğan - Heiner Schwarzberg - Mehmet Özdoğan, "2006 Yılı Kırklareli Yüzeysel Araştırması", 25. *AraST. Cilt 3*, Ankara 2008, s:266; Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Koyunbaba.

⁴¹⁵ www.tayproject.org

⁴¹⁶ www.tayproject.org

⁴¹⁷ www.tayproject.org

Tilkiburnu: Höyük. Kırklareli il merkezinin yaklaşık 18 km. güneyinde; Yeniköy Köyü'nün 1.5 km kuzeyinde; Yancıklar veya Nacak(lar) Köyü'nün 600-750 m. doğusundadır. Höyüğün çanak çömlek dağılımına göre boyutunun 180x130 m. olduğu; yarma kesitinden ise kültür toprağı kalınlığının 1 m.yi geçmediğı gözlenmektedir⁴¹⁸. 1981 yılında M. Özdoğan yönetiminde; höyüğün tahribat sonucunda oluşan uzun kesitinde; sondaj mahiyetinde bir kesit temizleme kazısı yapılmıştır. Höyüğün 1 m. kalınlığındaki kültür dolgusunda; taban ve çukurlara ait izler görülmektedir. Bu izlerden ve yüzey bulgularından; birincisi Son Kalkolitik-İlk Tunç Çağı Geçiş; ikincisi İTÇ; üçüncüsü ise Demir Çağı'na tarihlenebileceğı ileri sürülen üç katın varlığı anlaşılmaktadır.⁴¹⁹

⁴¹⁸ Özdoğan 1982:3-4

⁴¹⁹ www.tayproject.org

Edirne il sınırlarının güneyinde, Enez İlçesi'nde, , Saroz Körfezine yakın kesimde S.Başaran tarafından 1998–99 yıllarında tespit edilen 2 höyük ve 1 adet düz yerleşim yeri araştırmacının verdiği bilgiler doğrultusunda Truva I-II bağlantılı keramik içermektedir. Yine aynı şekilde bu kültür bölgesi içinde M.Özdoğan tarafından tespit edilen Keşan İlçesi'ndeki 1 adet höyük tespit edilmiştir. 2000 yılında ise Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi tarafından bu höyüklerin üzerine tekrar gidilmiş, coğrafi konumları ve tahribat detaylı olarak belgelenmiştir. Bu bölgede tespit edilen toplam 4 adet höyük ve düz yerleşme şunlardır:

Değirmen Tepe: Düz Yerleşme. Edirne İli, Enez İlçesi'nin güneydoğusunda; Büyük Evren Köyü'nün 2 km. kuzeyinde; Umurca-Umurbey Köyü'nün hemen doğusundaki tepededir. Değirmen Tepe'nin yüzeyinden toplanan az sayıda çanak çömlek parçaları içinde S.Başaran tarafından Kalkolitik Çağ ve İlk Tunç Çağı'na tarihlenebilecek parçaların da var olduğu belirtilmektedir. Arazinin ekili oluşundan dolayı fazla miktarda parça toplanmadığı söylenmektedir. Genelde MÖ 3. yüzyıl çanak çömlek parçaları saptanmıştır. 1996 yılında saptanan bu höyüğün doğu ve kuzey kesiminden gri-kahverengi hamurlu donuk açkılı ve açkısız maldan İTÇ I ve II. evreye tarihlenen çanak çömlek parçaları da toplanmıştır. Form olarak içe dönük veya hafif dışa açılan derin ve yayvan S-profilli kâseler ve tabaklar görülmektedir.⁴²⁰

Hasköy Höyüğü: Edirne İli, Enez İlçesi'nin güneydoğusunda; Enez-Keşan karayolunun kuzey kesiminde; Hasköy Sağlık Ocağı'nın doğusundadır. Höyük; güney ve doğusunda kot olarak kendinden daha yüksek tepeler arasında 65x30 m ölçülerinde; yassı oval biçimli bir tepedir. Kuzeyindeki sırtla aynı düzlemde birleştiğinden sanki kayalık sırtın bir uzantısı durumunda görülmektedir. Buna karşılık batı kesimindeki tarla seviyesinden 9 m yüksekliktedir. S. Başaran; doğu ve batısından geçen derelerle höyüğün bir ada şeklinde ortada kaldığını belirtmektedir. Tepenin soğuk kış rüzgârlarından korunaklı oluşu; burada yalnız prehistorik yerleşmelerin değil geç devir yerleşimlerinin de var olmasına yol açmıştır. 1989 yılında S.Başaran tarafından saptanmıştır. Gerek höyük yüzeyinden gerek yanındaki

⁴²⁰ Sait Başaran, “Enez (Ainos) 1996 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları” XIX. KST, Cilt: 2, Ankara, 1998, s:609 ; Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Değirmen Tepe (Enez).

derenin yatağından toplanan malzeme ile bu yerin İlk Tunç Çağı I. evreden günümüze kadar yerleşime sahne olduğu S. Başaran tarafından bildirilmektedir.⁴²¹ Ayrıca hem tepede hem de batısındaki sırtlarda Hellenistik; Roma ve Bizans Dönemi'ne tarihlenebilecek parçalar da ele geçmiştir. Çanak Çömlek: S. Başaran tarafından İlk Tunç Çağı I ve II evrelerine tarihlenen genelde siyah; kahverengi veya gri yüzey renkli; donuk açıkli mallara ait olduğu belirtilmektedir. Formlar arasında; el yapımı; yayvan tabaklar; içe veya dışa dönük ağızlı kaplar ve S-profilli kâseler; yatık boyunlu testiler saptanabilmiştir. Ağız kenarı yuvarlatılmış parçalar da bulunmuştur. Birinde merkezden çıkan ışınların ve aralarında noktaların yer aldığı çizi bezeme vardır. Başaran; höyüğün yüzeyinde bulunan malzemenin Anadolu ve Balkanlar'da var olduğuna ve aynı bölgede yer alan Pandır Bahçe Höyüğü buluntuları ile benzerliğine dayanarak çağdaşı bir yerleşme olduğuna dikkat çekmektedir. Buna karşılık her iki höyükten yayınlanan malzeme içinde; farklı tipler de mevcuttur.⁴²²

Pandır Bahçe / Üveyiktepe: Höyük. Edirne İli Enez İlçesi'nin güneydoğusunda; Küçük Evren Köyü'nün kuzeybatısındadır. Alüvyal yükselti üzerinde yer alan tepenin 8 m. yüksekliğinde 140x80 m. boyutlarında olduğu belirtilmektedir. Tepe üstten oval biçimlidir⁴²³. Yerleşme 1989 tarihinde S. Başaran tarafından saptanmıştır. Yüzeyden toplanan malzeme arasında Kumtepe Ib ve İlk Tunç Çağı I-II. evrelerine ait buluntular elde edilmiştir. Tepenin batı ve güneyindeki tarlalarda da geç devirlere; olasılıkla Roma ve Bizans dönemlerine ait çanak çömlek parçaları da bulunmuştur. Troya II tabakasında da ele geçen kırmızı astarlı maldan dik kenarlı biçimlere ait parçaların varlığına dayanarak Ege ile Marmara Bölgesi arasındaki ticaretin varlığına dikkat çekilmektedir. Ayrıca el yapımı gri veya kahverengi hamurlu; donuk açıkli parçalarda bulunmuştur. Başaran; bu bulgulardan dolayı yerleşimi MÖ 3. binyılın ilk yarısına tarihlenebileceğini bildirmektedir.⁴²⁴

⁴²¹ Sait Başaran, "Enez Çevresinde Yapılan Arkeolojik Araştırmalar", Zafer Taşlıkılıoğlu Armağanı, Anadolu ve Trakya Çalışmaları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999, s:172.

⁴²² Başaran 1999:172-173, Harmanakaya-Erdoğu 2002: 4a, Hasköy Höyüğü (Enez).

⁴²³ Başaran 1999:171.

⁴²⁴ Başaran 1999: 171, Harmanakaya-Erdoğu 2002: 4a, Pandır Bahçe/Üveyiktepe

Keşan Mezarlık: Höyük. Edirne il merkezinin güneyinde; Keşan'nın batısında; İpsala-Uzunköprü-Tekirdağ yolunun güneyinde; Keşan-Gelibolu yol kavşağının hemen doğusunda yer alır. Keşan ilçe merkezinden 4.1 km uzaklıkta; Keşan çıkışında; Enez Kavşağı Mezarlığı'nın güneydoğusundadır. Höyük yaklaşık 200-250 m. çapında; geniş bir alana yayılmıştır. M.Özdoğan tarafından Trakya ve Doğu Marmara Bölgesi yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Höyük üzerinden İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı (Truva VI) çanak çömlekleri toplanmıştır. Yol tarafından tahrip olmuş kesitte taş duvarlara ait izler saptanmış; Doğu Balkan ve Kuzey Batı Anadolu ilişkili İlk Tunç Çağı I-II malzemeleri toplanmıştır.⁴²⁵

⁴²⁵ Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Keşan Mezarlık.

Çanakkale İl sınırları içinde, 1979 yılında M.Özdoğan, tarafından başlatılan yüzey araştırmaları sonucunda, özellikle Anadolu (Truva I-II) etkisi altında kalmış 7'si höyük, 2'si düz yerleşme olan toplam 9 İTÇ yerleşim yeri tespit edilmiştir. 2000 yılında ise Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi tarafından bu höyüklerin üzerine tekrar gidilmiş, coğrafi konumları ve tahribat detaylı olarak belgelenmiştir.

Gelibolu/Koruköy: Höyük. Çanakkale İli; Gelibolu İlçesi'nde; Koruköy'ün kuzeyinde; Kamberdere Deresi'nin sağ kenarında yer alır. Kısmen tahrip olmuş 50x30x3 m. boyutlarında küçük bir höyüktür. Sadece Troya I tipi malzeme toplanmıştır.⁴²⁶

Akbaş Şehitliği: Düz yerleşme. Çanakkale İli; Eceabat İlçesi'nin 8 km. kuzey doğusunda; Akbaş Şehitliği içinde; kayalık doğal bir yükselti üzerinde yer alır. Mevkii yörede Boyacı Burnu olarak da bilinmektedir. Yerleşme yeri ilk defa D. French tarafından 1964 yılında tespit edilmiştir. D. French tarafından yayınlanan malzeme Beşiktepe-Kumtepe Ia ile çağdaştır. Fakat 1982 yılında M. Özdoğan'ın yaptığı araştırmalarda bu yerleşim yerinden sadece İlk Tunç Çağı; Troya I türü çanak çömlekler toplanmıştır.⁴²⁷

Asartepe: Höyük. Çanakkale İli; Eceabat İlçesi'nin yaklaşık 15 km kuzeydoğusunda Eceabat-Gelibolu karayolunun güneyinde; Ilgardere Köyü'nün yaklaşık 5 km güneydoğusunda; Ilgarderesi'nin kuzey yakasında doğal bir yükselti üzerinde yer alır. 1964 yılında D. French tarafından saptanmıştır. Kumtepe Ib ve Troya I-V türü çanak çömlekler toplanmıştır.⁴²⁸

Baştepe: Höyük. Çanakkale il merkezinin kuzeyinde; Eceabat'ın kuzeydoğusunda; Yalova (Yaluva/Yalakoba) Köyü'nün 2 km. güneyinde; Akbaş Şehitliği'nin 2 km. kuzeybatısındadır. Yaluva Deresi'nin doğu terasları üzerinde; yaklaşık 150x60 m. boyutlarında ve 7 m. yüksekliğindedir. 1982 yılında M. Özdoğan

⁴²⁶ www.tayproject.org.

⁴²⁷ Mehmet Özdoğan, "Prehistoric Sites In The Gelibolu Peninsula", *Anadolu Araştırmaları 10*, İÜEFY, İÜEF Basımevi, İstanbul, 1986, s:56; Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Akbaş Şehitliği.

⁴²⁸ Özdoğan 1986: 56, Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Asartepe.

tarafından Trakya ve Doğu Marmara Bölgesi Araştırmaları sırasında saptanmıştır. Höyükten Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı malzemeleri toplanmıştır. Toplanan çanak çömleklere göre Baştepe İlk Tunç Çağı II ve III. evreye tarihlendirilmektedir. Troya silsilesini verdiği için önemli bir yerleşmedir.⁴²⁹

Güneyli Liman: Höyük. Gelibolu'nun yaklaşık 9 km. kuzeybatısında; Saroz Körfezi kıyısında; Güneyli Köyü'nün 3 km. kuzeydoğusunda; Güneyli Körfezi'nin batı ucundaki üç burundan en küçük ve en alçak olanın üzerinde yer alır. 1982 yılında M. Özdoğan tarafından gerçekleştirilen Trakya ve Marmara Bölgesi Yüzeysel Araştırmaları sırasında saptanmıştır. Bugün kısmen tahrip olmuş olan bu höyükte; Klasik Dönem malzemesi dışında; İlk Tunç Çağı (Troya I tipi) çanak çömlekler bulunmuştur.⁴³⁰

Kalanuro Tepesi: Höyük. Gelibolu'nun yaklaşık 8 km. güneybatısında; Sütlice Köyü'nün 3 km. kuzeyinde; denizden 50 m. uzaklıktaki bir burun üzerine kurulmuştur. 1982 yılında M. Özdoğan tarafından saptanmıştır. Toplanan çanak çömleklere göre Son Kalkolitik Çağ'dan Klasik Dönem'e kadar yerleşim gördüğü anlaşılmaktadır. Höyüğün tepesinde İlk Tunç Çağı II; Troya I dönemine ait çanak çömlekler bulunmuştur. Ayrıca Kumtepe Ib ve Erken Demir Çağı'na ait çanak çömlekler de vardır. Höyüğün kalın bir Troya I dolgusuna sahip olduğu için önemli olabileceği ileri sürülmektedir.⁴³¹

Karaağaçtepe: Höyük. Çanakkale il merkezinin güneybatısında; Gelibolu İlçesi'nin güneybatısında; Seddülbahir Köyü'nün 3 km kuzey-kuzeydoğusundadır. Höyük antik Protesilaos Tümülüsü olarak da bilinmektedir. 1882 yılında yerleşme yerinde; tümülüs zannıyla H. Schliemann tarafından yüzeyden 2.5 m derine kadar inen bir yarma açılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra R. Demangel yönetiminde Fransız İşgal Kuvvetleri adına 1921–23 yıllarında kazılmıştır. 1982 yılında ise M. Özdoğan'ın başkanlığında Gelibolu Yarımadası Yüzeysel Araştırması'nda

⁴²⁹ Mehmet Özdoğan, “Doğu Marmara ve Trakya Araştırmaları 1982”, *AraST I*, Ankara, 1984, s:65;

Özdoğan 1986: 56, Harmanakaya-Erdoğu 2002: 4b, Baştepe.

⁴³⁰ Özdoğan 1986: 57, Harmanakaya-Erdoğu 2002: 4b, Güneyli Liman.

⁴³¹ Özdoğan 1984: 65, Özdoğan 1986: 57, Harmanakaya-Erdoğu 2002: 4b, Kalanuro.

tekrar araştırılmış ve sistemli yüzey toplaması yapılmıştır. 1921-23 yıllarında gerçekleştirilen kazılar sonucunda; höyükte 11,5 m. kalınlığında bir dolgu saptanmıştır. En üstte 1,5 m. kalınlığındaki dolgu: Bizans Dönemi 4 ve 3. yapı katları: İTÇ; Troya II dönemi 2. yapı katı: İTÇ; Troya I dönemi 1. yapı katı: Kumtepe I b ile çağdaştır. Ayrıca 1982 yılında M. Özdoğan tarafından yapılan yüzey toplamalarında Neolitik Çağ'a ait çanak çömleklerin toplandığı bildirilmektedir. Troya I evresine tarihlendirilen 2. yapı katı çanak çömleği el yapımı; siyahtan griye doğru değişen koyu renkli ve ağızlıdır. Form olarak; içe kıvrık ağızlı veya içten kalınlaştırılmış ağızlı kâseler; testi; çömlek formları ve kapaklar vardır. Kaplar üzerinde çizgi; oluk veya plastik bezemelere rastlanabilmektedir. 3. ve 4. yapı katlarında çok tipik Troya II çanak çömlekleri görülmektedir [Schliemann 1884:26]. Bunlardan Schliemann'ın depas amphikypellon adını verdiği uzun gövdeli; çift kulplu kadehler oldukça tipiktir. Kapların çoğunluğu kalın kırmızı astarlı ve parlak ağızlıdır. Bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Karaağaçtepe Höyüğü'nün malzemelerinin detaylı olarak tekrar yayınlanması gerekmektedir.

Kilisetep: Höyük. Maydos Kale olarak da bilinen bu höyük Çanakkale il merkezinin kuzey-kuzeybatısında; Eceabat İlçesi'nin içinde yer alır. 1982 yılında M. Özdoğan tarafından yapılan Trakya ve Doğu Marmara Bölgesi araştırmaları sırasında detaylı olarak incelenmiştir. M. Özdoğan tarafından toplanan çanak çömlekler Kalkolitik Çağ'dan Ortaçağ'a kadar kesintisiz bir yerleşimi göstermektedir. Özdoğan; özellikle tepenin Troya'daki tabakalanmanın bir benzerini gösterdiğini belirtmektedir. Yerleşim çok geniş bir alana yayılmıştır. Troya'ya yakın büyüklükte bir yerleşim olduğu sanılır. Batı yamacındaki kesitte en az 6 m kalınlığında Troya III-V tabaka dolgusunun var olduğu bildirilmektedir [Özdoğan 1984:64]. Kilisetep'den İlk Tunç Çağı II-III. ve OTÇ'ye geçiş (Troya I-V dönemine) evrelerine ait çanak çömlekler toplanmıştır. Kilisetep; konumu ve büyüklüğü itibariyle Gelibolu Yarımadası'nın en önemli İlk Tunç Çağı yerleşmelerinden biridir.

Kocaçeşme: Düz yerleşme. Çanakkale İli'nde, Gelibolu İlçesi'nde Saroz Körfezi'ne bakan Kocaçeşme Köyü'nün hemen girişinde yer alan yüksek bir tepedir.

M. Özdoğan tarafından yapılan araştırmalar sırasında 1986 yılında saptanan höyük; İlk Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir.⁴³²

Maltepe: Höyük. Gelibolu Yarımadası'nda; Bolayır'ın 4 km güneydoğusunda; Demirtepe Köyü'nün 3 km güneybatısında; Şabandere'nin kuzeyinde; deniz kıyısındadır. 1982 yılında M. Özdoğan tarafından yapılan araştırmalarda saptanmıştır. 100x60x8 m. boyutlarında olan bu yerleşme yerinden Troya I türü çanak çömlekleri toplanmıştır. Troya I tabakasının çok kalın olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Kumtepe Ib; Klasik Dönem ve Ortaçağ malzemeleri de saptanmıştır.⁴³³

Maltepe 2: Düz yerleşme. Çanakkale İli; Eceabat İlçesi'nin 5 km kuzeyinde; Kocadam Köyü'nün 3 km güneyinde yer alır. M. Özdoğan tarafından 1982 yılında saptanmıştır. Bu yerleşme yerinden daha çok Klasik Dönem ve Ortaçağ çanak çömlekleri toplanmıştır. Az miktarda İlk Tunç Çağı malzemesi bulunmuştur.

Musaltepe: Yamaç Yerleşmesi. Çanakkale İli; Eceabat İlçesi'ne bağlı Beşyol (Tursunköy) Köyü'nün 3 km kuzeybatısında; Küçük Anafartalar'a giden yolun hemen kuzeyinde yer alır. 1982 yılında M. Özdoğan tarafından yapılan araştırmada saptanmıştır. Bu yerleşme yerinden bol miktarda Orta Çağ çanak çömleği toplanmış; ancak su kaynağına yakın kesimlerde ise İlk Tunç Çağı; Troya I türü çanak çömlekleri bulunmuştur.

Tepecik: Höyük. Çanakkale il merkezinin kuzeydoğusunda; Eceabat'ın doğu-kuzeydoğusunda; Ilgardere Köyü'nün 4 km güneyinde; bu derenin oluşturduğu vadinin batı ucundaki doğal yükseltinin üzerindedir. 1982 yılında M. Özdoğan tarafından saptanmıştır. Tepecik'ten Troya I türü çanak çömlekler toplanmıştır. Ayrıca Kumtepe Ib türü çanak çömlekler de ele geçmiştir.

⁴³² Mehmet Özdoğan, "1986 Yılı Trakya ve Marmara Bölgesi Araştırmaları", *AraST V*, Ankara, 1988, s:160; Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Kocaçeşme.

⁴³³ Özdoğan 1984: 65, Özdoğan 1986: 57, Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Maltepe (Çanakkale).

Tekirdağ İl sınırları içinde, 1966 yılında D.H. French ve 1979 yılında M.Özdoğan, tarafından başlatılan yüzey araştırmaları ve sonucunda, özellikle Anadolu (Truva I-II) etkisi altında kalmış 3 höyük, 4 düz yerleşme, 1 adet tepe üstü yerleşme ve 1 adet atölye alanı olan toplam 14 İTÇ yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bu yerleşmelerden 5 tanesine (Bağlarçeşme, Gazioğlualtı, Kuntçeşme Mevkii, Safaalanı, Umurca Çiftlik) ait hiçbir bilgi yoktur, sadece isim olarak literatürde geçmektedir. 2000 yılında Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri Projesi tarafından bu höyüklerin üzerine tekrar gidilmiş, coğrafi konumları ve tahribat detaylı olarak belgelenmiştir.

Damnarca Çeşme: Tepe üstü yerleşme. Tekirdağ İli; Hayrabolu İlçesi'nde; Kılıçlar Köyü'nde yer almaktadır. D. French tarafından tespit edilen yerleşme İTÇ'ye tarihlendirilmiştir.⁴³⁴

Eski Bağlık: Düz yerleşme. Tekirdağ İli Hayrabolu İlçesi'nin yaklaşık 18 km güneybatısında; Lefeci (Kutlugün) Köyü'nün yaklaşık 3 km batısında; Ayazma Pınarı'nın yanında yer alır. M. Özdoğan tarafından Trakya Yüzey Araştırmaları sırasında bulunmuştur. İlk Tunç Çağı çanak çömleği dışında Ortaçağ'a ait çanak çömlekler de toplanmıştır.⁴³⁵

Fener Karadutlar: Düz yerleşme. Tekirdağ İli Şarköy İlçesi'nin yaklaşık 12 km. batısında; Marmara Denizi kıyısında; İnce Burun üzerinde yer alır. Kuzeydoğusundaki fener İnce Burun Feneri; mevkii ise Karataş Mevkii olarak bilinmektedir. Yerleşim; Tekirdağ Müzesi müdürü M. A. Işın tarafından saptanmıştır. Bizans Dönemi'ne ait bir kilise; yerleşimi büyük ölçüde tahrip etmiştir. Yerleşme dolgusu kilisenin altında ve batısında bulunmaktadır. İlk Tunç Çağı çanak çömlekleri genellikle kilisenin batı yakasından toplanmıştır.⁴³⁶

Hacı Mahmut Çeşmesi: Düz yerleşme. Tekirdağ İli Hayrabolu İlçesi'nin yaklaşık 8 km. güneyinde Tatarlı Köyü'nün 2 km. güneydoğusunda; Anadere'nin batı

⁴³⁴ www.tayproject.org.

⁴³⁵ Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Eski Bağlık.

⁴³⁶ Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Fener Karadutlar.

yakasında; Hacı Mahmut Çeşmesi'nin 100 m. güney-güneydoğusunda; Anadere üzerindeki köprünün yaklaşık 200 m. güneyinde yer alır. M. Özdoğan tarafından gerçekleştirilen Trakya Yüzev Araştırmaları sırasında saptanmıştır. İlk Tunç Çağı dışında Klasik Dönem çanak çömlek parçaları da bulunmuştur.⁴³⁷

Hamaylıtarla / Buruneren Çiftliği: Atölye. Tekirdağ il sınırı içinde; Şarköy'ün yaklaşık 17 km. batısında; Kızılcaterzi Köyü'nün yaklaşık 5-6 km. doğusundadır. Kızılcaterzi-Kavakköy yolunun hemen kuzeyinde; eski kireç ocağının yanında yer almaktadır. Yerleşmenin bulunduğu mevki; Hamaylıtarla olarak bilinir. Bulunan çanak çömleklerin büyük bir bölümü Neolitik Çağ'a aittir. İlk Tunç Çağı çanak çömlekleri azdır ve Troya I dönemine tarihlendirilebilirler.⁴³⁸

Menekşe Çatağı: Höyük. Tekirdağ il merkezinin 12 km doğusunda; Tekirdağ-İstanbul karayolunun 50 m güneyinde; Marmara Denizi kıyısındaki kayalık taraçaların üzerinde; Menekşe Deresi'nin her iki yanındadır.⁴³⁹ Menekşe Çatağı ilk olarak 1960'lı yıllarda M.A. Işın'ın haberdar etmesi ile İstanbul Üniversitesi; Prehistorya Anabilim Dalı tarafından yapılan günlük geziler sırasında belgelenmiştir. 1993 yılında şu anda Tekirdağ Müzesi müdürü olan M. A. Işın ile İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı öğretim elemanlarından A. Erim-Özdoğan'ın bilimsel başkanlığında ve M. Özdoğan'ın bilimsel danışmanlığında kazılara başlanmıştır. Kazılar halen devam etmektedir. Yerel Trakya özellikleri ile birlikte Anadolu etkilerinin de görüldüğü İTÇ I-II ve Toptepe Kültürü'nün görüldüğü tespit edilmiştir. 2001 yılında Doğu Çatak'da yoğunlaştırılan çalışmalar sonucunda dört tabaka belirlenmiştir:

- 1- Hellenistik Dönem'e ait çukurlar ve adak çukurları;
- 2- İlk Demir Çağı'na ait en üst evre;
- 3- Çukur barınakların olduğu evre;
- 4- Dörtgen planlı kerpiç yapılar evresi.

⁴³⁷ www.tayproject.org.

⁴³⁸ Özdoğan 1986: 58, Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Buruneren Çiftliği.

⁴³⁹ Ashl Erim Özdoğan - Mehmet Akif Işın, "Tekirdağ Menekşe Çatağı Kurtarma Kazıları", *XXIII. KST*, Cilt: 1, Ankara,2001, s:314.

Çanak-çömleğin genel karakteri ile koyu renkli; açıktır. İçe kıvrık ağızlı kâse biçimleri yaygındır. Ağız kenarlarının üzerlerine bu dönem için son derece tipik olan ip delikli tutamaklar yerleştirilmiştir. Kazı ekibine göre Menekşe Çatağı malzemeleri Troya I-II ve Bulgaristan Sveti Kirilovo evresi ile benzerlik göstermektedir. Menekşe Çatağı'nı MÖ 3. binyıl başlarında gelişen Anadolu ticaret ağına bağlı bir merkez olarak düşünebiliriz.⁴⁴⁰

Şarköy: Tekil buluntu yeri. Şarköy'e 1 km uzaklıktaki Karadeğirmen mevkiinde ele geçen ve bugün Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan bir taş balta A. M. Mansel tarafından Troya II ile çağdaş kabul edilmiştir. Buluntu ile ilgili bir yerleşim yerine rastlanmamıştır.⁴⁴¹

Şerefli Çiftlik: Höyük.Tekirdağ'ın yaklaşık 18 km batısında; Yeni Çiftlik Köyü'nün yaklaşık 6-7 km doğusunda; İstanbul-Tekirdağ yolunun hemen kuzeyindedir. Denizden yaklaşık 750 m uzaklıkta; mevsimsel olarak aktif hale geçen bir derenin yanında yer alır. D.H. French tarafından 1966 yılında saptanmıştır. Toplanan çanak çömlekler koyu renkli açıktır olup Troya I ve Balkanların Sveti Kirilovo evresi ile benzerlikler göstermektedir. Kuzey Marmara kıyılarındaki Toptepe; Selimpaşa; Menekşe Çatağı gibi yerleşmelerle birlikte İlk Tunç Çağı II'ye tarihlendirilmektedir.⁴⁴²

Toptepe: Höyük. Tekirdağ il merkezinin doğusunda; Marmara Ereğlisi'nin 4 km kadar batısında; Tekirdağ-İstanbul karayolunun 300 m kadar güneyindedir. Günümüzde Kaptan 2 adlı bir tatil sitesinin içinde bulunan ve yoğun tahribat nedeniyle artık pek bir şey kalmayan höyüğe; İstanbul'dan Tekirdağ istikametine giden karayolu ile ulaşılmaktadır. İlk defa 1966 yılında D.H. French tarafından

⁴⁴⁰ Mehmet Akif Işın, "Menekşe Çatağı 1993 Yılı Kurtarma Kazısı" 5. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Ankara 1995, s:17-26; Aslı Erim Özdoğan - Mehmet Akif Işın, "Tekirdağ Menekşe Çatağı Kazıları 1997 Yılı Çalışmaları", XX. KST, Cilt: 1, Ankara,1999, s:295-301; Erim Özdoğan, Aslı-Işın, Mehmet Akif, "Tekirdağ Menekşe Çatağı Kazıları 1998 Yılı Çalışmaları", XXI. KST, Cilt: 1, Ankara,2000, s:329-244; Harmankaya-Erdoğan 2002: 4a, Menekşe Çatağı.

⁴⁴¹ www.tayproject.org.

⁴⁴² French, David, "Recent Archaeological Research in Turkey", *Anatolian Studies*, Vol. 16, British Institute, Ankara, 1966, s:49; Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Şerefli Çiftlik.

saptanan ve özellikle İTÇ ve Klasik Dönem bulguları tespit edilmiştir.⁴⁴³ 1989 yılında; höyüğün tahribattan kurtulan 60 metrekairelik bir kısmında; M. Özdoğan yönetiminde bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Kazıda üç açma ile ancak 52 metrekairelik bir alanda mimari kalıntılar ortaya çıkartılmıştır. Gerek D. H. French; gerekse M. Özdoğan tarafından yapılan yüzey toplamalarında İlk Tunç Çağı; Hellenistik ve Arkaik Dönem çanak çömlekleri ele geçmiştir. 1989 yılında yapılan kazı çalışmaları sırasında Kalkolitik Çağ'a kadar olan tüm tabakaların ortadan kalktığı gözlenmiş; kalan 3 m.lik dolguda Toptepe Kültürü olarak adlandırılan Anadolu için Orta Kalkolitik Çağ'a tarihlendirilen tabakalara rastlanmıştır. Yüzey toplamaları; höyük konisini oluşturan dolgunun büyük bir bölümünü İlk Tunç Çağı I-II. evresine ait olduğunu göstermiştir. Koyu renkli açkılı olan çanak çömlekler Kumtepe Ib; Troya I ve Bulgaristan'ın Sveti Kirilovo evresi ile benzerlik göstermektedir.⁴⁴⁴

Yartarla: Düz yerleşme. Tekirdağ İli Şarköy İlçesi'nin yaklaşık 15 km kuzeydoğusunda; Sofuköy'ün 3 km kuzeyinde; Kavak Suyu'nun yüksek taraçaları üzerinde; yoldan görülmeyen bir tarlada yer alır. Kuzey-güney doğrultulu Kavak Suyu yerleşmenin bulunduğu sekilerin batısından akmaktadır. Yartarla'da bir yerleşim yeri ve cilalı balta atölyesi vardır. Yerleşim yerinden toplanan çanak çömleklerin büyük bir bölümü Kalkolitik döneme aittir. İlk Tunç Çağı çanak çömlekleri oldukça iyi kalitededir ve Troya I dönemine tarihlendirilebilirler.⁴⁴⁵

⁴⁴³ French 1966: 49

⁴⁴⁴ Mehmet Özdoğan, "Toptepe Kazısı", Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999), Ed. Oktay Belli, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s:77; Harmankaya-Erdoğan 2002: 4a, Toptepe.

⁴⁴⁵ Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Yartarla.

İstanbul İl sınırları içinde, 1965 yılında D. French tarafından yapılan ve 1979 yılında M.Özdoğan, tarafından başlatılan yüzey araştırmaları sonucunda, özellikle Anadolu (Truva I-II) etkisi altında kalmış 2'si höyük, 1'si düz yerleşme olan toplam 3 İTÇ yerleşim yeri tespit edilmiştir. 2000 yılında ise Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi tarafından bu höyüklerin üzerine tekrar gidilmiş, coğrafi konumları ve tahribat detaylı olarak belgelenmiştir.

Gladina Mevkii: Düz yerleşme. İstanbul; Büyük Çekmece'nin yaklaşık 4 km. kuzeybatısında. Büyük Çekmece Gölü'nün batı kıyısında; Çatalca asfaltının yaklaşık 600 m. doğusunda yer alır. Çok geniş bir alanı kaplamaktadır. M. Özdoğan tarafından saptanan bu yerleşme yerinin yüzeyinden İlk Tunç Çağı; Klasik Dönem ve Orta Çağ çanak çömlekleri toplanmıştır. Kuzeybatı Anadolu İlk Tunç Çağı'nın İlk evresine tarihlendirilen koyu renkli açık maldan çanak çömlekler bulunmuştur. Bu mal türü; Kuzey Marmara kıyılarındaki diğer yerleşimler gibi İlk Tunç Çağı I evresine tarihlendirilmektedir. Bu dönemde Kuzey Marmara kıyıları ile Kuzeybatı Anadolu'nun kültür birliği içinde olduğu görülmektedir.⁴⁴⁶

Kanallı (Kınalı) Köprü: Höyük. İstanbul İli; Silivri İlçesi'nin yaklaşık 12 km. doğusunda; İstanbul-Tekirdağ asfaltının Edirne yol ayrımında; Çanta Deresi'nin doğu yakasında yer alan yayvan bir höyüktür. Güneydoğusundan Kanallı Deresi akmaktadır. Çevresinde fabrikalar bulunmaktadır. İlk defa 1961 yılında D. French tarafından saptanmış; daha sonra Ş.A. Kansu ve M. Özdoğan tarafından incelenmiştir. Höyükten toplanan malzemenin büyük bir bölümü Kuzeybatı Anadolu İTÇ ilk evresine tarihlendirilebilir.⁴⁴⁷

Selimpaşa: Höyük. İstanbul il merkezinin batısında; Silivri İlçesi'ne bağlı Selimpaşa Kasabası'nın yaklaşık 3 km batısında yer alır. Trakya Bölgesi'nde Marmara Denizi kıyısında yer alan büyük höyüklerden biridir. Güneyinden İstanbul-Tekirdağ karayolu geçmektedir. Höyük ilk olarak D.H. French tarafından 1965 yılında saptanmıştır. Daha sonra M. Özdoğan'ın Trakya Araştırmaları çerçevesinde

⁴⁴⁶ Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Gladina Mevkii.

⁴⁴⁷ Harmankaya-Erdoğan 2002: 4b, Kanallı (Kınalı) Köprü.

tekrar ziyaret edilmiştir. Toplanan malzeme İlk Tunç Çağı; Hellenistik ve Roma dönemlerine aittir. Çanak çömlekler koyu renkli açık olup Kuzebatı Anadolu İlk Tunç Çağı'nın ilk evresi ile benzerlikler göstermektedir. Selimpaşa İlk Tunç Çağı çanak çömlekleri İTÇ'nin ilk evresine (Kumtepe Ib) tarihlendirilebilirler. Marmara-Ege kıyı şeridinde çok sayıda bulunan İTÇ I evresi yerleşmelerinden biridir. Bu yerleşmeler olasılıkla ticaret amaçlı; birbirleriyle deniz yolu ilişkisi olan yerleşmelerdir. Selimpaşa bunlar arasında en büyüklerinden biridir.⁴⁴⁸

⁴⁴⁸ Mehmet Özdoğan, "Marmara Bölgesi Yüzev Araştırması", Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999), Ed. Oktay Belli, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000b, s:311; Harmankaya-Erdoğu 2002: 4b, Selimpaşa.

2.Batı Trakya

Dubene-Sarovka: Höyük, Bulgaristan'ın, Karlovo İli merkez sınırları içinde, Karlovo'nun güneybatısında, Dubene Köyü'nün yaklaşık 2,5 km. güneydoğusunda yer alır (**Bkz. sayfa 74**).

Gabarevo: Höyük. Bulgaristan'ın, Stara Zagora bölgesinde yer almaktadır. İTÇ, höyüğün en üst katlarında ele geçmiştir. V. Mikov tarafından kazısı yapılmıştır.

Manole: Höyük. Bulgaristan'ın Plovdiv İli, Maritsa İlçesi sınırları içinde yer alan Manole Köyü yakınlarında yer almaktadır. 1946; 1964-66 yıllarında P.Detev tarafından araştırması yapılmıştır. Toplam, 4-5 m. kalınlığında, 4 tabakalı, 8 yapı evreli İTÇ III' e ait kültür dolgusu tespit edilmiştir. İTÇ III' e ait kulbu üzerinde çıkıntıya sahip, yüksek kulplu testiler, yüksek kulplu, küresel gövdeli ve boyunlu çömlekler, nokta dipli maşrapalar, amforalar, ağız kenarına bağlı, iki kulplu testiler öne çıkan formlardır.⁴⁴⁹ Yerleşmeden ele geçen, İTÇ I'e ait olabilecek bir adet düz idol bu yerleşmeyi Cernavoda III kültürü ile bağlamaktadır. Ancak ilginç olan, bu idol haricinde bu döneme ait olabilecek hiçbir çanak çömlek parçası ele geçmemiş olmasıdır.⁴⁵⁰

Ognyanovo: Höyük. Bulgaristan'ın Pazarcık İli, merkez sınırları içerisinde yer alan Ognyanovo Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Maltepe Höyüğü olarak da literatürde adı geçer. 1972 yılında P.Detev ve V.Matsanova tarafından kazısı yapılmıştır. Toplamda 2.5 m. kültür dolgusuna sahip altı yapı katı tespit edilmiştir. Apsis ev, sistemine sahip yapı geleneği vardır. Yunatsite I-III kültürü yoğun olarak tespit edilmiştir. İTÇ I'de oluklu ve siyah açkılı çanak çömlek ve askoslar tipiktir. İTÇ II'de ağız kenarı içinde bezemeye sahip enkrüste mal grubu (tarama ve zigzag bezeme), İTÇ III'te ise yuvarlak dipli maşrapa formları öne çıkmıştır. Ayrıca İTÇ

⁴⁴⁹ Nikolova 1999: 30

⁴⁵⁰ Nikolova 1999: 193

III'te bölge için karakteristik sayılan, yüksek kulplu, nokta dipli maşrapalar ve nokta dipli testiler tipiktir.⁴⁵¹

Plovdiv-Nebet Tepe: Düz Yerleşme. Bulgaristan'ın Plovdiv (Filibe) İli'nin merkez sınırları içinde, Rodop Dağları'nın kuzey eteklerinde yer almaktadır. 1900'lerin başlarından 1990'lara kadar kazısı ara ara devam etmiş ve D.Tsonchev, P.Detev, L.Botusharova, A.Pejkov tarafından araştırması yapılmıştır. Apsis ev, sistemine sahip yapı geleneği vardır. İTÇ II ve III dönemlerinin ardından Son Tunç Çağı ve Erken Demir Çağı tespit edilmiştir. İTÇ II'ye ait olan enkrüste keramik, enkrüste bezemeli askoslar ele geçen keramik form ve bezemelerdendir. Yuvarlak, halka ve nokta dipli formlar da İTÇ III için karakteristiktir.⁴⁵² Rapor yayınlarda A.Pejkov Tunç Çağı'na ait 11 yapı katı tespit etmiştir ve bu kültürü Ezero kültürü ile bağdaştırmıştır. Ancak L.Nikolova'nın çalışmaları çerçevesinde Plovdiv-Nebet Tepe; Yunatsite kültür bölgesi içinde yer aldığını tespit etmiş ve erken Cernavoda III ve Baden I ile ilişkilendirmiştir. Hatta yapmış olduğu bu çalışmalar çerçevesinde -her ne kadar önceki raporlarda İTÇ I'den bahsedilmemiş olsa da- bu bölge için en erken Tunç Çağı yerleşimi olabilir demektedir.⁴⁵³

Yunatsite: Höyük. Bulgaristan'ın, Pazardık ili, merkez sınırları içerisinde yer alan Yunatsite Köyü sınırları içinde yer almaktadır (**Bkz. sayfa 70**).

⁴⁵¹ Nikolova 1999: 31

⁴⁵² Nikolova 1999: 46

⁴⁵³ Nikolova 1999: 193

3. Kuzey Yunanistan (Rodoplar)

Drama ve Philippoi Bölgesi'nde İTÇ öncesi kültürlerle ait yerleşimlerin fazla olmasına rağmen İTÇ dönemine ait çok az yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bu yerleşmelerden sadece Sitagroi ve Dikili Tash'ın kazıları yapılmış ve kısmen yayınlanmıştır. Sitagroi, Drama bölgesinin ortasında, Dikili Tash ise Philippoi bölgesinin kuzey sınırında yer almaktadır. Bu iki yerleşim yeri birbirlerinden 25 km. uzaklıktadır.

Dikili Tash: Höyük. Yunanistan'ın Kavala Bölgesi'nde, Philippi il sınırları içinde, Philippi antik kentinin yaklaşık 1,5 km. doğusunda yer almaktadır (**Bkz. sayfa 86**).

Kalliphytos: Yunanistan'ın Drama Bölgesi'nde, modern Kallifytos Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Drama kentinin, 6 km. kuzey doğusunda yer almaktadır.

Mikri Toumba: Yunanistan'ın Drama Bölgesi'nde, modern Prossotsani Köyü sınırları içinde yer almaktadır.

Mylopotamos: Yunanistan'ın Drama Bölgesi'nde, modern Mylopotamos Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Drama kentinin, 6 km. batısında yer almaktadır.

Sitagroi: Höyük. Yunanistan'ın Drama Bölgesi'nde, modern Sitagroi Köyü yakınında yer almaktadır (**Bkz. sayfa 77**).

Skala Soteris: Düz Yerleşme. Yunanistan'ın Taşoz Adası'ndadır. İTÇ'ye ait iki adet tabaka tespit edilmiş; tabakalar, A (İTÇ II) ve B (İTÇ III) olarak adlandırılmıştır. İTÇ III'e tarihlendirilmiş apsisli bir ev kalıntısı kazılar sonucu tespit edilmiştir. İTÇ II için tipik olan enkrüste bezeme ve İTÇ III için tipik olan akıtacaklı kâseler, amforalar, yüksek kulplu testiler, iki kulplu testiler karakteristik form ve

bezeme çeşitleridir.⁴⁵⁴ Enkrüste bezeme teknik ve biçim olarak Dikili Tash IIIB, Sitagroi Va ile birebir örtüşmektedir.

4. Karadeniz Sahil Şeridi

Yapılan araştırmalar neticesinde Varna ve Beloslav gölleri içinde yer alan su altında kalmış Kalkolitik ve İTÇ yerleşim yerlerinin listesi şöyledir;⁴⁵⁵

Rodopa (=Asparouhovo): Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün güney kesiminde, Karadeniz'e yakın bir kısımda yer alır. 8,5-9 m. derinliktedir. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur.

Hristo Botev Fabrikası (Vassil Kolarov): Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün kuzeydoğusunda yer almaktadır. Derinliği ölçülememiştir. İTÇ yerleşim yeridir.

Morflot (=Varna I; =Maxuda): Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün kuzeyinde yer almaktadır. 8-9 m. derinliktedir. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur.

Topolite: Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün kuzeyinde yer almaktadır. 6 m. derinliktedir. İTÇ yerleşim yeridir.

Ezerovo I: Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün kuzeyinde yer almaktadır. 6-6,5 m. derinliktedir. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur.

Ezerovo II (=Ezerovo;Ezerovo III): Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün kuzeyinde yer almaktadır. 6-6,5 m. derinliktedir. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur. 1960 ve 70'lerde A.Margos ve G.Tonceva tarafından

⁴⁵⁴ Nikolova 1999: 49

⁴⁵⁵ Peev 2004: 163, Porozhanov 1998 : 16

kazısı yapılmış ve İTÇ II ve III dönemine ait veriler ele geçmiştir. Özellikle, askos biçimli kaplar, depolama kapları, düz veya konik biçimli tabaklar, kazıma bezeme önemli yer tutmaktadır.⁴⁵⁶ Önemli formlar ise beş grupta toplanmıştır. (amforalar, urne benzeri depolama kapları, testi-askos biçimli kaplar, tabaklar-kâseler ve kapaklar). Keramik materyal, Sozopol ile birebir uymaktadır.

Arsenala: Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün güneyinde yer almaktadır. 3,5 m. derinliktedir. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur.

Ludzhata (=Ezerovo-Boaza; = Ezerovo II): Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün güneyinde, Beloslav Gölü ile bağlantıyı sağlayan doğal bir geçit üzerinde yer almaktadır. Derinliği ölçülememiş, çok sığ bir noktadadır. İTÇ yerleşim yeridir.

Strashimirovo I (=Strashimirovo-Doğu): Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün güneyinde, Beloslav Gölü ile bağlantıyı sağlayan doğal bir geçit üzerinde yer almaktadır. Çok sığ bir noktadadır. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur.

Strashimirovo II (=Strashimirovo-Batı): Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü'nün güneyinde, Beloslav Gölü ile bağlantıyı sağlayan doğal bir geçit üzerinde yer almaktadır. 3,3 m. derinliktedir. İTÇ yerleşim yeridir.

Beloslav: Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Varna Gölü ve Beloslav Gölü arasındaki doğal geçit üzerinde, kuzeyde yer almaktadır. Çok sığ bir noktadadır. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur.

⁴⁵⁶ Nikolova 1999: 209

Povelyanovo: Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Beloslav Gölü'nün kuzeyinde yer almaktadır, çok sığ bir noktadadır. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur.

Baltata: Bulgaristan'ın Varna İl sınırları içinde yer alan Beloslav Gölü'nün batısında yer almaktadır, 4,20-4,40 m. derinliktedir. İTÇ yerleşim yeridir.

Karadeniz'in suları altında kalmış yerleşim yerlerinin listesi de aşağıdaki gibidir⁴⁵⁷.

Atiya: Bulgaristan'ın Burgaz ili Sozopol ilçesi sınırları içinde, Karadeniz kıyısında, körfez içerisinde ve nehir ağzının bulunduğu yerdedir. 7-9 m. derinliktedir. İTÇ yerleşim yeridir.

Sozopol: Bulgaristan'ın Burgaz ili Sozopol ilçesinin körfezinde ve nehir ağzının bulunduğu yerdedir. 6-8 m. derinliktedir. Kalkolitik ve İTÇ dönemleri mevcuttur (**Bkz. sayfa 94**).

Ropotamo: Bulgaristan'ın Burgaz ili Primorsko ilçesi sınırları içinde Ropotamo kentinin körfezinde ve nehir ağzının bulunduğu yerdedir. 6 m. derinliktedir. İTÇ yerleşim yeridir.

Stomoplo: İTÇ yerleşim yeridir.

Urdoviza: Bulgaristan'ın Burgaz ili Primorsko ilçesi sınırları içinde Kiten kentinin körfezinde ve nehir ağzının bulunduğu yerdedir (**Bkz. sayfa 89**).

⁴⁵⁷ Peev 2004: 163, Porozhanov 1998: 16

KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA

Alexandrov, Stefan “The Early Bronze Age In Western Bulgaria: Periodization and Cultural Definition”, *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995.

Angelova, Hristina. - Draganov, V. “Underwater Archaeological Investigations Along The Western Bulgarian Black Sea Coast And The Evidence Provided For Determining The Shoreline In Historical Times. *Thracia Pontica 5*, Sozopol, 1995.

Arkeo Atlas, *Gökyüzünden Arkeolojik Türkiye*, Editörler, Necmi Karul, Sedef Çokay Kepçe, DBR, İstanbul 2010.

Bailey, Douglass W, “The Interpretation Of Settlement: An Exercise From Bronze Age Thrace” *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996

Bailey, Douglass W, *Balkan Prehistory*, Routledge, New York, 2000.

Balabina, Vera – Mishina, Tatiana, “Introduction”, *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007

Balabina, Vera – Mishina, Tatiana, “The Bronze Age Settlement at Tell Yunatsite: Stages Of Development”, *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007b

Baran-Çelik, Gülbahar, ”Yenikapı’da Günlük Yaşam”, *Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı: Marmaray, Metro, Sultanahmet Kazıları*, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007.

Başaran, Sait, “Enez (Ainos) 1996 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları” XIX. KST, Cilt: 2, Ankara, 1998

Başaran, Sait, “Enez Çevresinde Yapılan Arkeolojik Araştırmalar”, *Zafer Taşlıklioğlu Armağanı, Anadolu ve Trakya Çalışmaları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999.

Best, Jan G.P, “The Foreign Relations Of The Apsis-House Culture In Palestine”, *Pulpudeva 2*, Sofia, 1978.

Best Jan G.P, “Some Possible Interpretations Of The Hiatus At Djadovo”, *Pulpudeva 6*, Sofia, 1993.

Blegen, Carl, *Troy*, Volume I. Part 2: Plates, Princeton University Press, Cambridge, 1950.

Boyadziev, Dimitar, “Chronology Of Prehistoric Cultures In Bulgaria”, *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995.

Boyadziev, Dimitar, “Tell Yunatsite: Absolute Chronology Of The Early Bronze Age Horizons”, *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007

Bozhilova, Elisaveta. – Filipova, Mariana, “Paleoecological Conditions On The Area Of The Prehistoric Settlement Of Urdoviza Near Kiten. *Thracia Pontica 5*. Sozopol, 1995.

Brown, Peter - Grabar, Oleg, *Late Antiquity*, Princeton University Press, 1999.

Carr, Thomas Swinburne, *History And Geography Of Greece*, Simpkin, Marshall & CO, London 1838.

Charles, J.A. – Frierman J., “The Autonomy Of The South-East European Copper Age”, *Problems In European Prehistory*, Edinburg University Pres, 1979.

Chichagova, O.A. -Alexandrovsky, A. L. -Balabina, Vera – Mishina, Tatiana - Zazovskaya, E. P., “New Series Of ¹⁴C Dates From Tell Yunatsite”, *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007

Childe, Gordon V., “Anatolia And Thrace: Some Bronze Age Relations” *Anatolian Studies*, Vol. 6, Special Number in Honour and in Memory of Professor John Garstang, 1956.

Delev, Peter, “Burial Rites As Clues To Ethnic Formation And Development In The Balkan Peninsula” *Pulpudeva 6*, Sofia, 1993.

Draganov Veselin, “Submerged Coastal Settlements From The Final Eneolithic and The Early Bronze Age In The Sea Around Sozopol and Urdoviza Bay Near Kiten”, *Prehistoric Bulgaria*, Monographs In World Archaeology, 1995.

Ecsedy, Istvan, “Some Steppic And Aegean Components Of The Early Bronze Age In South-East Europe”, *Supplementum Pulpudeva 3*, Sofia, 1982.

Efe, Turan, *The Salvage Excavations At Orman Fidanlığı A Chalcolithic Site In Inland Northwestern Anatolia*, TASK Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.

Efe, Turan – Mercan, Ahmet, “Yassıkaya: Karadeniz Ereğli (Heraclea Pontica) Yakınlarında Tunç Çağı Yerleşmeleri” 23. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1.Cilt, Ankara, 2002.

Efe, Turan, “Batı Anadolu Son Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı” *Arkeo Atlas*, Sayı 2, DBR, İstanbul 2003.

Elster, Ernestine S, "Settlement Pattern, Material Culture And Activity at Early Bronze Age Sitagroi, Northeast Greece" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996.

Erdoğu, Burçin, "Edirne İli 1995 Yılı Yüzey Araştırması", *XIV. AraST. Cilt 1*, Ankara, 1997.

Erdoğu, Burçin, "1997 Yılı Edirne İli Yüzey Araştırması" *XVI. AraST. Cilt 1*, Ankara 1999

Erdoğu, Burçin, *Prehistoric Settlements Of Eastern Thrace*, BAR, International Series 1424, 2005

Erim Özdoğan, Aslı, "Kuzeybatı Marmara'da Eski Bir Kıyı Köyü, Menekşe Çatağı", *Köyden Kente Yakındoğu'da İlk Yerleşimler*, Ufuk Esin'e Armağan, Ed.M.Özdoğan, H.Hauptmann, N.Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

Erim Özdoğan, Aslı-Işın, Mehmet Akif, "Tekirdağ Menekşe Çatağı Kazıları 1997 Yılı Çalışmaları", *XX. KST, Cilt: 1*, Ankara,1999.

Erim Özdoğan, Aslı-Işın, Mehmet Akif, "Tekirdağ Menekşe Çatağı Kazıları 1998 Yılı Çalışmaları", *XXI. KST, Cilt: 1*, Ankara,2000.

Erim Özdoğan, Aslı-Işın, Mehmet Akif, "Tekirdağ Menekşe Çatağı Kurtarma Kazıları", *XXIII. KST, Cilt: 1*, Ankara,2001.

Findlay, Alexander, *Classical Atlas*, Harper And Brothers Publishers, New York, 1849.

French, David, "Recent Archaeological Research in Turkey", *Anatolian Studies*, Vol. 16, British Institute, Ankara, 1966.

Georgiev, Georgi N. ve Merpert, Nikolai J. “The Ezero Mound In South East Bulgaria”, *Antiquity XL*, 1966.

Georgiev, Georgi N., Merpert, Nikolai J. ve Katincharov, Rumen, *Ezero. Rannobronzovoto Selishte*. BAN, Sofia, 1979.

Harding, Anthony F., “The Regional Context Of The Bulgarian Bronze Age”, *Ancient Bulgaria*, Part I, Nottingham, 1983.

Harmankaya, Savaş ve Erdoğan, Burçin, *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi, İTÇ 4a-b*, TASK Yayınları, İstanbul, 2002.

Heredot I:28: Xenophon Anabasis. 7:II, 22:IV

Hiller, Stefan ve Nikolov, Vasil, *Karanovo, Die Ausgrabungen Im Südsektor 1984-1992*, Band 1.2, Verlag Ferdinand Berger & Söhne, Horn /Wien, Salzburg/Sofia 1997.

Hüryılmaz, Halime, “Gökçeada-Yenibademli Höyük’te Ele Geçirilen Pişmiş Toprak Kancalar” *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi 1*, Ankara 2001.

Işın, Mehmet Akif, “Menekşe Çatağı 1993 Yılı Kurtarma Kazısı” *5. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara 1995.

Ivanova, Svetlana, “The Cultural and Historical Unity Of The Pit Grave Culture: Paradox Of Culture” *Eurasian Prehistoric Studies, RPRP 8*, Sofia, 2008.

Katincharov, Rumen, “Periodizatsiya i kharakteristika na kulturata prez bronzovata epokha v Yuzhna Bulgariya, *Arkheologiya 1*, 1974

Katincharov, Rumen, "Sur La Synchronisation Des Civilisations De L'Age Du Bronze Ancien En Thrace Et Dans La Region D'Egee Et D'Anatolie", *Pulpudeva*3, Plovdiv, 1978.

Katincharov, Rumen, "Les Rites Funeraires Pendant L'Age Du Bronze En Bulgarie" *Thracia* V, Serdicae, 1980.

Katincharov, Rumen - Mazanova, Velichka, "The Tell Near The Village Of Yunatsite, Pazardjik District" *RPRP, Vol 1, Number 1, January-March 1995*, Agatho, Sofia, 1995.

Kitchen, Kenneth A, "The Chronology Of Ancient Egypt" *World Arch* 23(2), 1991.

Kuniholm, Peter I. - B. Kromer, Sh. Tarter, C. Griss. , "An Early Bronze Age Settlement At Sozopol, Near Burgas, Bulgaria" *James Harvey Gaul, in memoriam*, The James Harvey Gaul Foundation, Sofia 1998.

Leshtakov, Krassimir, "The Detachment Of The Early Bronze Age Ceramics Along The South Bulgarian Black Sea Coast", *Thracia Pontica* 5, Sozopol, 1991.

Leshtakov, Krassimir, "Investigation On The Bronze Age In Thrace, I. Comparative Stratigraphy Of The Early Bronze Age Tells In South-East Bulgaria", *Annuaire De L'Universite De Sofia "St. Kliment Ohridski"* Faculte D'Historie, TOM 84-85, 1992 (Bulgaria)

Leshtakov, Krassimir, "The Gulubovo Tell" *RPRP, Vol 1, Number 1, January-March 1995*, Agatho, Sofia, 1995.

Leshtakov, Krassimir, "Trade Centers From Early Bronze Age III, Middle Bronze Age In Upper Thrace" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996.

Leshtakov, Krassimir, "Galabovo Pottery And A New Synchronisation For The Bronze Age In Upper Thrace With Anatolia", *Anatolica XXVIII*, 2002.

Leshtakov, Krassimir, "The Thracian Settlement At Assara (Constantia) Near Simeonovgrad" *History Of The Periodical Press In Khaskovo*, 2004

Leshtakov, Krassimir, "The Bronze Age In Upper Thrace", *TOM 3*, Sofia, 2006.

Lloyd, Seton – Mellaart, James, *Beycesultan*, Vol I. The British Institute Of Archaeology At Ankara, London, 1962.

Mellaart, James, "Anatolian Chronology In The Early And Middle Bronze Age" *Anatolian Studies*, Vol.7, British Institute, Ankara, 1957

Merpert, Nikolai – Matsanova, Velichka, "Horizons XVI / XVII-I", *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007.

Mishina, Tatiana – Balabina, Vera, "The Burials: Description And Analysis", *Tell Yunatsite, The Bronze Age*, Volume II, Part One Vostochnaya Literatura Publishers (English Summary), Moskow, 2007.

Nikolova, Lolita, "Early Bronze Age Settlement Near The Village Of Dabene In Thrace", *Thracia 11*, Sofia, 1995a.

Nikolova, Lolita, "Burials In Settlements And Flat Necropolises During The Early Bronze Age In Bulgaria" *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995b.

Nikolova, Lolita, *Early Bronze Age Settlement Patterns In The Balkans, CA.3500-2000 BC, Calibrated Dates*, Ed.by Lolita Nikolova, RPRP, Agatho, Sofia, 1995c

Nikolova, Lolita, "The Sarovka Tell Near The Village Of Dubene, Karlovo District", *Vol 1, No.1. 1995*, Agatho, Sofia, 1995d.

Nikolova, Lolita, "Settlements And Ceramics: The Experience Of Early Bronze Age Bulgaria" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996.

Nikolova, Lolita, *The Balkans In Later Prehistory, Periodization, Chronology And Cultural Development In The Final Copper And Early Bronze Age (Fourth And Third Millenia BC.)* BAR International Series 791, 1999.

Nikolova, Lolita, "Social Transformations And Evolution In The Balkans In The Fourth And Third Millenia BC" *Analyzing The Bronze Age, PRPR 4*, Agatho, Sofia, 2000.

Nikolova, Lolita, "Social Changes And Cultural Interactions In Later Balkan Prehistory, Later Fifth And Fourth Millennia Cal Bce" *RPRP 6-7*, 2005.

Nikolova, Lolita, "Balkan-Anatolian Cultural Horizon From The Fourth Millennium BC And Their Relations To The Baden Cultural Complex", *The Baden Complex And The Outside World [Proceedings Of The 12th Annual Meeting Of The EAA 2006, Cracow]* Eds. M. Furholt /M.Szmyt/A.Zastawny; SAO/SPES 4, Bonn 2008.

Özdoğan, Mehmet, "Tilkiburnu, A Late Chalcolithic Site In Eastern Thrace" *Anatolica IX*, 1982.

Özdoğan, Mehmet, "Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları 1981 Yılı Çalışmaları", *IV. KST*, Cilt: 1, Ankara, 1983

Özdoğan, Mehmet, “Doğu Marmara ve Trakya Araştırmaları 1982”, *AraST I*, Ankara, 1984.

Özdoğan, Mehmet, “Prehistoric Sites In The Gelibolu Peninsula”, *Anadolu Araştırmaları 10*, İÜEFY, İÜEF Basımevi, İstanbul, 1986.

Özdoğan, Mehmet, “1986 Yılı Trakya ve Marmara Bölgesi Araştırmaları”, *AraST V*, Ankara, 1988.

Özdoğan, Mehmet, “1989 Yılı Marmara Bölgesi Araştırmaları ve Toptepe Kazısı”, *XII. KST*, Cilt: 1, Ankara, 1991

Özdoğan, Mehmet, “Tarihöncesi Dönemlerde Anadolu ile Balkanlar Arasındaki Kültür İlişkileri ve Trakya’da Yapılan Yeni Kazı Çalışmaları”, *TÜBA-AR, sayı 1*, Ankara, 1998.

Özdoğan, Mehmet, “Toptepe Kazısı”, *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, Ed. Oktay Belli, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.

Özdoğan, Mehmet, “Marmara Bölgesi Yüzey Araştırması”, *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, Ed. Oktay Belli, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000b.

Özdoğan, Mehmet, “The Black Sea, The Sea Of Marmara And Bronze Age Archaeology: An Archaeological Predicament”, *Troia And The Troad*, Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, 2003.

Özdoğan, Mehmet, “Yakın Doğu Kentleri ve Batı Anadolu’da Kentleşme Süreci” *Hayat Erkanal’a Armağan; Kültürlerin Yansması*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2006.

Özdoğan, Mehmet-Parzinger, Hermann-Karul, Necmi, “Kırklareli Höyüğü 1995 Yılı Kazısı”, *XVIII. KST*, Cilt: 1, Ankara, 1997

Özdoğan, Mehmet-Parzinger, Hermann-Karul, Necmi, “Kırklareli Höyüğü 1996 Yılı Kazısı”, *XIX. KST*, Cilt: 1, Ankara, 1998

Özdoğan, Mehmet-Parzinger, Hermann-Karul, Necmi, “Kırklareli Höyüğü 1997 Yılı Kazısı”, *XX. KST*, Cilt: 1, Ankara, 1999.

Özdoğan, Mehmet-Parzinger, Hermann-Karul, Necmi, “1998 Yılı Kırklareli Höyüğü Kazıları”, *XXI. KST*, Cilt: 1, Ankara 2000.

Özdoğan, Eylem- Schwarzberg, Heiner - Özdoğan, Mehmet, “2006 Yılı Kırklareli Yüzey Araştırması”, *25. AraST. Cilt 3*, Ankara 2008.

Özdoğan, Eylem - Schwarzberg, Heiner - Özdoğan, Mehmet, “Kırklareli Höyüğü 2005 Yılı Çalışmaları”, *28. KST. Cilt 2*, Ankara 2007.

Özdoğan, Eylem - Schwarzberg, Heiner - Özdoğan, Mehmet, “Kırklareli Höyüğü 2008 Yılı Çalışmaları”, *31. KST. Cilt 2*, Ankara 2010.

Panayotov, Ivan, “Metal Types And The Early Bronze Age In Bulgaria”, *Pulpudeva 3*, Sofia, 1980.

Panayotov, Ivan, “Studies On The Bronze Age In The Bulgarian Lands”, *Thracia 8*, Serdicae, 1988.

Panayotov, Ivan, “The Bronze Age In Bulgaria: Studies and Problems”, *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995.

Parzinger, Hermann, *Studien Zur Chronologie Und Kulturgeschichte Der Jungstein-Kupfer Und Frühbronzezeit Zwischen Karpaten Und Mittlerem Taurus*, Mainz Am Rhein : von Zabern, 1993.

Peev, Preslav, “Submerged Prehistoric Settlements Along The Western Black Sea Coast: The Problem Of Situation”, *The Geoarchaeology Of River Valleys*, Archaeolingua, Budapest, 2004.

Popova, Tsvetana, “Plant Remains From Bulgarian Prehistory (MÖ. 7000–2000)”, *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995.

Porozhanov, Kalin, “Le Site Submerge D’Ourdoviza” *Thracia Pontica IV*, Sozopol, 1988.

Porozhanov, Kalin, “The Submerged Western Pontic Civilization In The 3rd Millennium BC” *Thracia 12*, Serdicae, 1998.

Porozhanov, Kalin, “The Early Bronze Age Sunken Settlement By Urdoviza - 1986–1988 Archaeological Campaigns” *In: Dobroudja 21, 2003, Studies in honor of Prof. I degree d.i.n. Henrieta Todorova, ed. Vl. Slavchev. Varna, 2004*

Renfrew, Colin, “Northeastern Greece: The Archaeological Problem” *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece, Volume 1*, Los Angeles, California, 1986.

Renfrew, Colin, “The Sitagroi Sequence” *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece, Volume 1*, Los Angeles, California, 1986b.

Renfrew, Colin, “The Excavated Areas” *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece, Volume 1*, Los Angeles, California, 1986c.

Ribarov, Georgi, "Arkeozoological Material From The Eneolithic And Early Bronze Age Settlement At Sozopol", *Thracia Pontica* 5, Sozopol 1991.

Roman, Petre I, *Beitrage Zur Problematik Der Schnurverzierten Keramik Südosteuropas*, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz Am Rhein, 1993.

Sarı, Deniz, *Küllüoba İlk Tunç Çağı II Çanak Çömleği*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji –Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi- Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004.

Seferiades, Michael, "Deshayes' Excavations At Dikili Tash: Early Bronze Age" *RPRP, Vol 1, Nos.2-4. 1995*, Agatho, Sofia, 1996.

Shaffer, Gary, "An Archaeomagnetic Study of a Wattle and Daub Building Collapse" *Journal of Field Archaeology, Vol. 20, No. 1*, Boston University, 1993.

Sherratt, Andrew "Pottery Of Phases IV and V" *Excavations At Sitagroi, A Prehistoric Village In Northeast Greece, Volume 1*, Los Angeles, California, 1986.

Sperling, Jerome W., "Kum Tepe In The Troad: Trial Excavation", *Hesperia*, Vol:45, No:4, American School Of Classical Studies At Athens, 1934.

Stefanova, Morena, "Control Excavations At Mihalich In 1998-1999 (Preliminary Communication)" *Analyzing The Bronze Age, PRPR 4*, Agatho, Sofia, 2000.

Stefanova, Morena, "Early Bronze Age Fortification Systems In Upper Thrace", *Thracia XV, Serdicae*, 2003.

Steel, Louise, *Cyprus Before History: From The Earliest Settlers To The End Of The Bronze Age*, Duckworth & Co. Ltd., London, 2004.

Stiros, S. “Holocene Sea-Level Oscillations and Inhabitation History in the Thracian Coasts”, *Thracia Pontica VI*, Sofia, 2003

Strabon, *Geographika*, (Coğrafya), Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2005.

Şahoğlu Vasıf, *Liman Tepe Erken Tunç Çağı Seramiğinin Ege Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji –Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi- Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2002.

Şahoğlu Vasıf, “The Anatolian Trade Network And The Izmir Region During The Early Bronze Age” *Oxford Journal Of Archaeology*, Blackwell Publishing, Oxford, 2005.

Todorova, Henrietta, “The Neolithic, Eneolithic and Transitional Period In Bulgarian Prehistory”, *Prehistoric Bulgaria*, Prehistory Press, Wisconsin, 1995.

Tonceva, G. “Un Habitat Lacustre De L’age Du Bronze Ancien Dans Les Environs De La Ville De Varna”, *Dacia*, XXV, Varna, 1981

Türkteki Murat, *Küllüoba İlk Tunç Çağı III Çanak Çömleği*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji –Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi- Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004.

Warren, Peter, “Minoan, Crete and Pharaonic Egypt”, *In Egypt, the Aegean an the Levant: Interconnections In The Second Millenium BC*, edited by W.V.Davies an L. Schofield, 1-18, British Museum Pres, London, 1995.

Webber, Christopher, *The Thracians 700 BC – 46 AD*, Osprey Publishing, 2001

Xenophon, *Anabasis*, Onbinlerin Dönüşü, Çev. Tanju Gökçöl, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1984.

Yakar, Jak, "Northern Anatolia In The Early Bronze Age" *Tell Aviv* 2,1975.

<http://dnghu.org/indoeuropean-language-yamna-culture-map.jpg>

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2b/Thrace_and_present-day_state_borderlines.png

<http://www.examiner.com/x-43946-World-Culture-Examiner~y2010m4d14-Alcohol-as-a-social-identity-construct-in-prehistory>

www.tayproject.org

HARİTA 1

Trakya'nın günümüz siyasi sınırlar içindeki yeri.

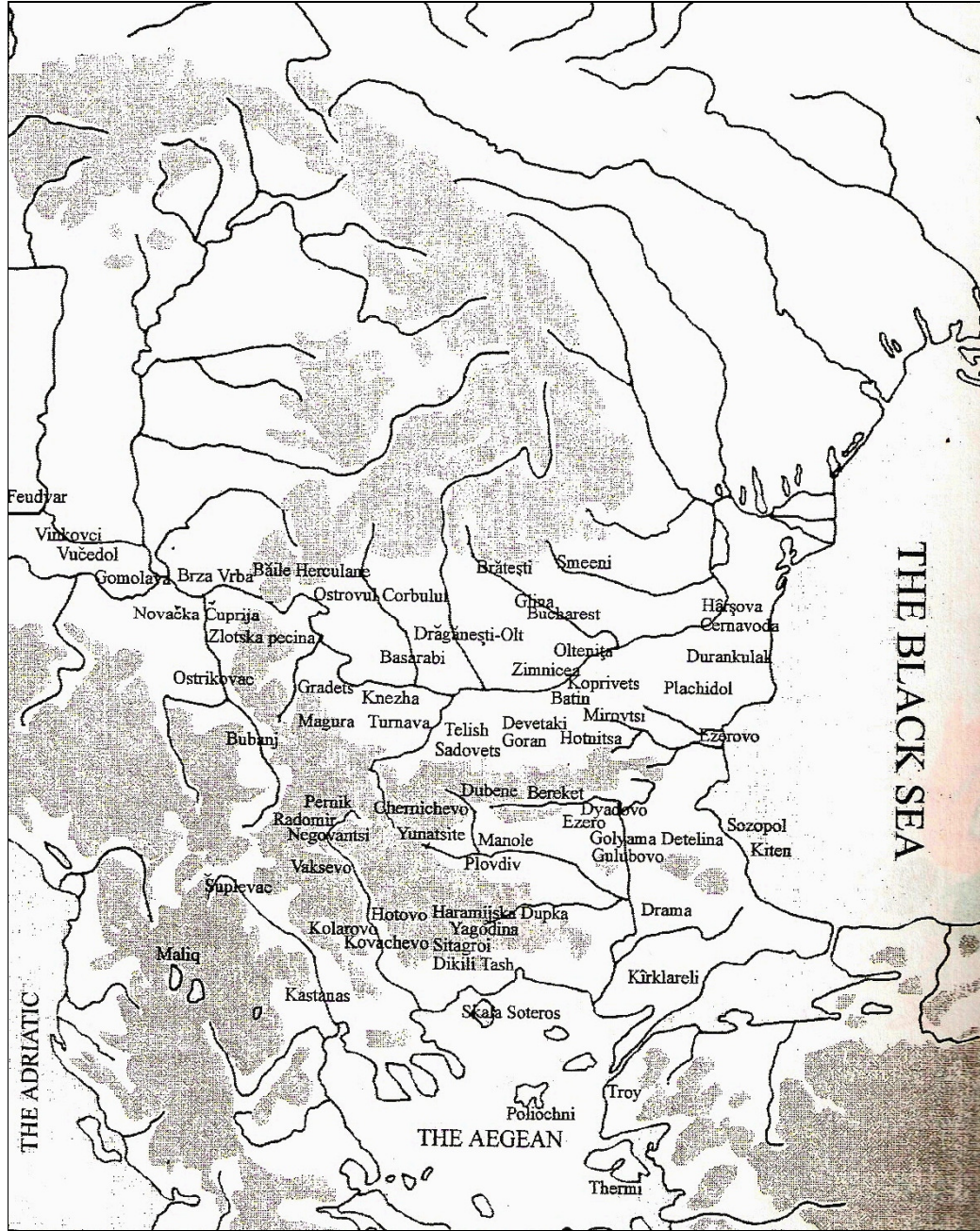
(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2b/Thrace_and_present-day_state_borderlines.png)

HARİTA 2

Trakya'nın antik dönem sınırlarını gösteren harita. (Alexander G. Findlay, Classical Atlas, 1849)

HARİTA 3

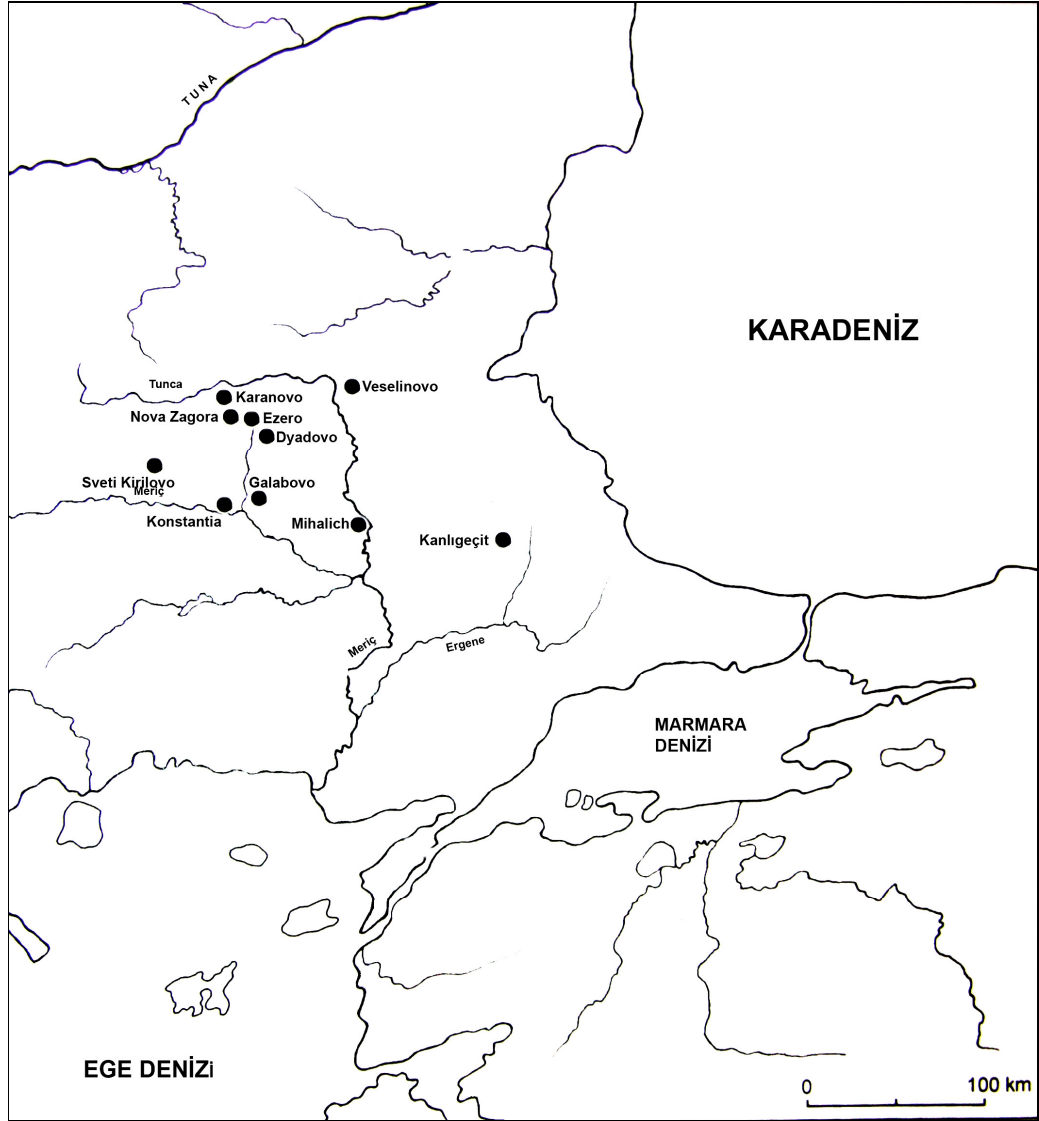
Trakya Bölgesi yerleşim yerleri. (Nikolova 1999: ix)

HARİTA 4

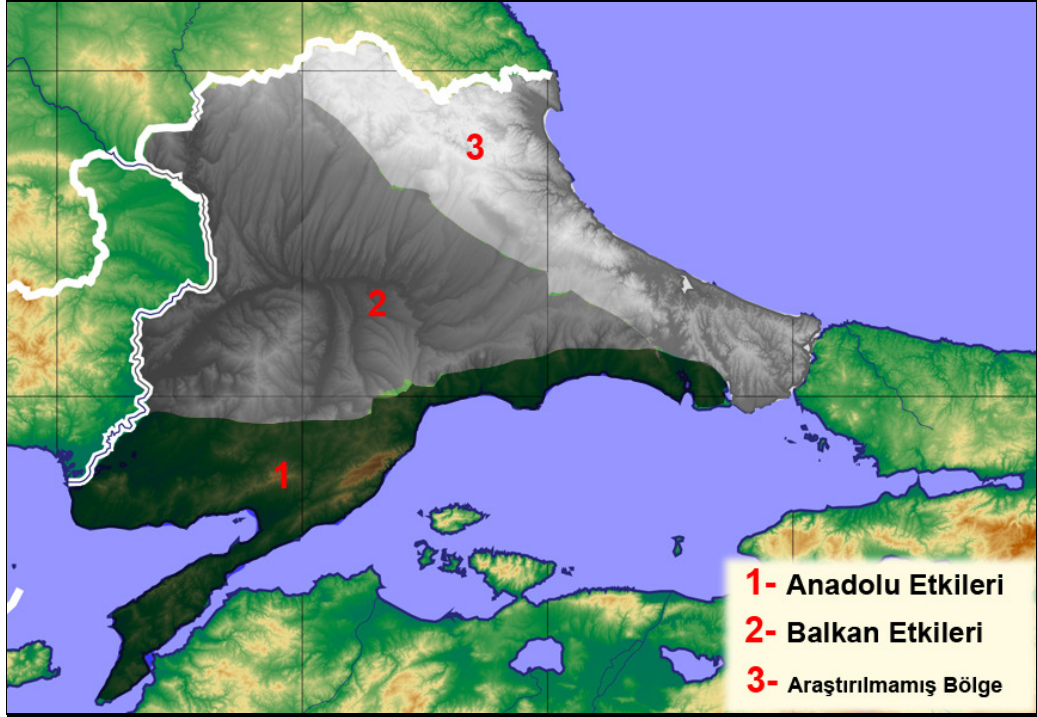
Trakya Bölgesi yerleşim yerleri.

HARİTA 5

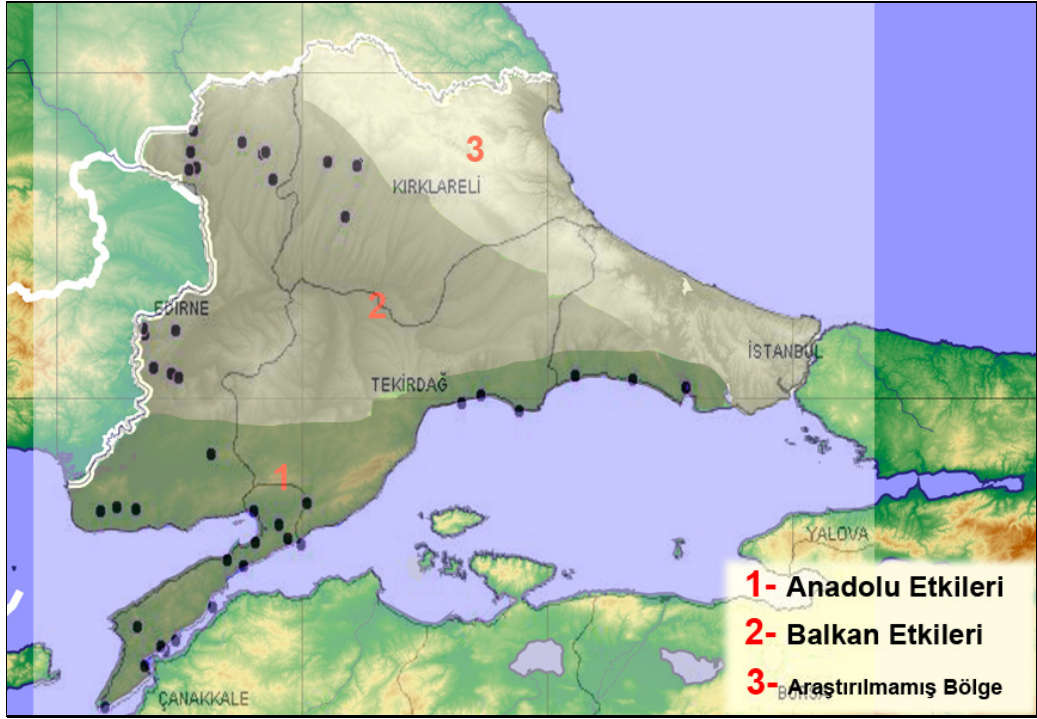
Doğu Trakya'nın anahtar yerleşim yerleri.

HARİTA 6

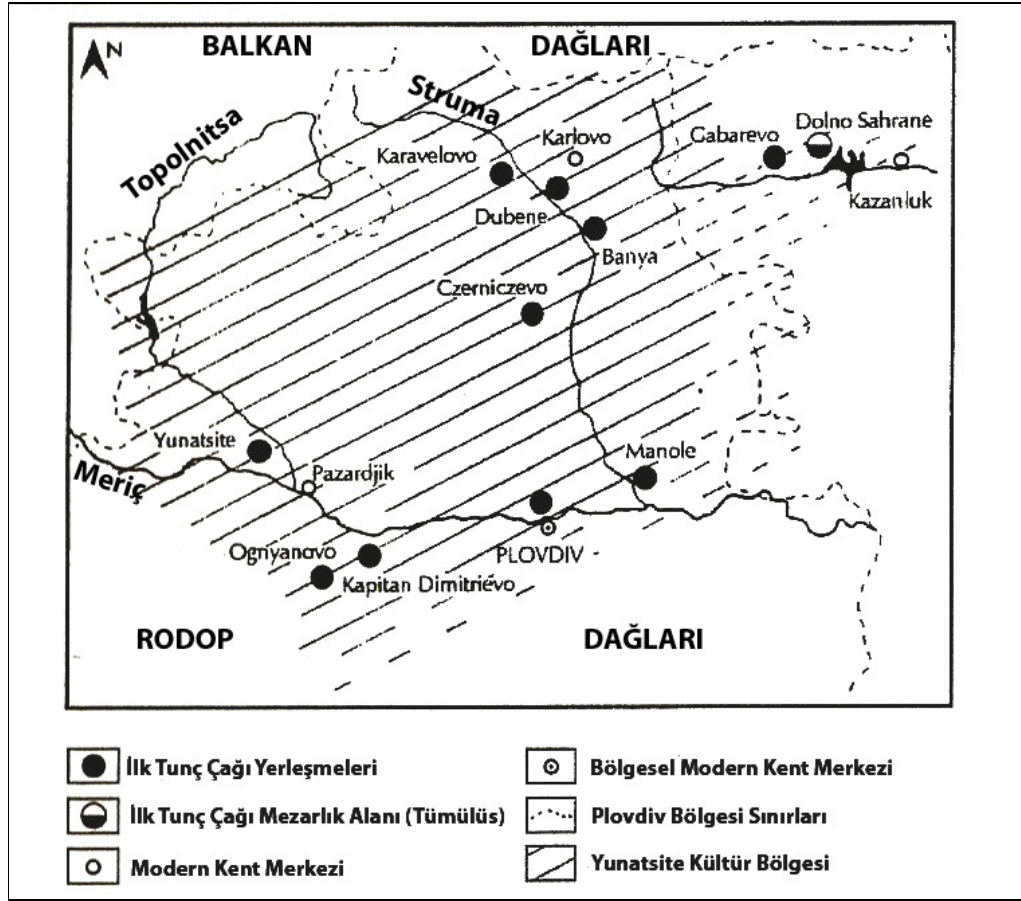
Türkiye Trakyası İTÇ kültür bölgeleri.

HARİTA 7

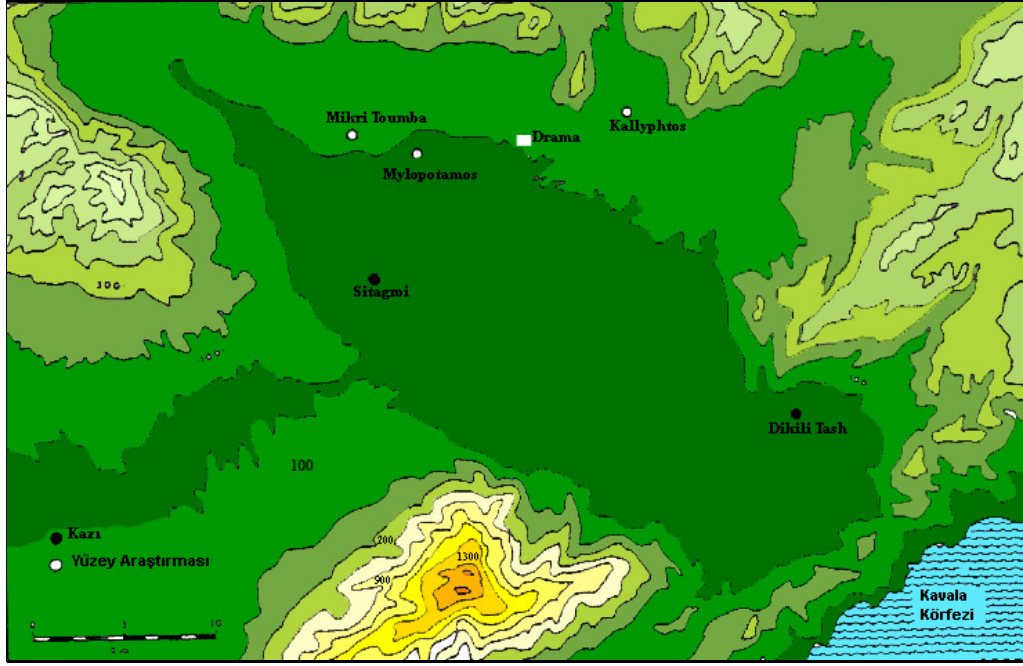
Türkiye Trakyası İTÇ kültür bölgeleri ve yerleşim yerleri.

HARİTA 8

Batı Trakya'nın anahtar yerleşim yerleri. (Nikolova 1995a: Fig.2)

HARİTA 9

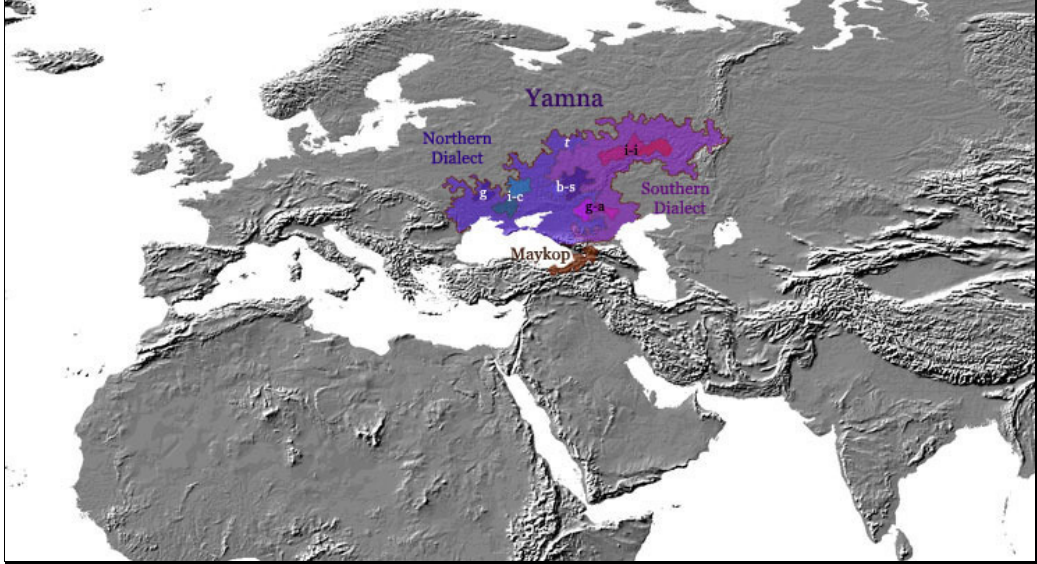
Drama ovasındaki yerleşim yerleri.

HARİTA 10

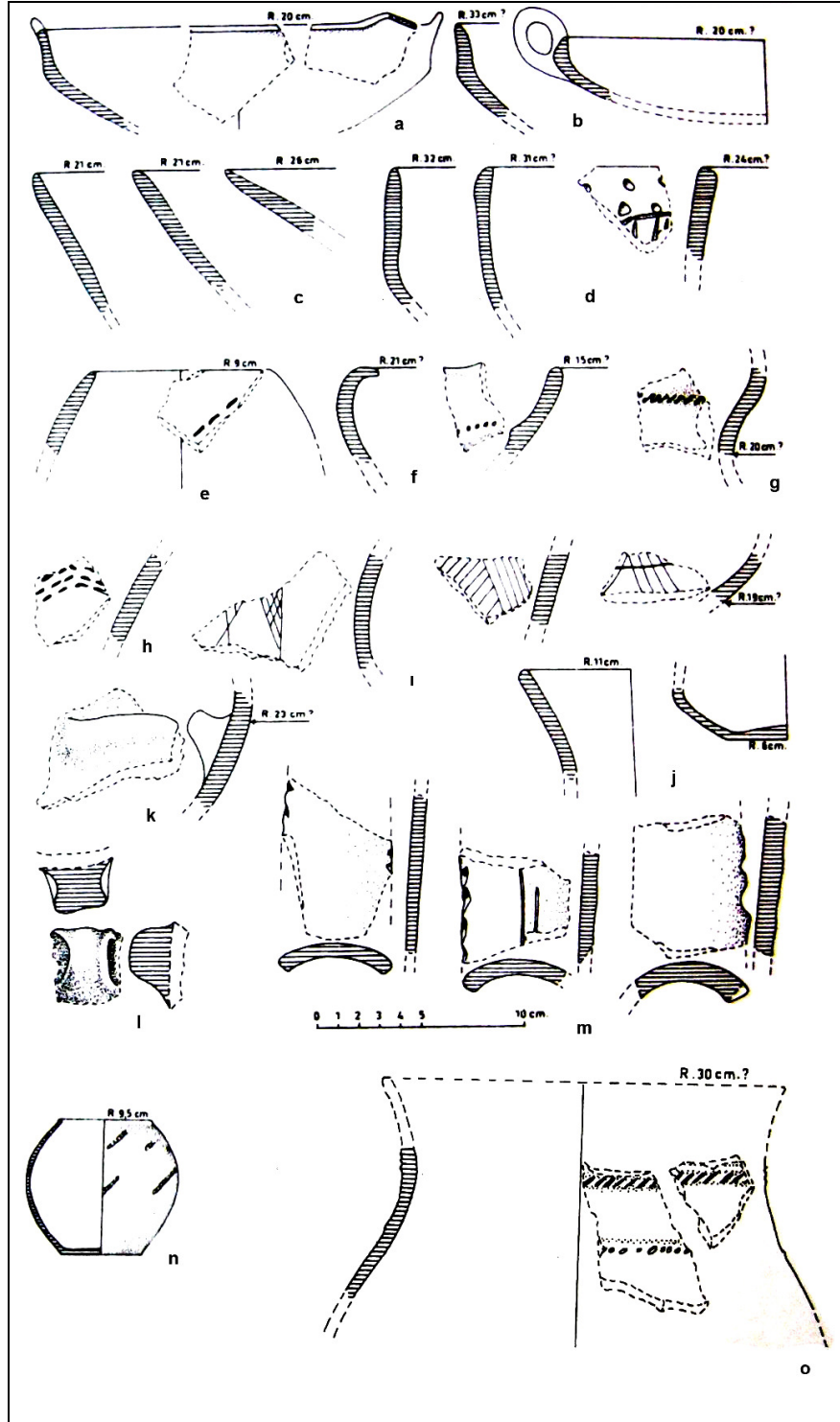
Cernavoda III kültürü bölgesi.

HARİTA 11

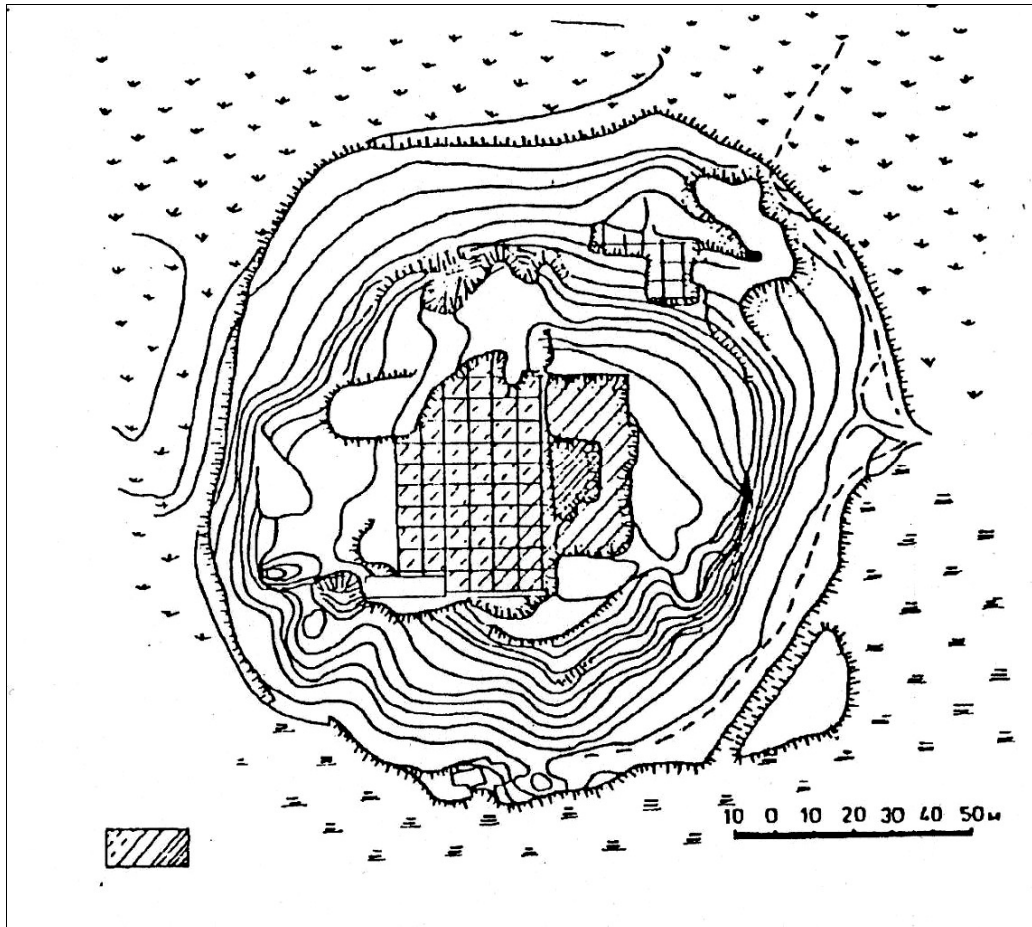
Yamna kültür bölgesi. (<http://dnghu.org/indoeuropean-language-yamna-culture-map.jpg>)

LEVHA 1

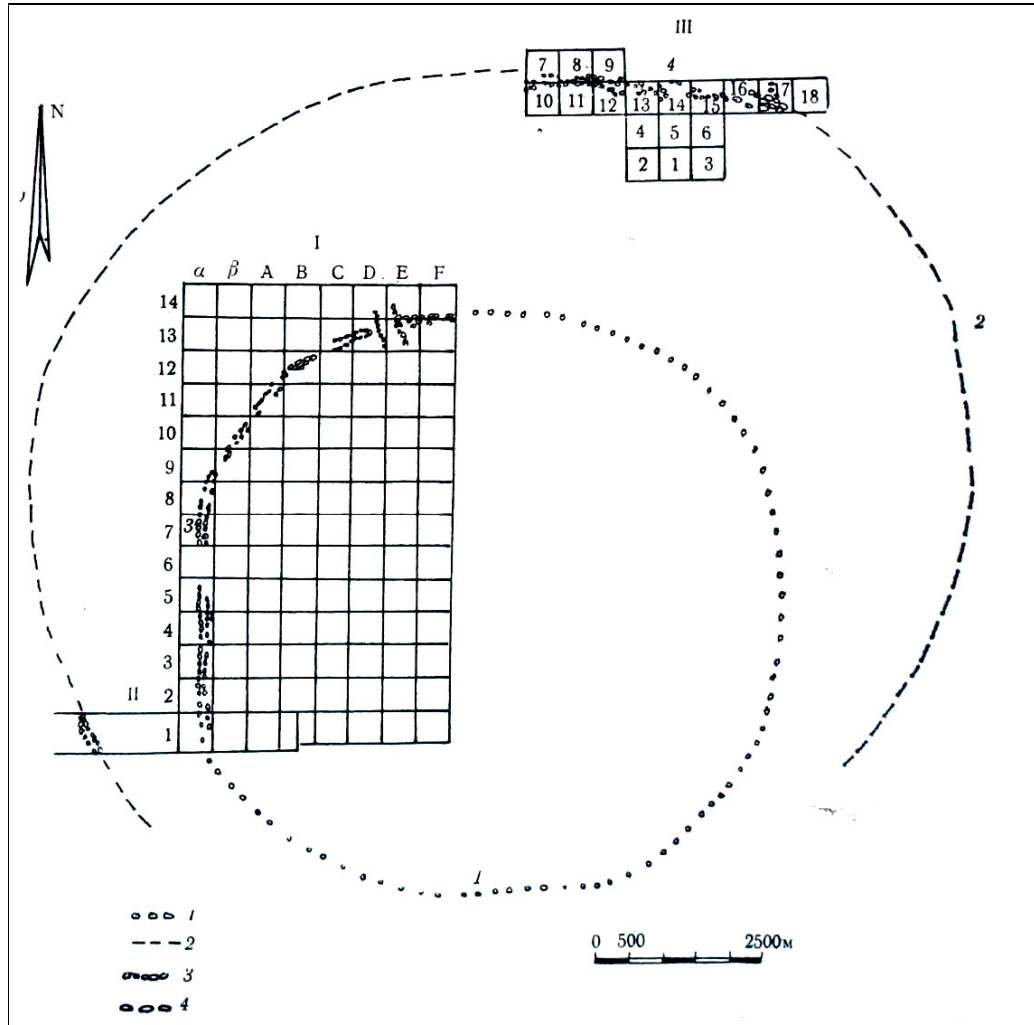
Tilkiburnu çeşitli keramik örnekleri (Özdoğan 1982: 24-25-26)

LEVHA 2

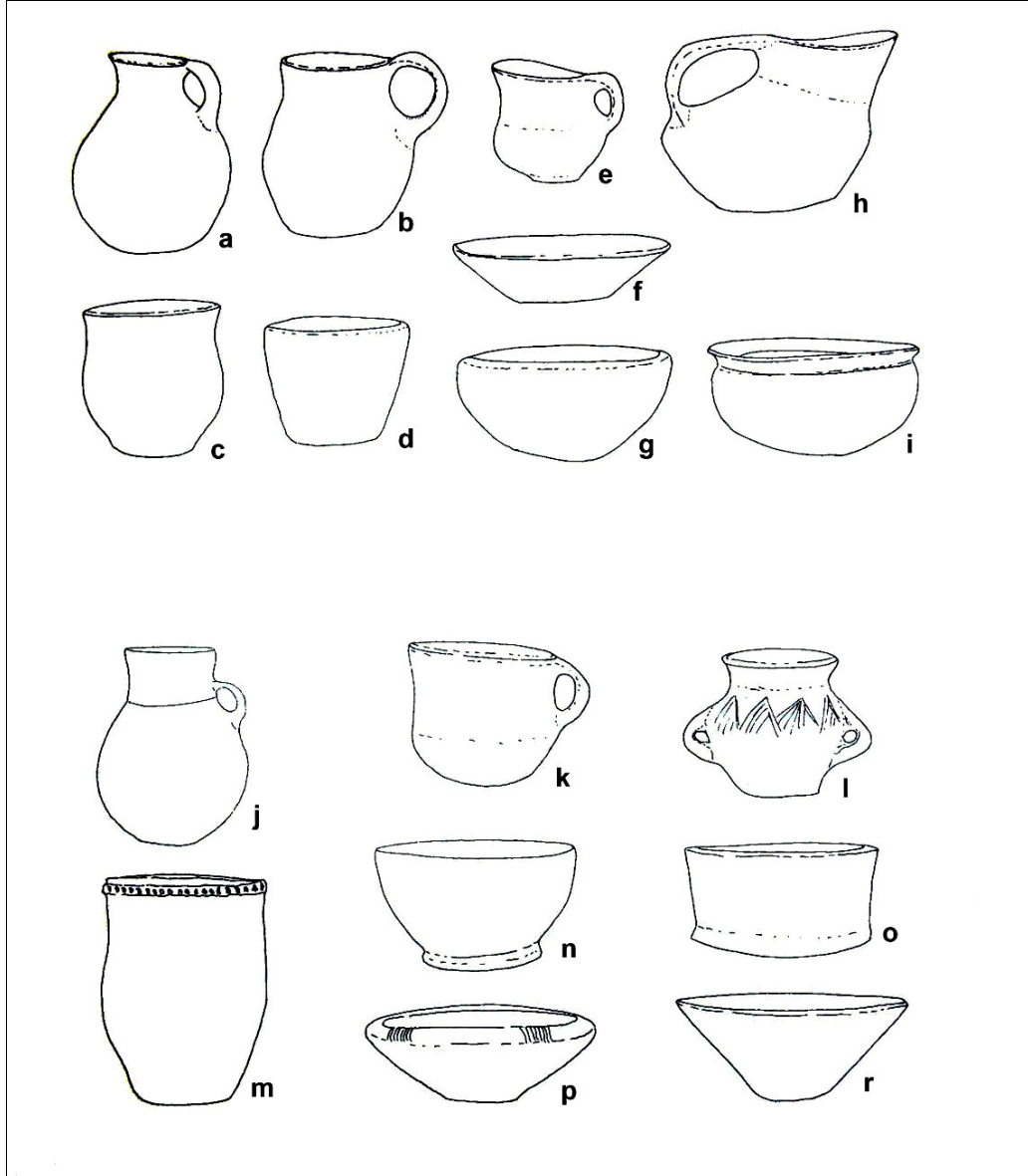
Ezero'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar. (Leshtakov 1992: 9)

LEVHA 3

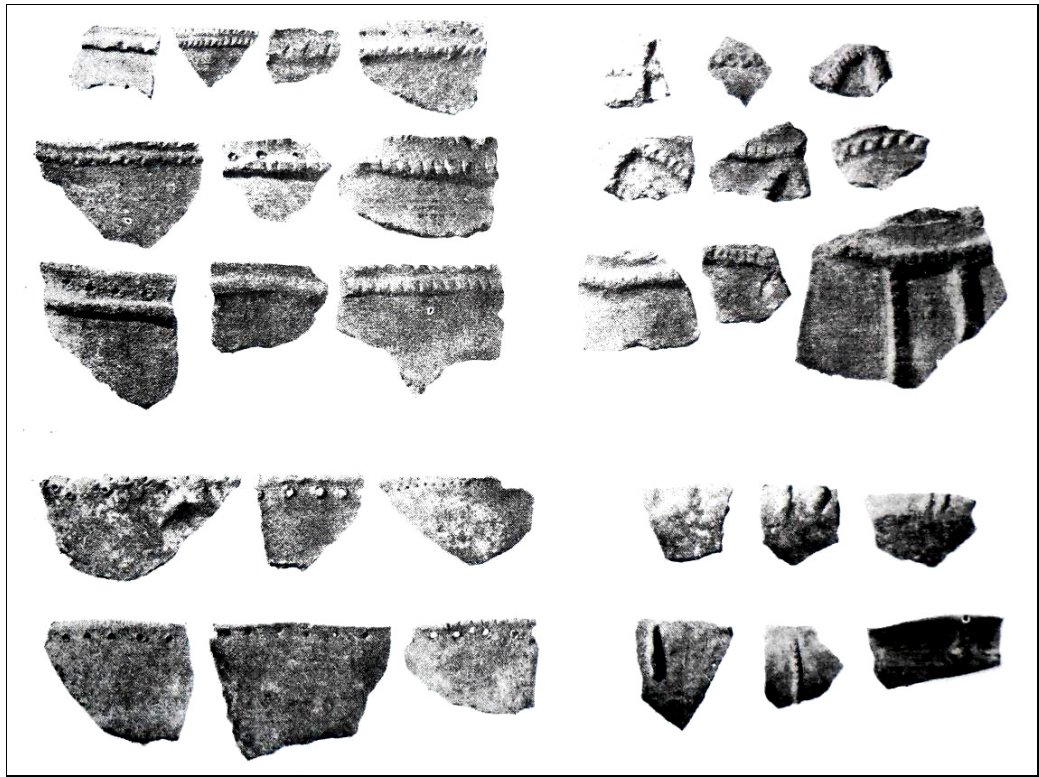
Ezeru sur duvarları. (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 81)

LEVHA 4

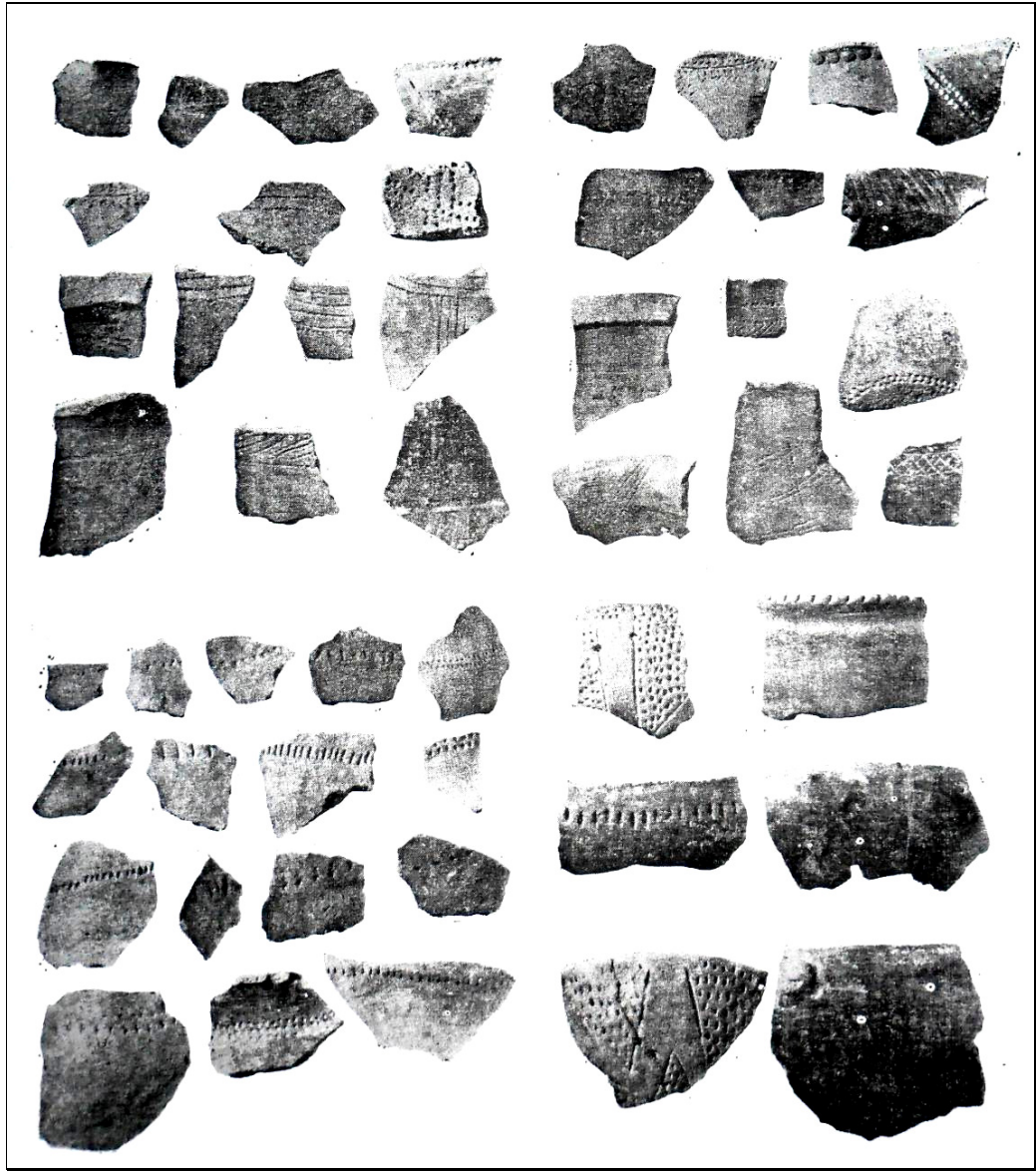
Ezero, İTÇ I keramik formları. (Parzinger 1993: Tafel 84).

LEVHA 5

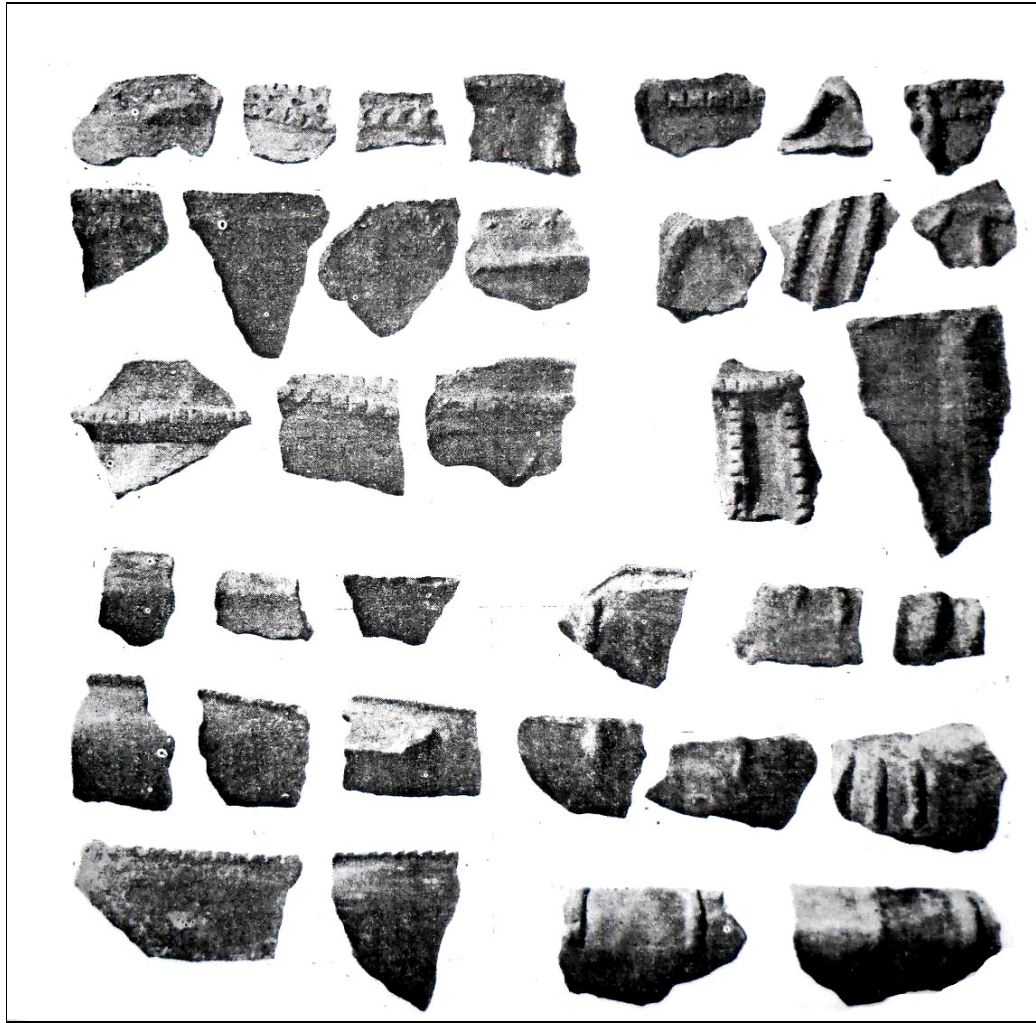

Ezero XIII. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 134)

LEVHA 6

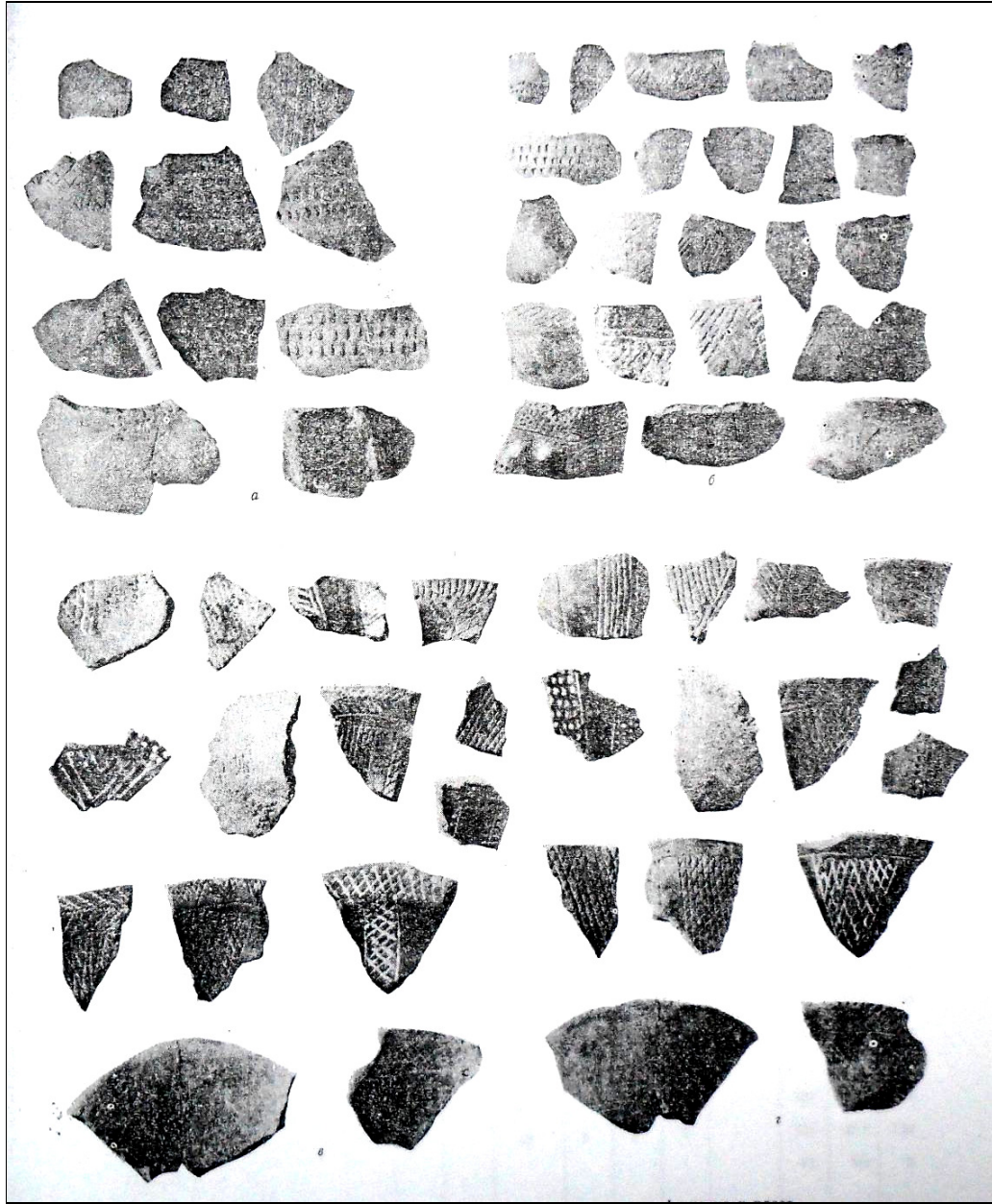

Ezero XIII. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 135)

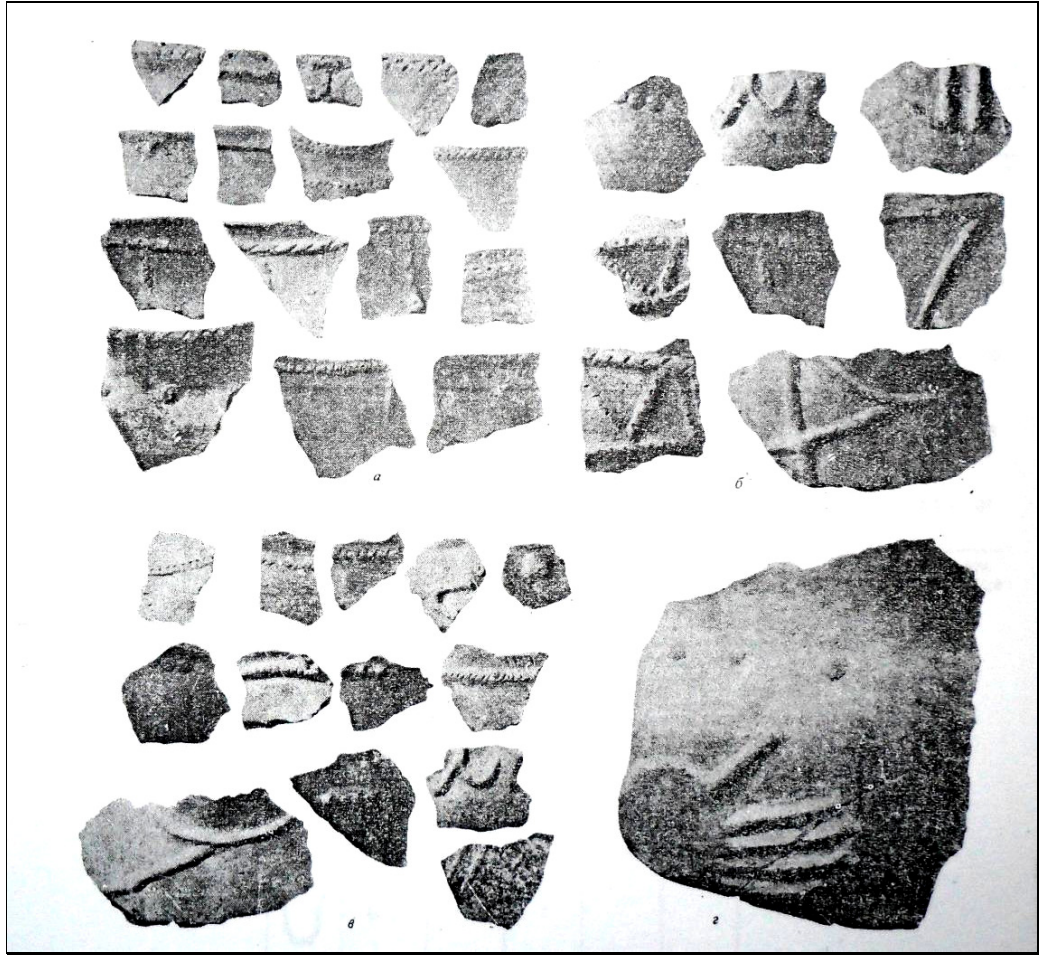
Ezero XI. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 140)

LEVHA 8

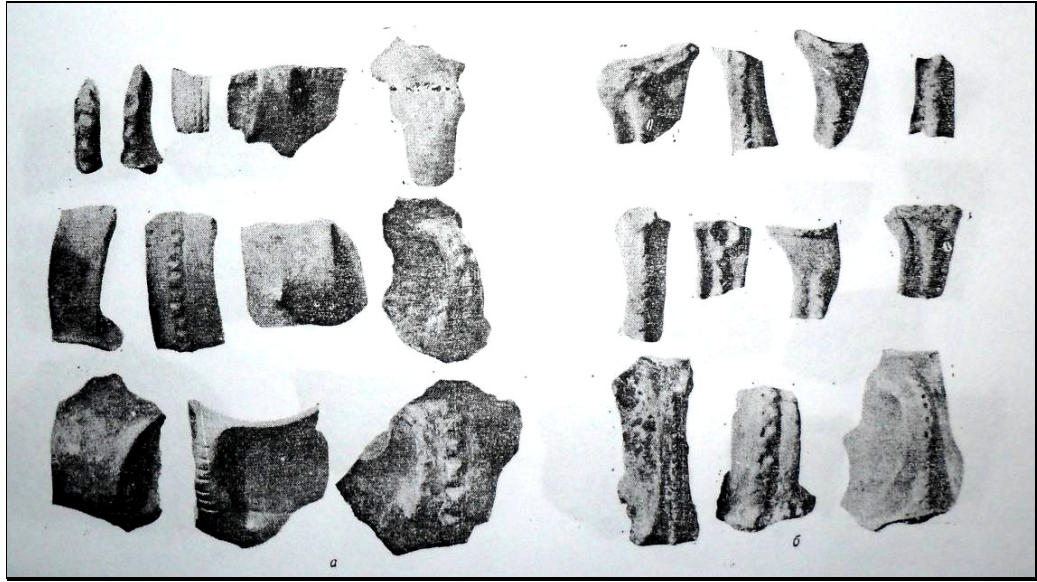
Ezero VII. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 153)

LEVHA 9

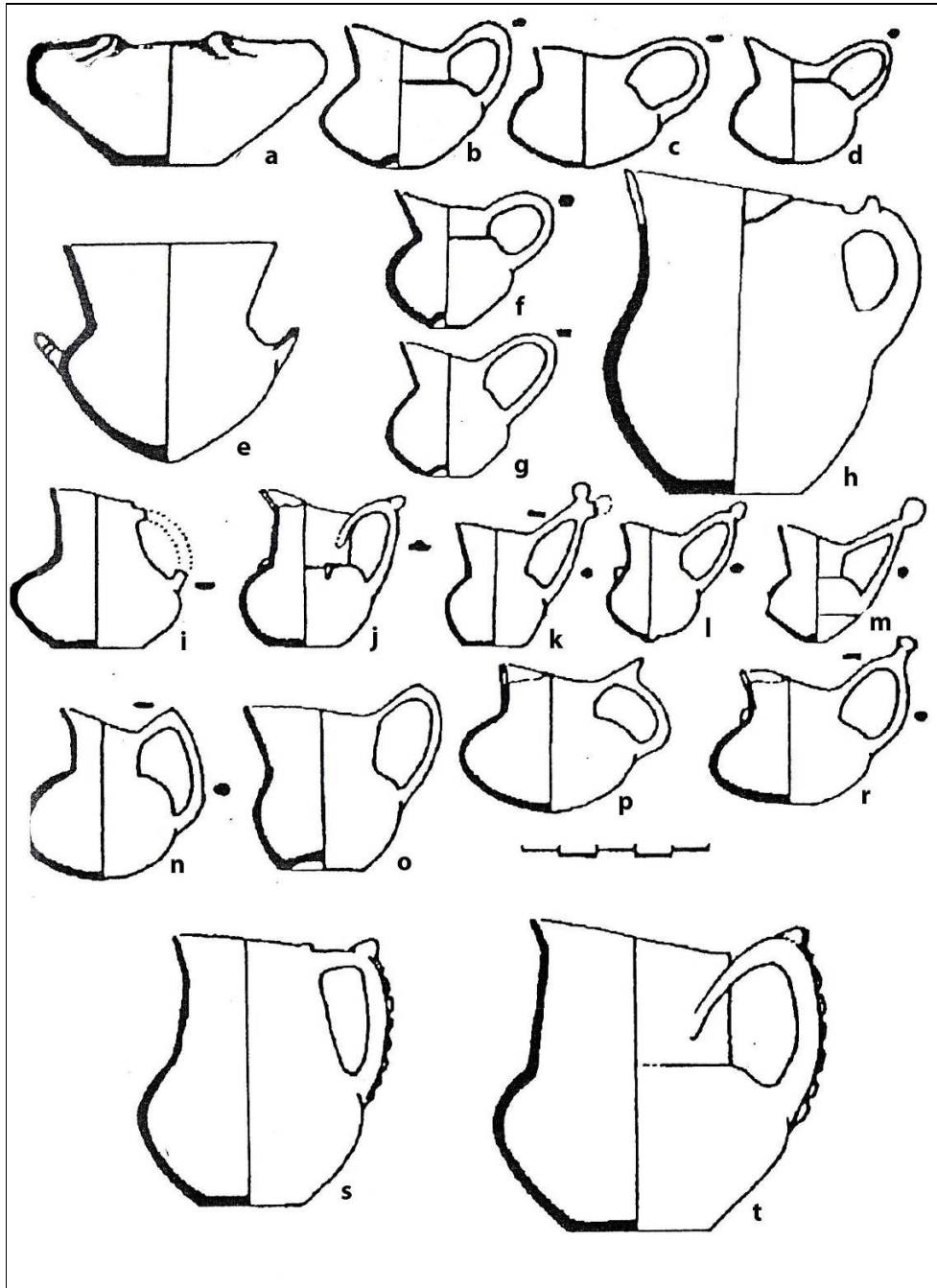

Ezero VI. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 155)

LEVHA 10

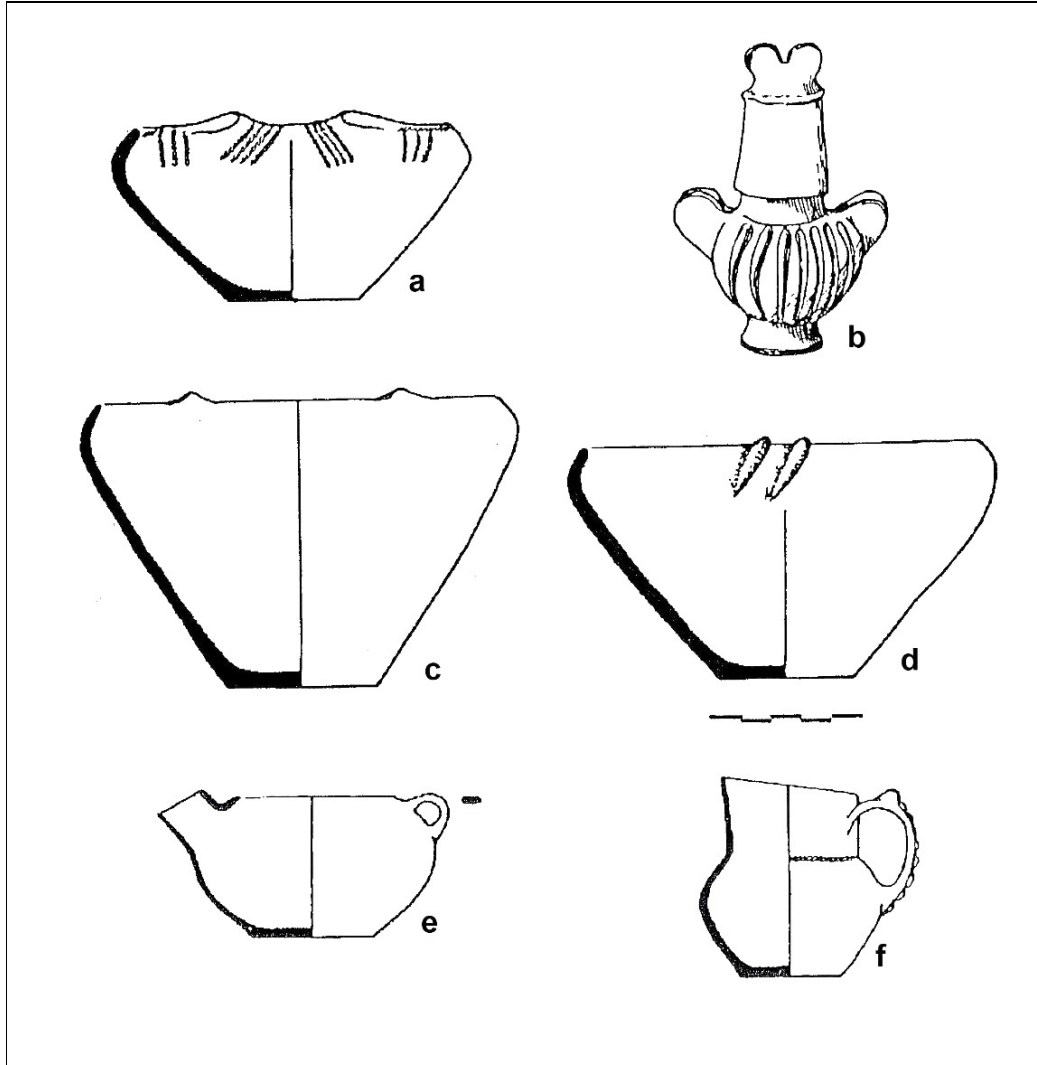

Ezero IV. tabaka keramik bezemeleri (Georgiev, Merpert, Katincharov 1979: Şekil 164)

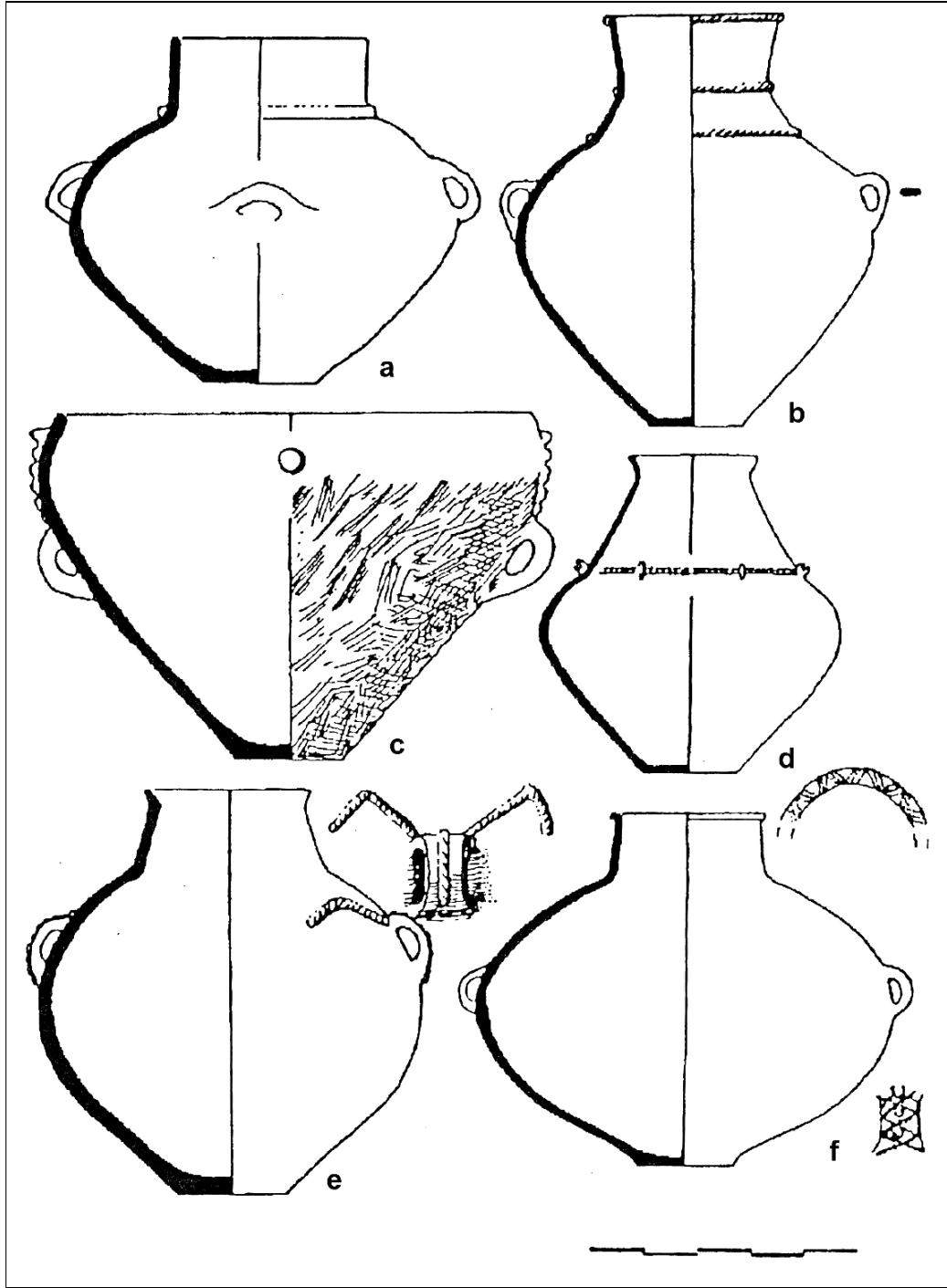

Ezero I-III. yapı katlarına ait maşrapa formları.(Leshtakov 1992: 16)

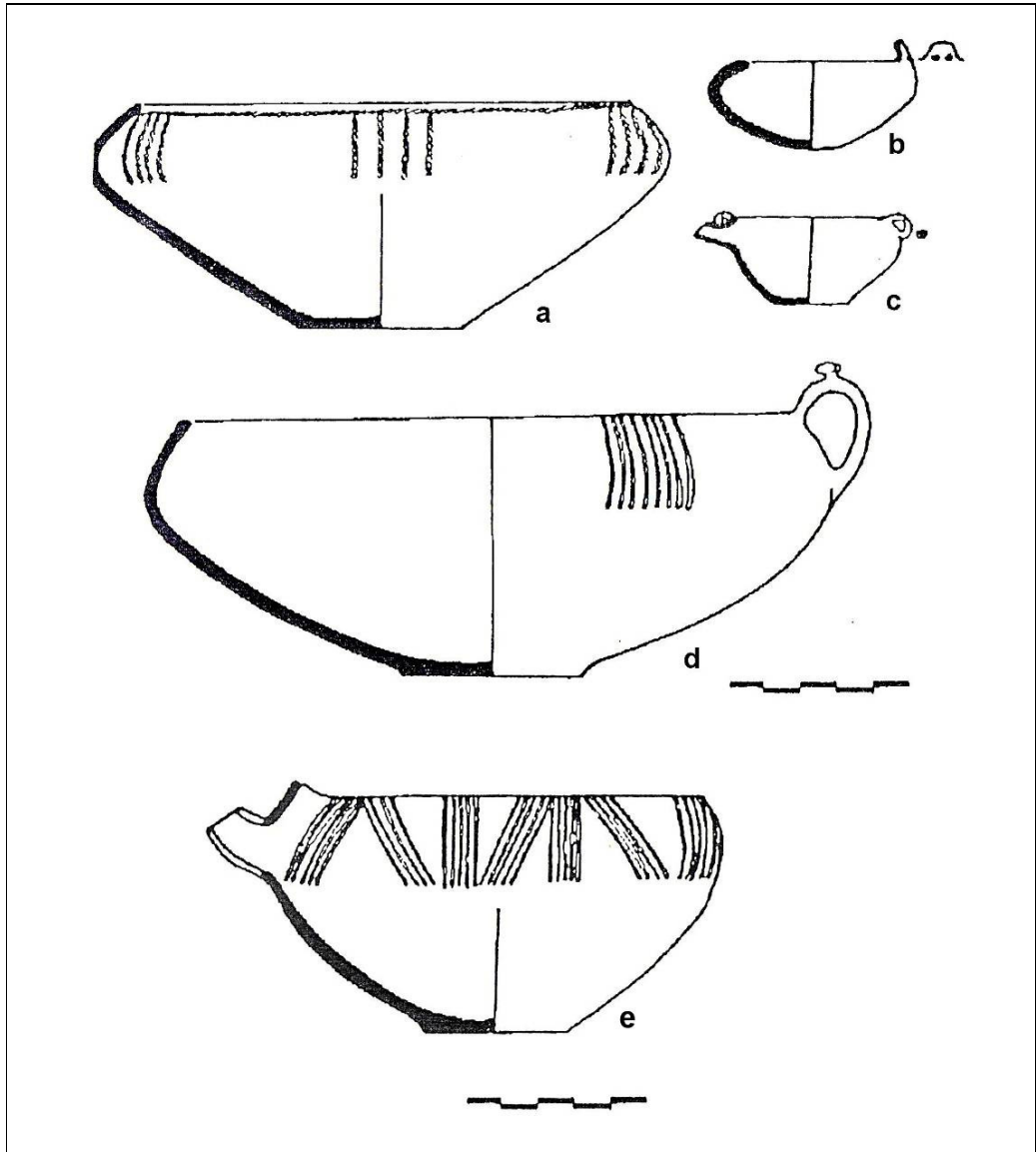
LEVHA 12

Ezero I-III yapı katlarına ait özel formlar. (Leshtakov 1992:19,24,25)

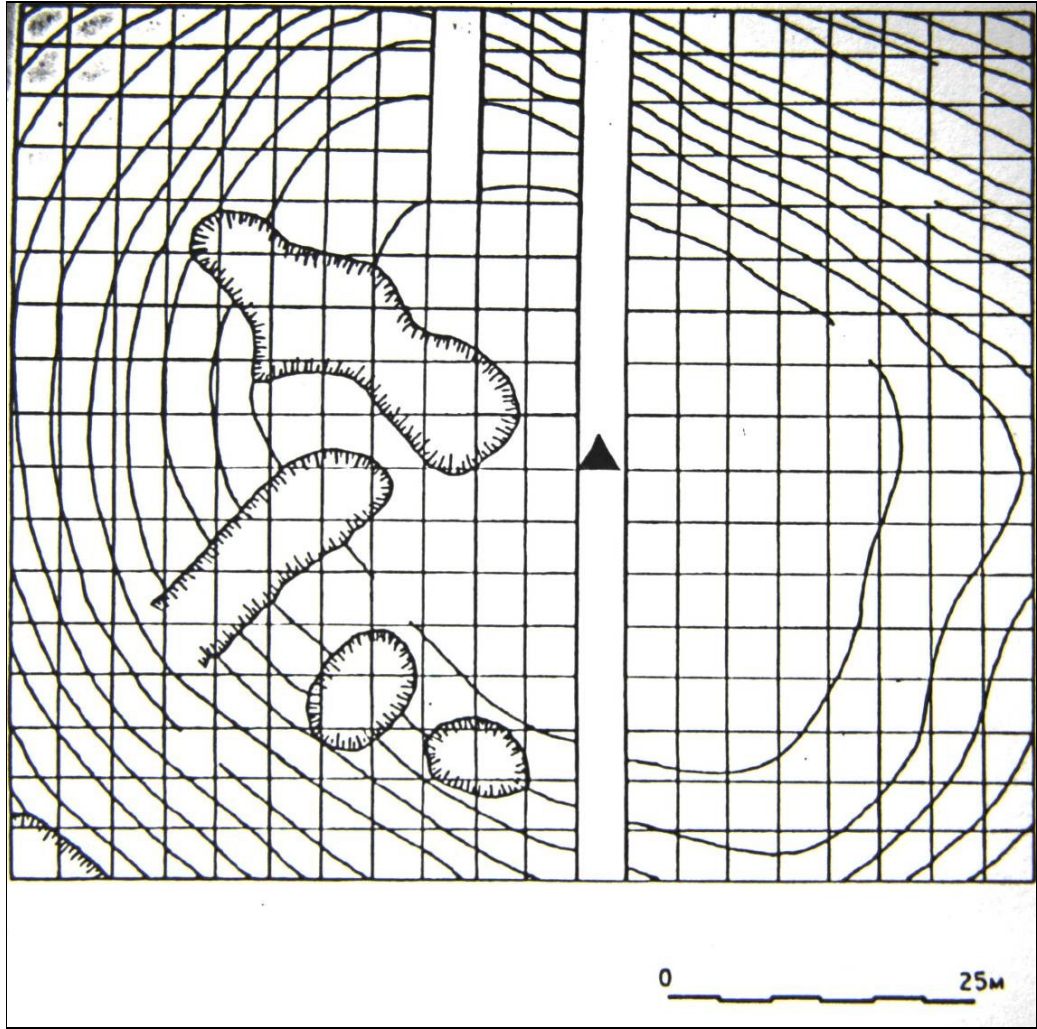

Ezero I-III tabakalarına ait amphora örnekleri.(Leshtakov 1992:22)

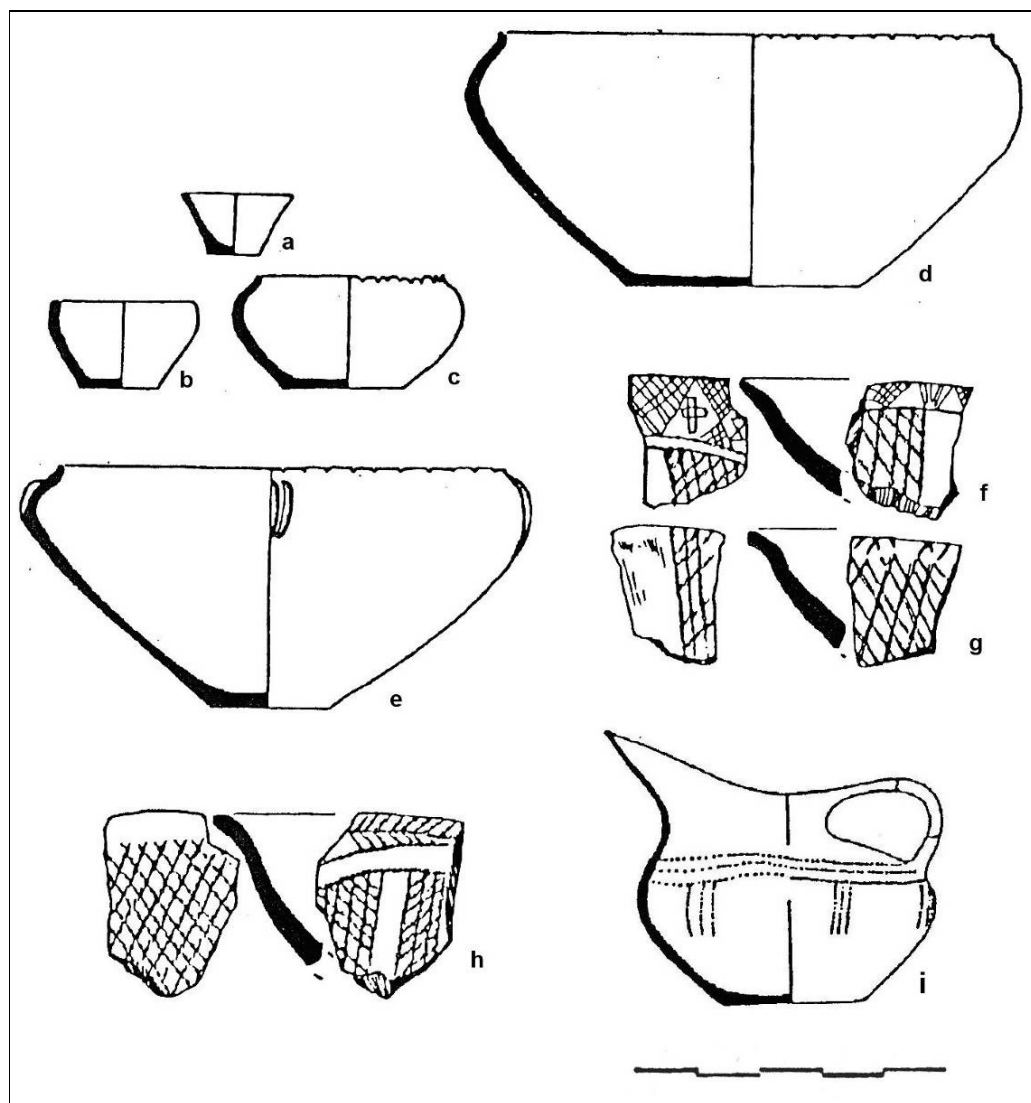

Ezero akitacaklı kaplar.(Leshtakov 1992:24)

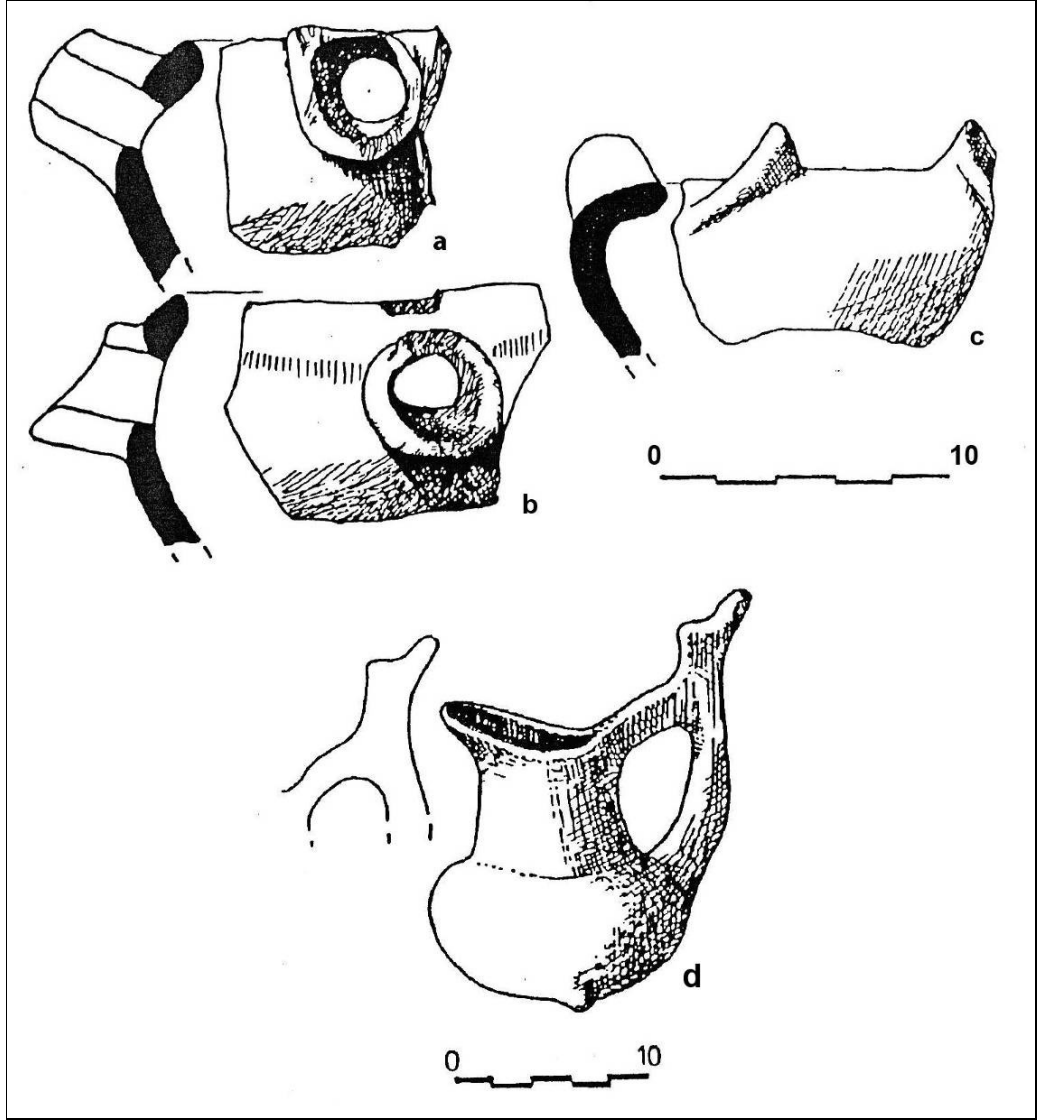
LEVHA 15

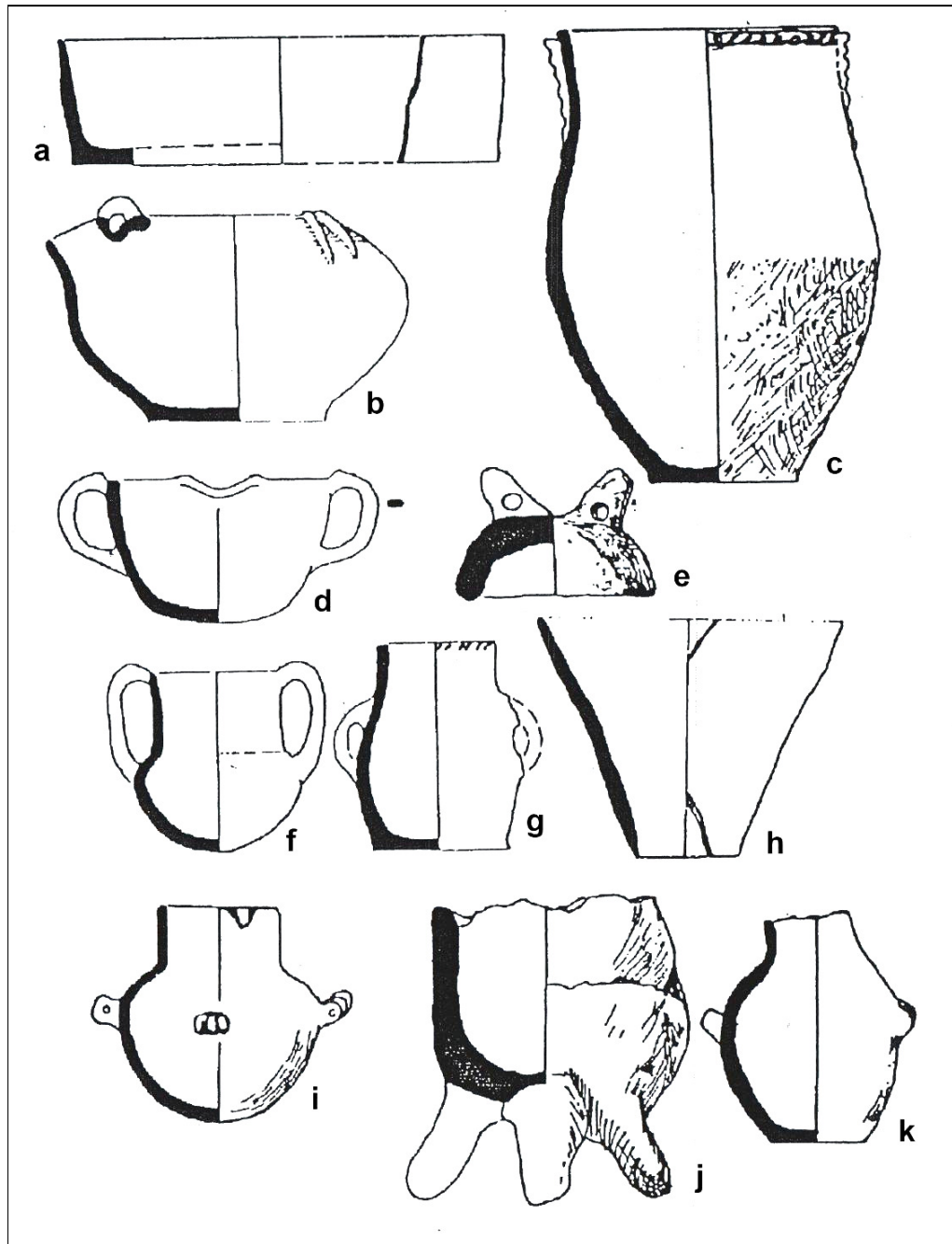
Dyadovo'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar. (Leshtakov 1992: 32)

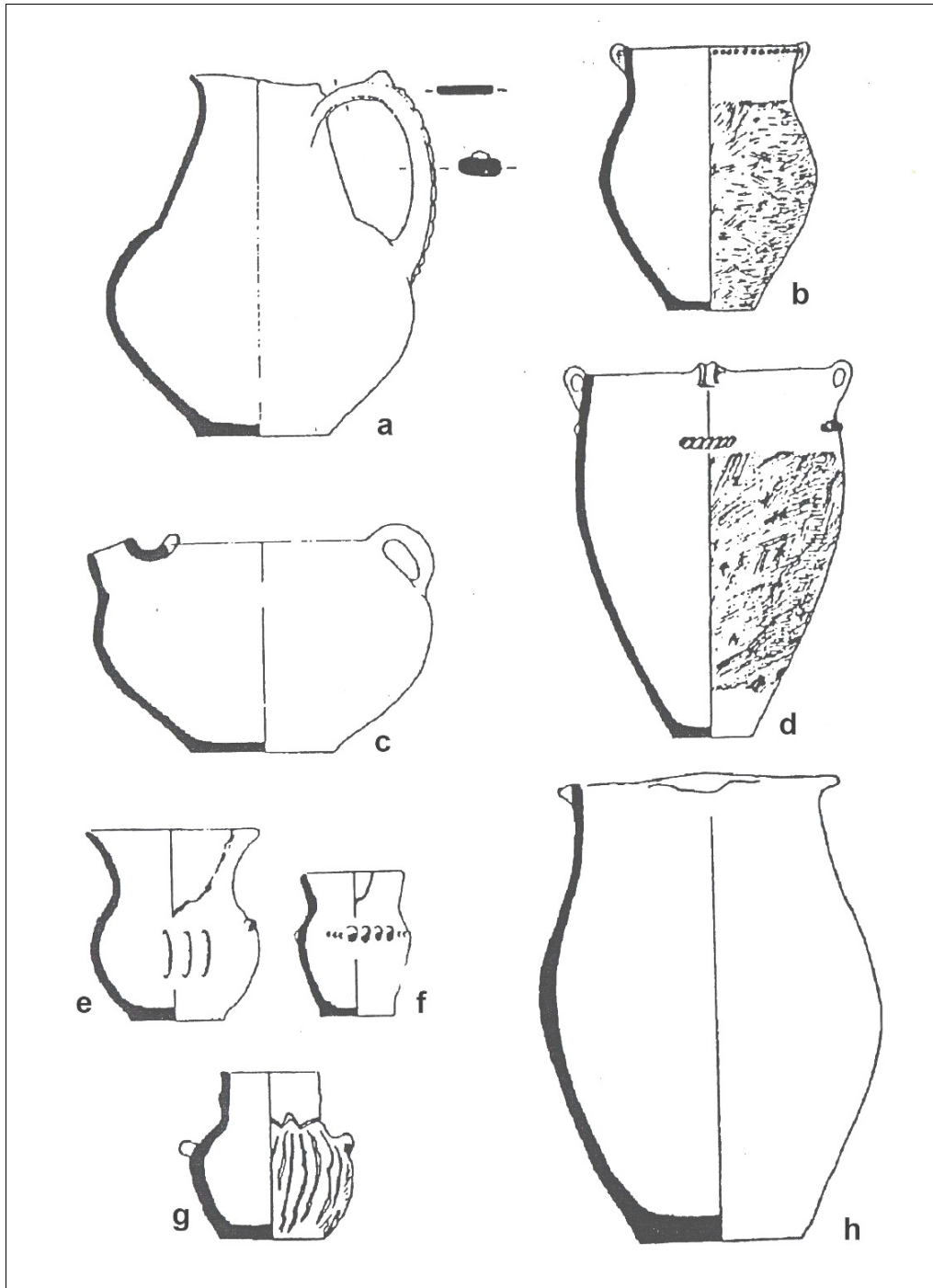
Dyadovo XIII-XVI katlarına ait formlar (Leshtakov 1992:38)

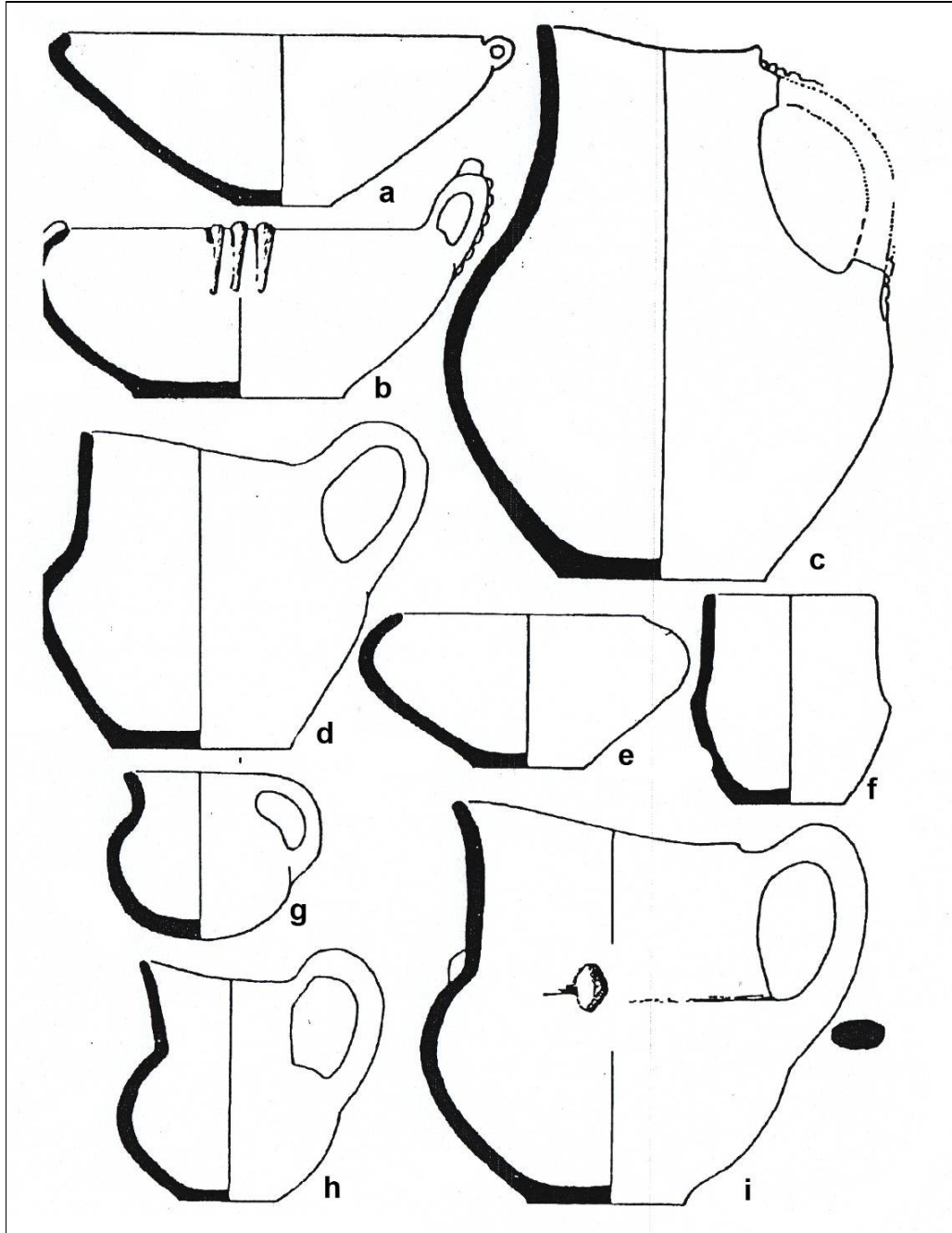
Dyadovo I-VI yapı katlarına ait emzikli ve boynuz çıkıntılı kap parçaları ve Sveti Kirilovo tipi maşrapa.(Leshtakov 1992:38)

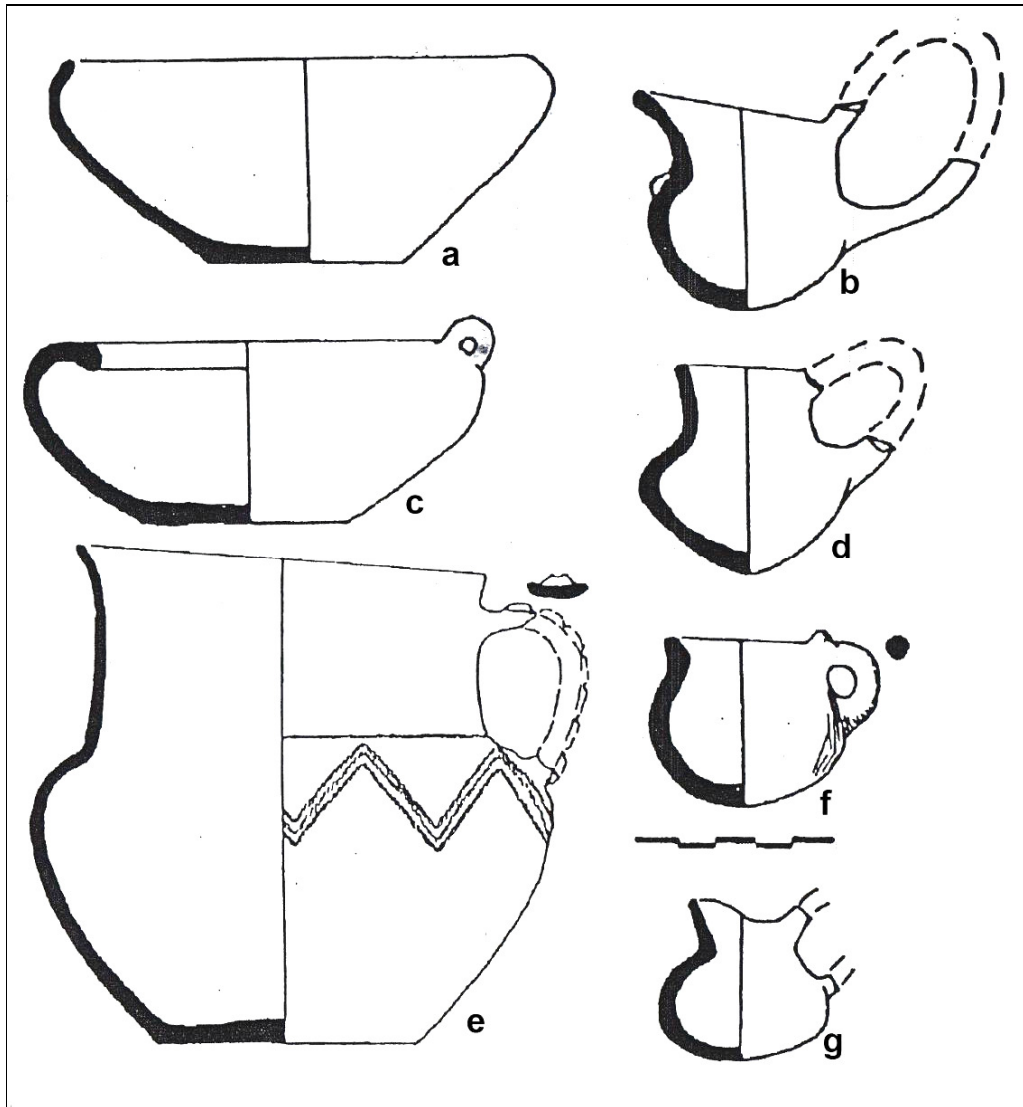
Dyadovo I-II. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov1992:41)

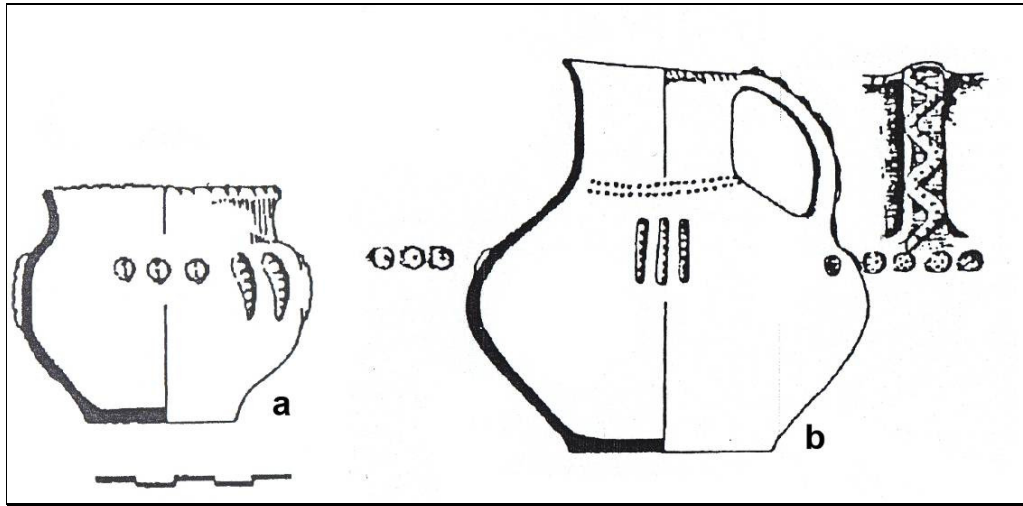
Dyadovo II. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:42)

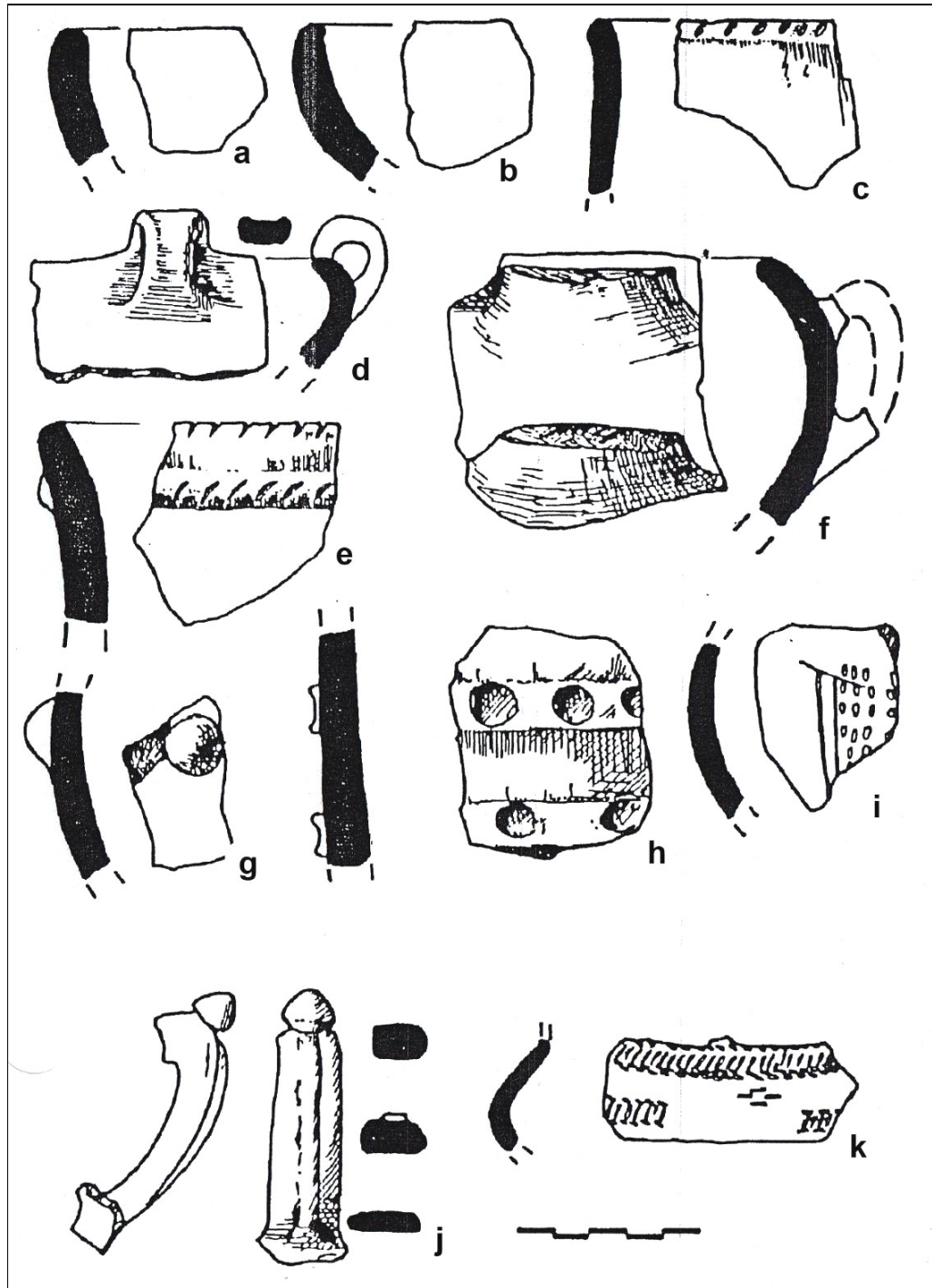
Dyadovo III. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:43)

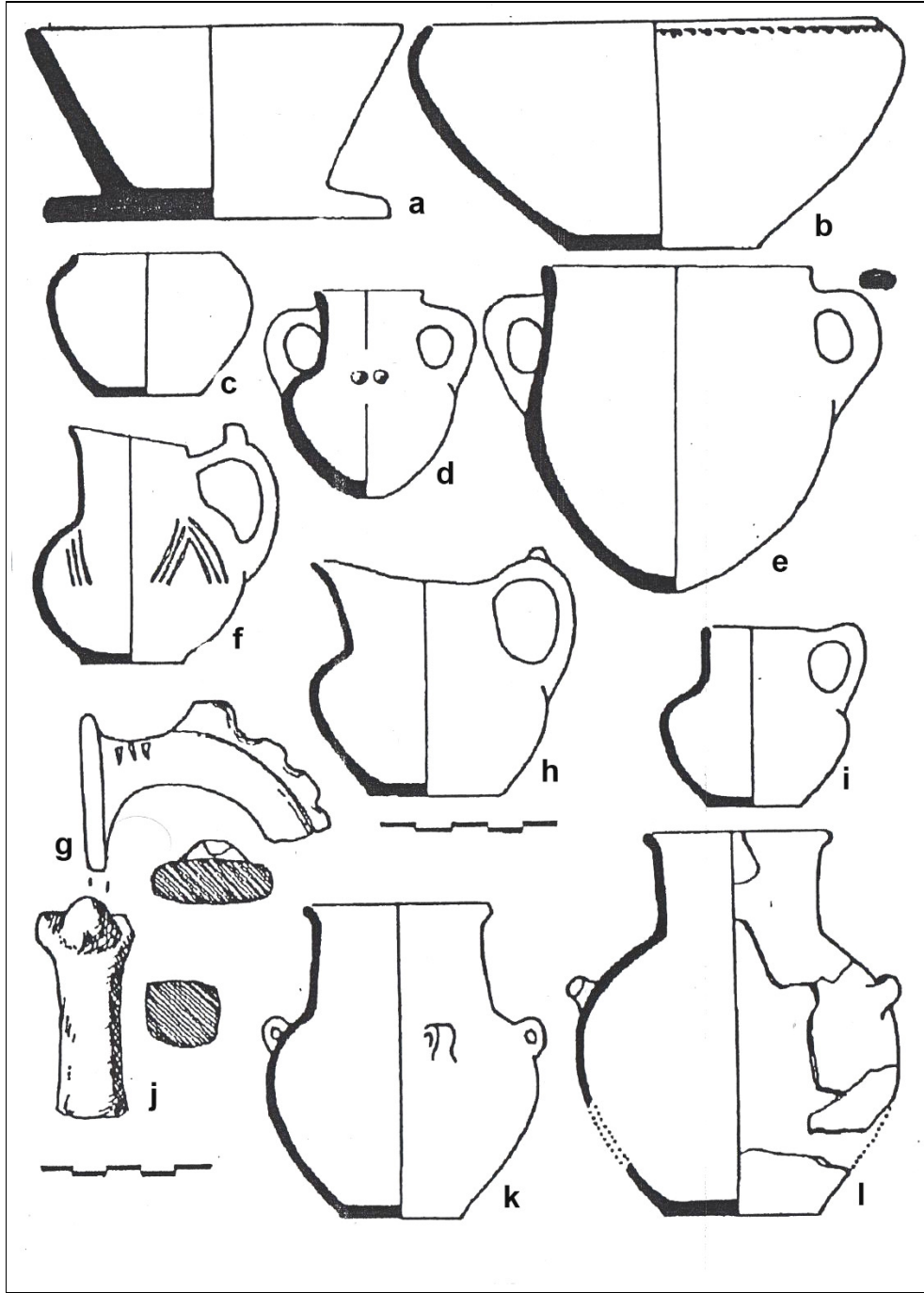
Dyadovo IV. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:49)

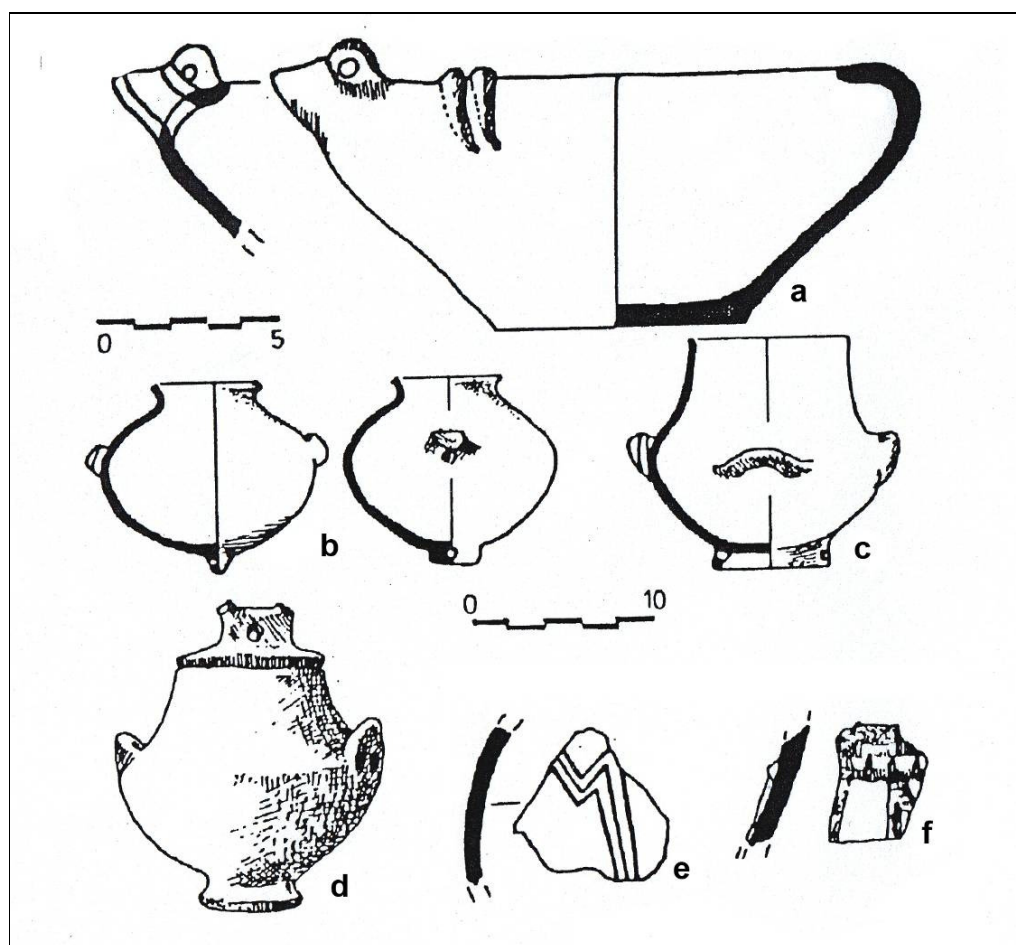
Dyadovo IV. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:49)

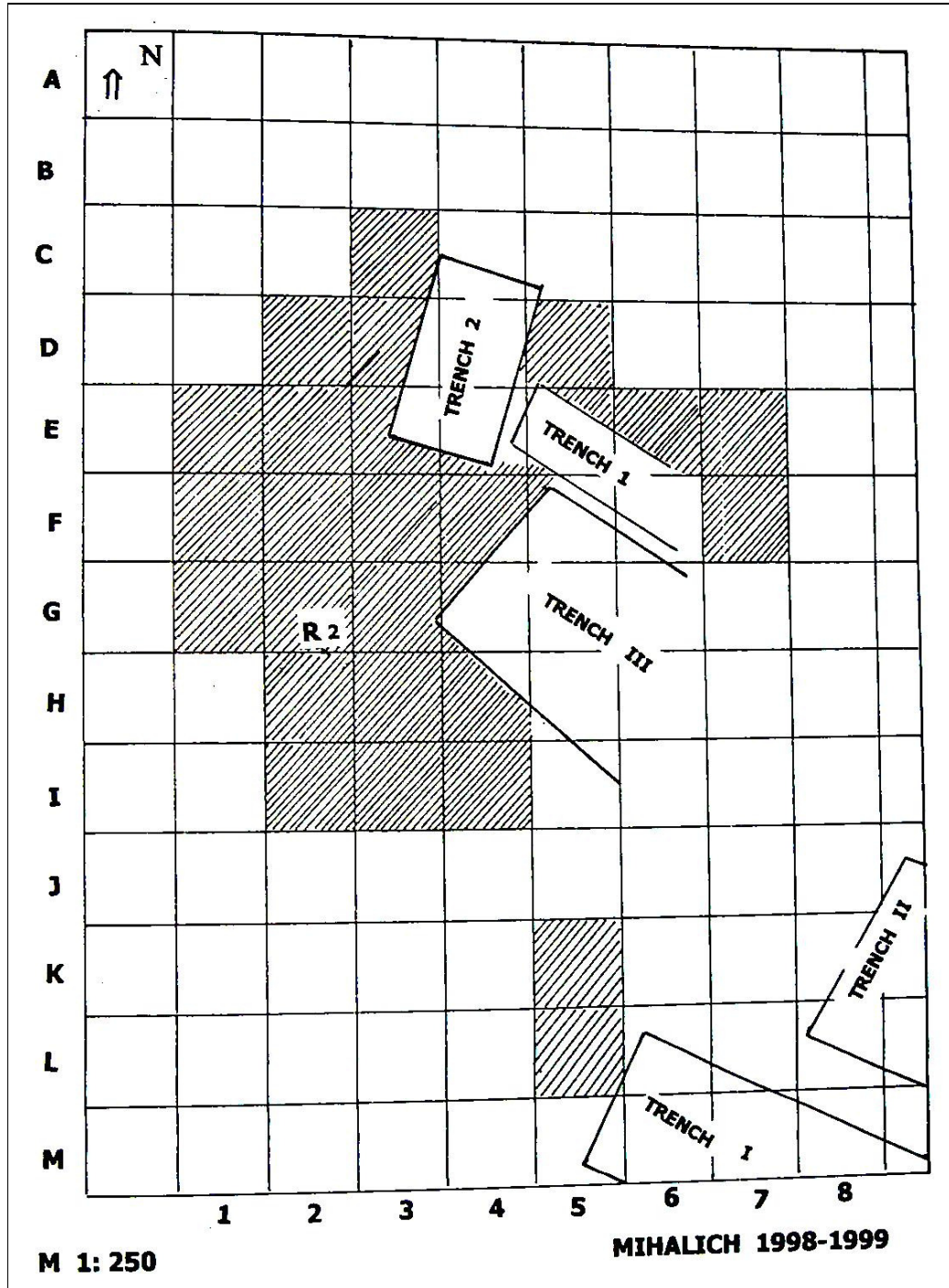
Levha 23. Dyadovo III. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:45)

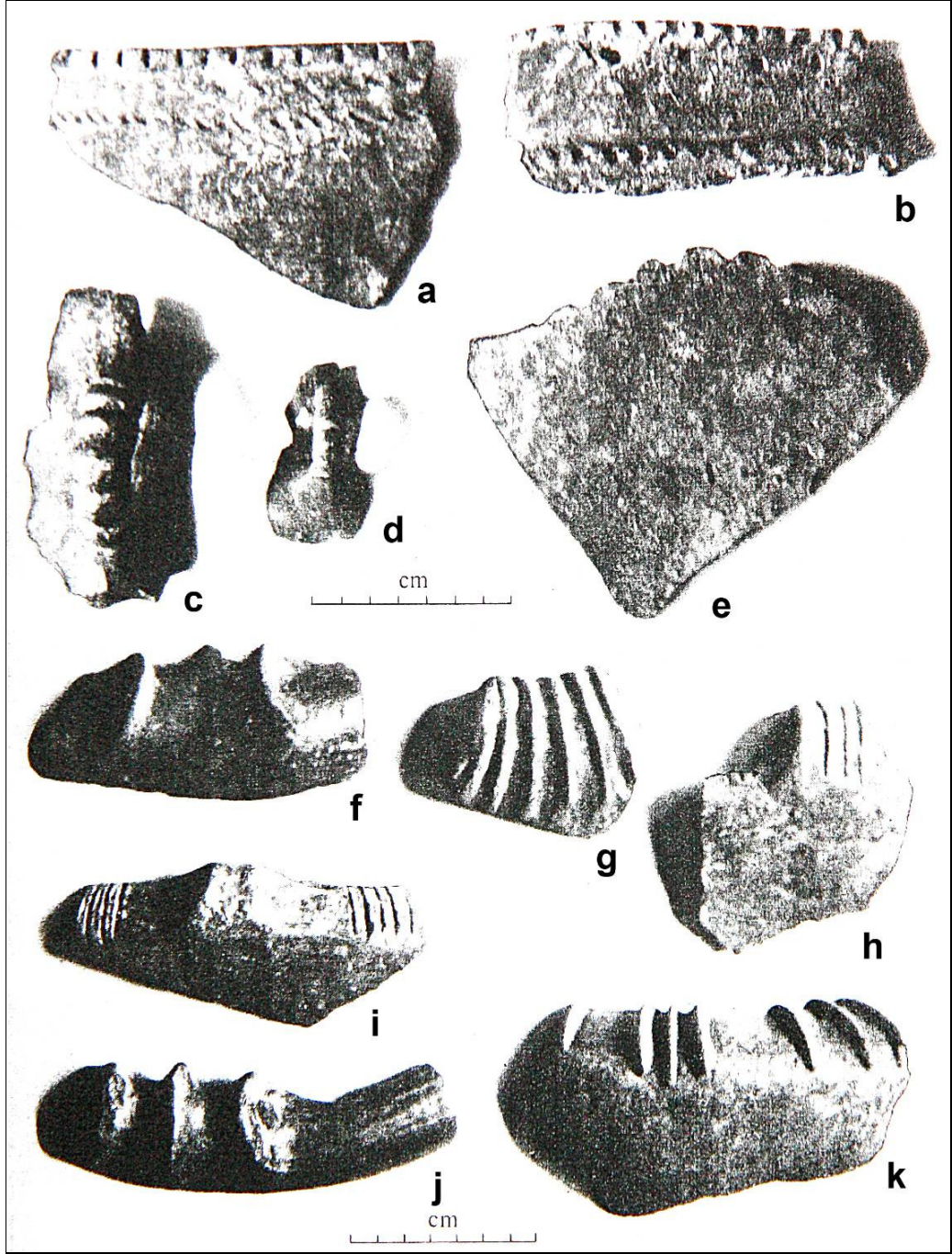
Dyadovo III. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:47)

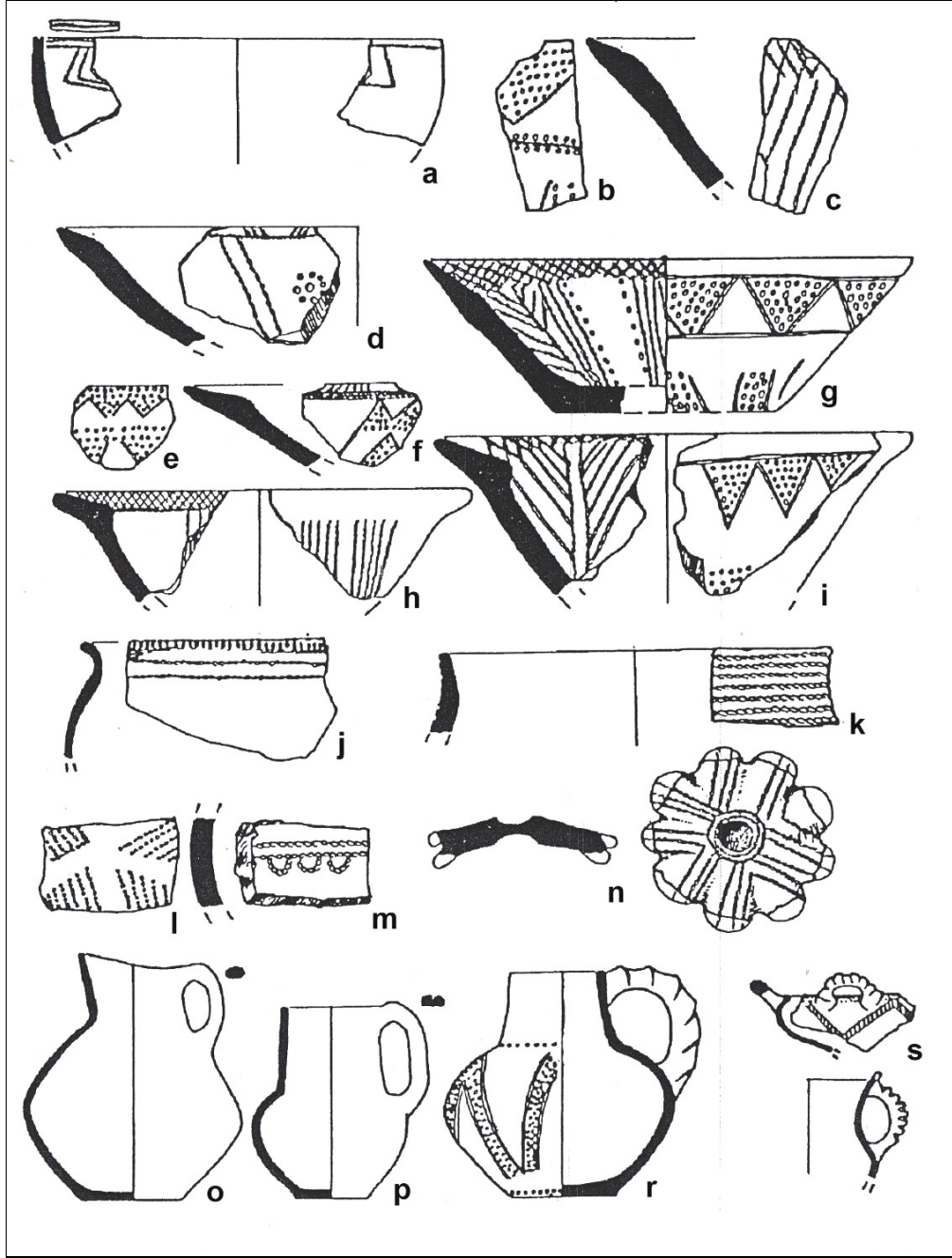
Dyadovo IV. tabakalarına ait kap formları. (Leshtakov 1992:50)

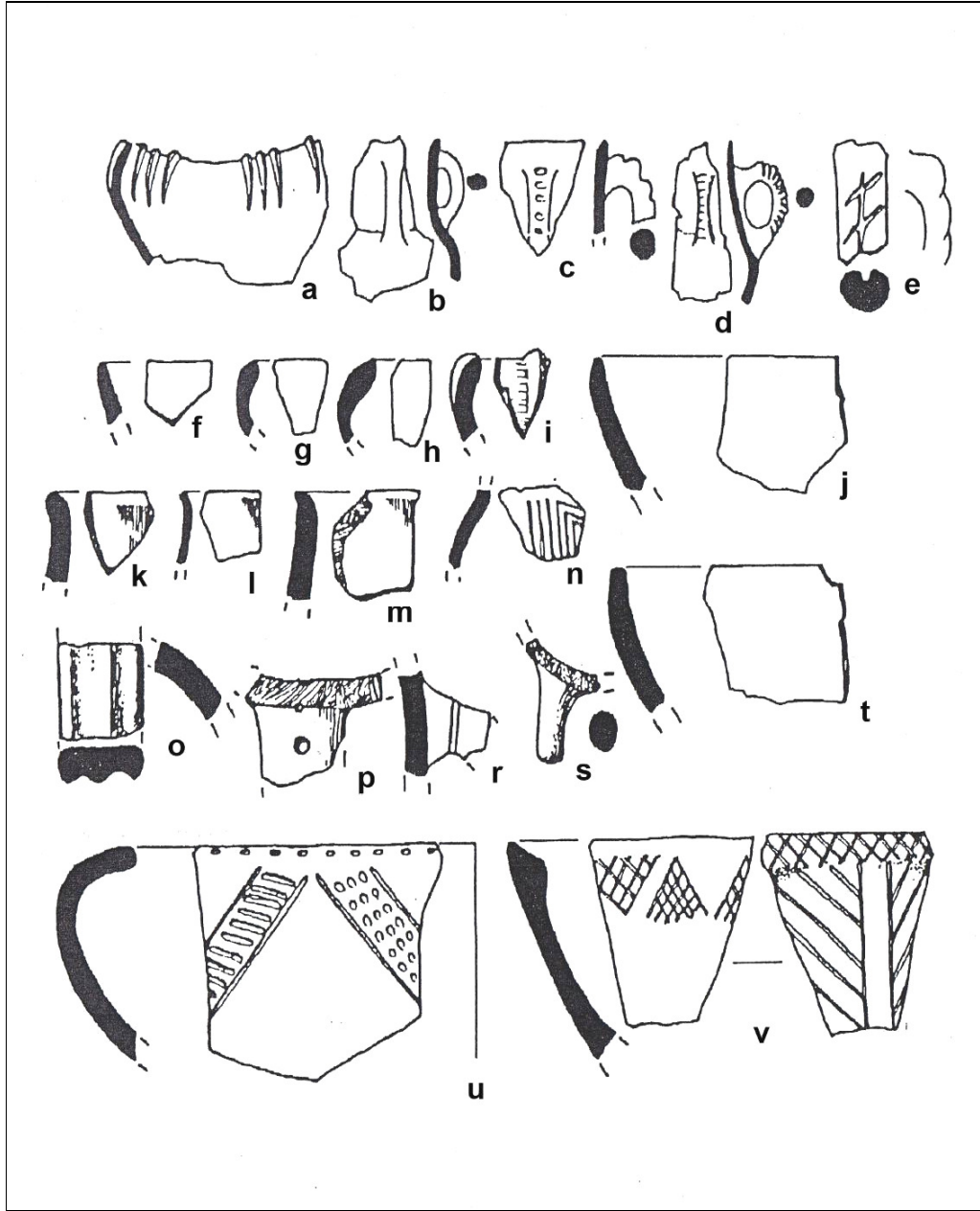
1998–1999 Mihalich'in kazı planı. (Stefanova 2000: 23)

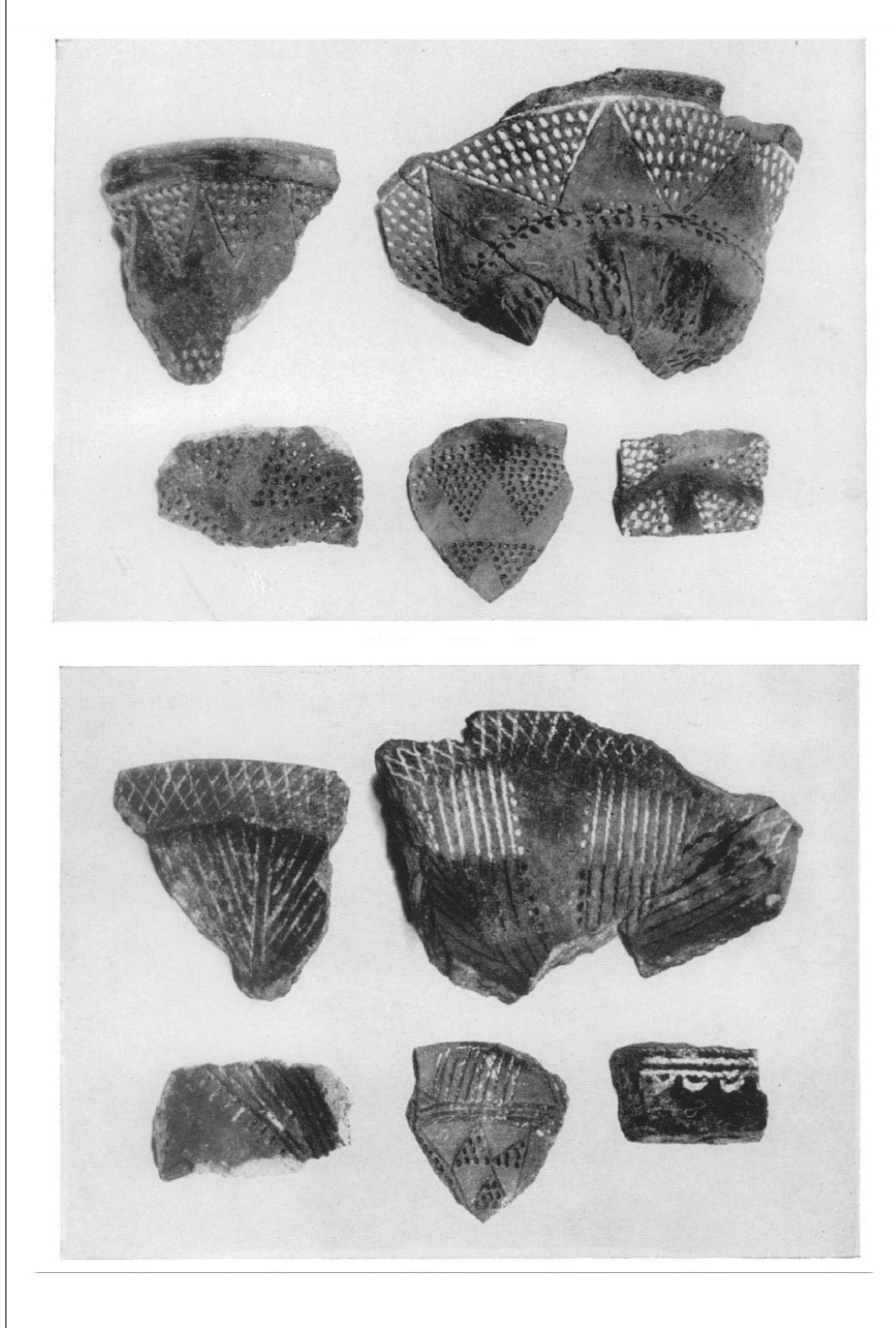
Mihalich'in İTÇ'ye ait kap formları. Baskı bezemeli kaba mallar ve Troya I tipli tutamaklar. (Charles – Frierman: 1979: 167)

Mihalich ve Slivengrad bölgesi İTÇ II kap formları. (Leshtakov 1992: 77)

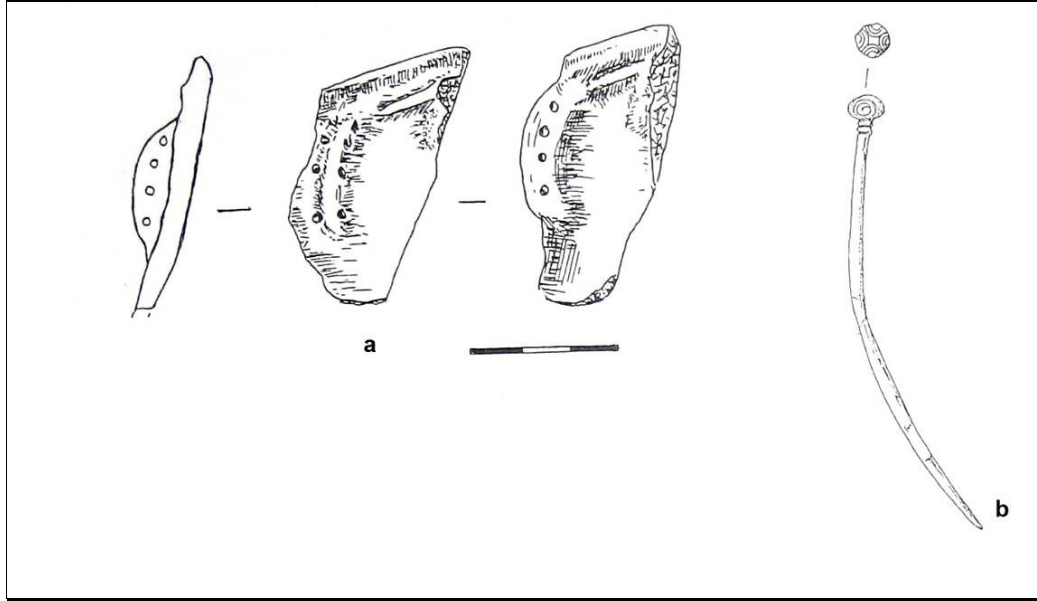

Mihalich İTÇ II kap formları. (Leshtakov 1992: 78)

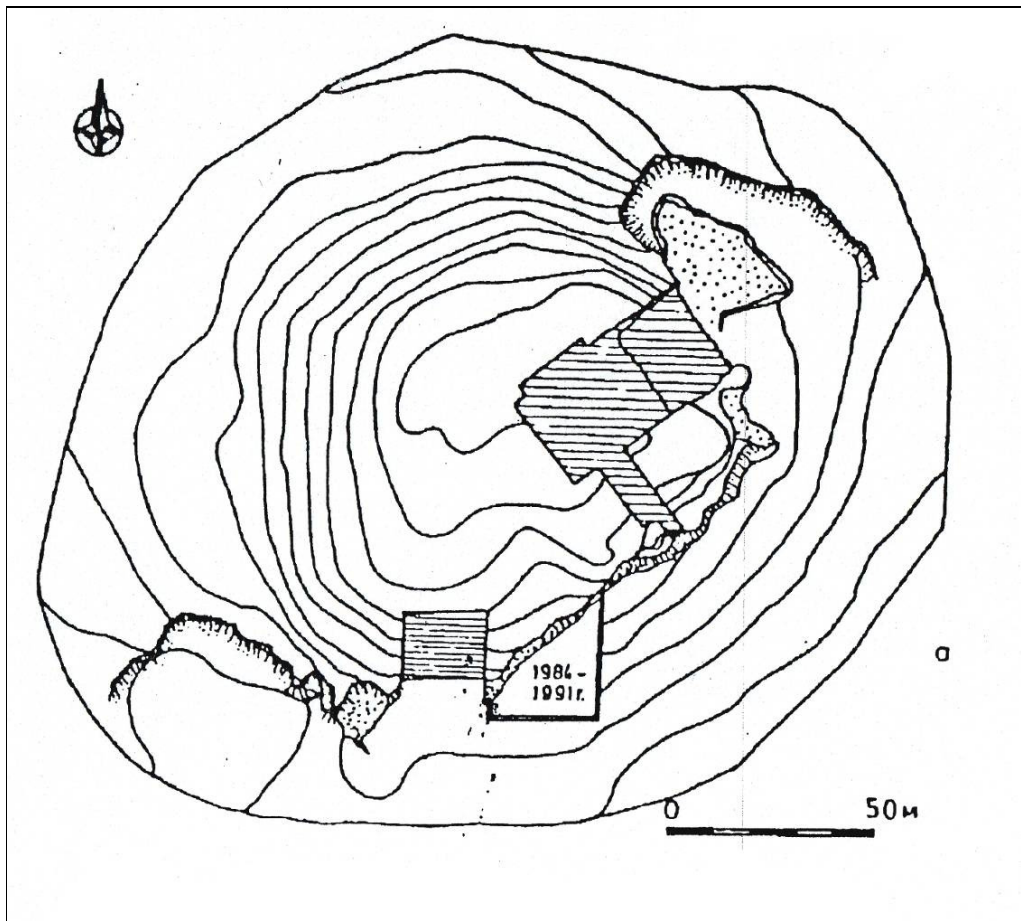

Mihalich'in İTÇ II dönemi enkrüste bezemeli formları. (Childe 1956:Plate II)

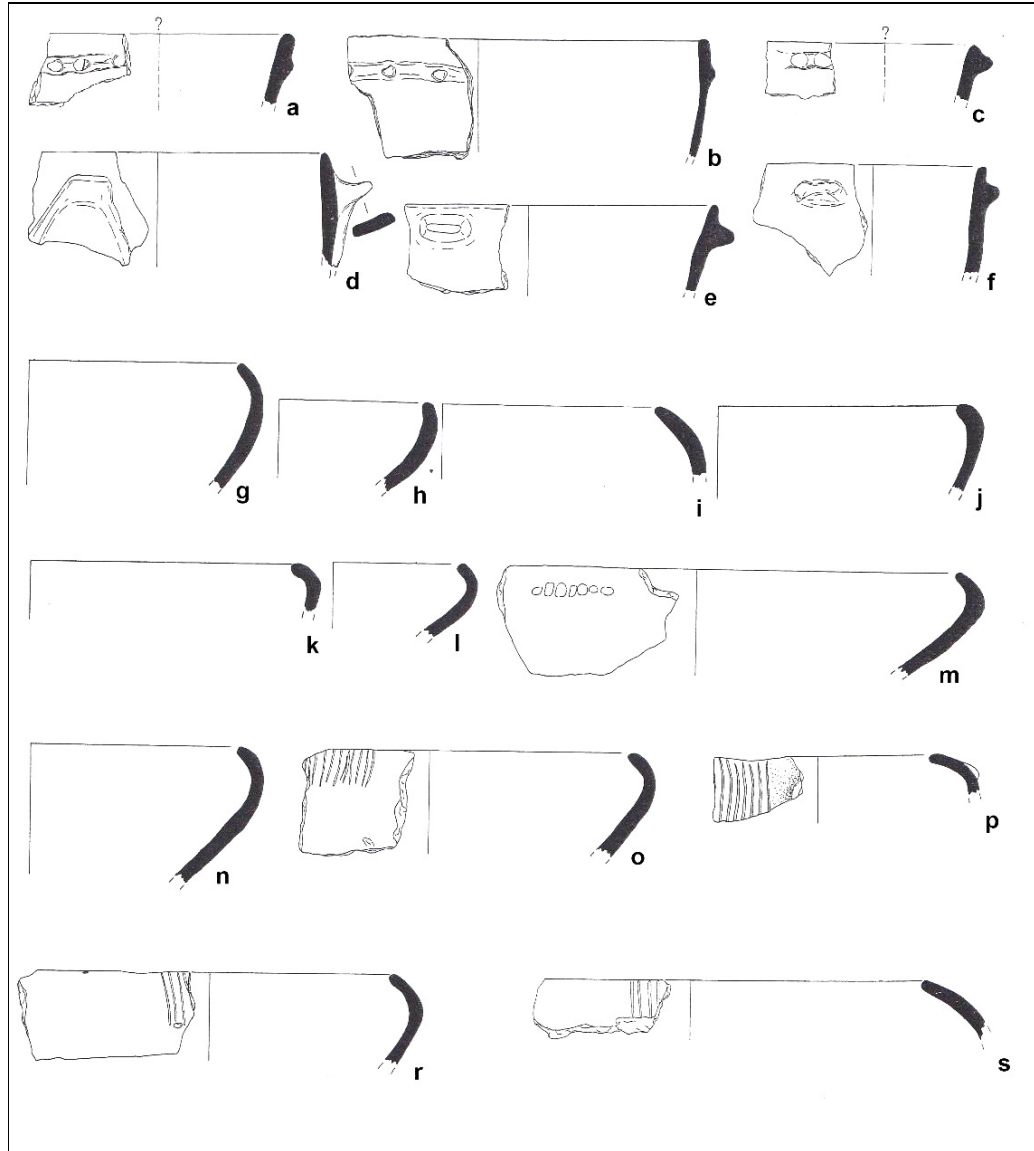
LEVHA 31

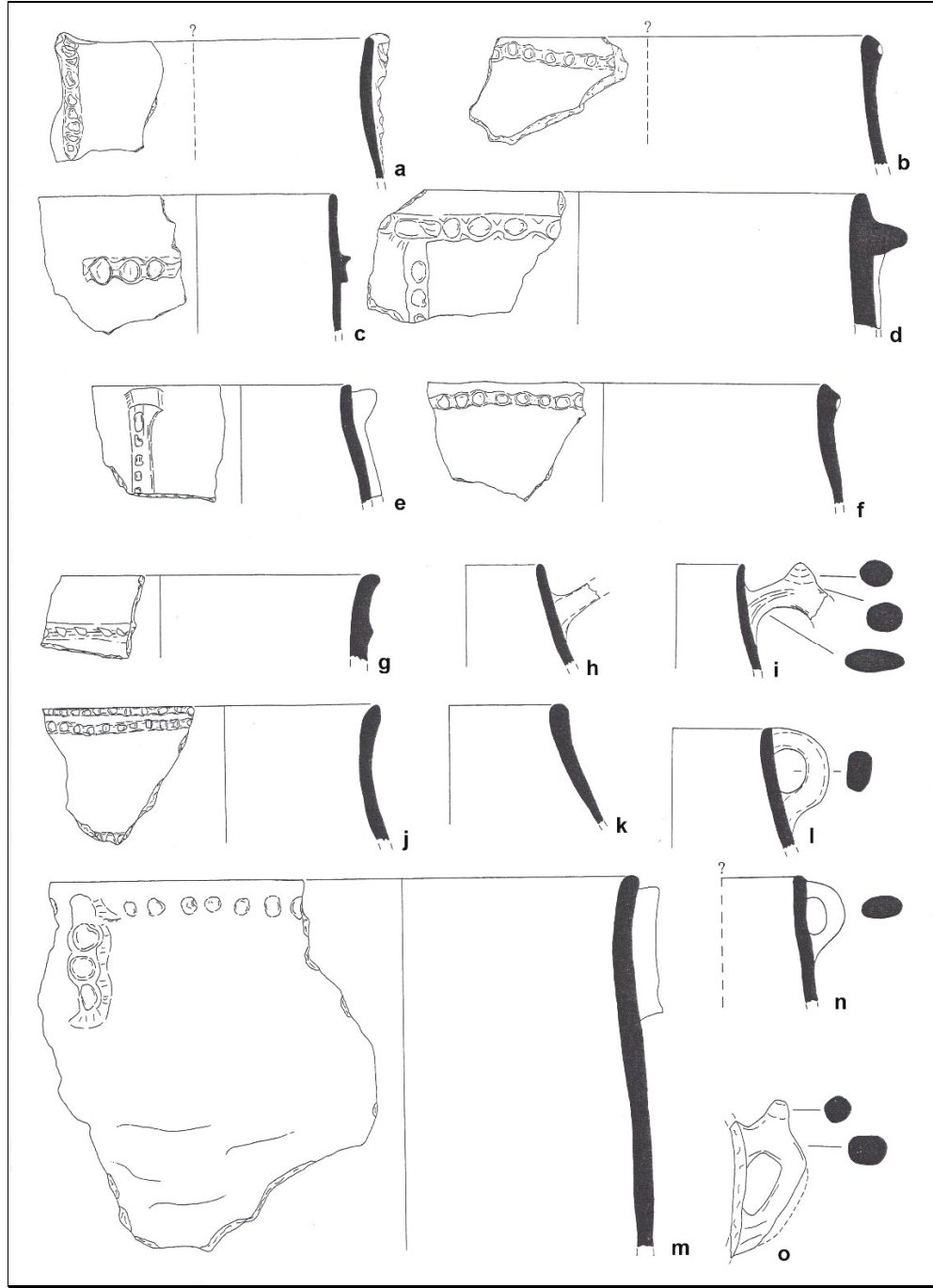
Mihalich, antropomorfik kap parçası. (Stefanova 2000: 28)

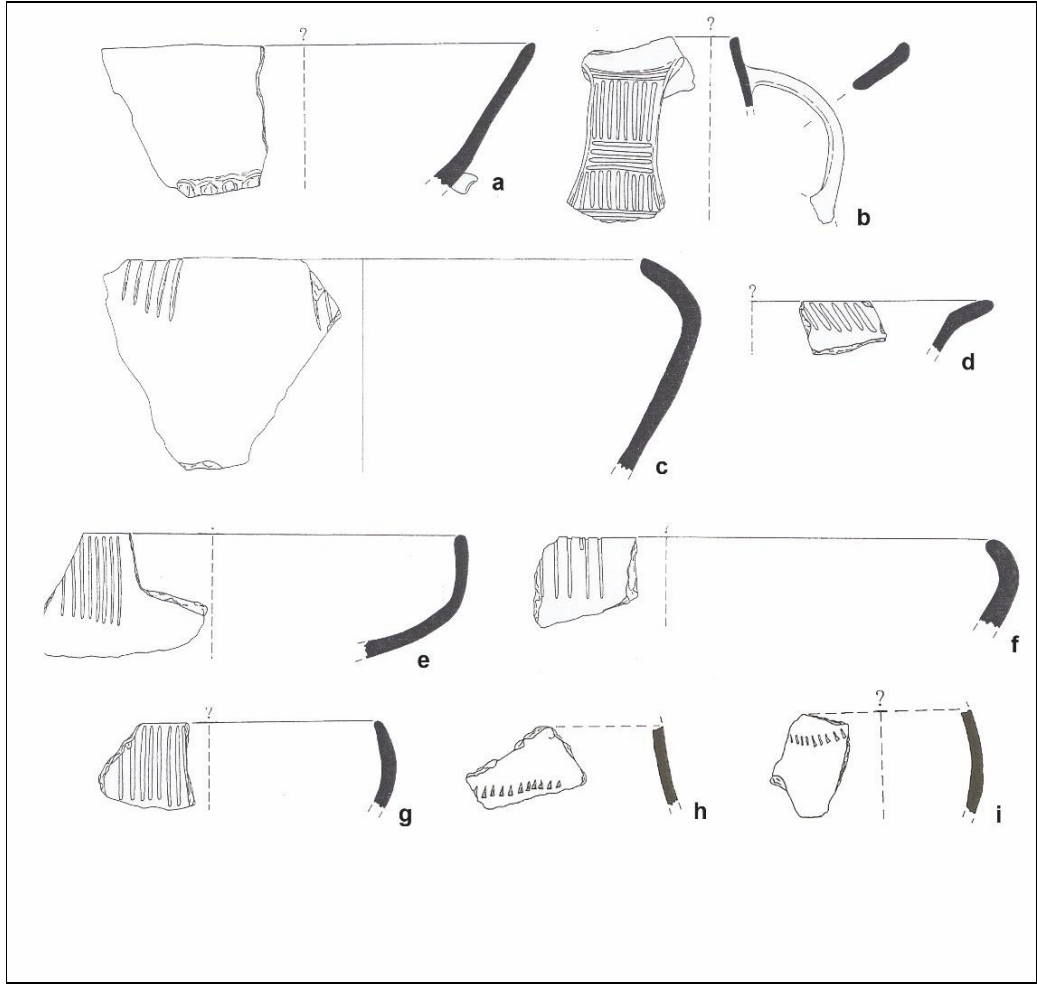
Karanovo'nun topografik planı. (Leshtakov 1992:53)

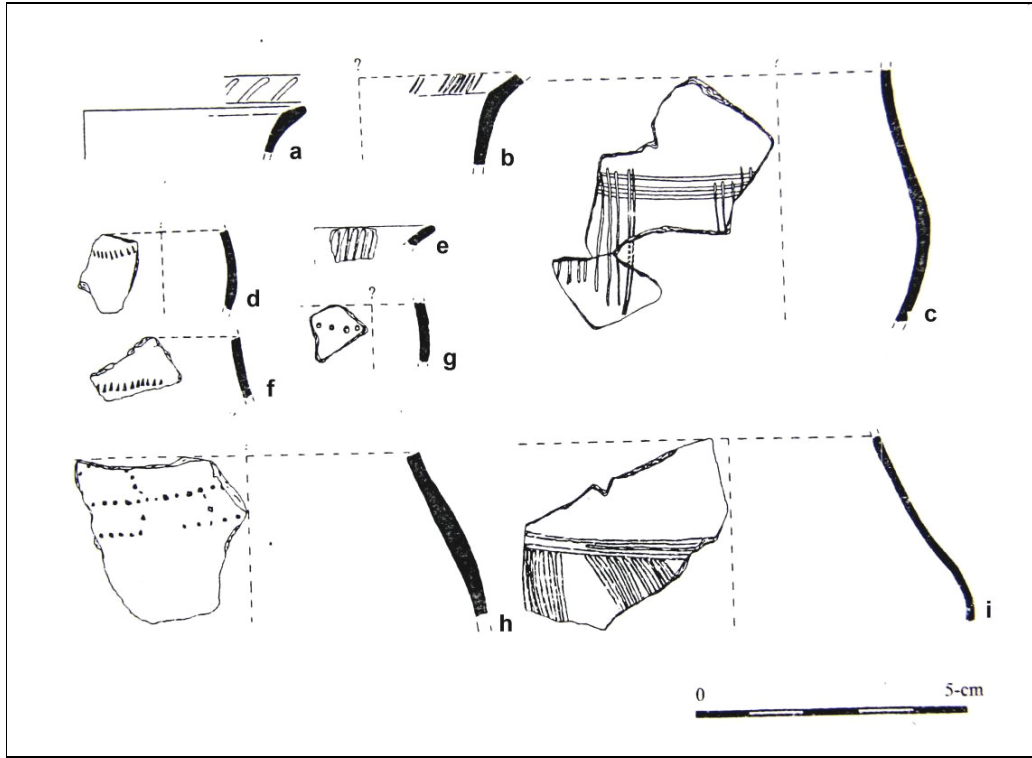
Karanovo İTÇ I Çanak-çömlek form ve bezemeleri. (Hiller-Nikolov 1997: Tafel 154)

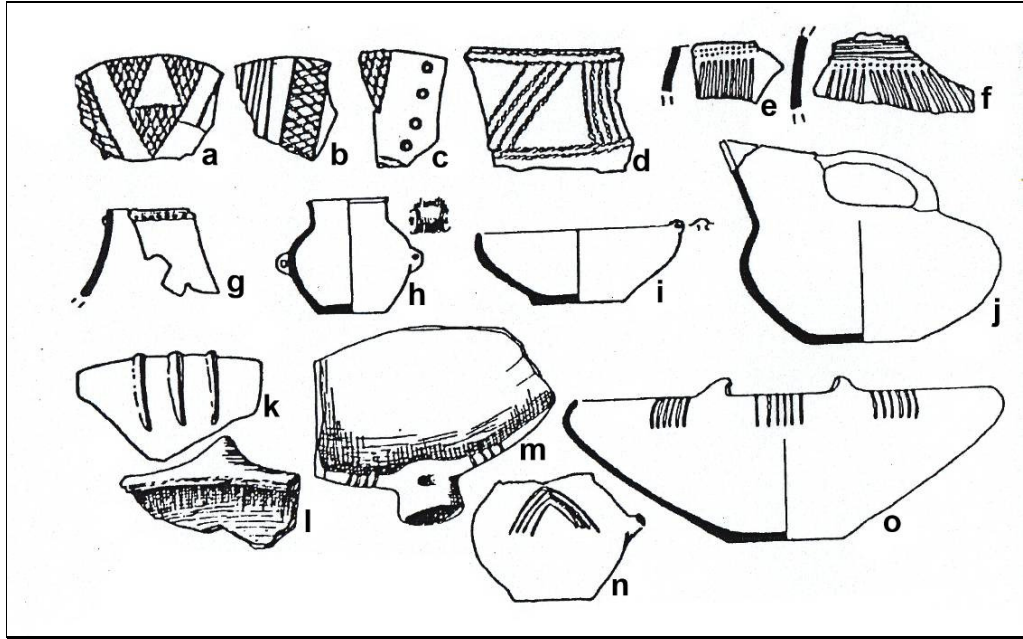
Karanovo İTÇ I Çanak-çömlek form ve bezemeleri. (Hiller-Nikolov 1997: Tafel 162)

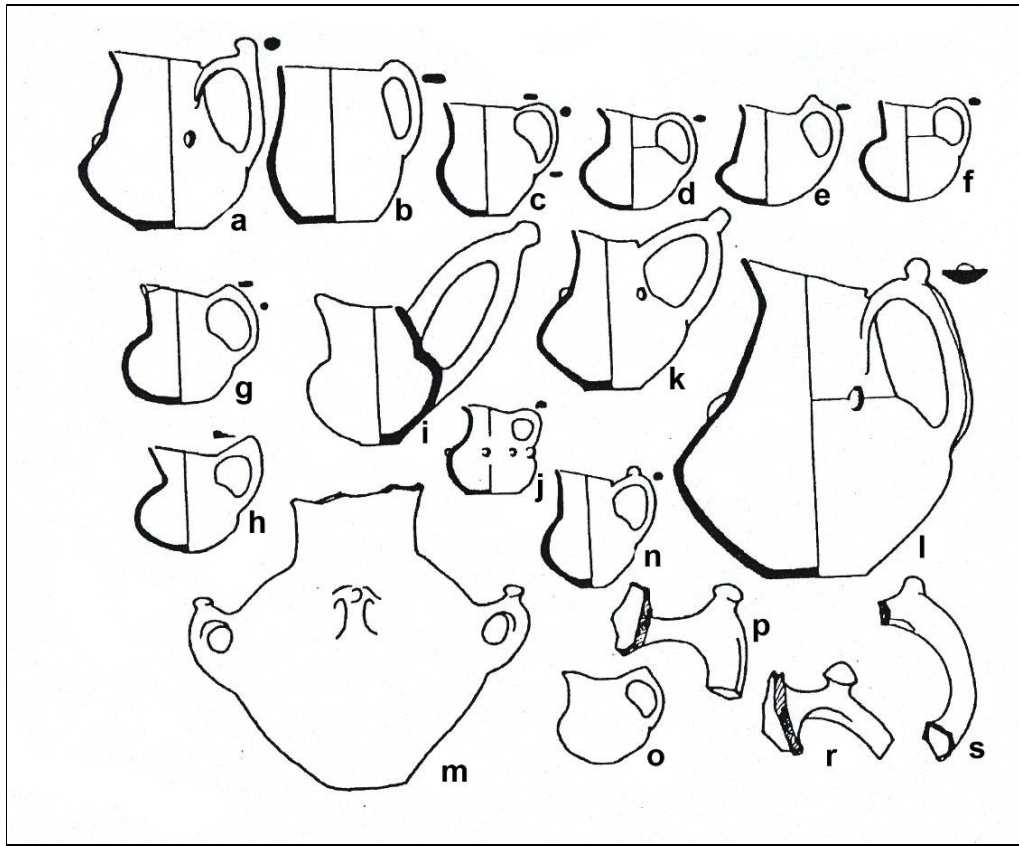
Karanovo İTÇ I Çanak-çömlek form ve bezemeleri. (Hiller-Nikolov 1997: Tafel, 148, 155, 161, 164)

Karanovo VII'den bulunmuş Ezero benzeri kanallı keramikler. (Hiller-Nikolov 1997: Tafel 146-148)

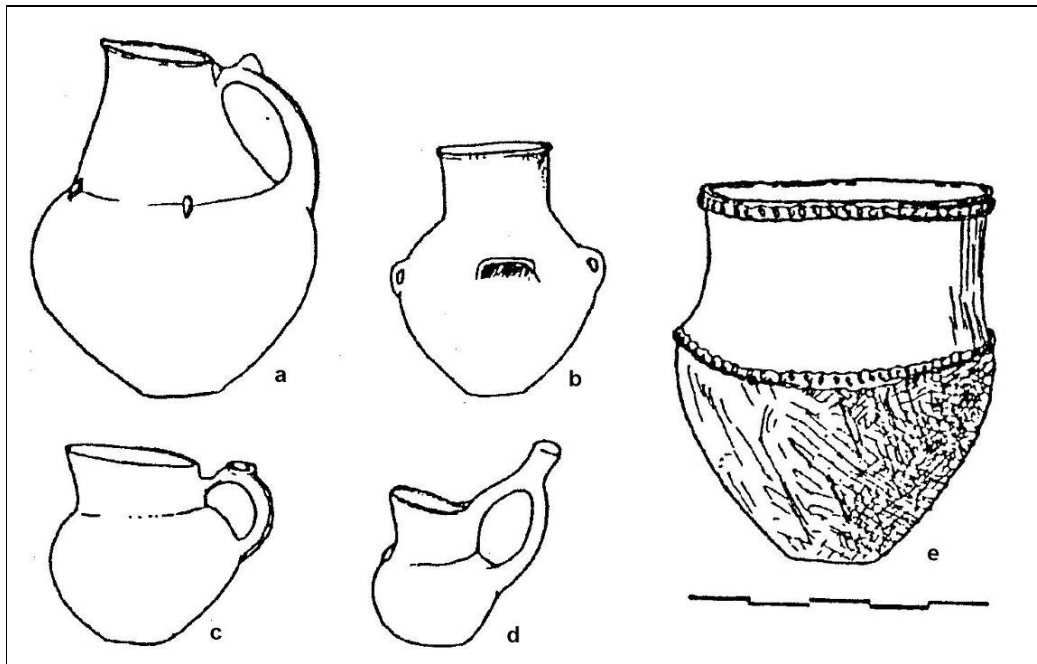

Karanovo'nun Ezero A dönemi çanak çömlek form ve bezemeleri. (m-o hariç)
(Leshtakov 1992: 56)

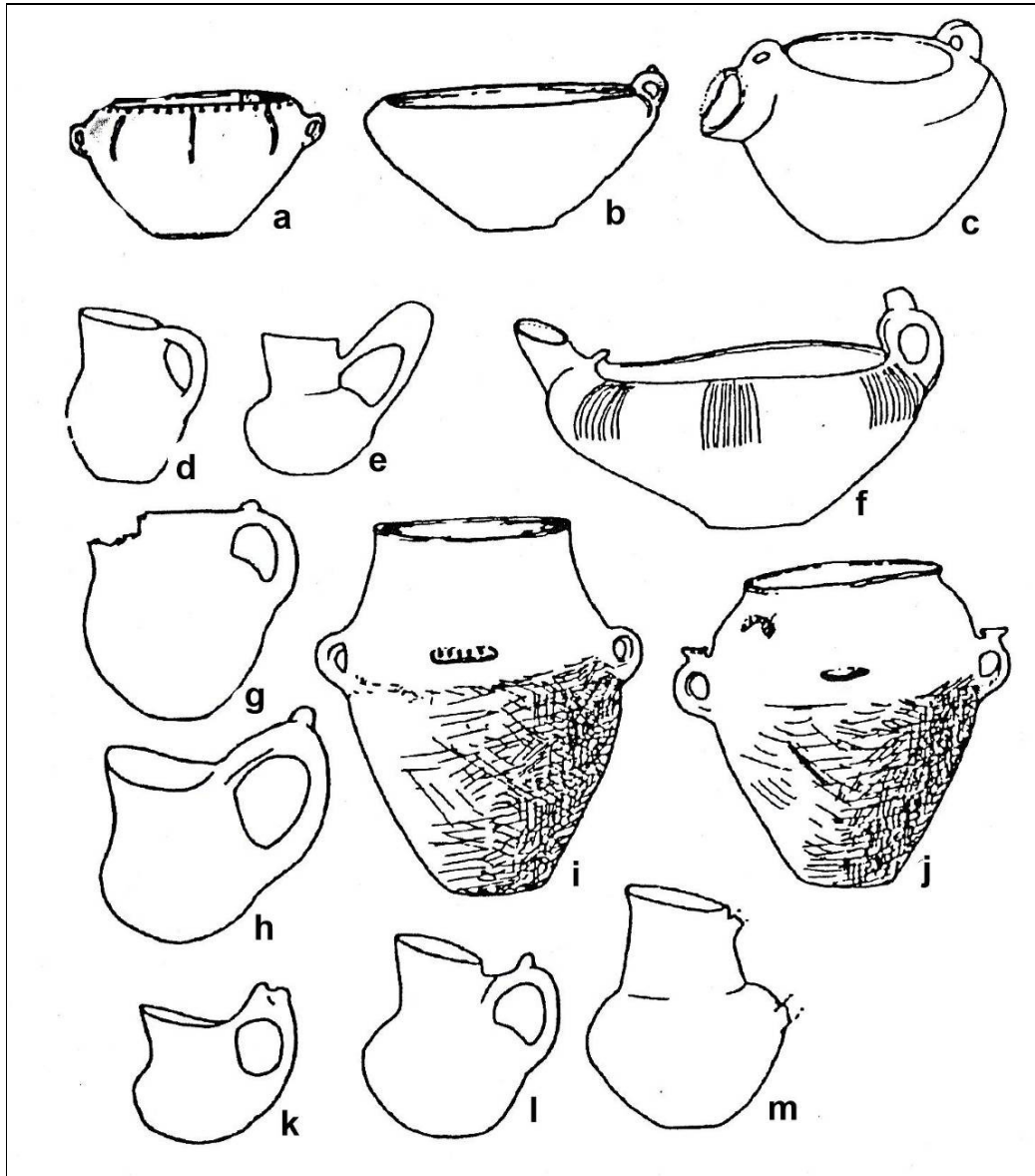

Karanovo'nun İTÇ III dönemi çanak çömlek form ve bezemeleri. (Leshtakov 1992: 56)

LEVHA 39

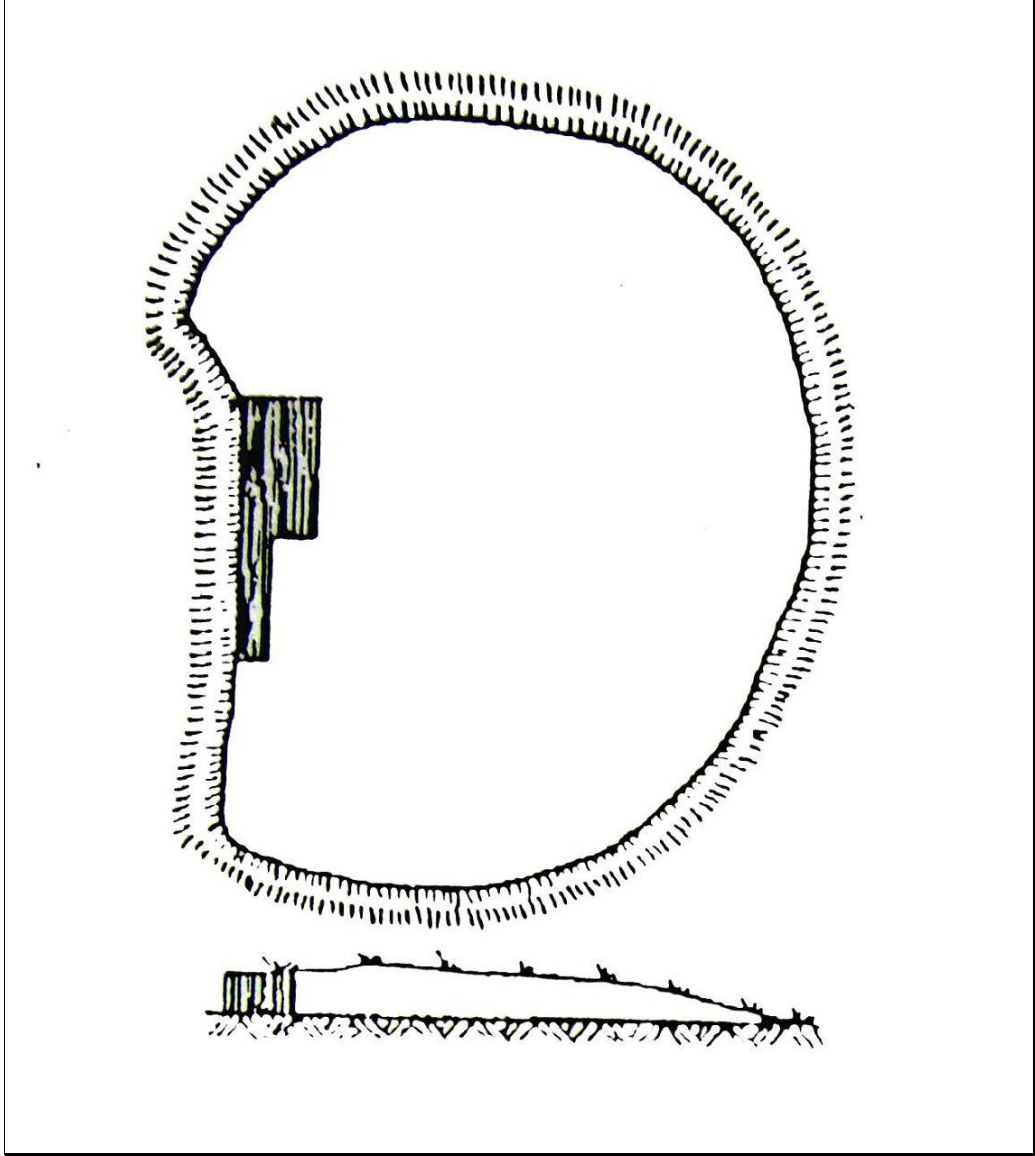

Nova Zagora V'e ait kap formları.(Leshtakov 1992:30)

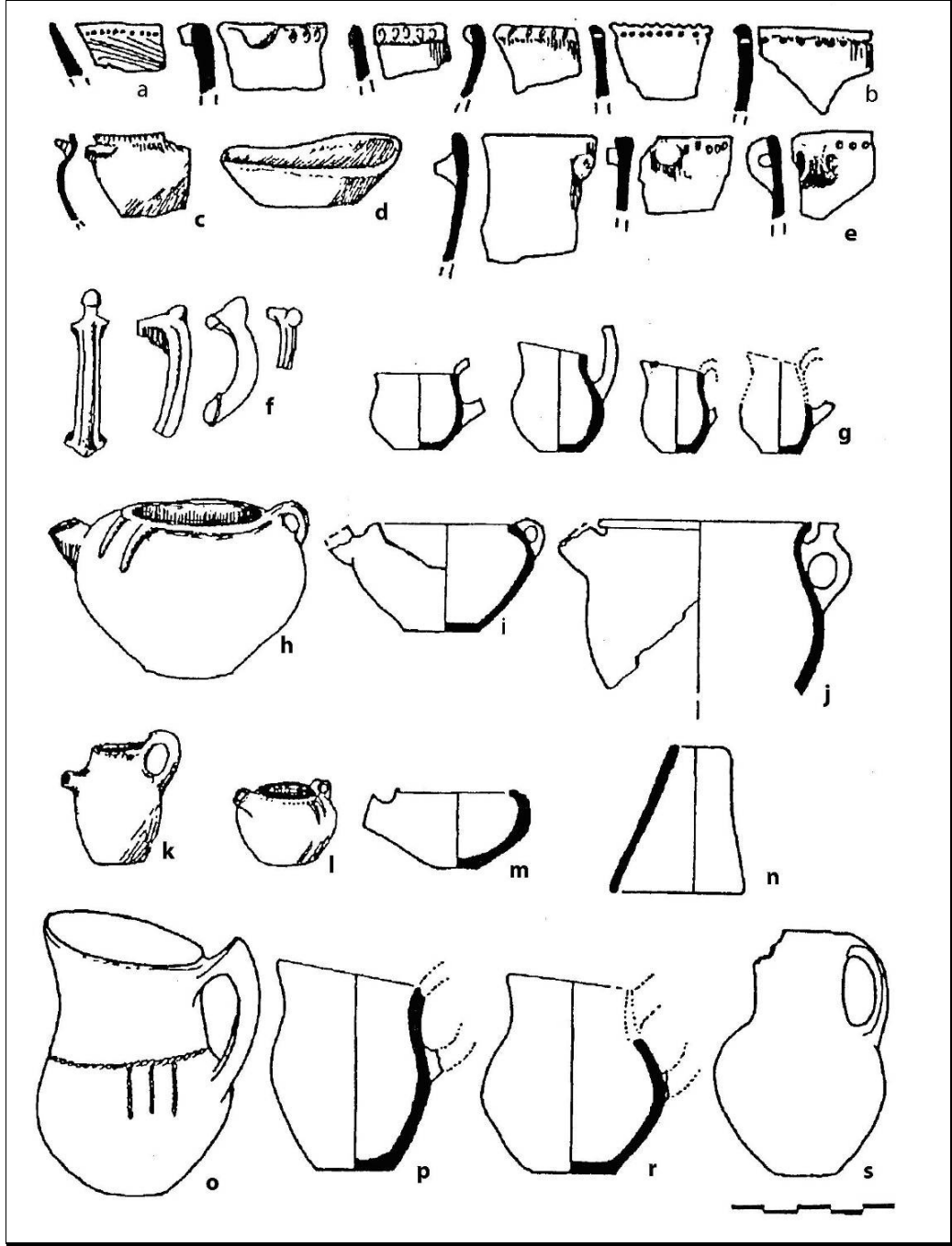

Nova Zagora VI'ya ait kap formları.(Leshtakov 1992:30)

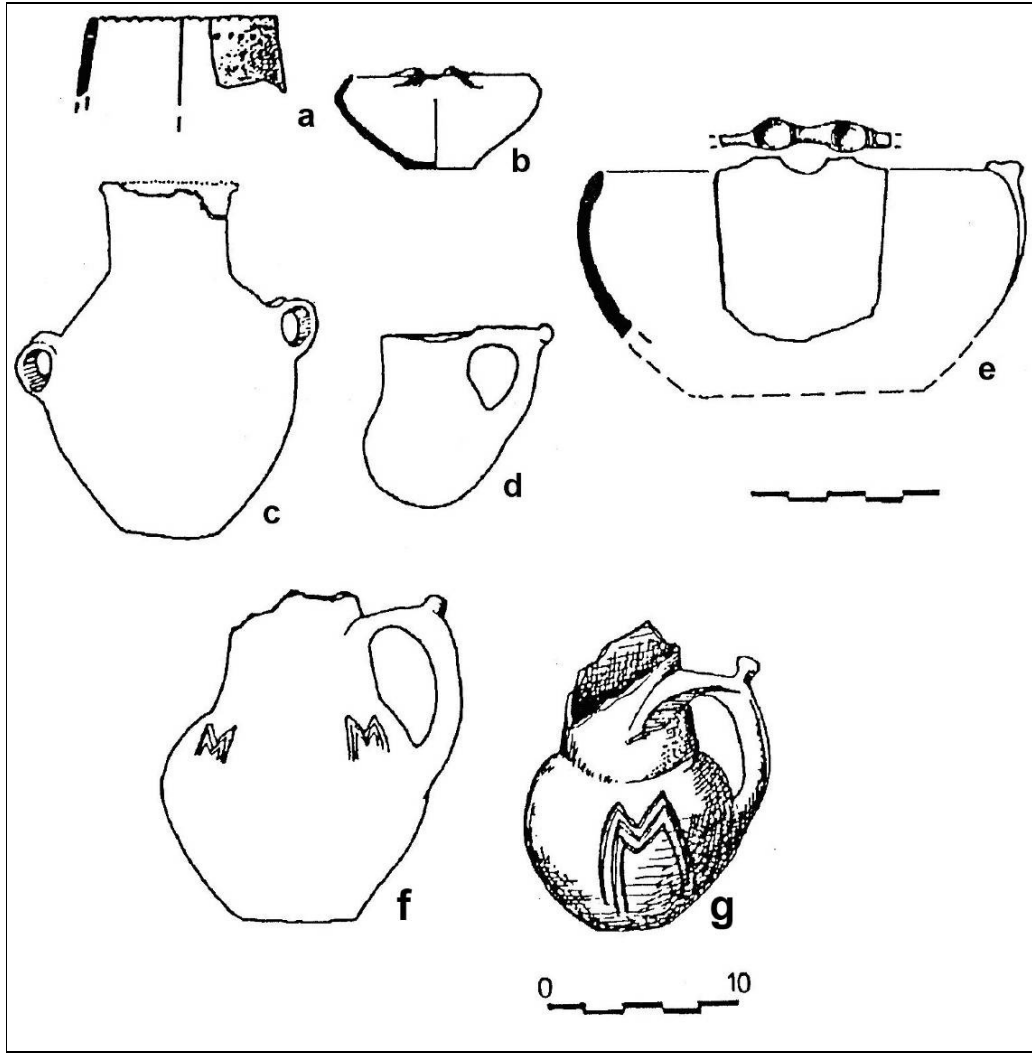
LEVHA 41

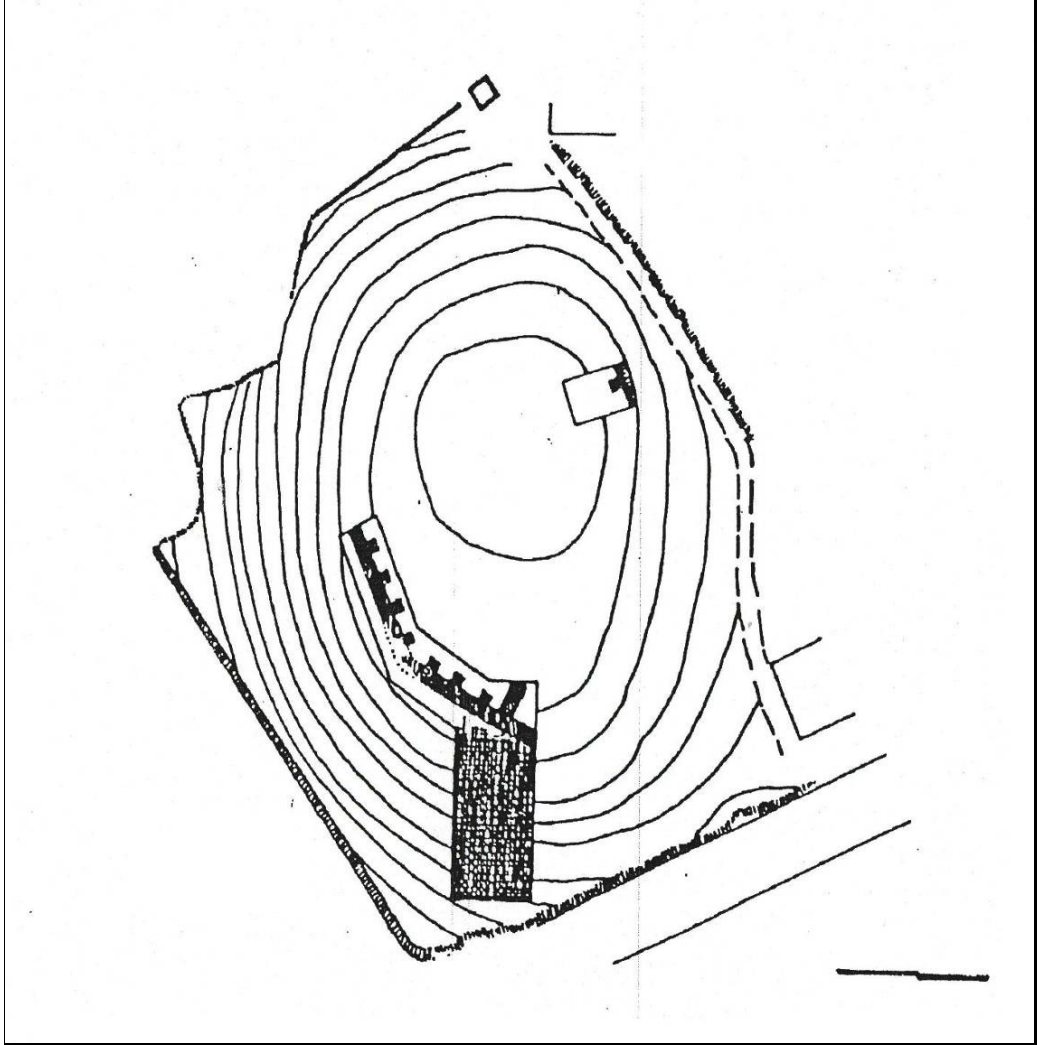
Vesselinovo'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar. (Leshtakov 1992: 59)

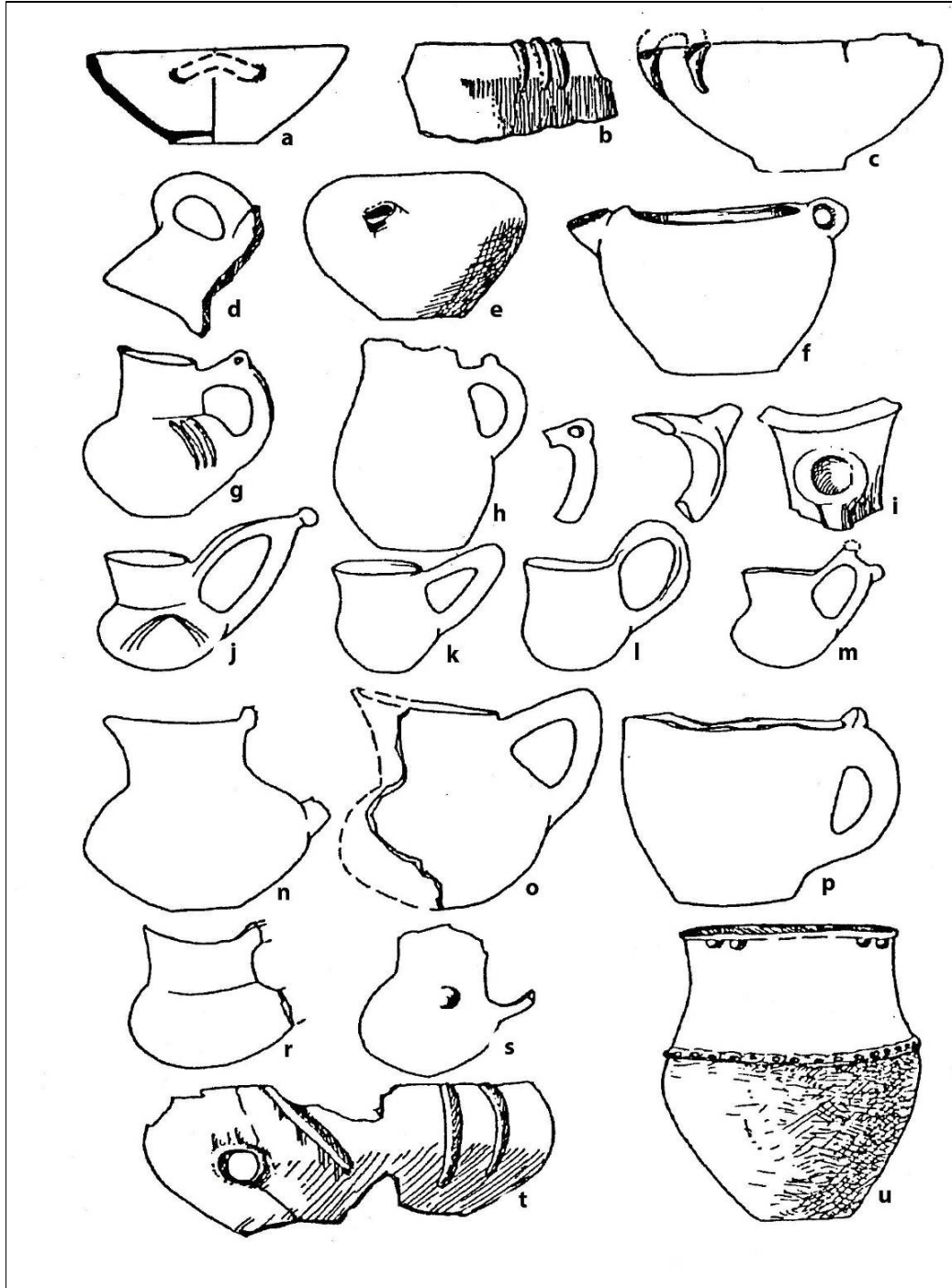
Vesselinovo II' nin üst katmanından çıkan keramik formları. (Leshtakov 1992:61)

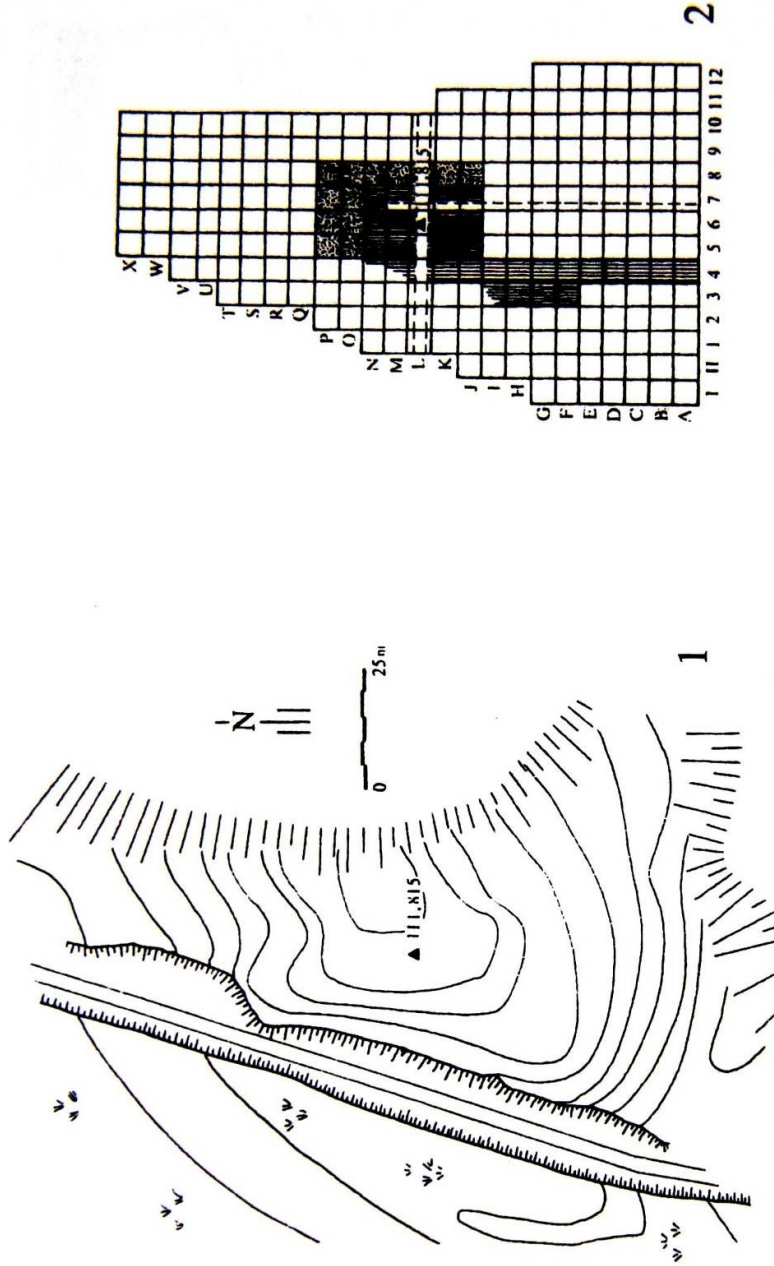
Vesselinovo II, çeşitli kap formları ve “M” harfini andıran kazıma bezemeli testiler.
(Leshtakov 1992:66)

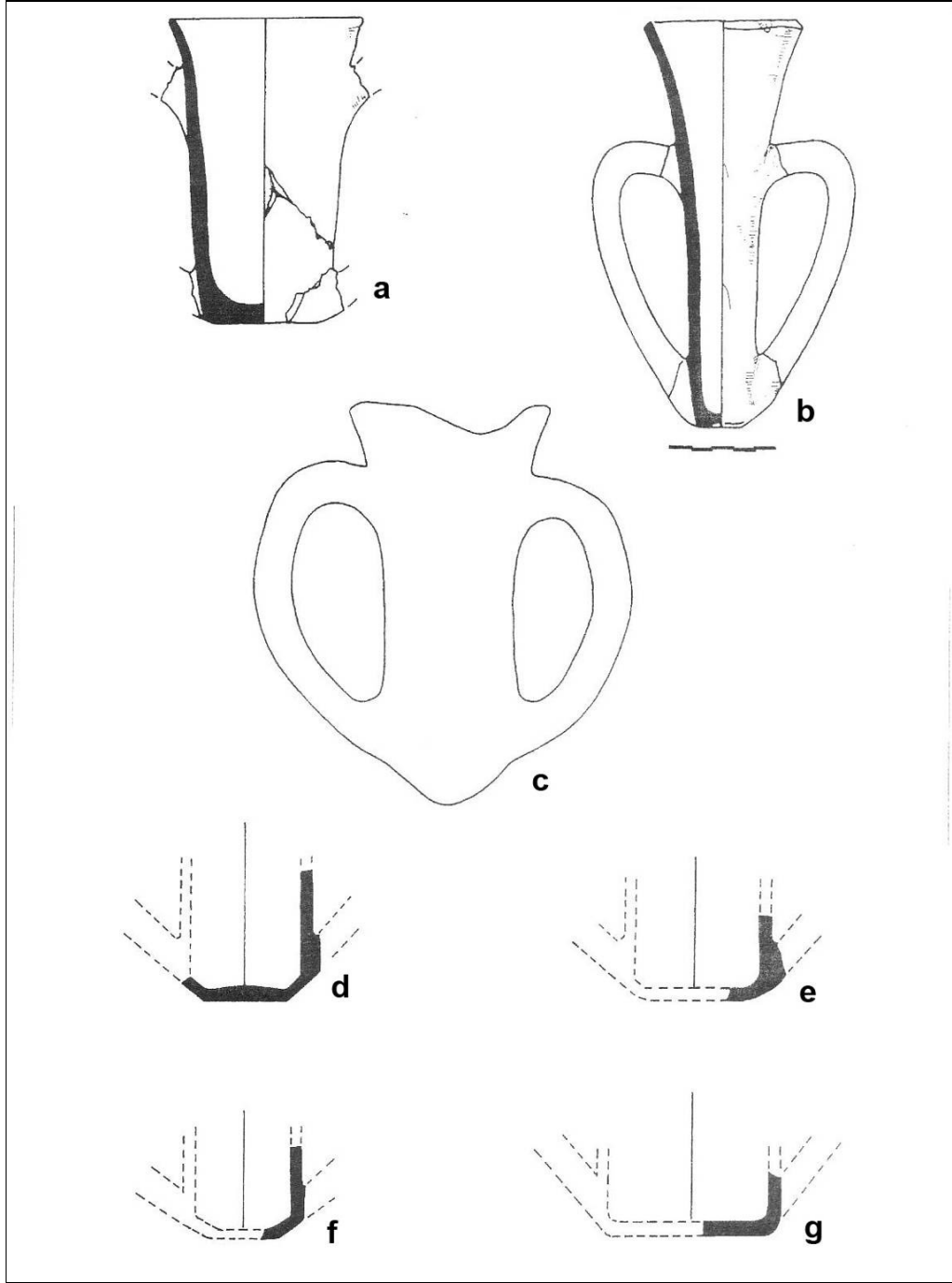
Sveti Kirilovo'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar. (Leshtakov 1992:67)

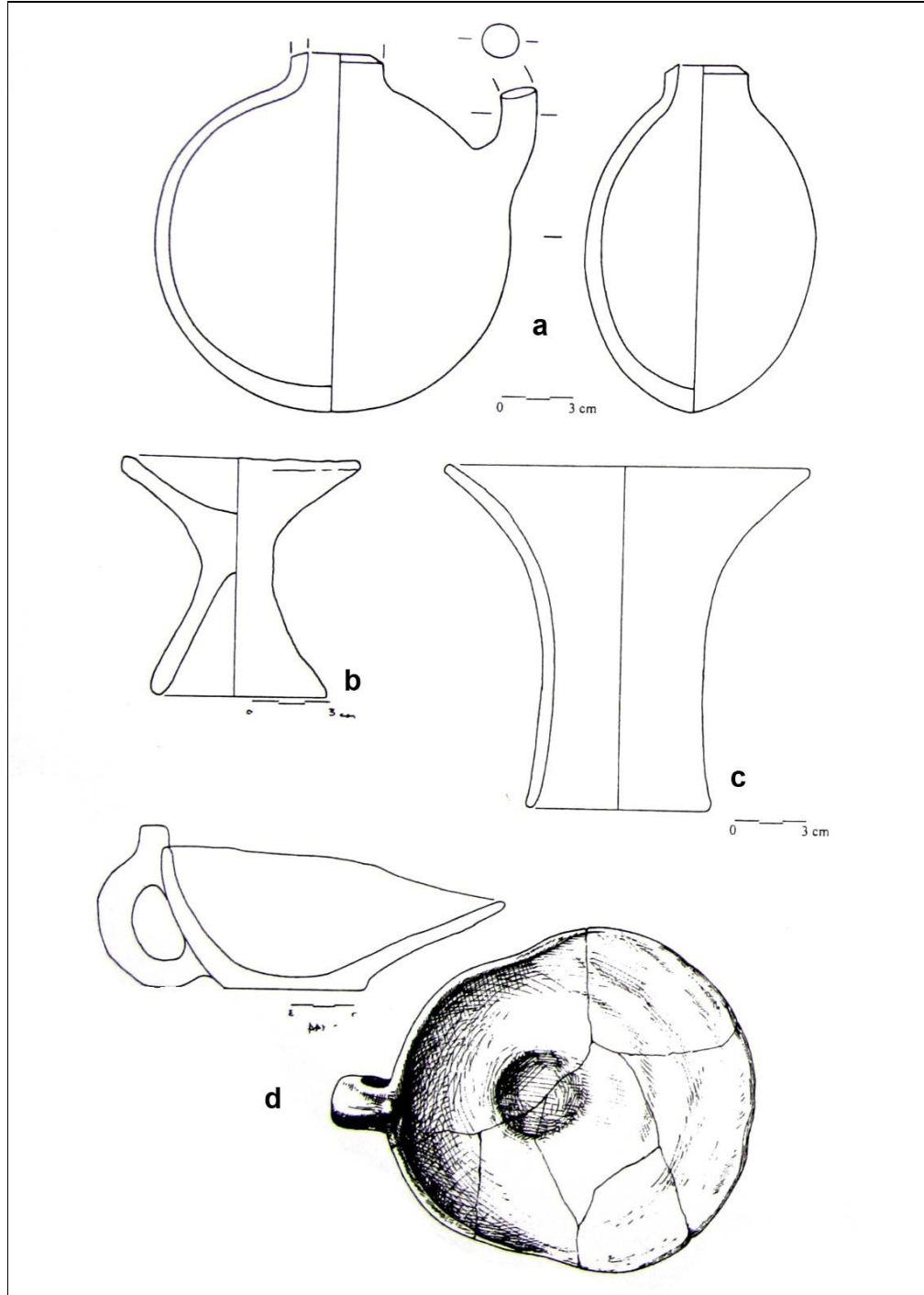
Sveti Kirilovo İlk Tunç Çağı III keramikleri.(Leshtakov 1992:62)

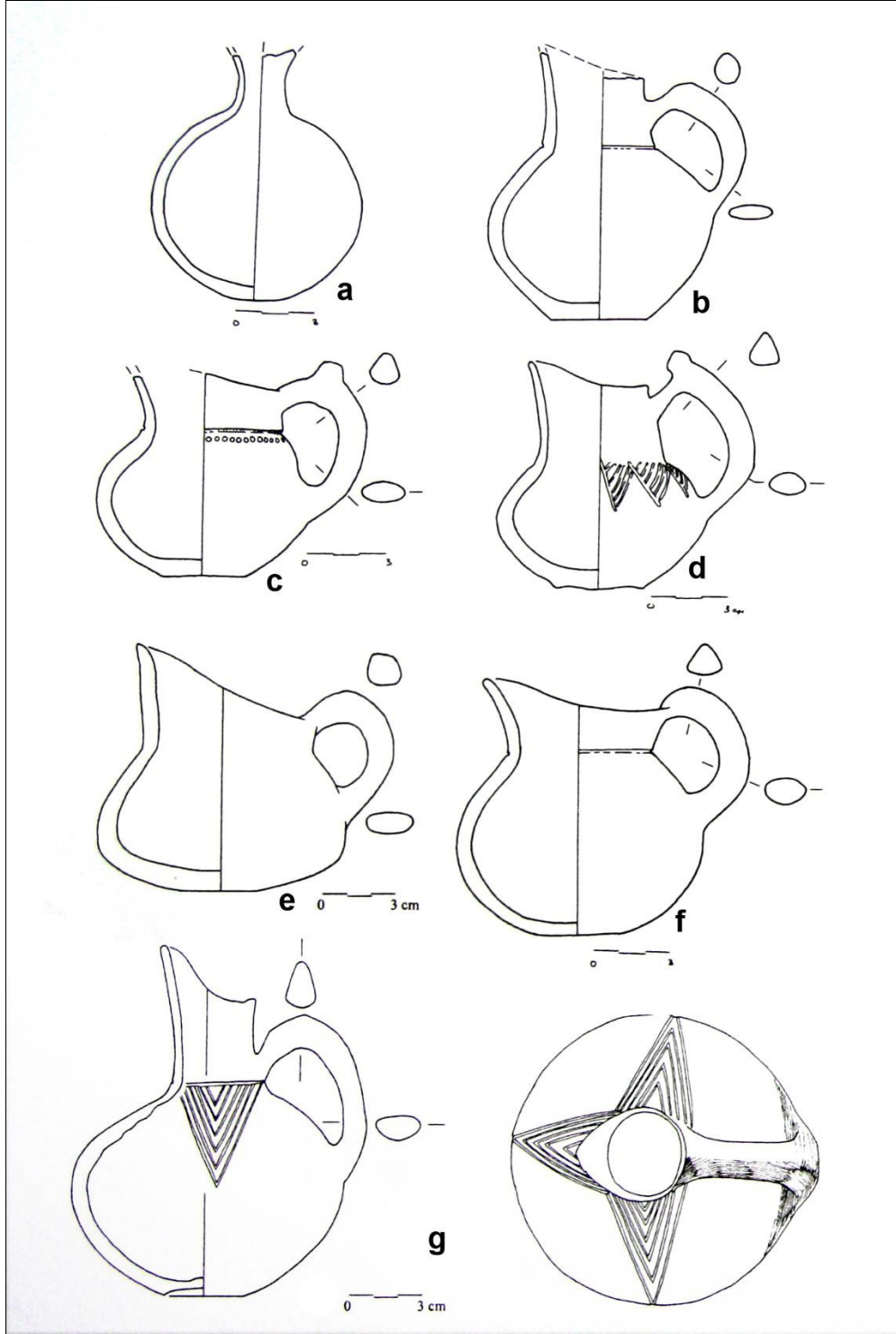
Galabovo'nun topografik planı ve kazısı yapılmış olan açmalar. (Leshtakov 2002: 200)

Galabovo, Baa Dere ve Konstantia'dan depas örnekleri. (Leshtakov 1996: 279)

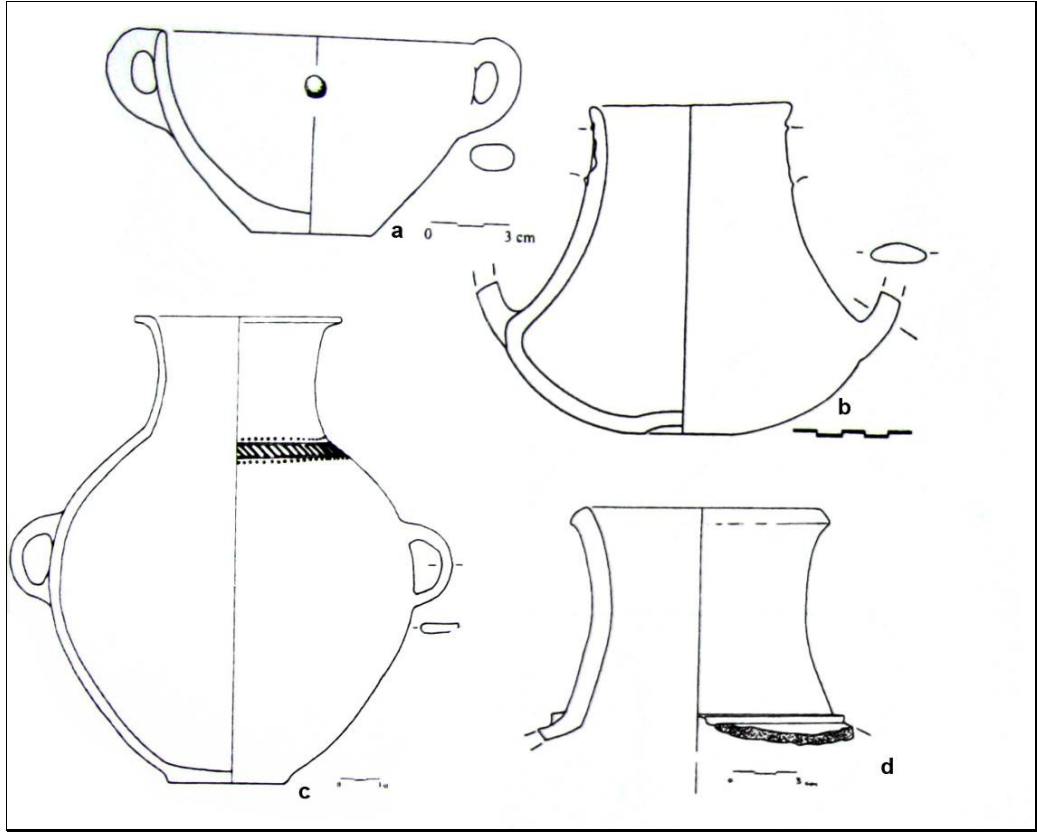

Galabovo, I.yapı katına ait kap formları. (Leshtakov 2002: 210)

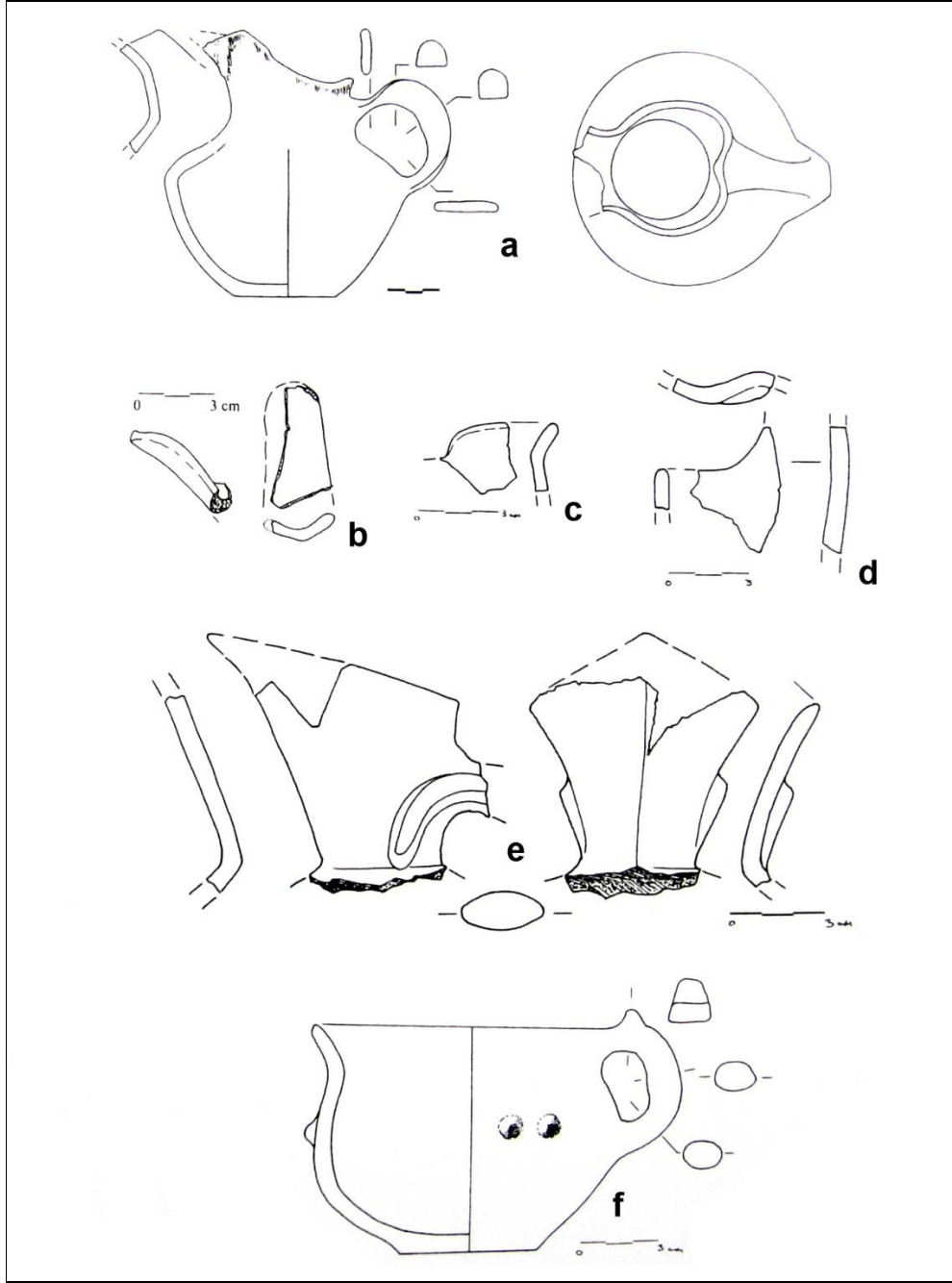

Galabovo, III. yapı katına ait çark ve el yapımı kaplar. (Leshtakov 2002:208)

LEVHA 50

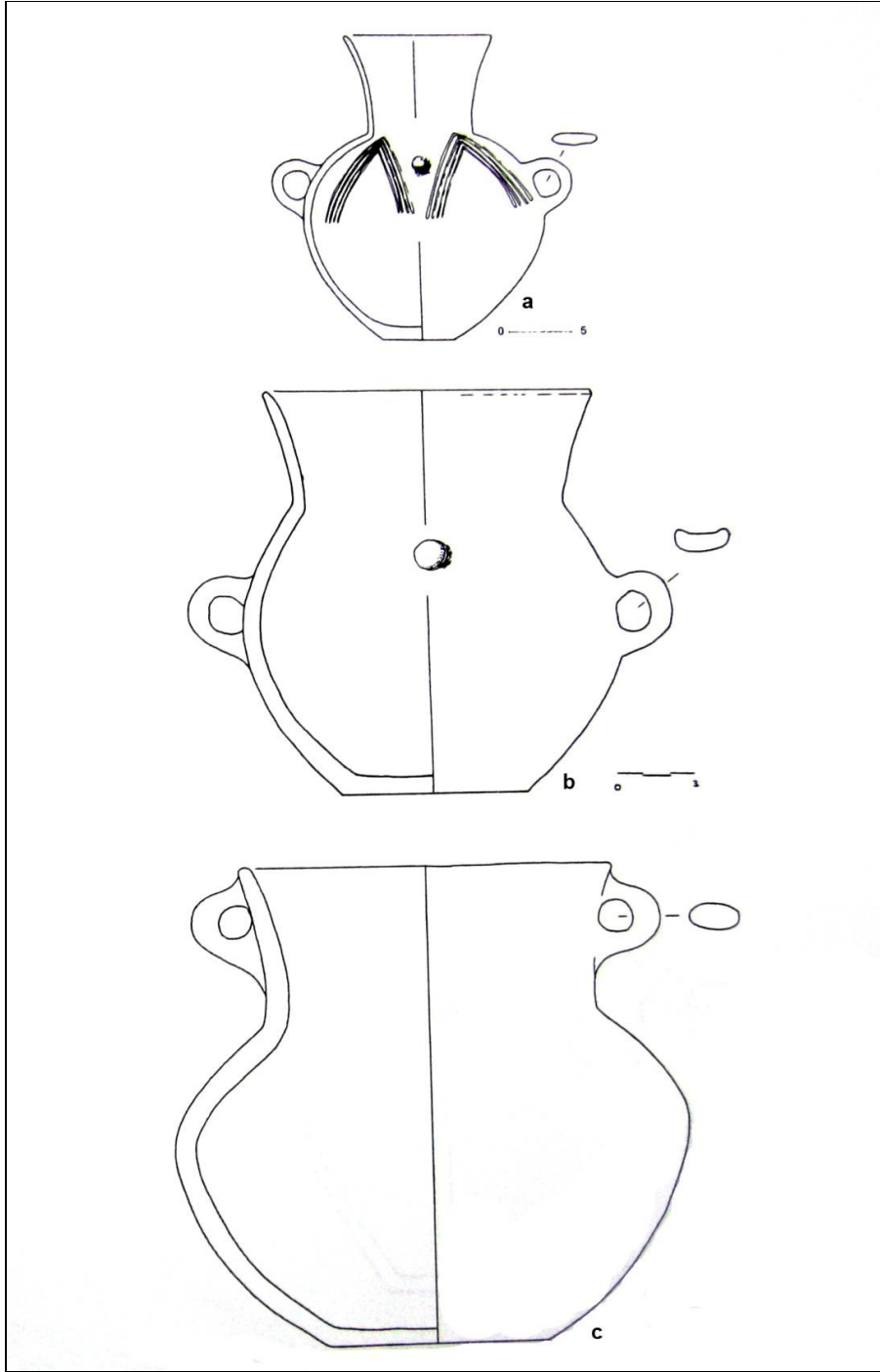

Galabovo, yapı kompleksinden gelen, tankard, çark yapımı amphora. (Leshtakov 2002: 204)

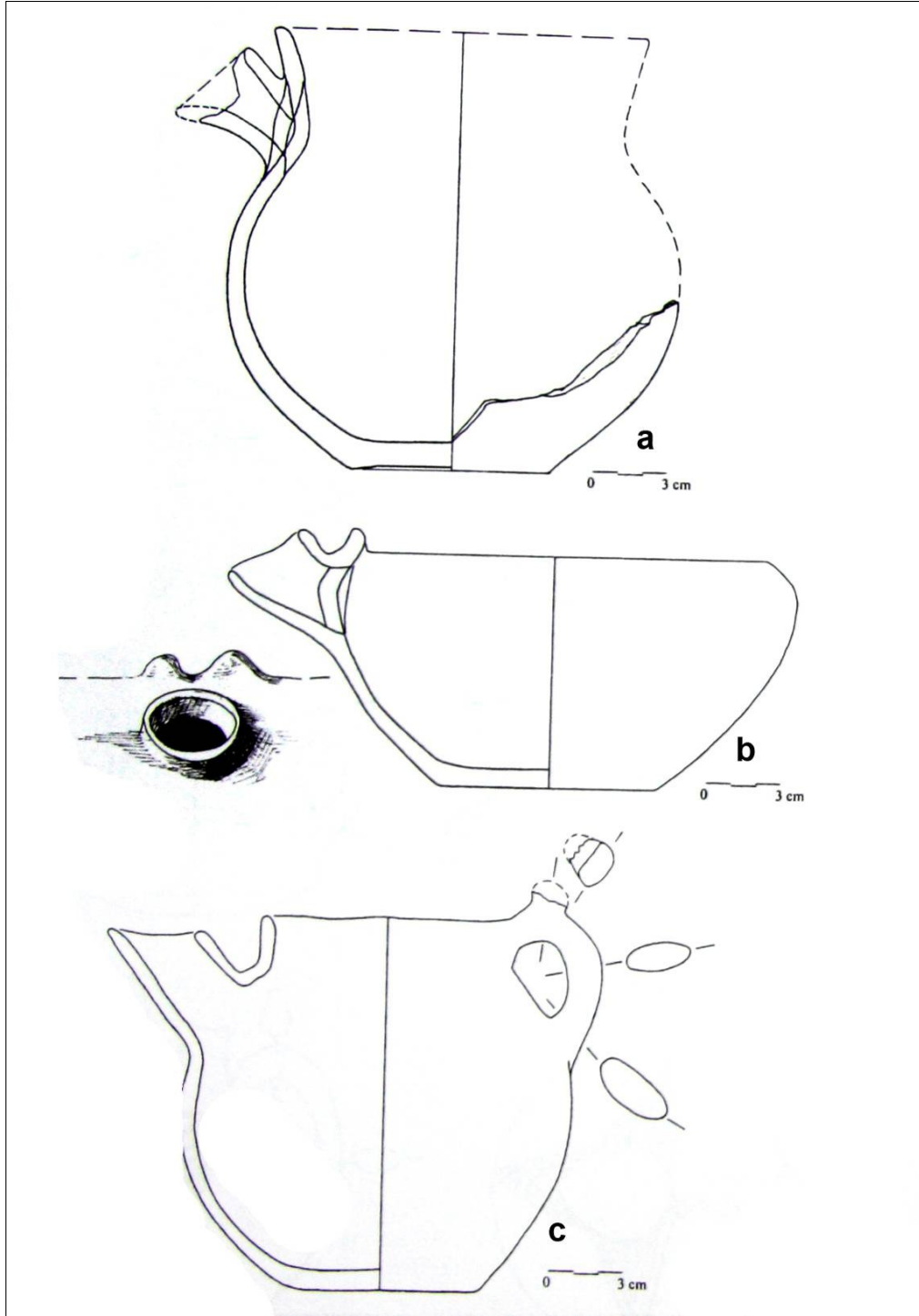

Galabovo, II. yapı katına ait gaga ağızlı testi ve I. yapı katına ait önemli testi formları. (Leshtakov 2002:203)

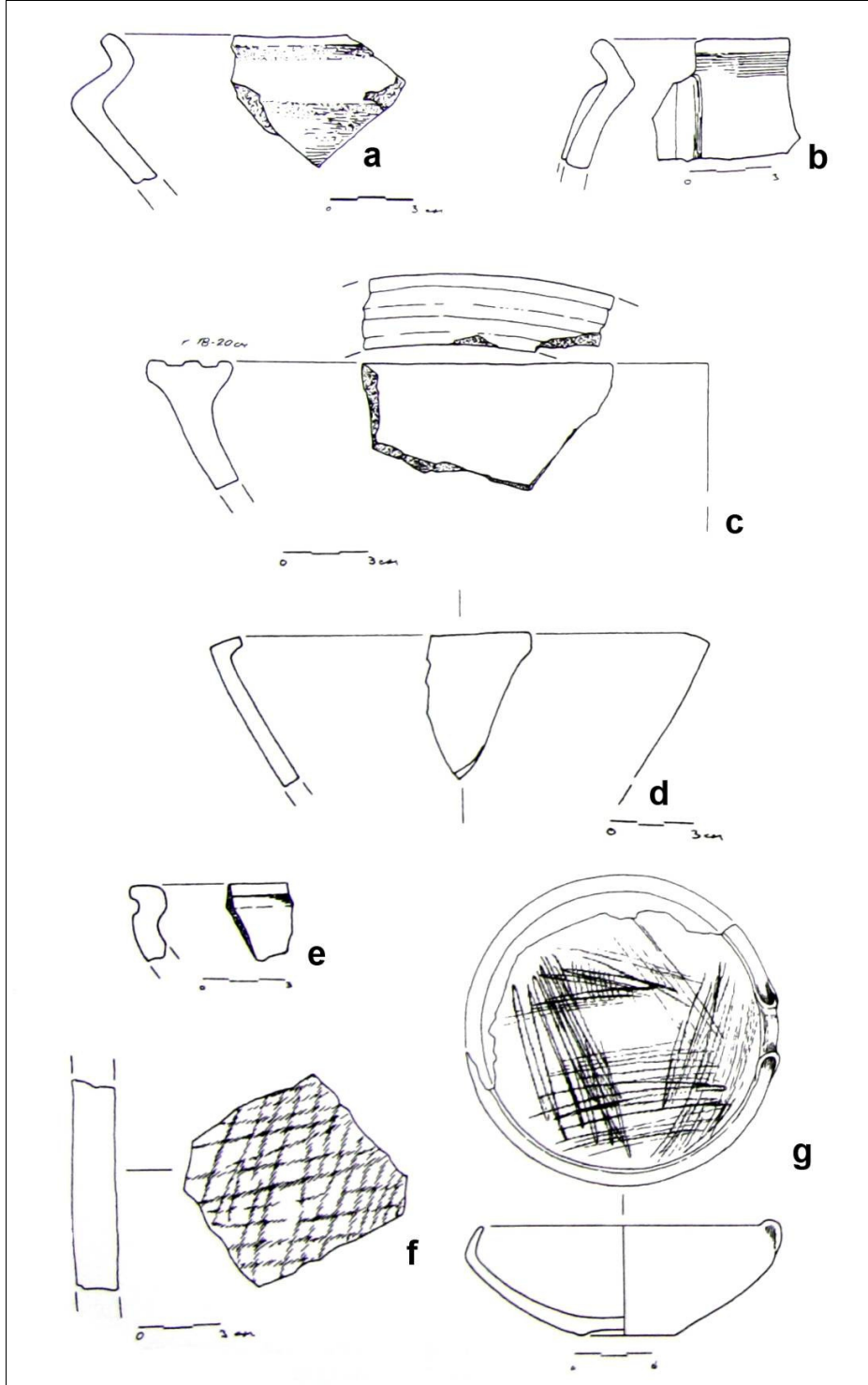
LEVHA 52

Galabovo, çeşitli tiplerde çark ve el yapımı amphora örnekleri, I-III. yapı katları.
(Leshtakov 2002: 205)

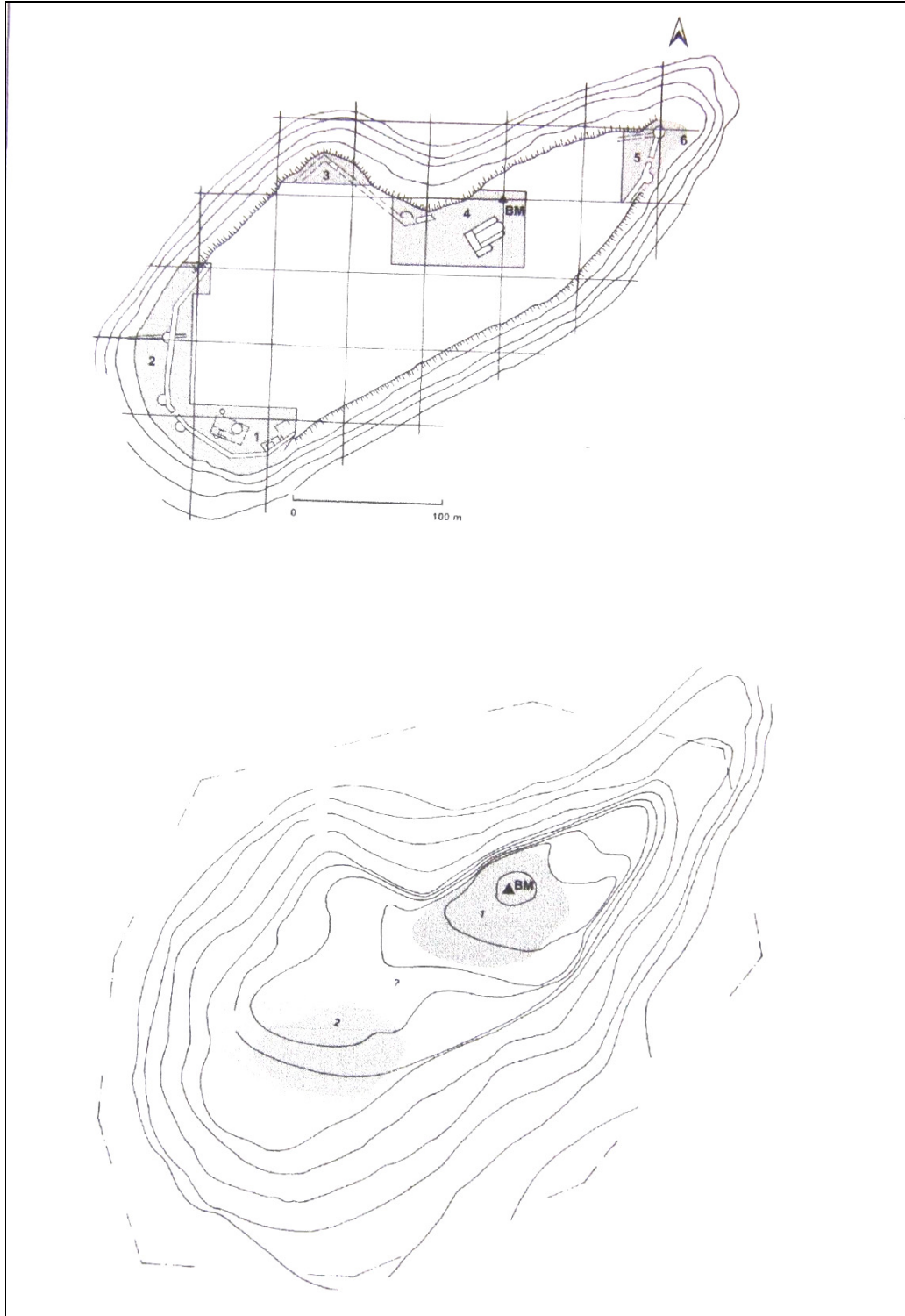

Galabovo, I-III. yapı katından gelen çaydanlık formları. (Leshtakov 2002:206)

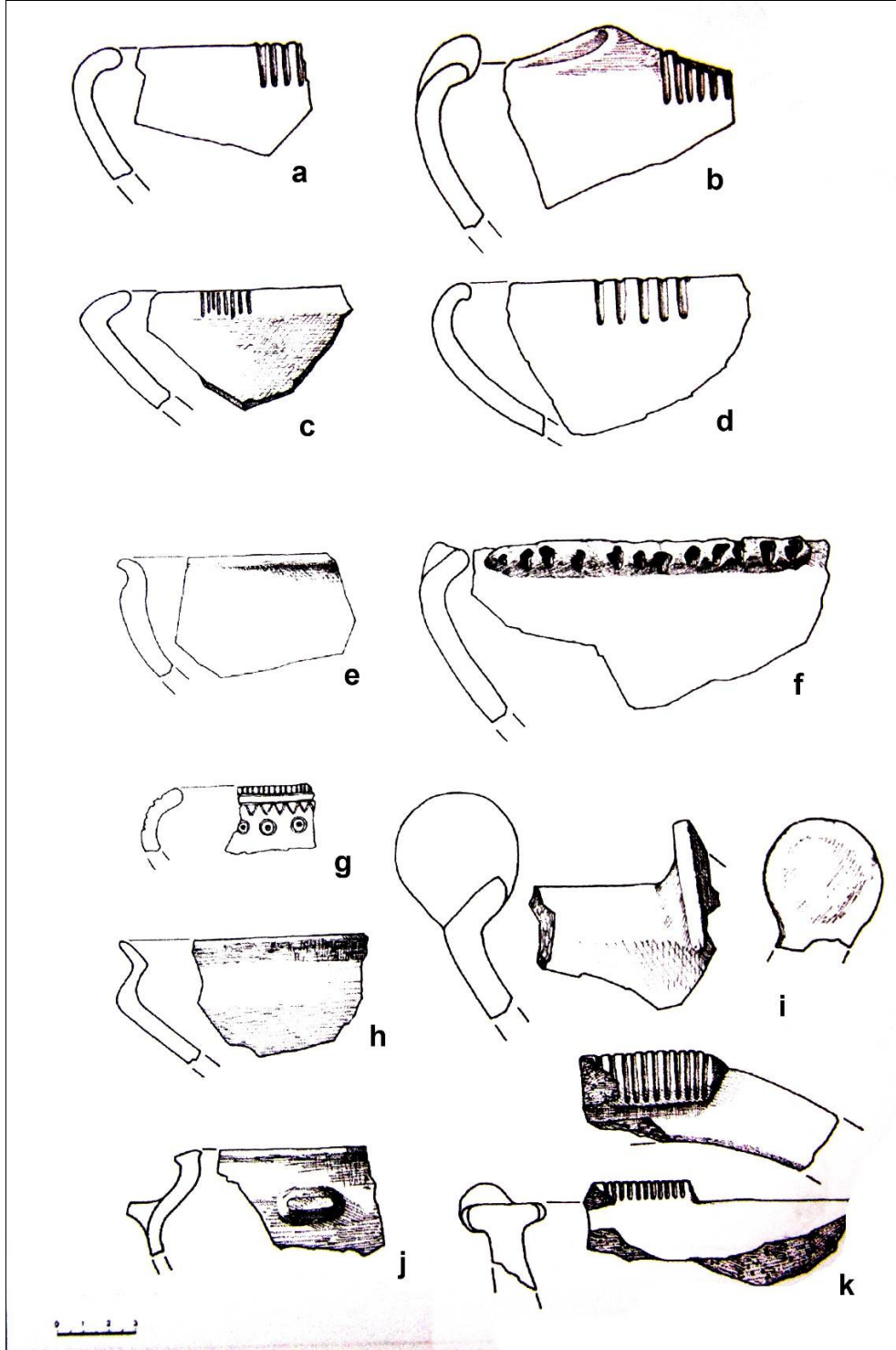

Galabovo, I.yapı katından çeşitli kap formları. (Leshtakov 2002: 202)

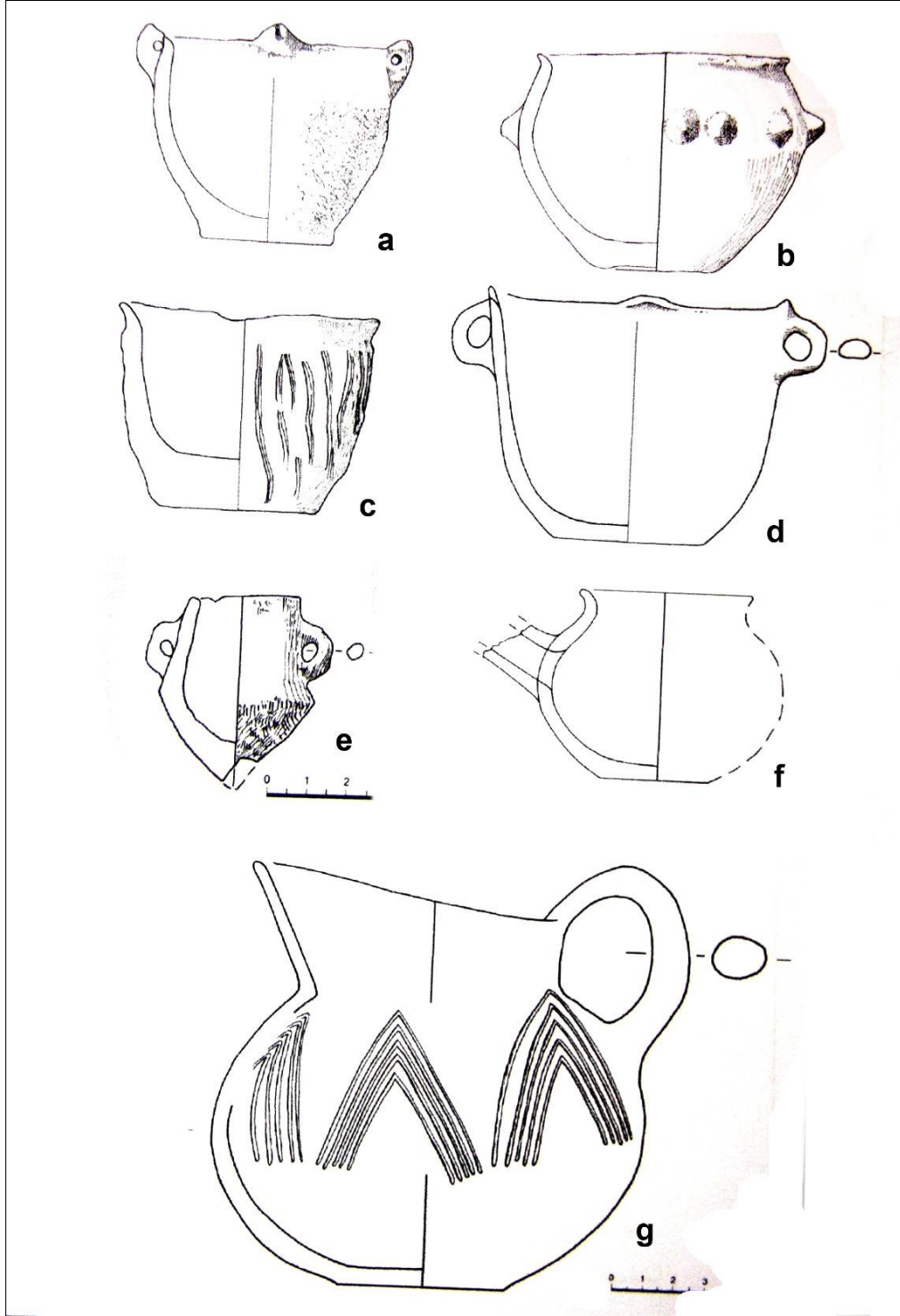
LEVHA 55

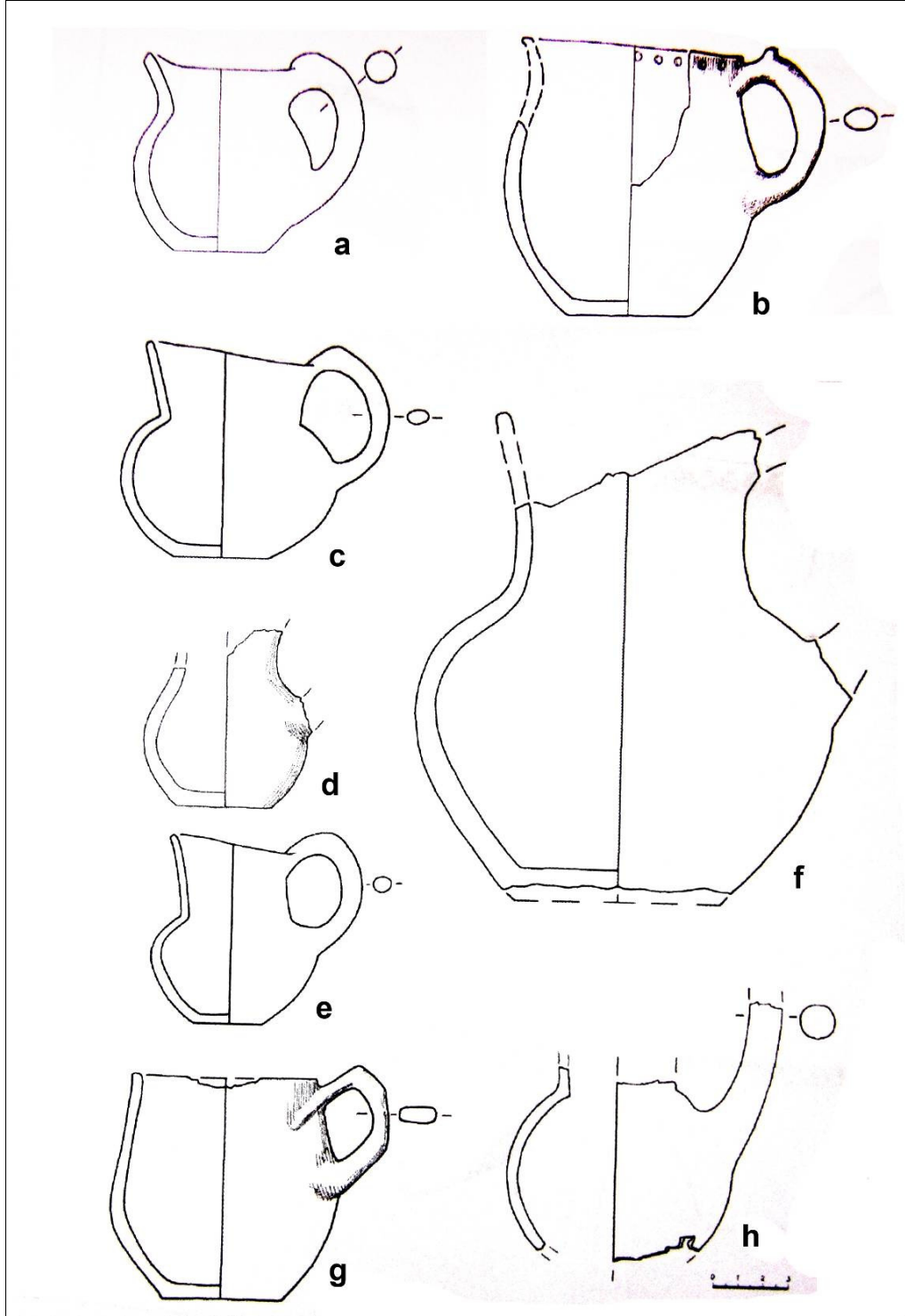
Konstantia'nın topografik planı. (Leshtakov 2004: 25)

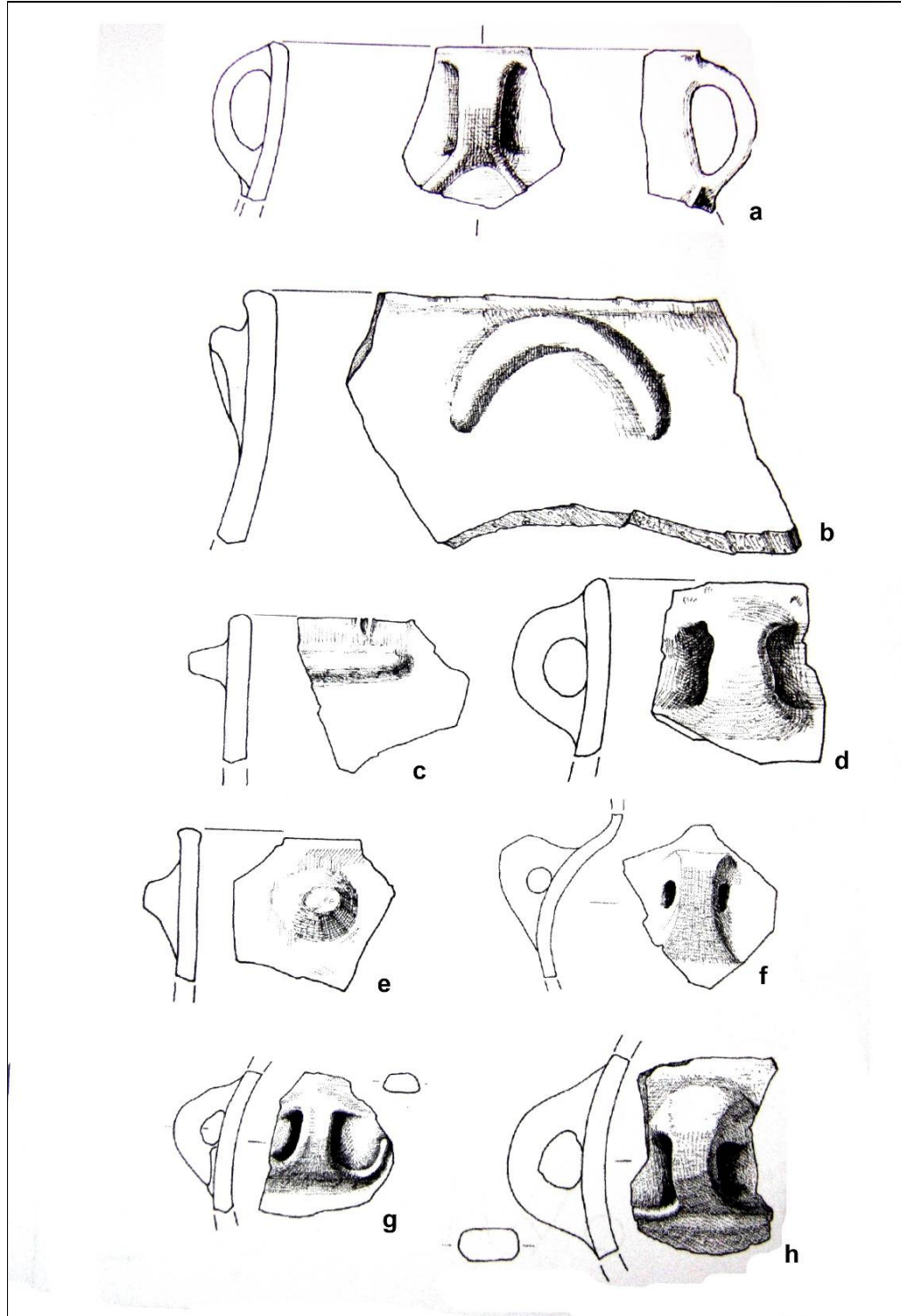
Konstantia'nın İTÇ III dönemi kap formları. (Leshtakov 2004: 37)

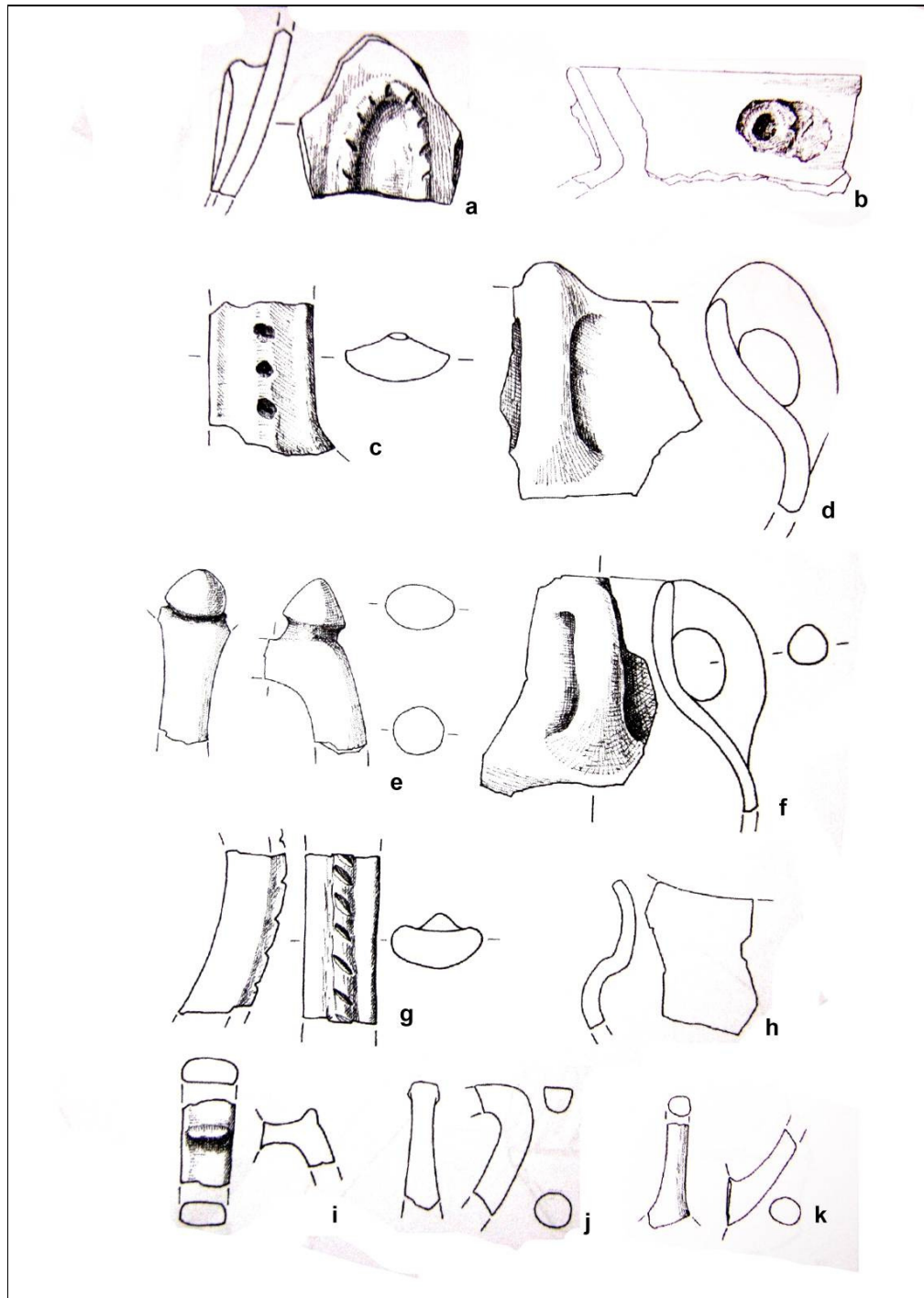
Konstantia'nın İTÇ III dönemi kap formları. (Leshtakov 2004: 40)

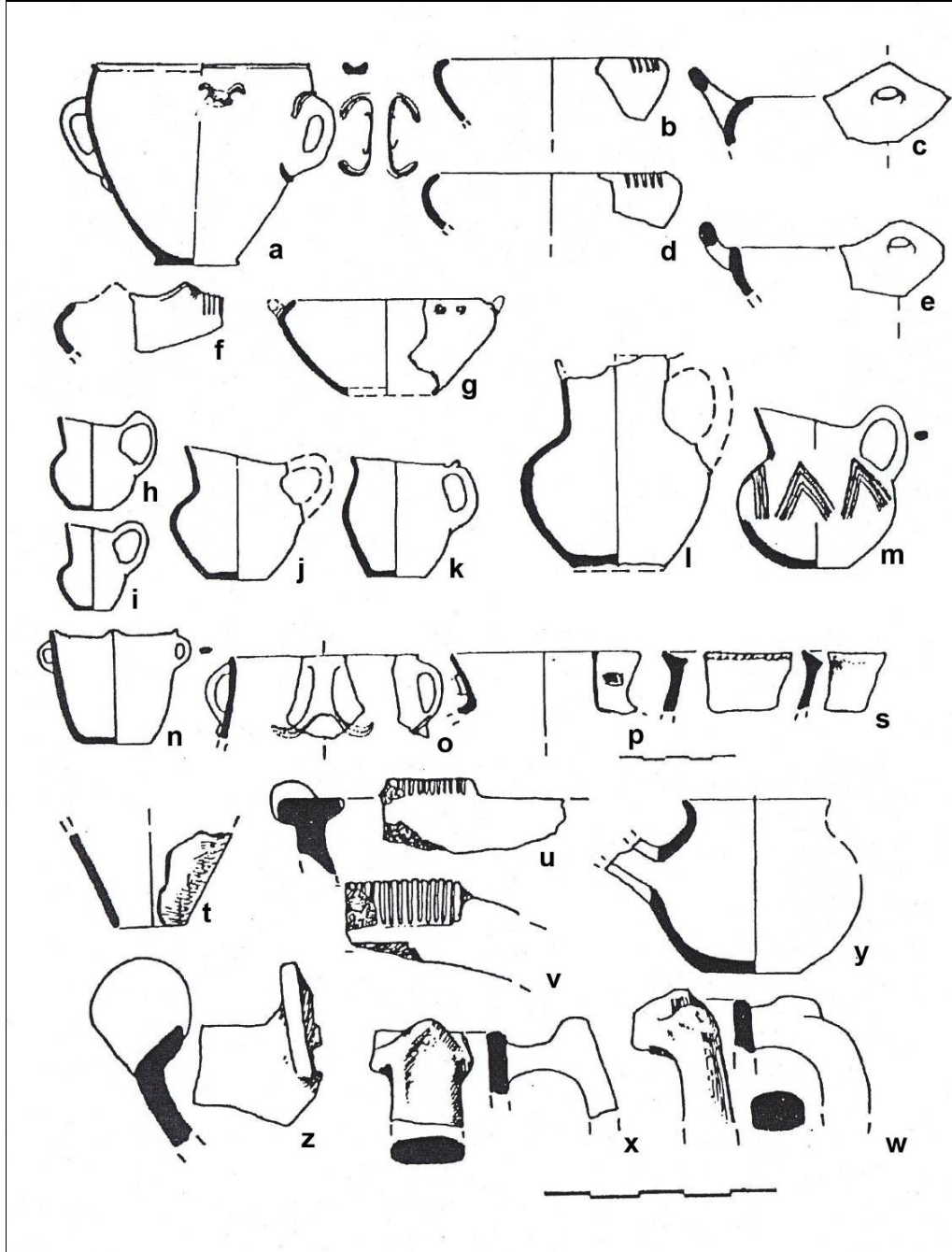
Konstantia'nın İTÇ III dönemi kap formları. (Leshtakov 2004: 42)

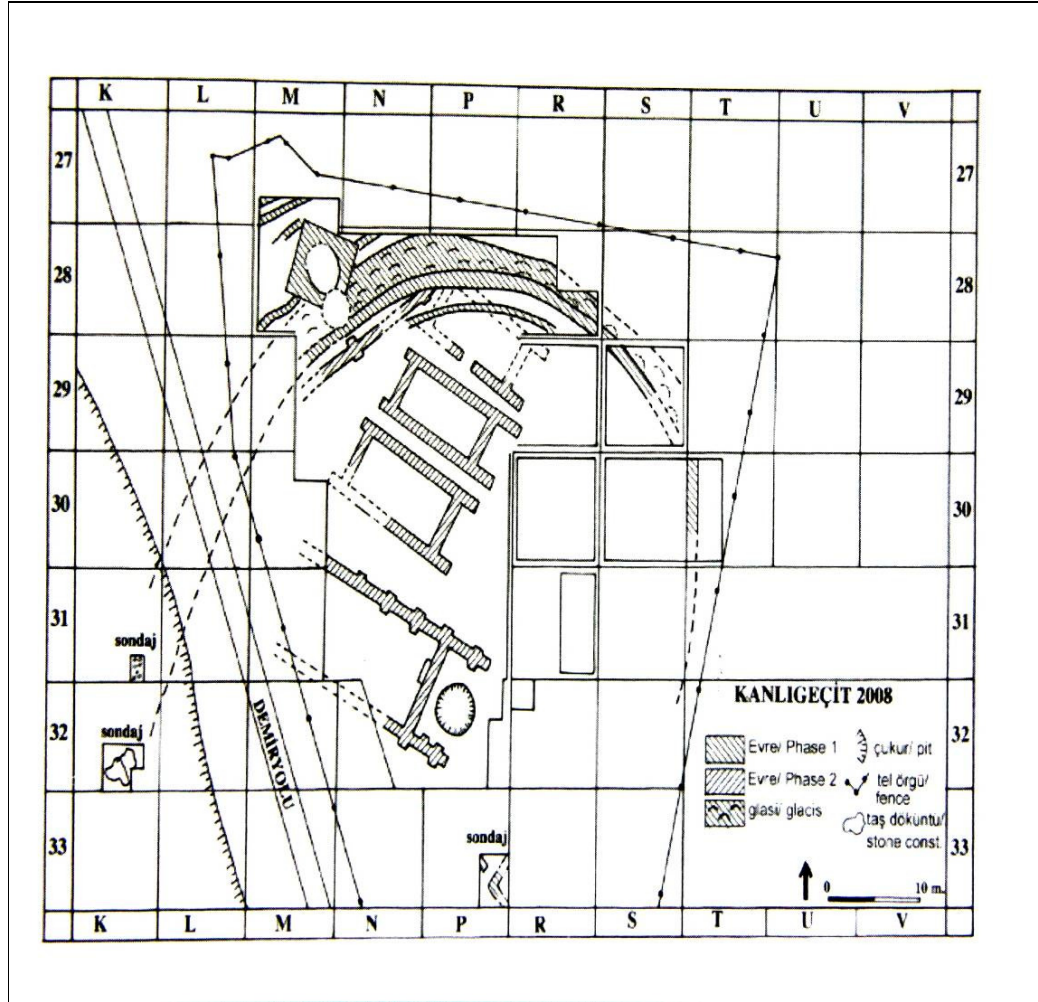
Konstantia'nın kap ve kulp formları. (Leshtakov 2004:46)

Konstantia'nın kulp tipleri. (Leshtakov 2004: 47)

Konstantia, I-III. yapı katları keramik örnekleri. (Leshtakov 1992: 70)

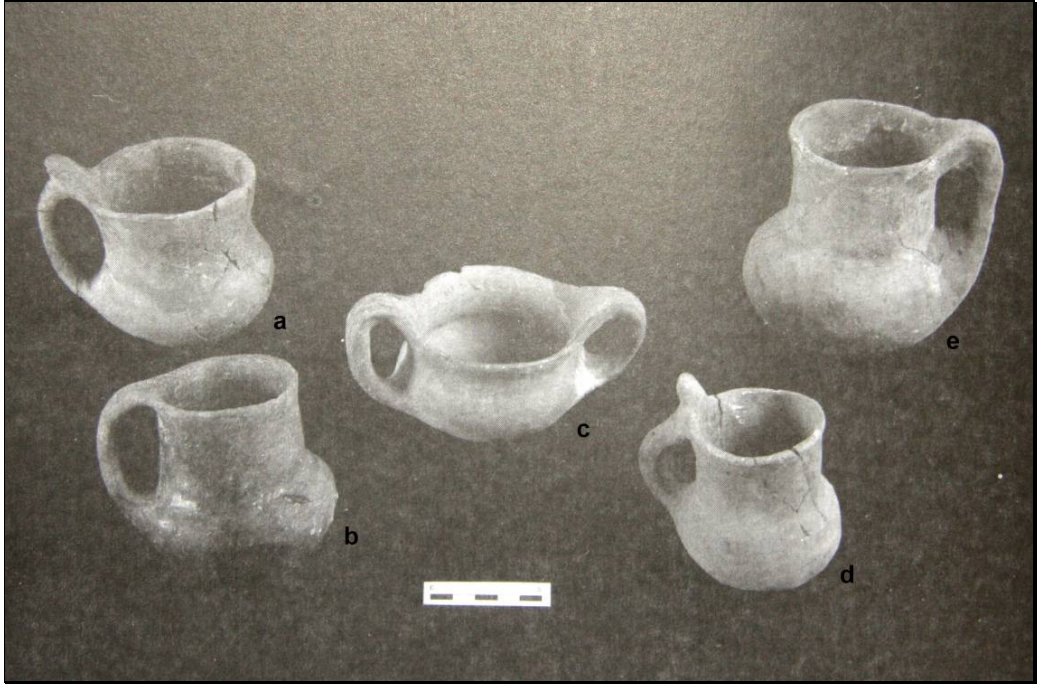

Kanlıgeçit 2008, genel plan. (Özdoğan-Schwarzberg-Özdoğan 2010: 369, Fig.2)

LEVHA 63

Kanlıgeçit, megaron evresi rekonstrüksiyon sonrası.(ArkeoAtlas 2010:128)

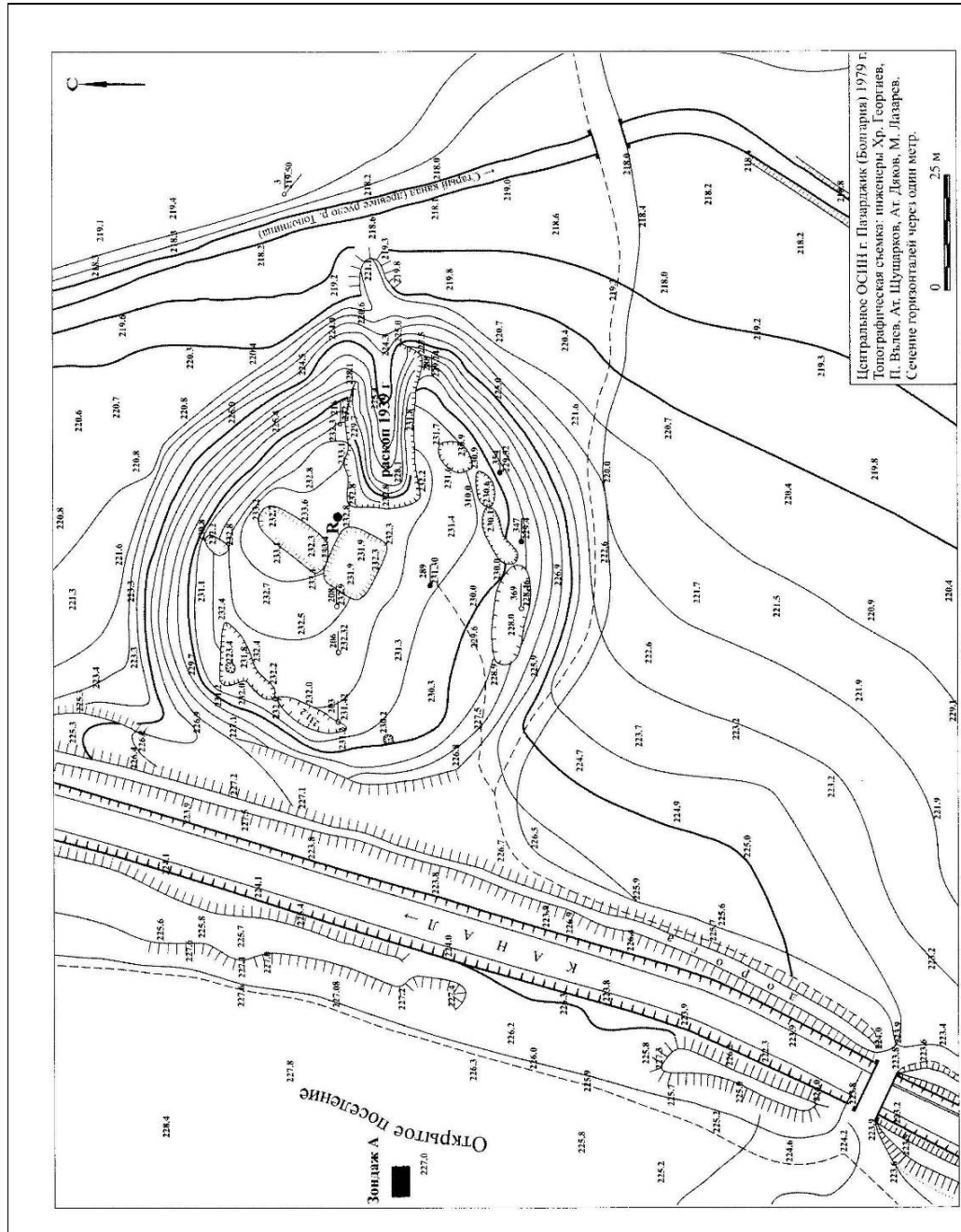

Kanlıgeçit İTÇ tüm kapları, (Özdoğan-Schwarzberg - Özdoğan 2010-372, Fig.8)

LEVHA 65

Kanlıgeçit'te bulunan Anadolu geleneğinde yapılmış, kırmızı astarlı ve parlak yüzeyli kaplar. (Efe 2003:116)

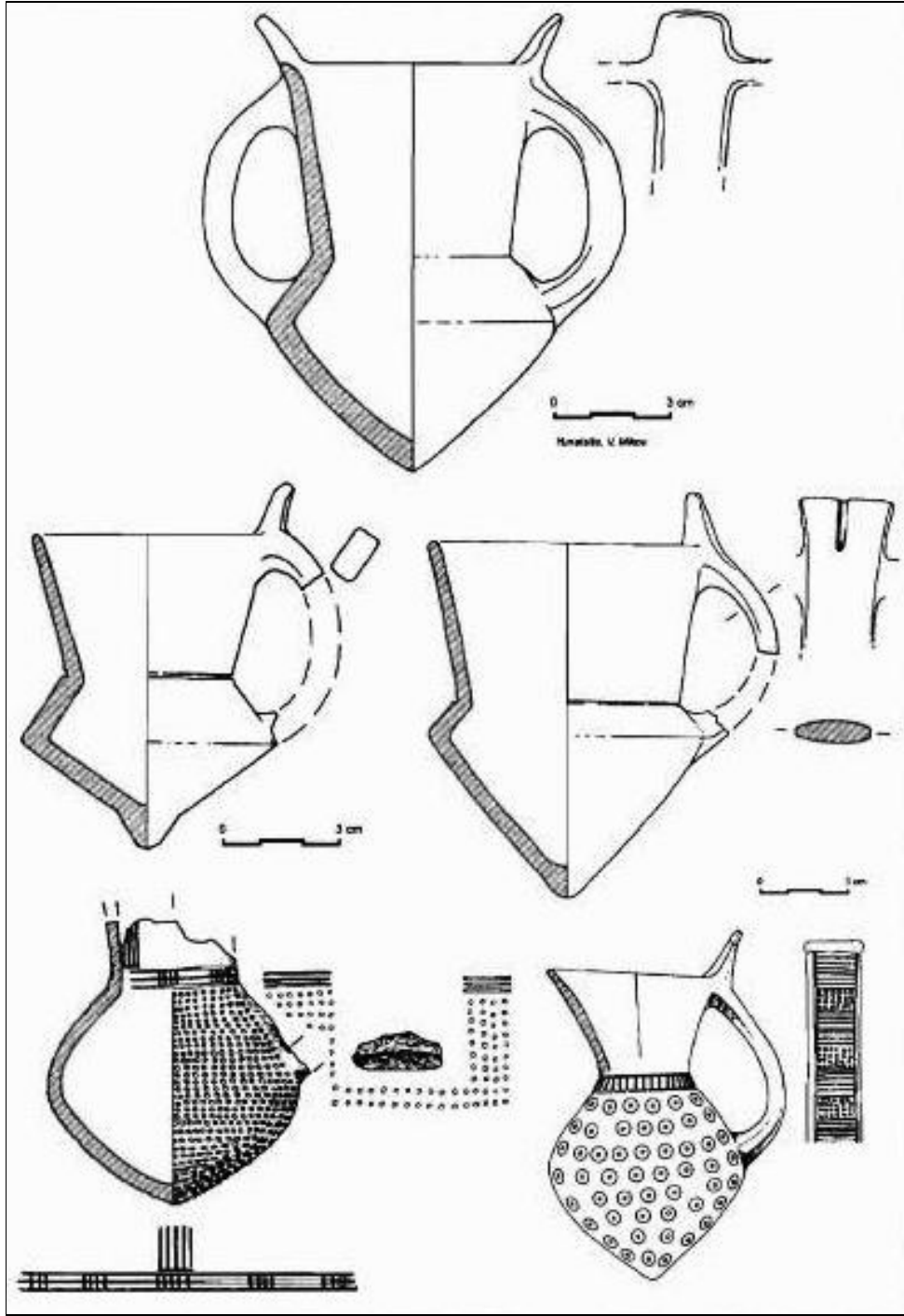

Yunatsite'nin topografik planı. (Balabina-Mishina 2007: 10)

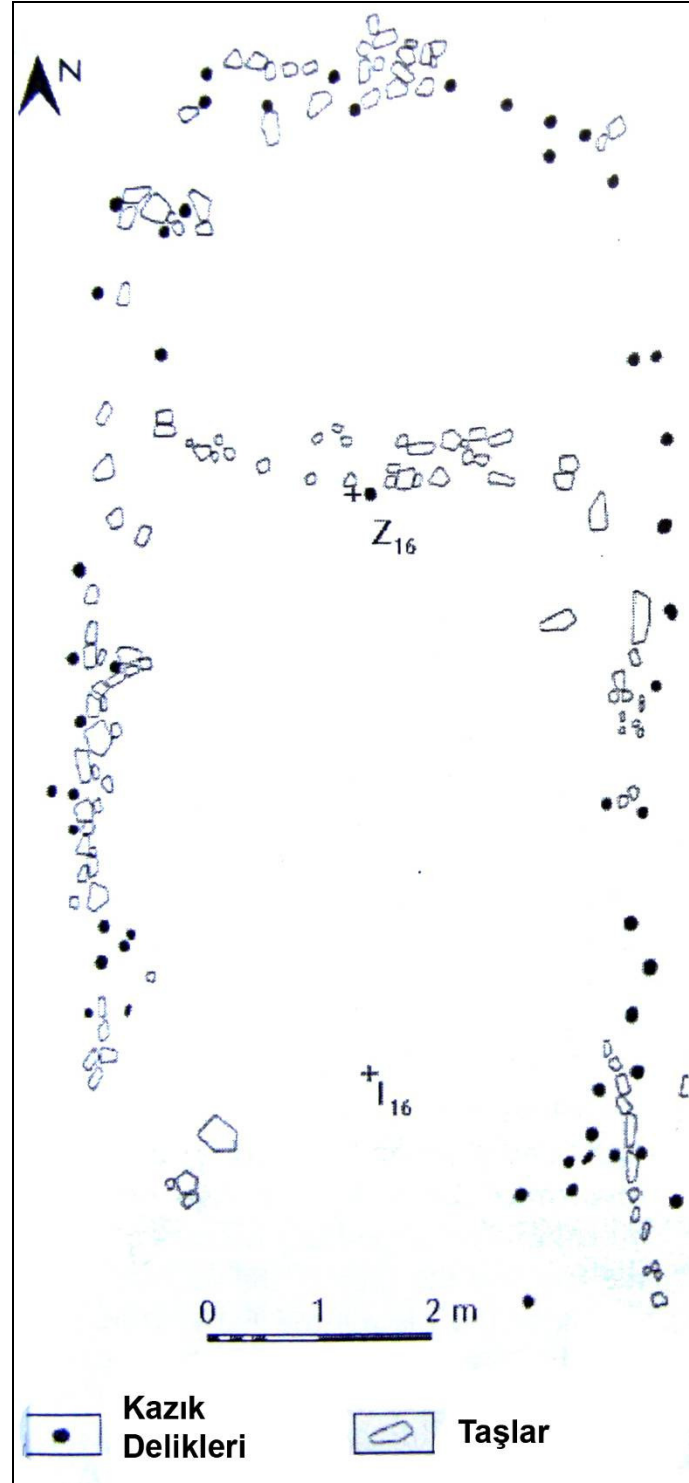
LEVHA 67

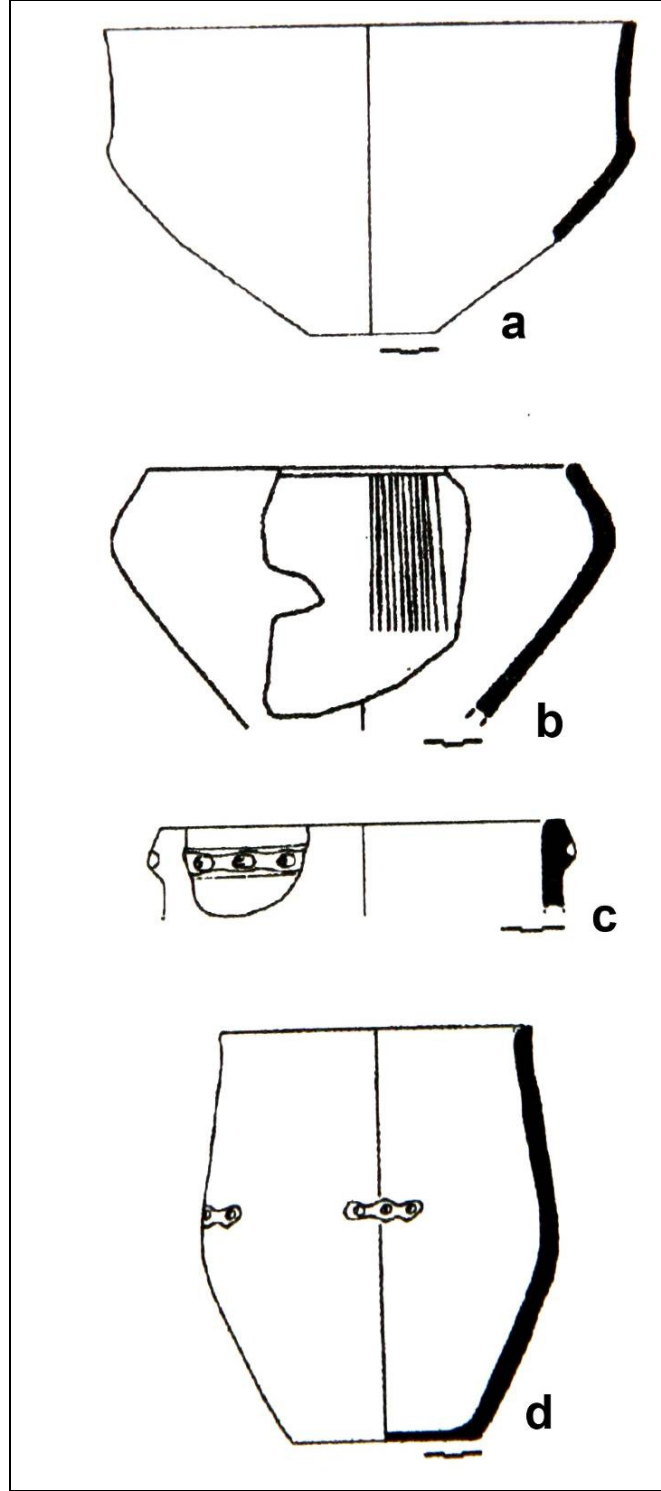
Yunatsite III. tabakadan nokta dipli maşrapa. (Plovdiv Arkeoloji Müzesi)
(<http://www.examiner.com/x-43946-World-Culture-Examiner~y2010m4d14-Alcohol-as-a--social-identity-construct-in-prehistory>)

Yunatsite tipi maşrapa örnekleri. (Leshtakov 2006: 180)

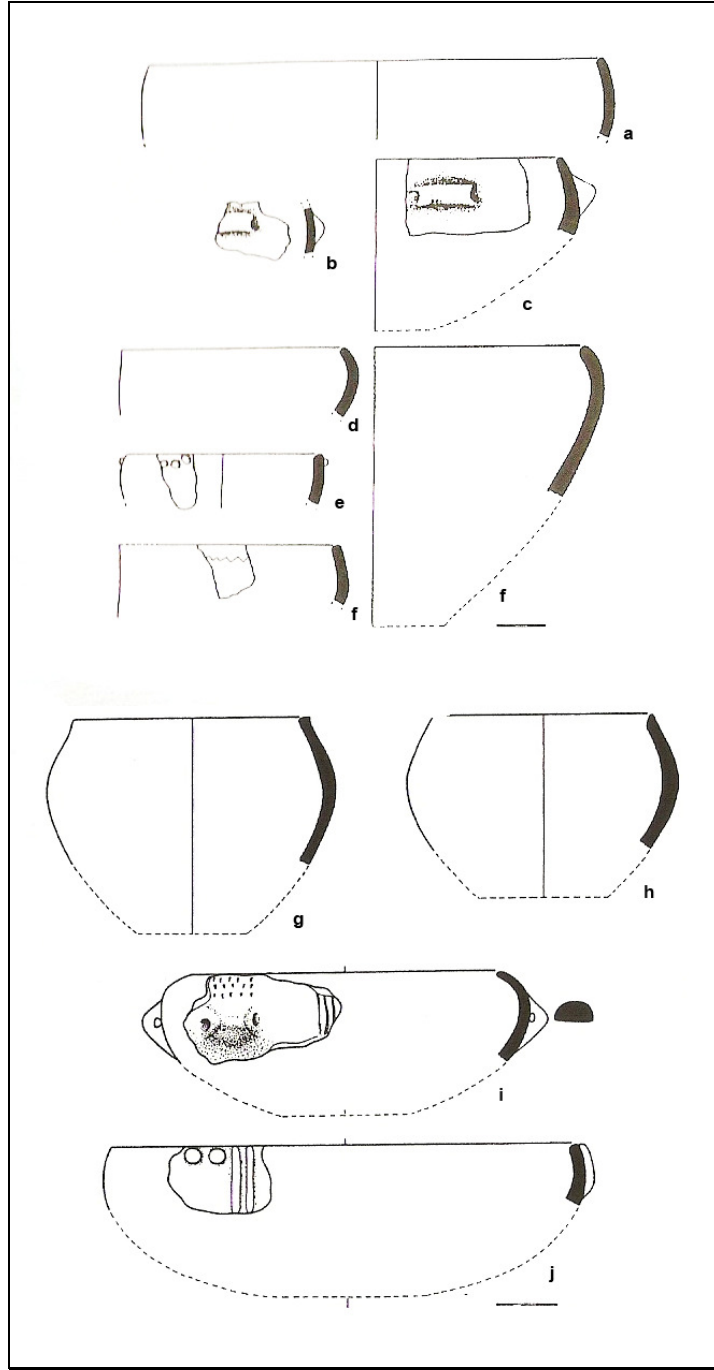

Dubene-Sarovka apsidal yapı kalıntısı. (Nikolova 1995d: 19)

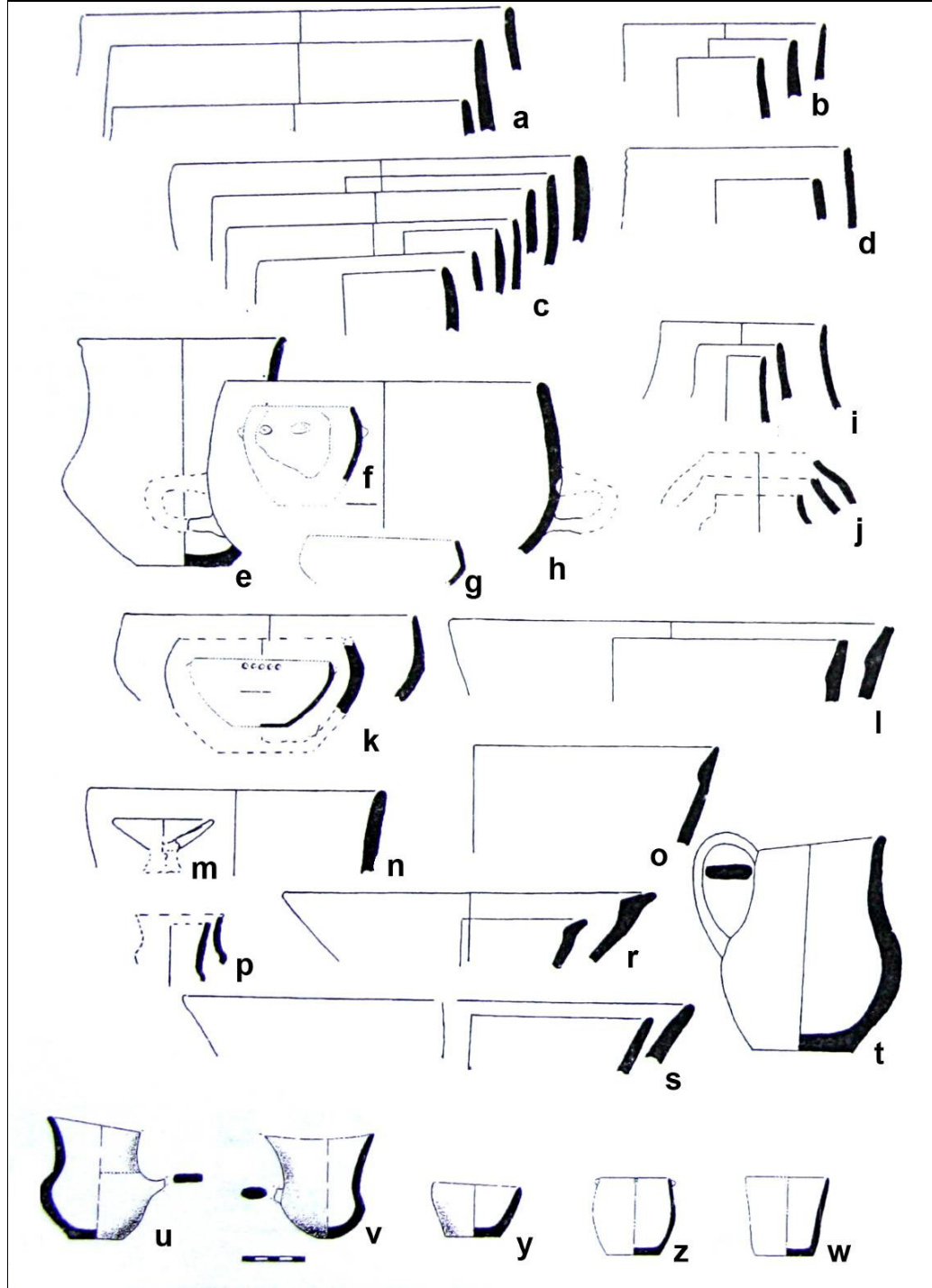

Dubene Sarovka İTÇ I çanak çömlek formları (Nikolova 2005: 95)

LEVHA 71

Dubene-Sarovka'nın II. yapı katı ve alt kültür katmanından gelen keramik formları.
(Nikolova 1995a: 101,103)

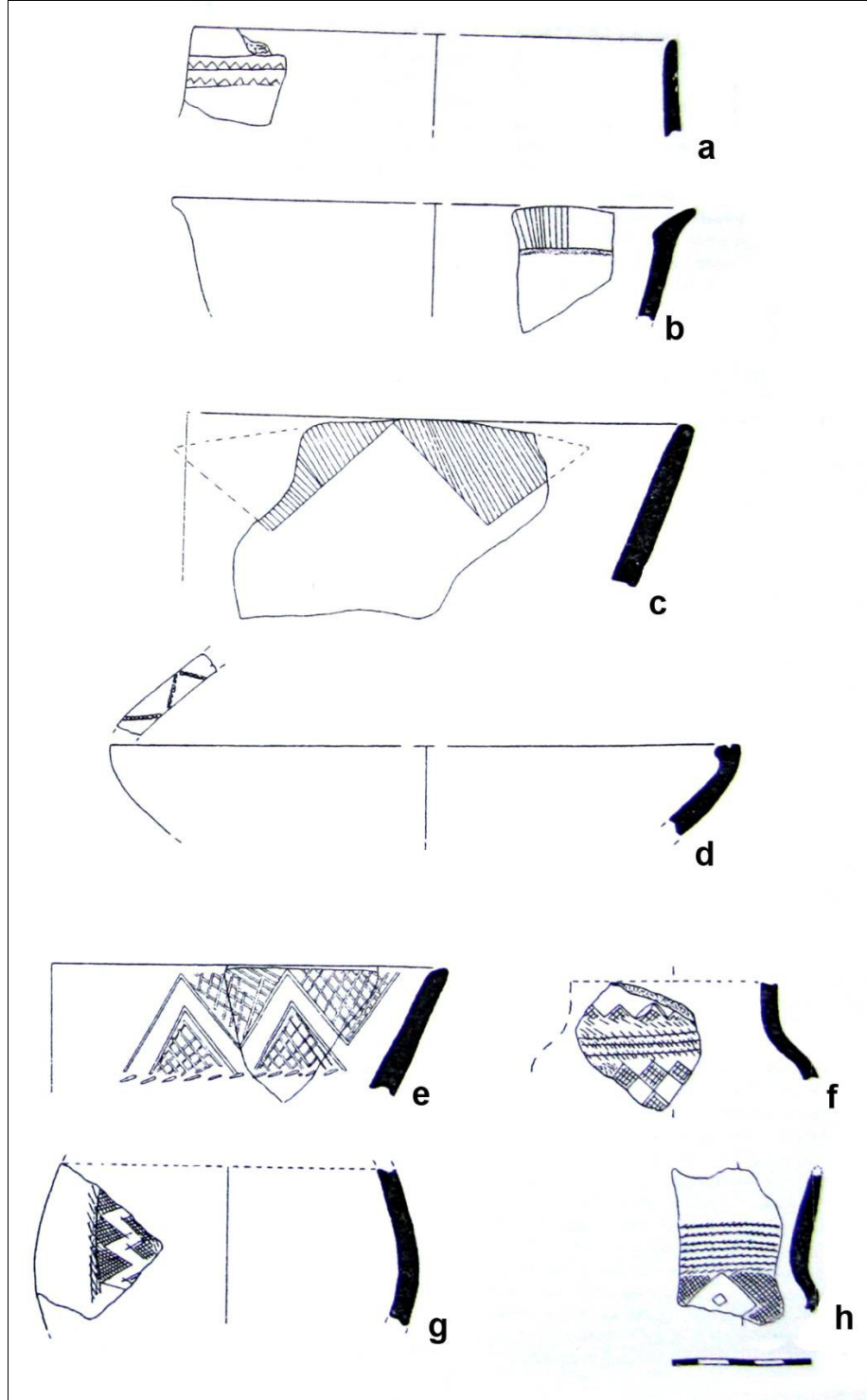

Levha 72. Dubene Sarovka İTÇ II çanak çömlek formları. (Nikolova 1999: 204)

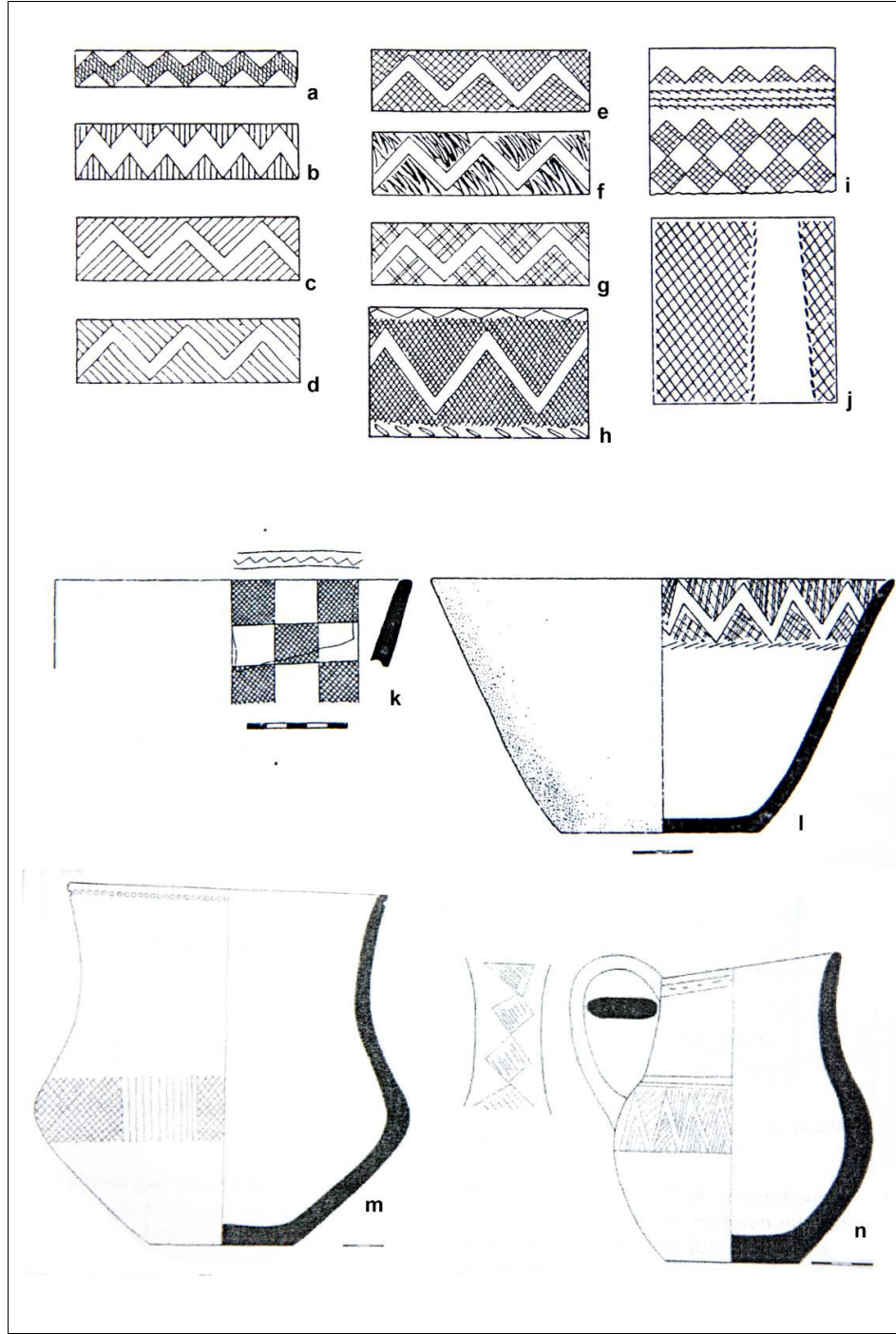
LEVHA 73

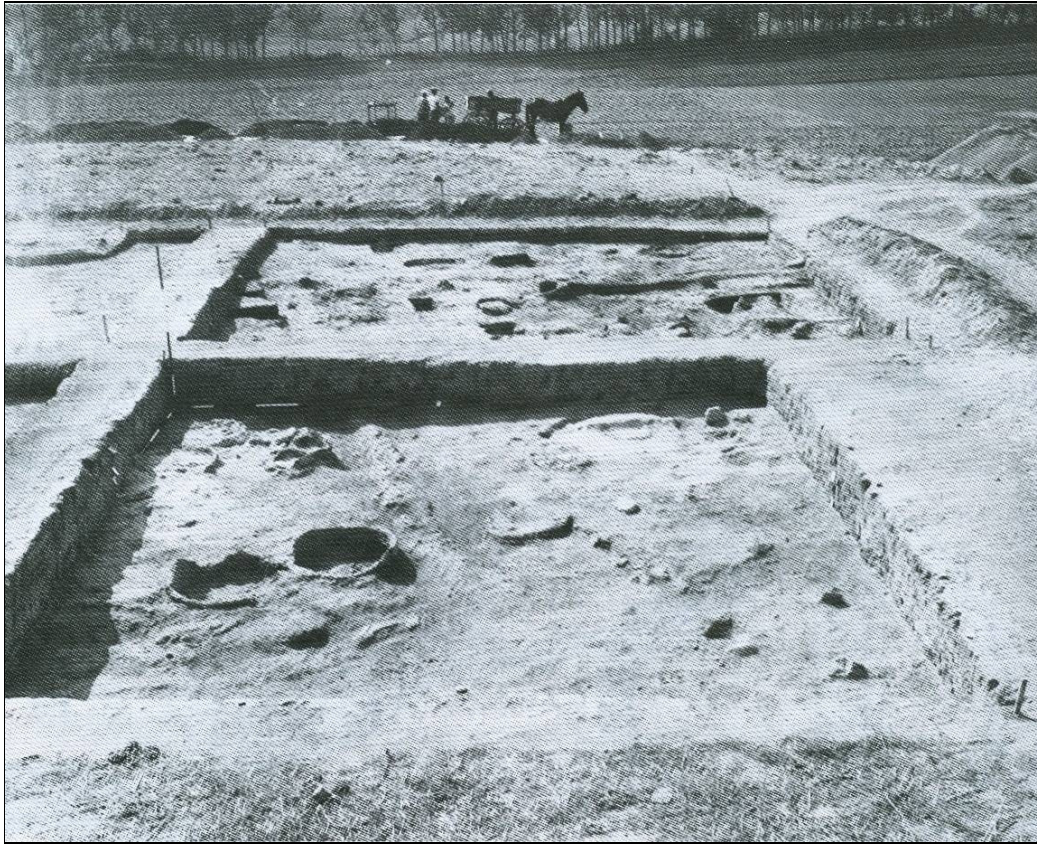
Plovdiv-Nebet Tepe'den askos örneği. (Plovdiv Arkeoloji Müzesi)
(<http://www.examiner.com/x-43946-World-Culture-Examiner~y2010m4d14-Alcohol-as-a--social-identity-construct-in-prehistory>)

Dubene Sarovka İTÇ II çanak çömlek form ve bezemeleri. (Nikolova 1999:205)

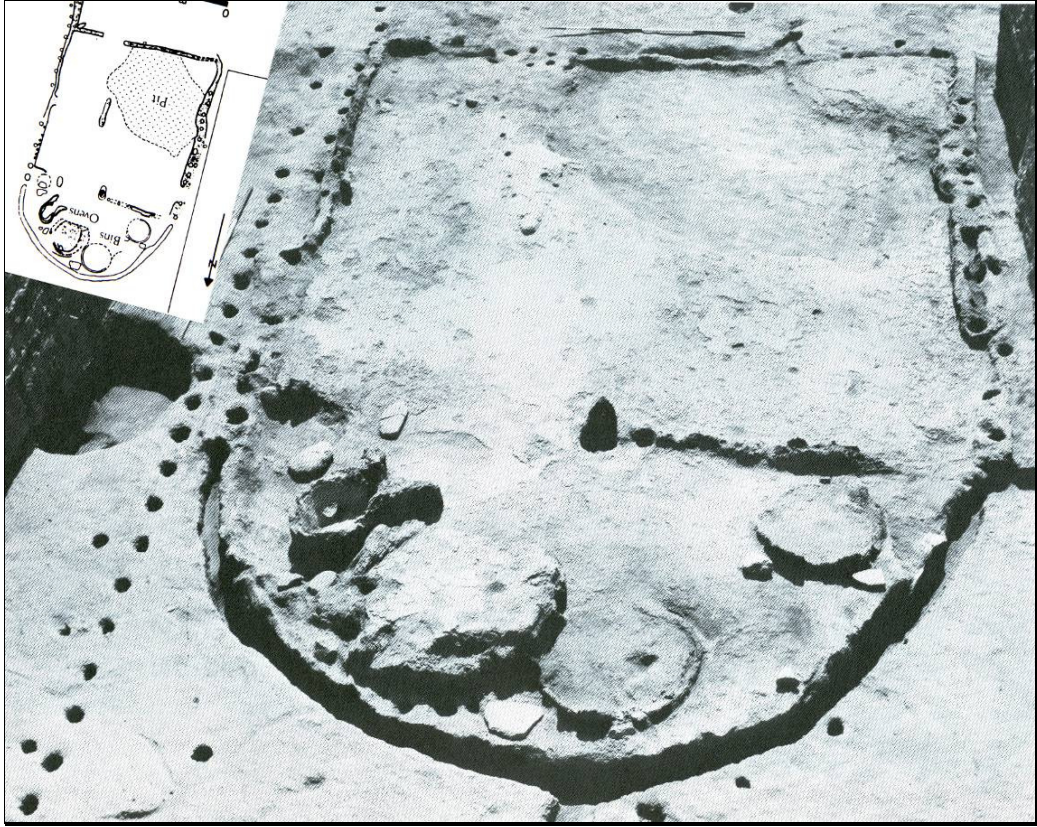
Dubene Sarovka İTÇ II çanak çömlek bezemeleri. (Nikolova 1999: 202,206, Nikolova 1995d: 15)

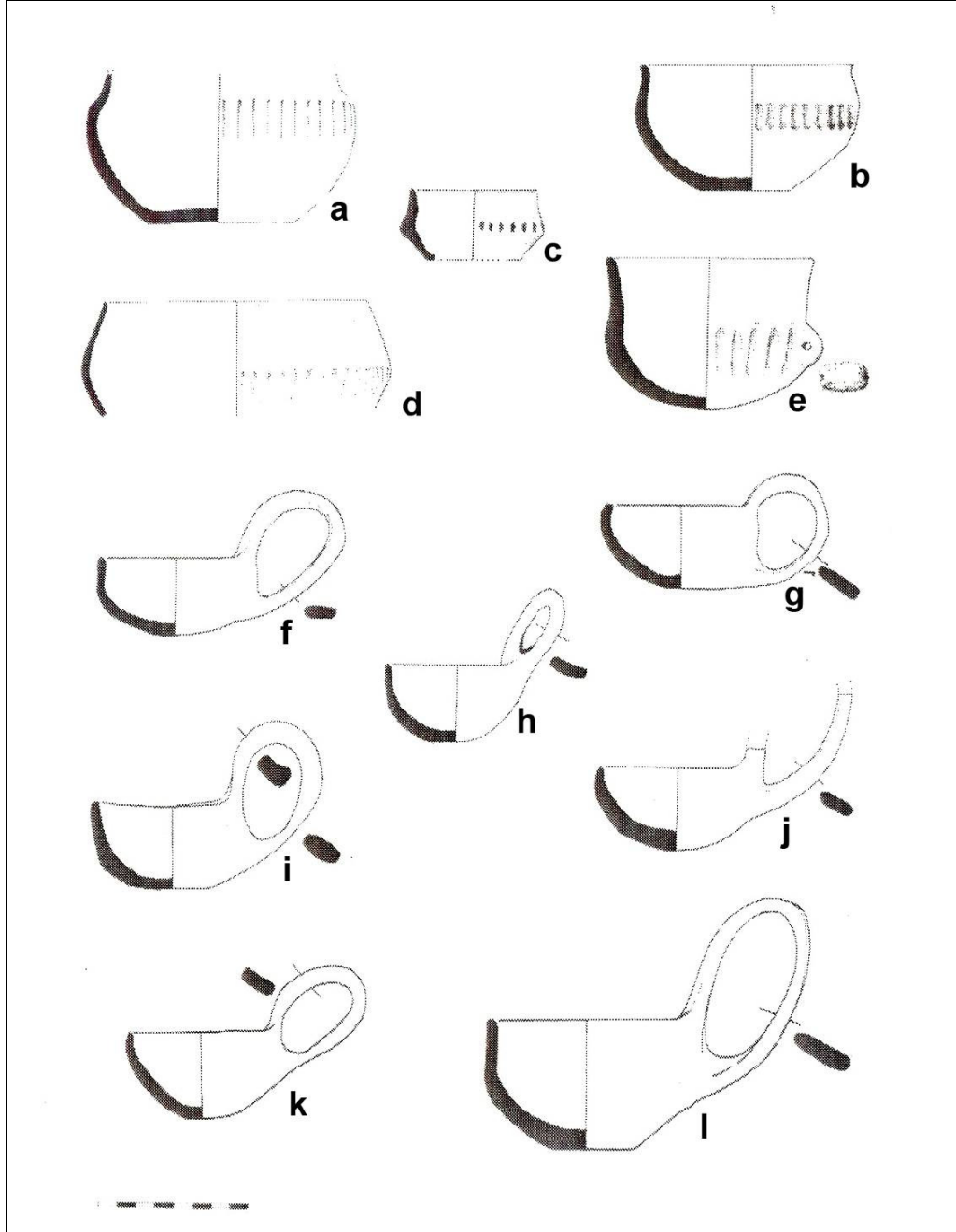
Sitagroi, ambar kompleksi (The Bin Complex).(Renfrew1986: Plate XX)

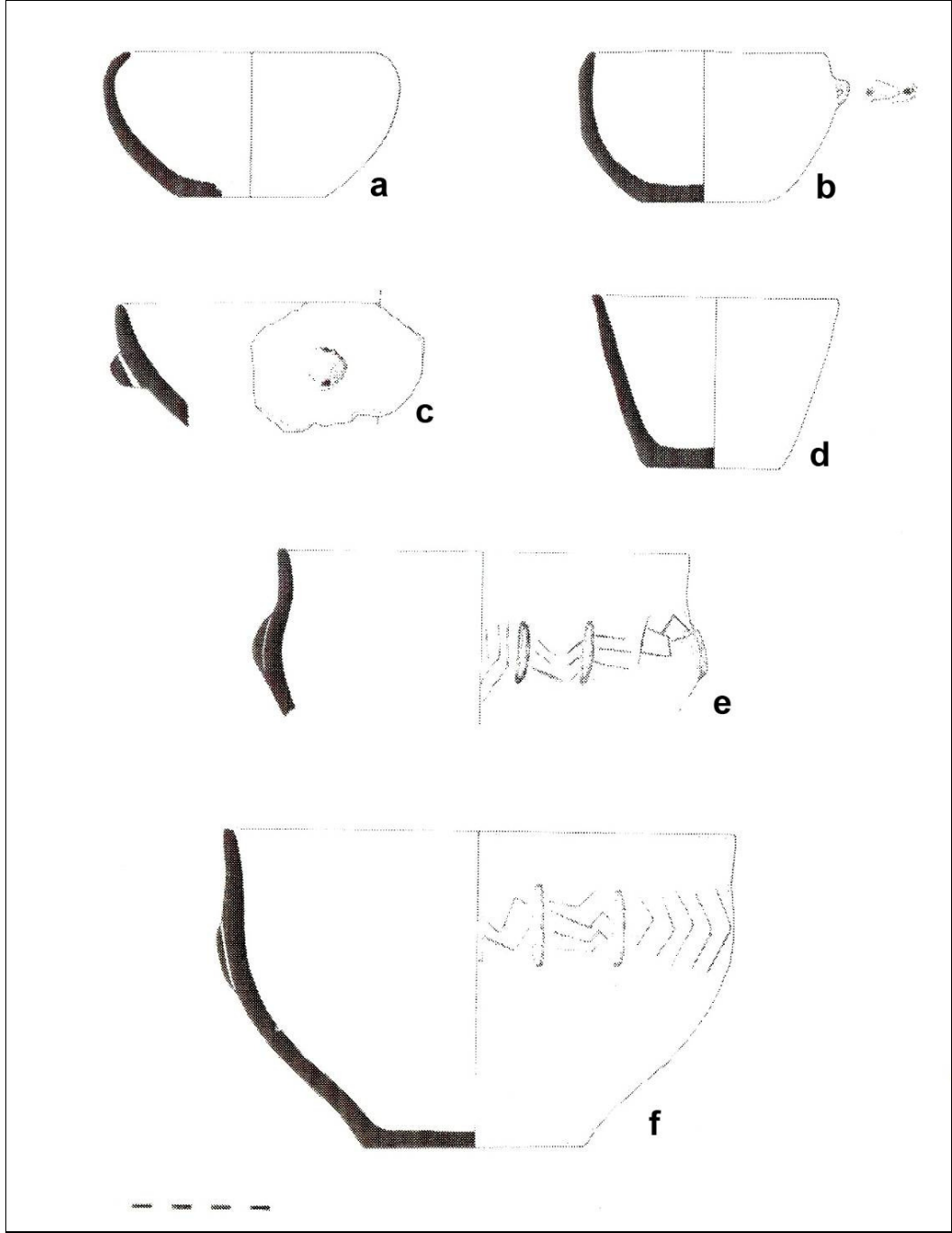
Sitagroi, uzun ev (Long House) kompleksi. (Renfrew 1986: Plate XXIII)

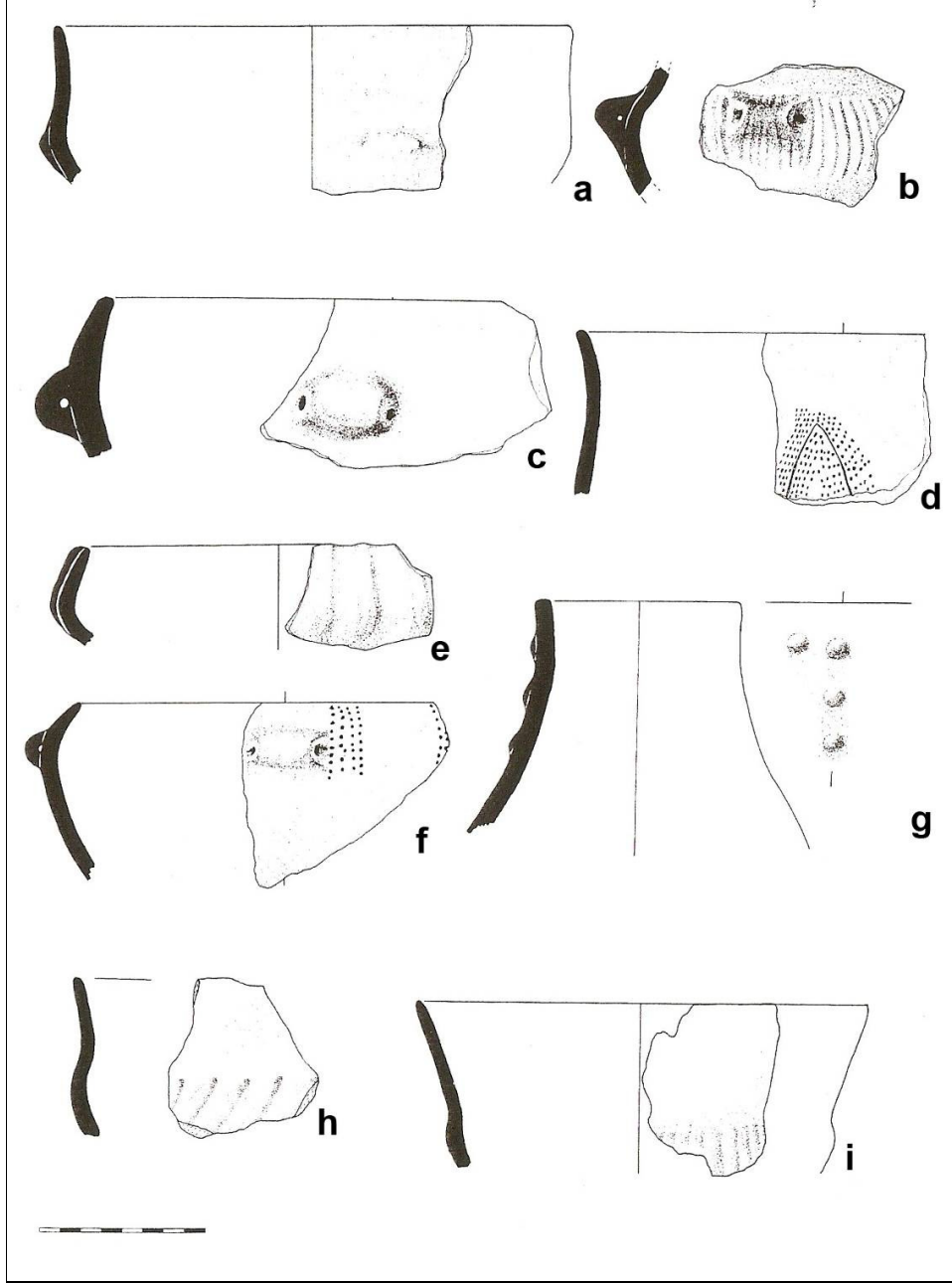
Sitagroi, yanık ev (Burnth House) kompleksi. (Renfrew 1986: Plate XXVII)

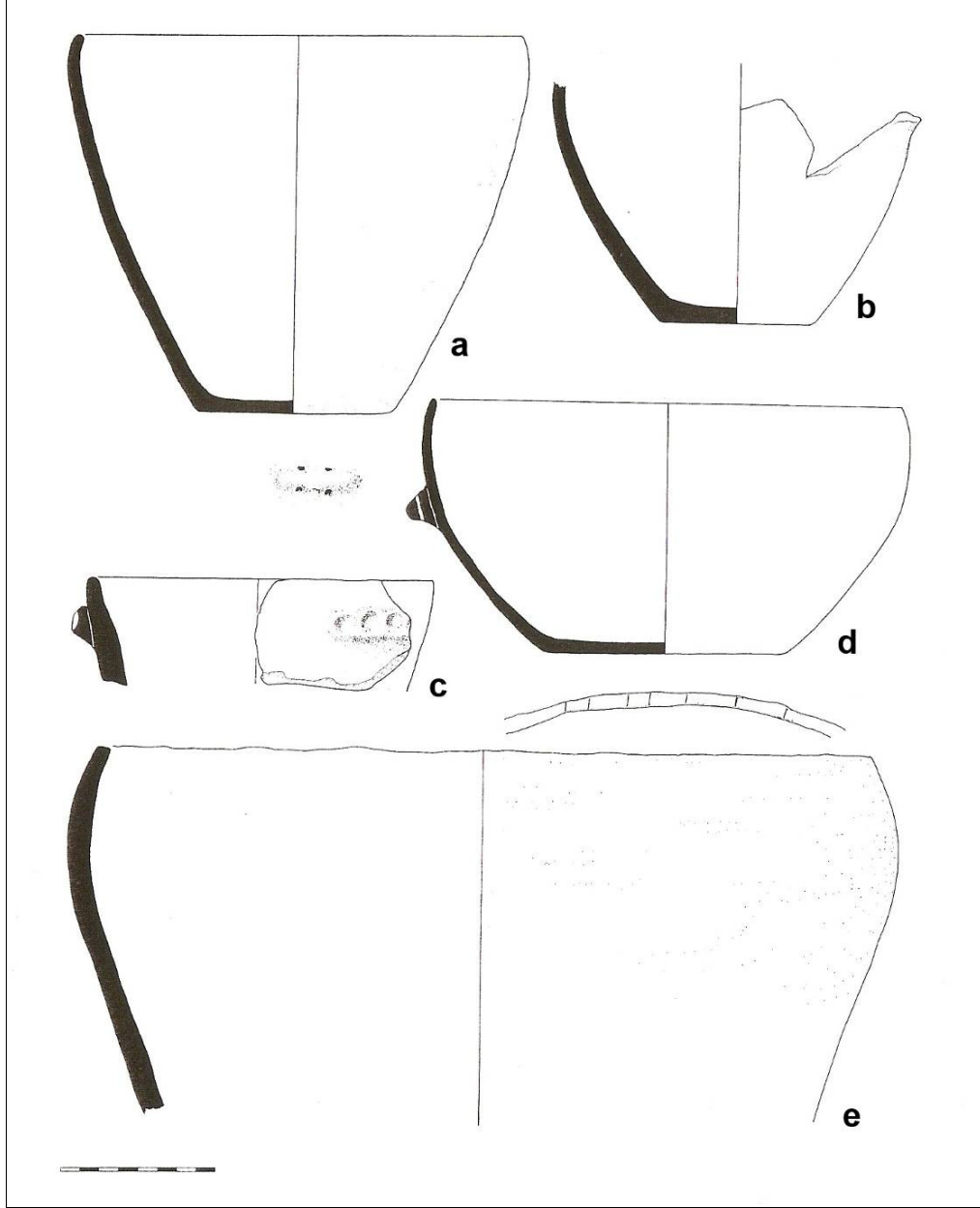
Sitagroi IV. tabaka kâse ve maşrapaları. c ve d hariç bütün hepsi siyah ve parlak ağılıdır.(Sherratt 1986: 450)

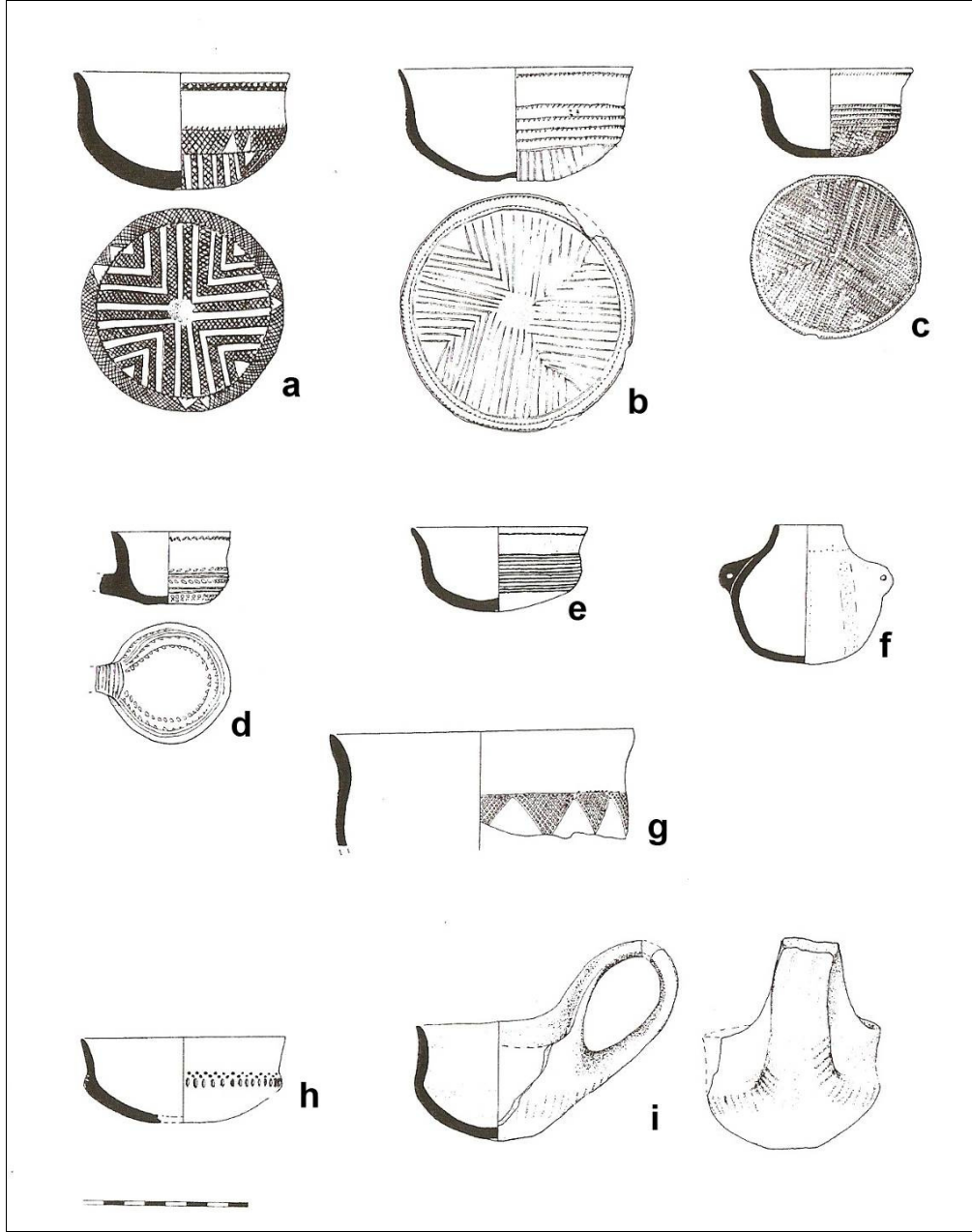
Sitagroi IV. tabaka ip delik tutamaklı(b,c) bezemeli kâse örnekleri. a,b ve f siyah ve parlak açkılı, d ise yumuşak bir yüzey görünümüne sahiptir.(Sherratt 1986: 451)

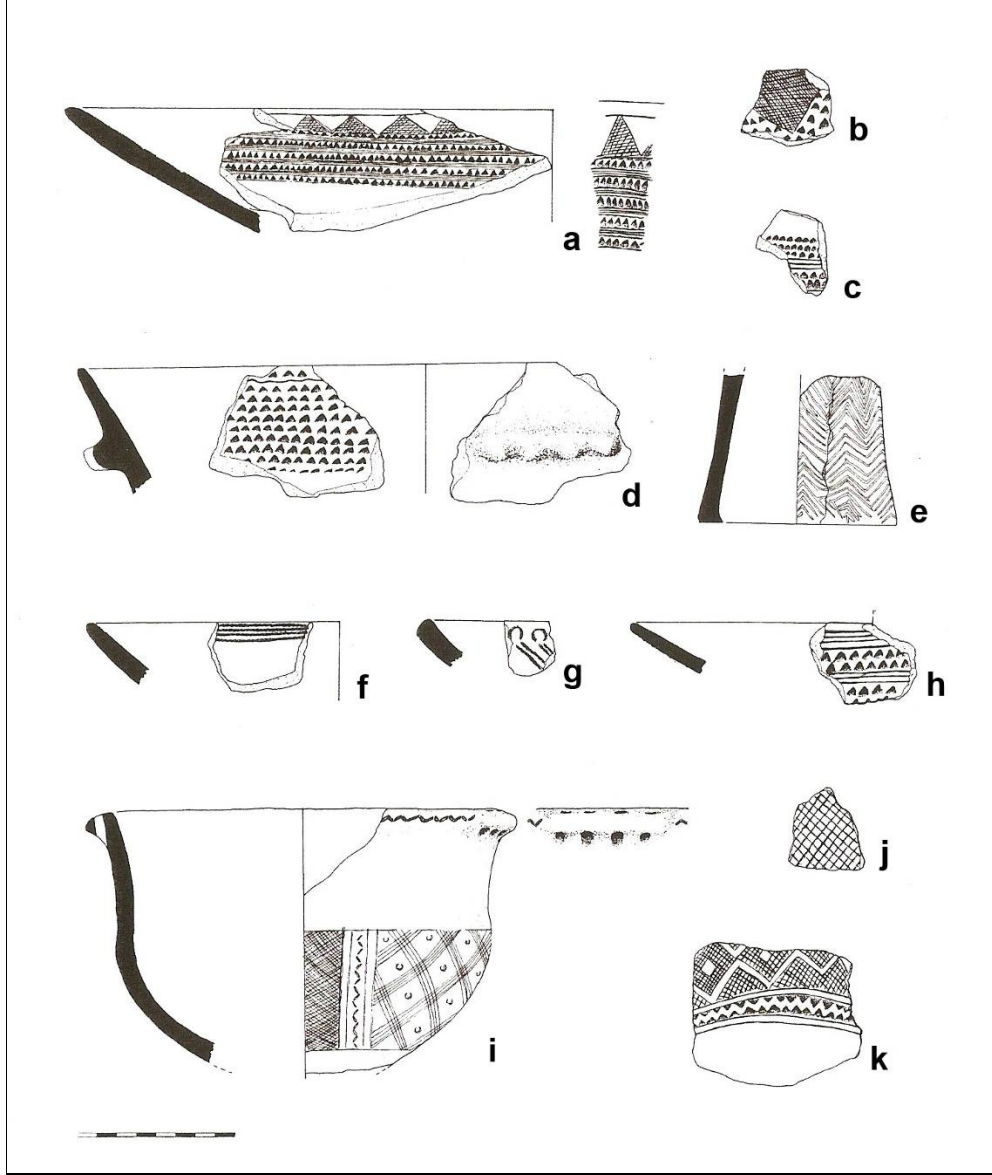
Sitagroi IV. tabaka, ip delik tutamaklı (a-c), sık nokta bezemeli(f), dışa dönük dudaklı kazıma ve sık nokta bezemeli(d) veya gövdesi üzerinde kanallı bir bezemeye sahip(h,i), içe dönük dudaklı dikey boynuzu andıran bezeme (e), kanallı ve ip delik tutamaklı gövde parçası(b), plastik nokta bezemeli çömlek (g). (Sherratt 1986: 452)

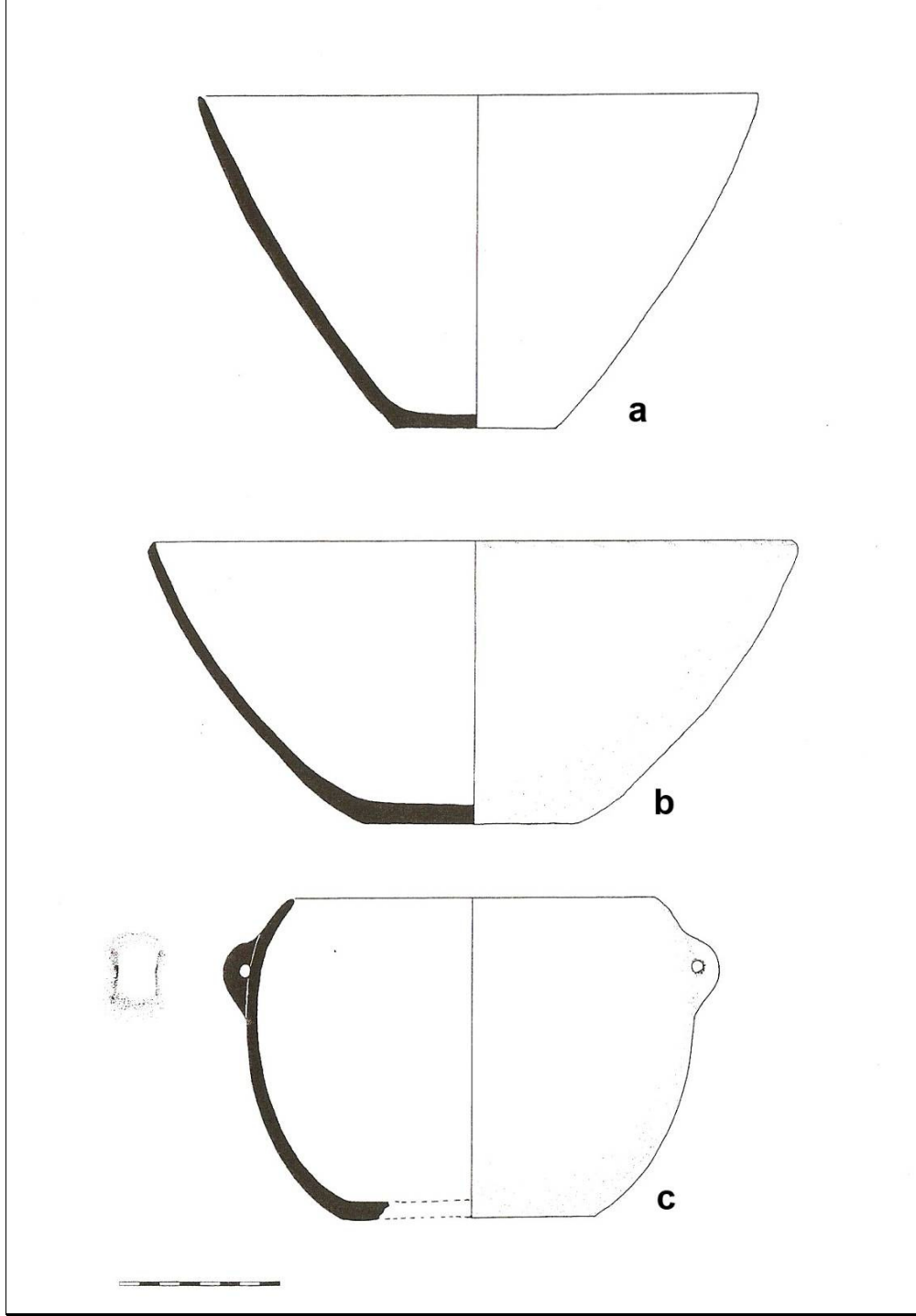
Sitagroi IV, Kaba işlenmiş siyah ve parlak açkılı urne benzeri kaplar (a,b,e), çıkıntı dudaklı ağız parçası (c), ip delik tutamaklı kâse (d). (Sherratt 1986: 453)

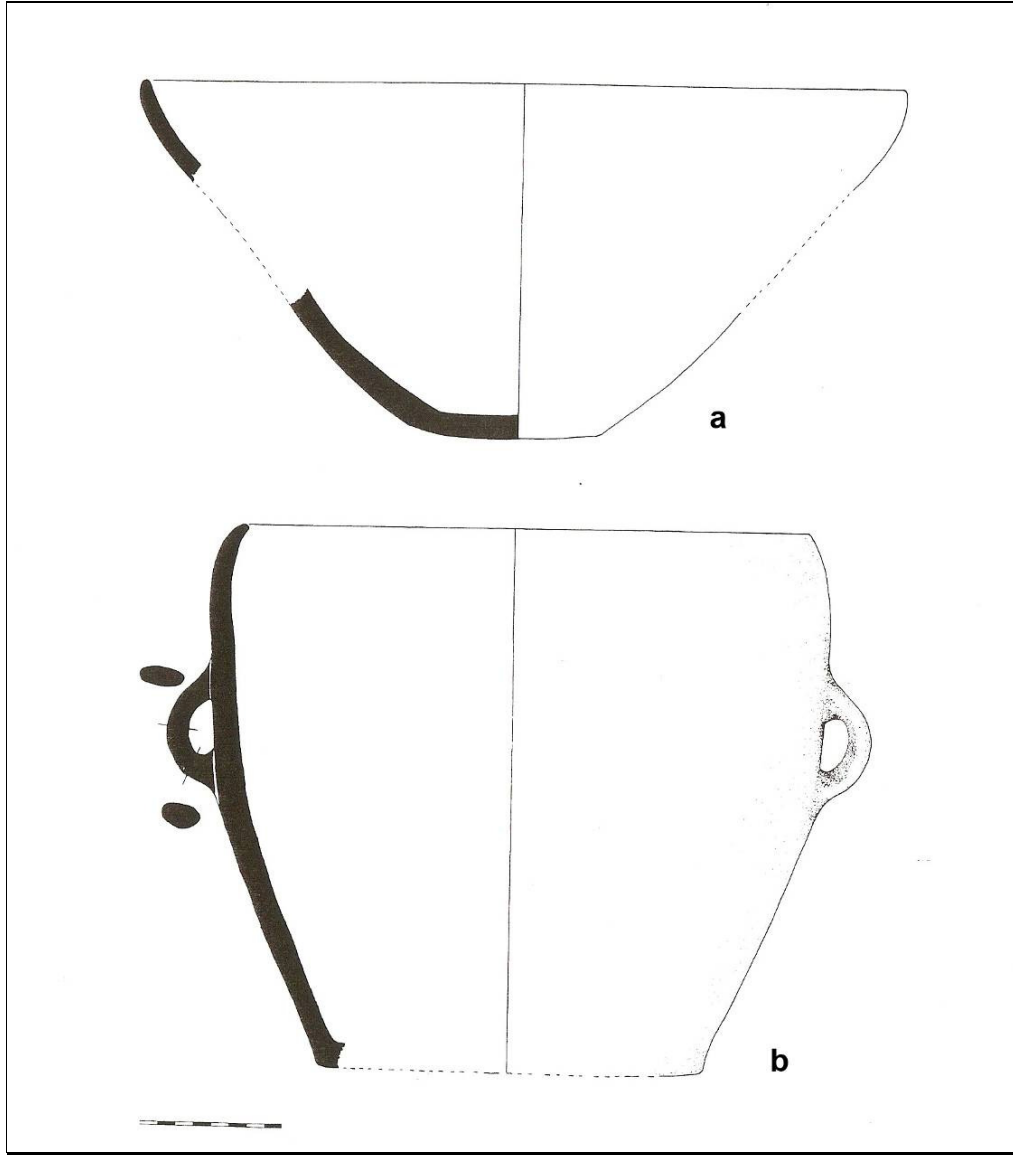
Sitagroi IV/Va, Kazıma ve baskı bezemeli küçük kâseler (a,b,c,e,g), tutamaklı olanlar (d), açkılı olanlar (h), asma kulpları olan kap (f), yüksek kulplu, kanallı bezemeye sahip açkılı maşrapa (i), omphalos dipli kâse örnekleri. (a-e,h) (Sherratt 1986: 456)

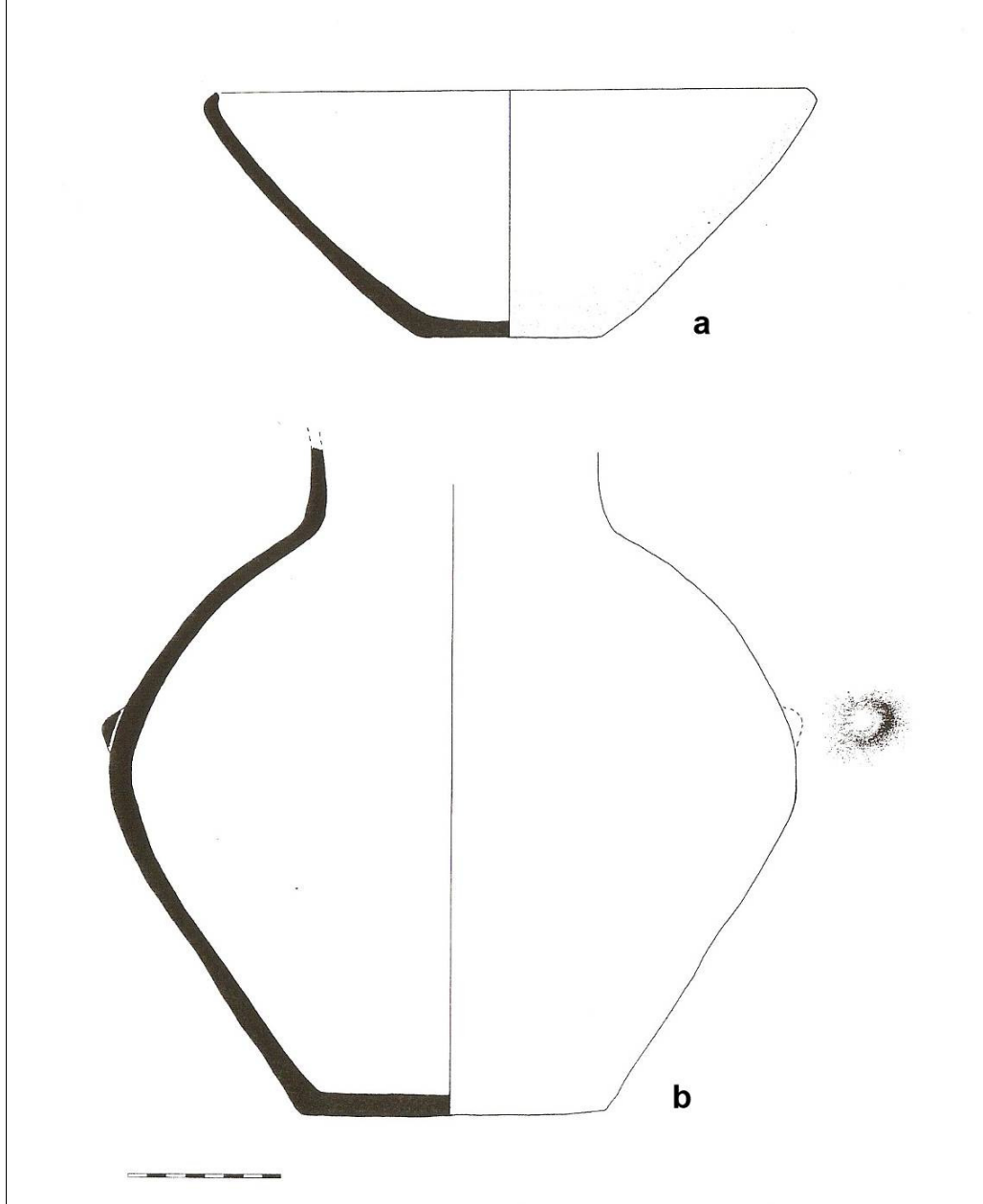
Sitagroi Va. Bezemeli kâseler. Ağız kenarı kazıma ve baskı bezemeye sahip konik kâseler (a,h), ip baskı bezemeli kâseler (f,g) veya baskı ve çıkıntı tutamaklılar (d), çok iyi açıklanmış, kazıma, baskı ve askı delikli s-profilli kâseler (i); kazıma bezemeli parçalar (j), baskı bezemeliler (b,c,k), zigzag kazıma bezemeli kaplar (e). (Sherratt 1986: 459)

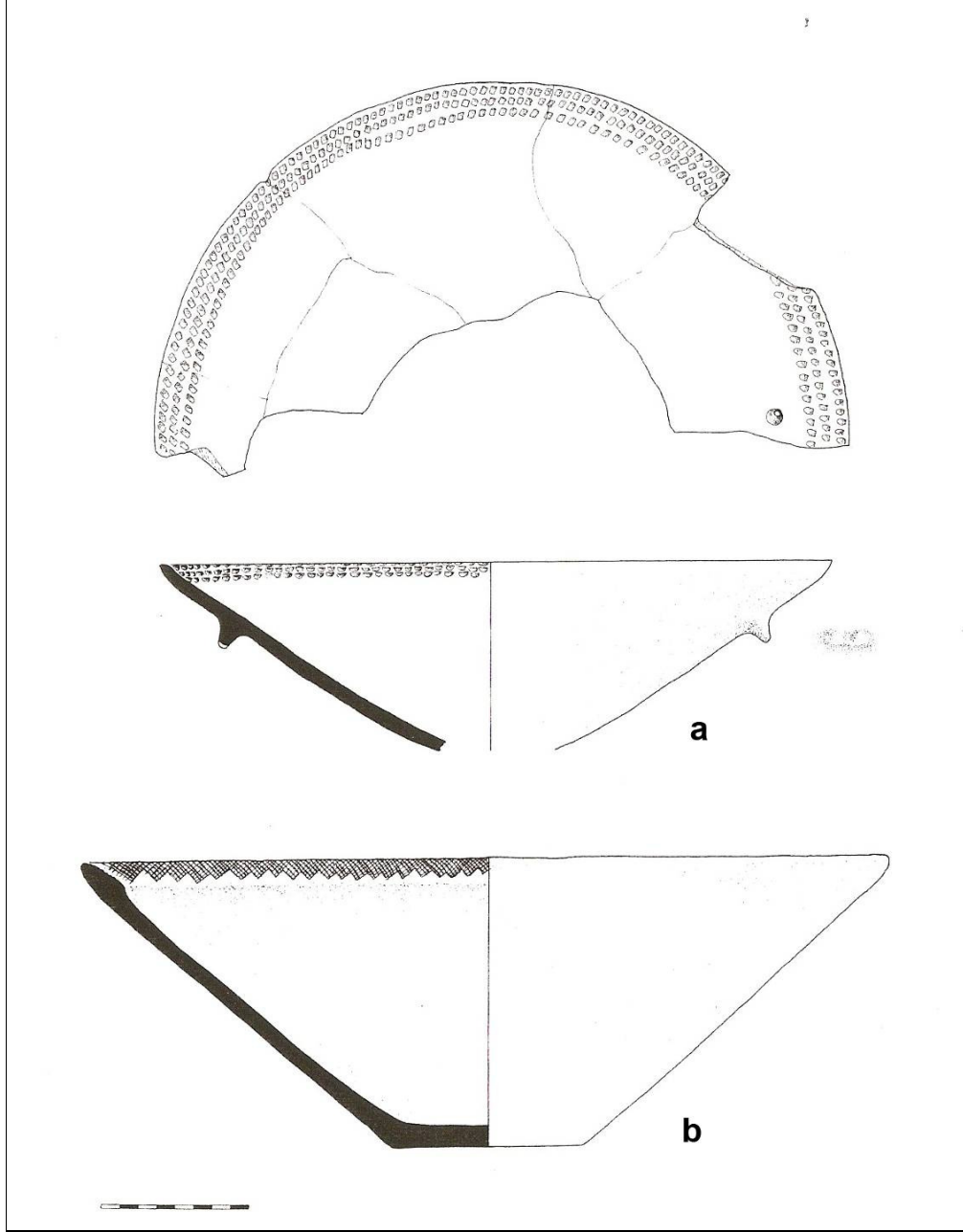
Sitagroi IV/Va. Kâseler. Konik formulu; bodur formulu (a,b), içe dönük dudaklı ve tutamaklı kâseler (c). Hepsi kabaca açılmıştır. (Sherratt 1986: 461)

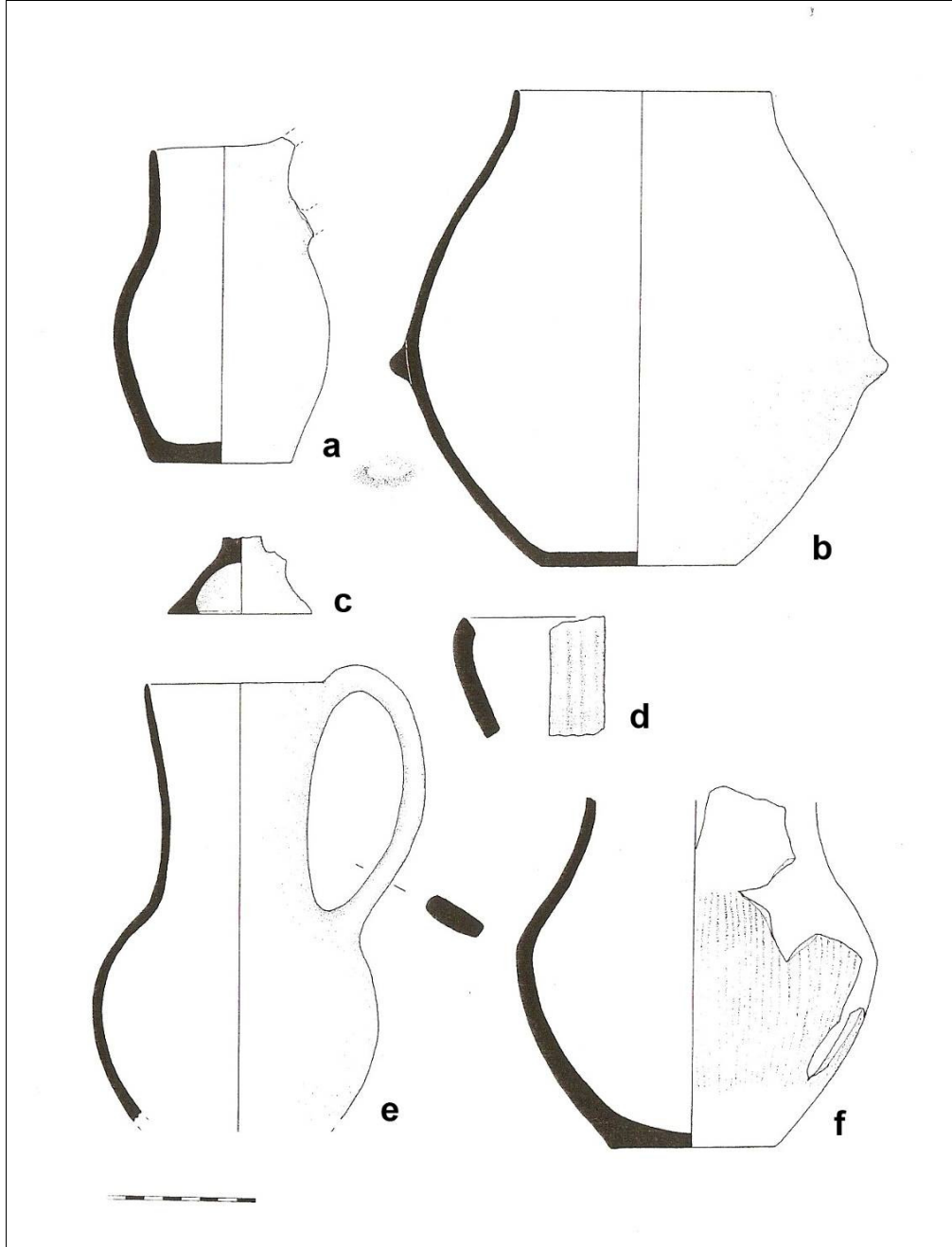
Sitagroi Va. Geniş kaplar. Konik kâseler (a) ve tutamaklı urne benzeri kaplar (b).
(Sherratt 1986: 464)

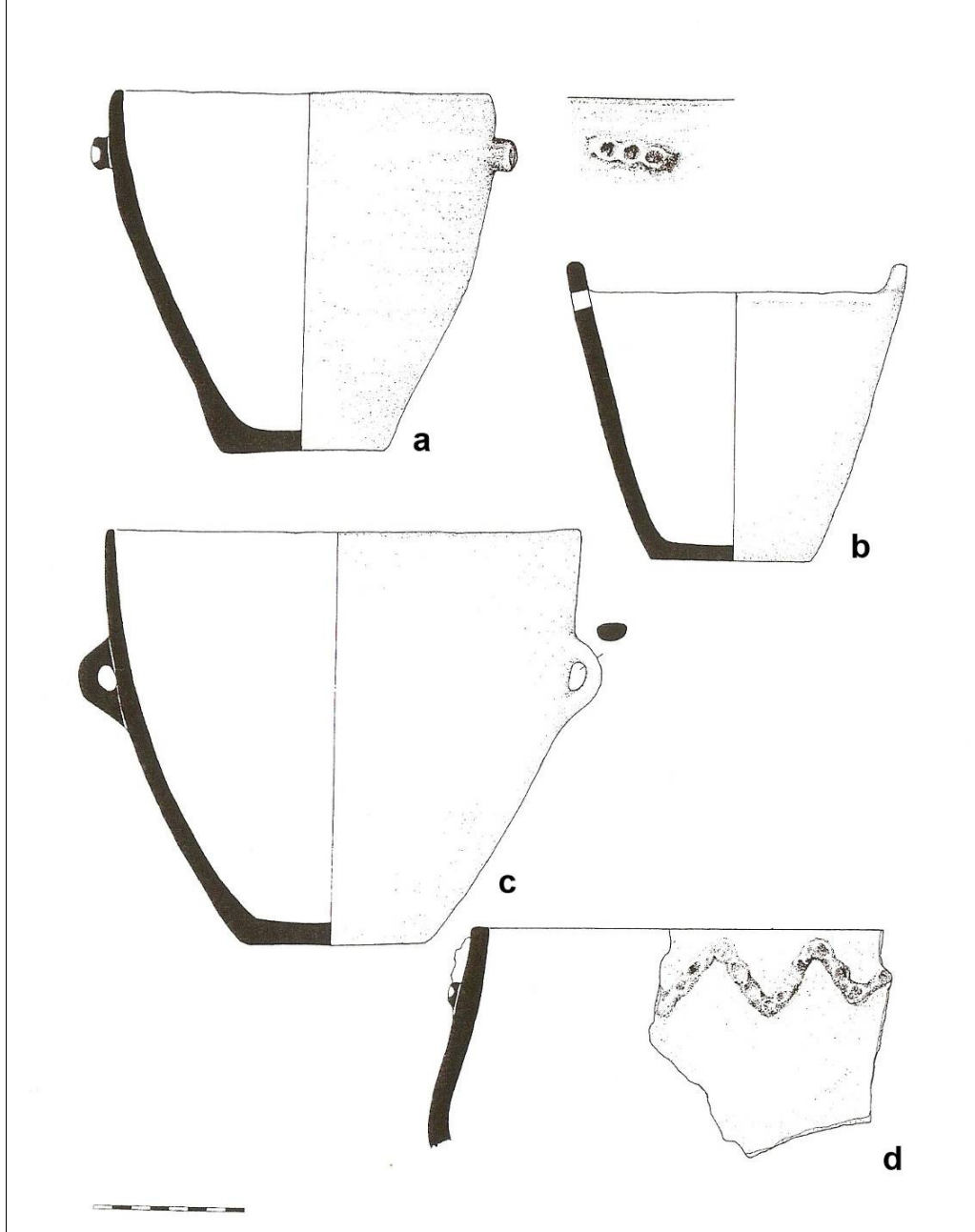
Sitagroi Va. Kabaca açkılanmış, geniş koni biçimli kâse (a) ve konik çıkıntılara sahip çömlek (b). (Sherratt 1986: 463)

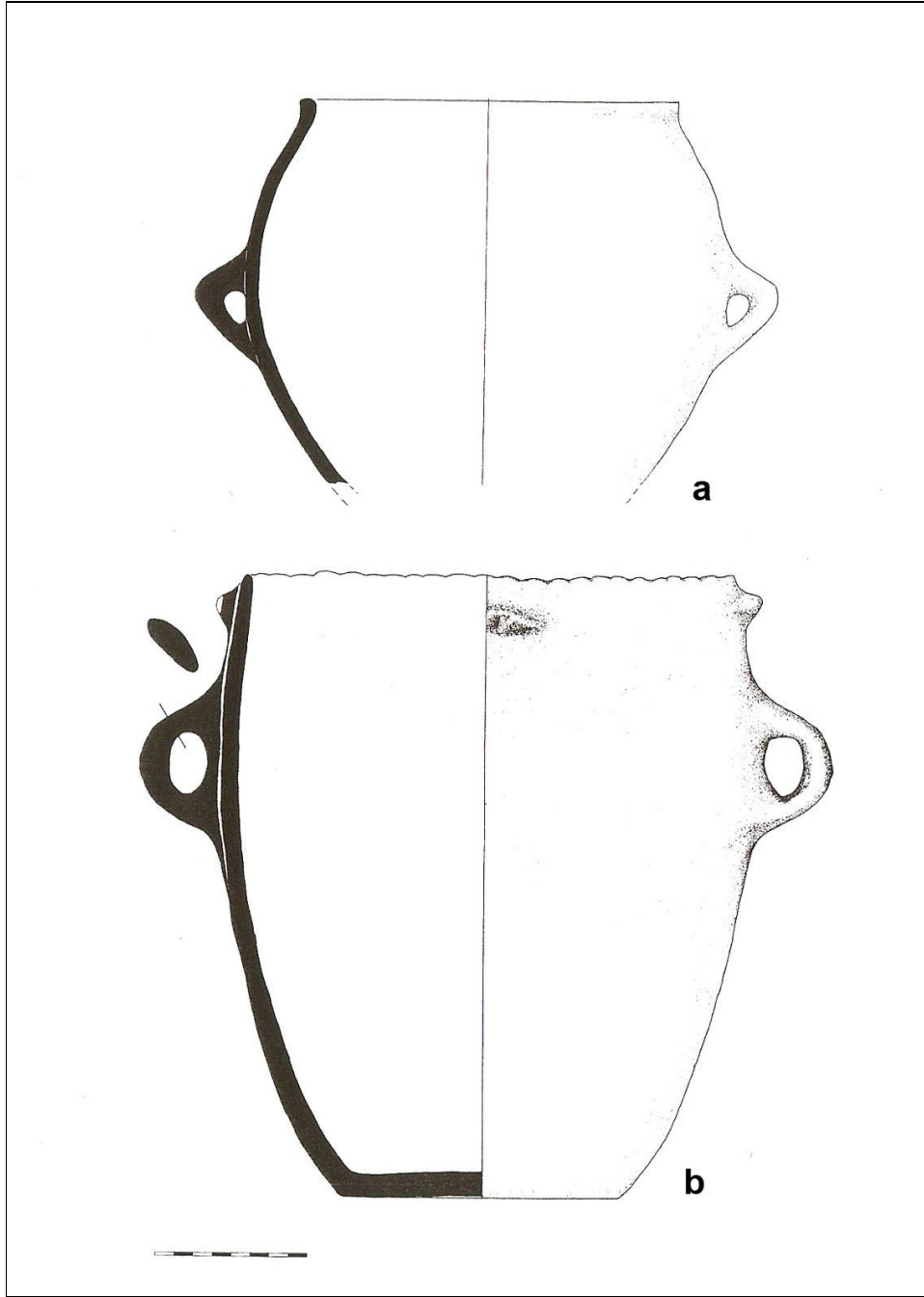
Sitagroi IV/Va. Konik kâse formları. Çok iyi açkılanmışlardır, çıkıntı tutamağa ve tamirat deliğine sahiptir (a). Ağız kenarı kalınlaştırılmış, açkılı kazıma bezemeli örnekler de vardır (b). (Sherratt 1986: 458)

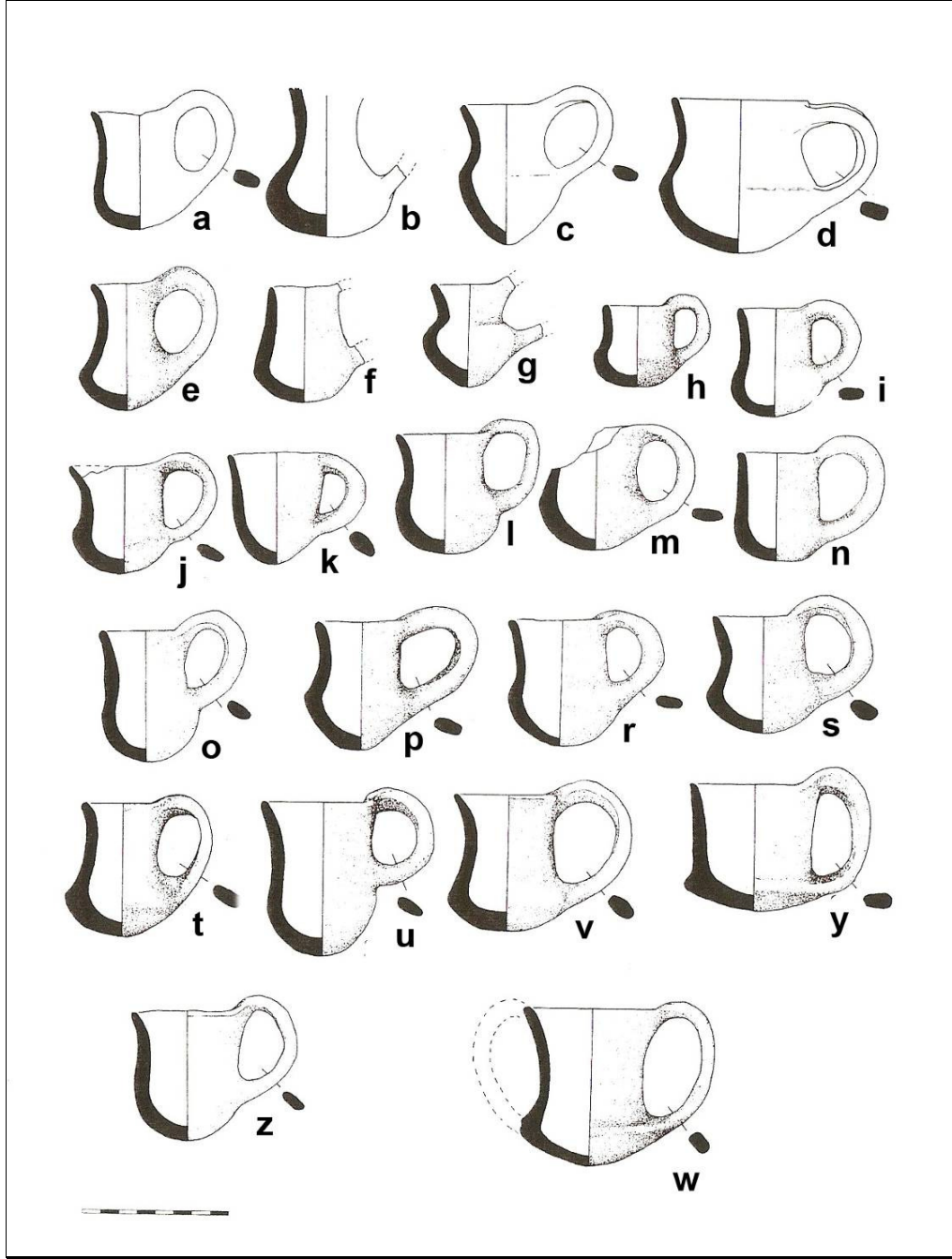
Sitagroi IV/Va. Kapalı formlar. Açıklı testi formları (a,e), çıkıntı tutamaklı, içi ve dışı açıklı testiler (e), kanallı bezemeye sahip açıklı çömlekler (f), kulplu kapak parçası (c) ve kayış kulp parçası (d). (Sherratt 1986: 460)

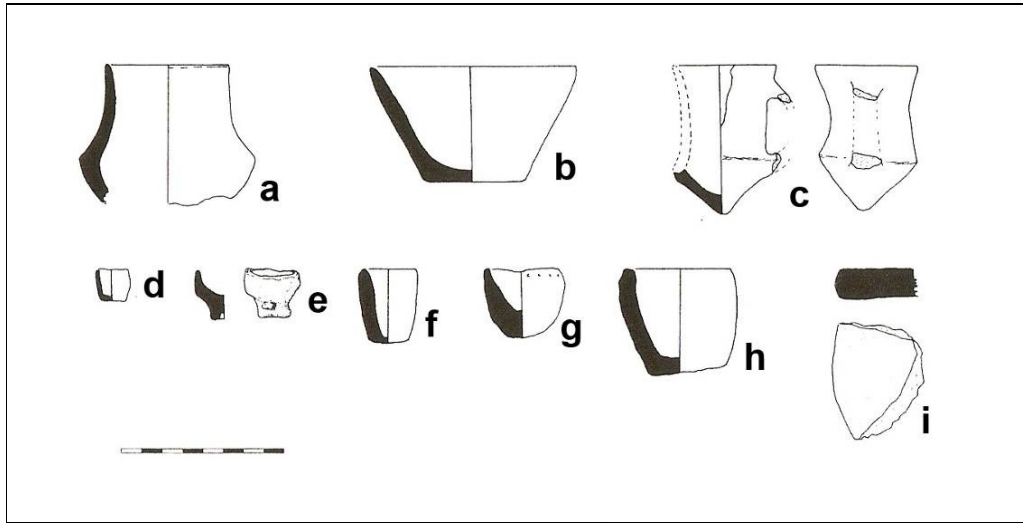
Sitagroi IV/Va. Urne benzeri kaplar. Çıkıntı tutamaklı (a), askı delikli, kabaca açkılanmış olanlar (b), tutamaklı kaba ve hafif açkılılar (c), zigzag, kabartma kordon bezemeli urneler (d) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 462)

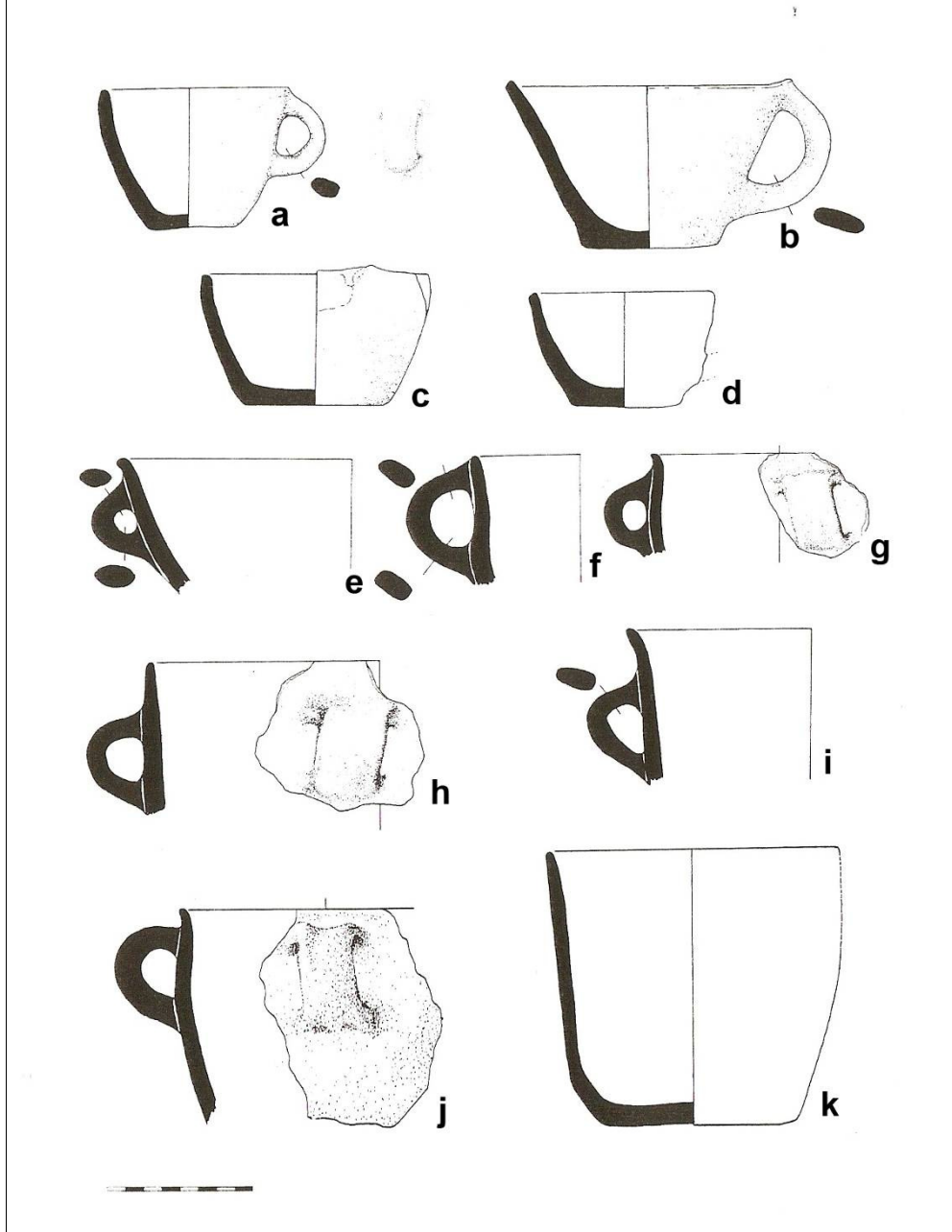
Sitagroi Va. Geniş kaplar. Tutamaklı çömlükler (a) ve yüksek kulplu urne benzeri kaplar (b). (Sherratt 1986: 465)

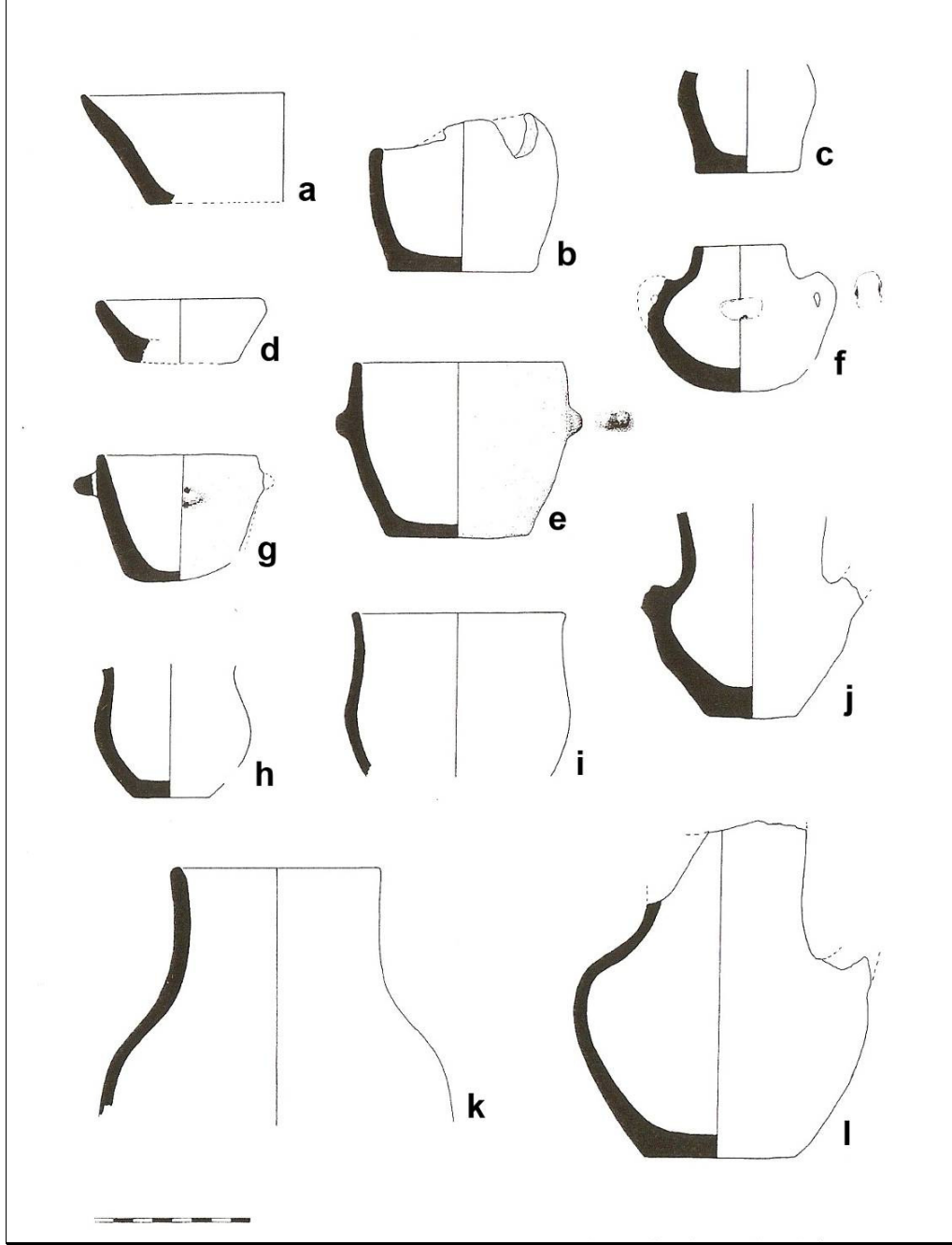
Sitagroi Vb. Küçük kulplu maşrapalar. Tek kulplular (a-z) ve çift kulplular (w).
(Sherratt 1986: 466)

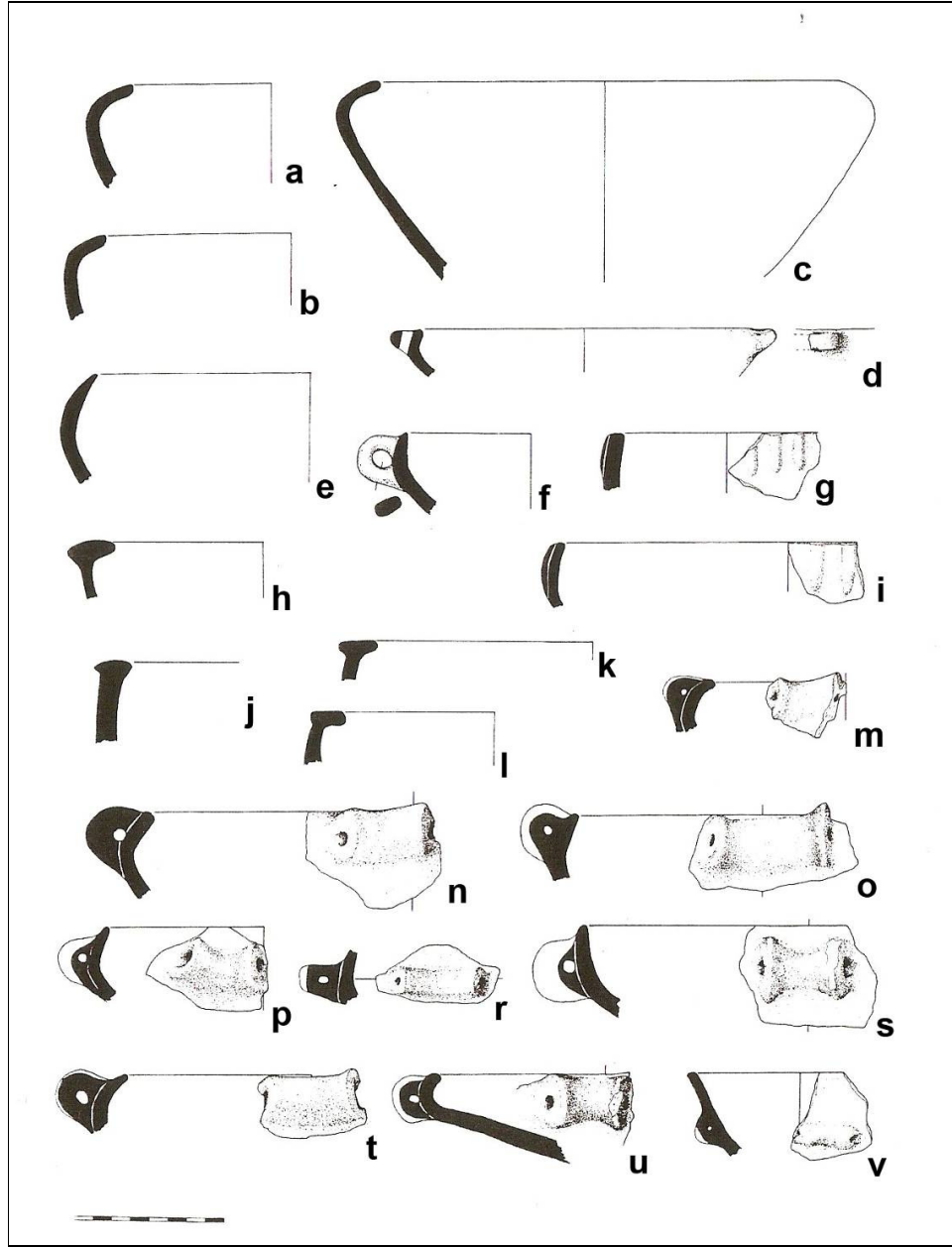
Sitagroi Vb. Küçük çömlek (a), kâse (b), nokta dipli maşrapa (c), minyatür kaplar (d-h), tabak veya kapak parçası (i) ele geçen buluntulardandır. (Sherratt 1986: 473)

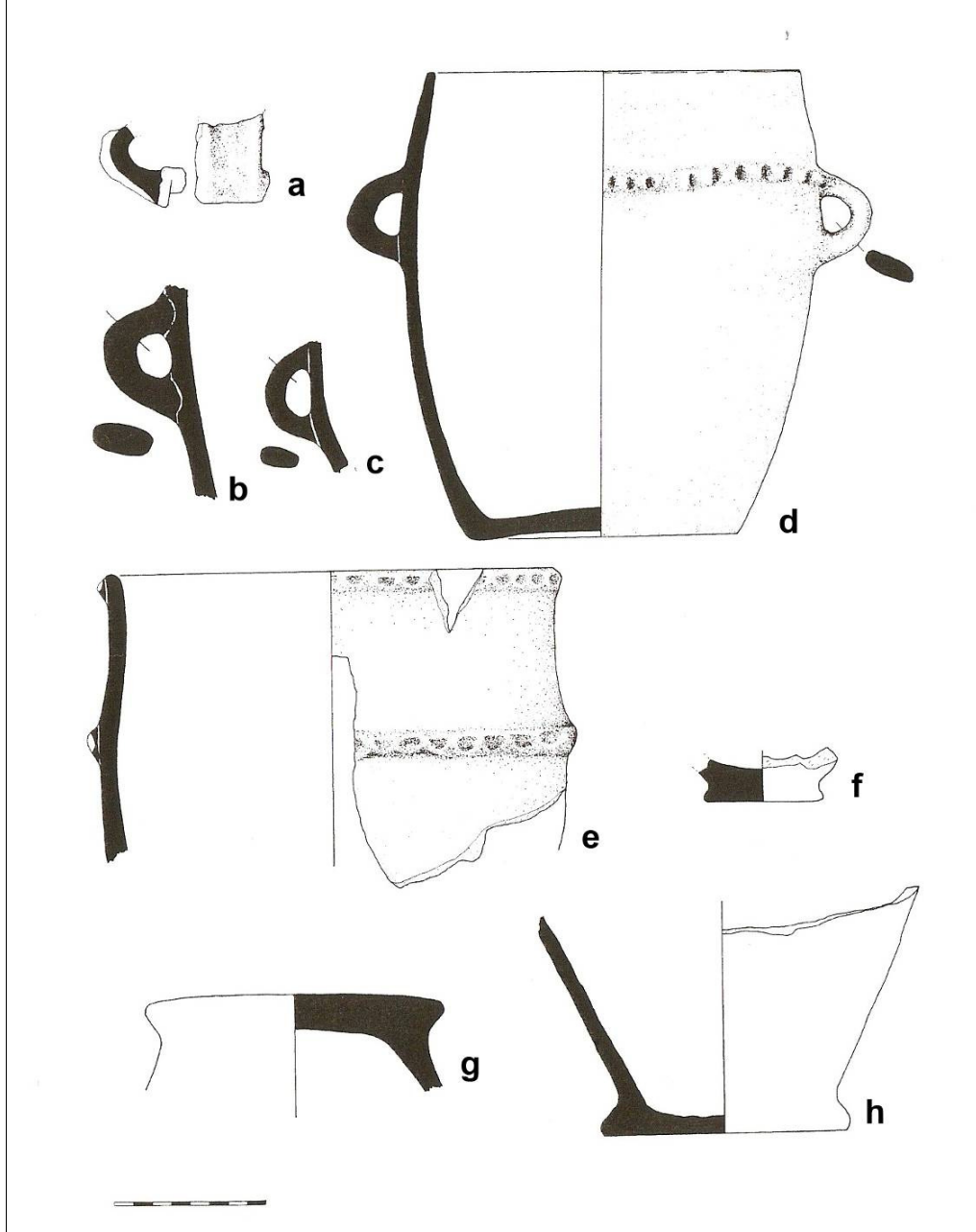
Sitagroi Vb. Kulplu kâseler (a,b,d,e), kulpsuz kâseler (c), kulplu ve dik ağız kenarlı kâseler (f-j), kabaca açılanmış, dik ağız kenarlı urne benzeri kaplar (k) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 470)

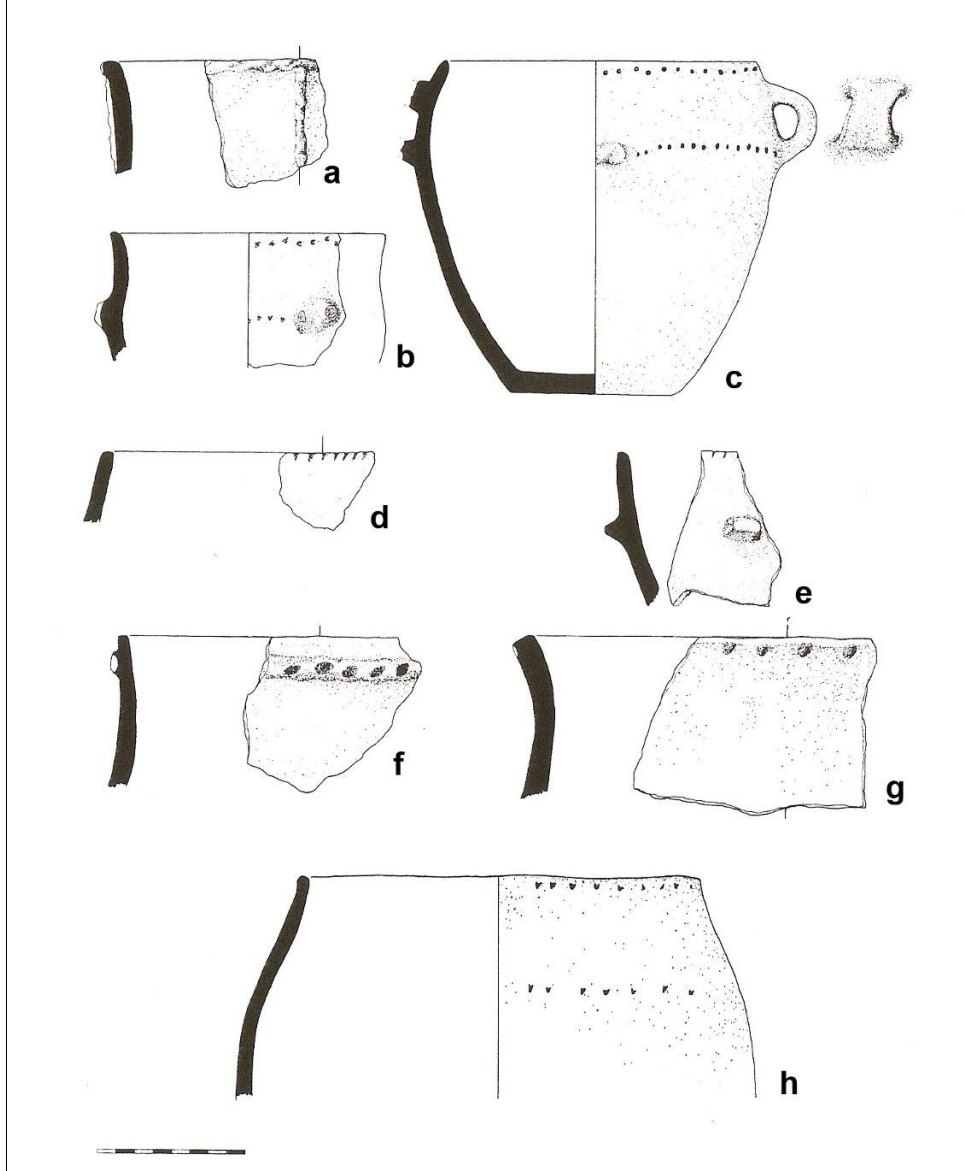
Sitagroi Vb. Kâseler (a-e,g), asmak için kulpları olan, yuvarlak dipli çömlek (f), amfora (j), uzun boyunlu çömlekler (k) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 471)

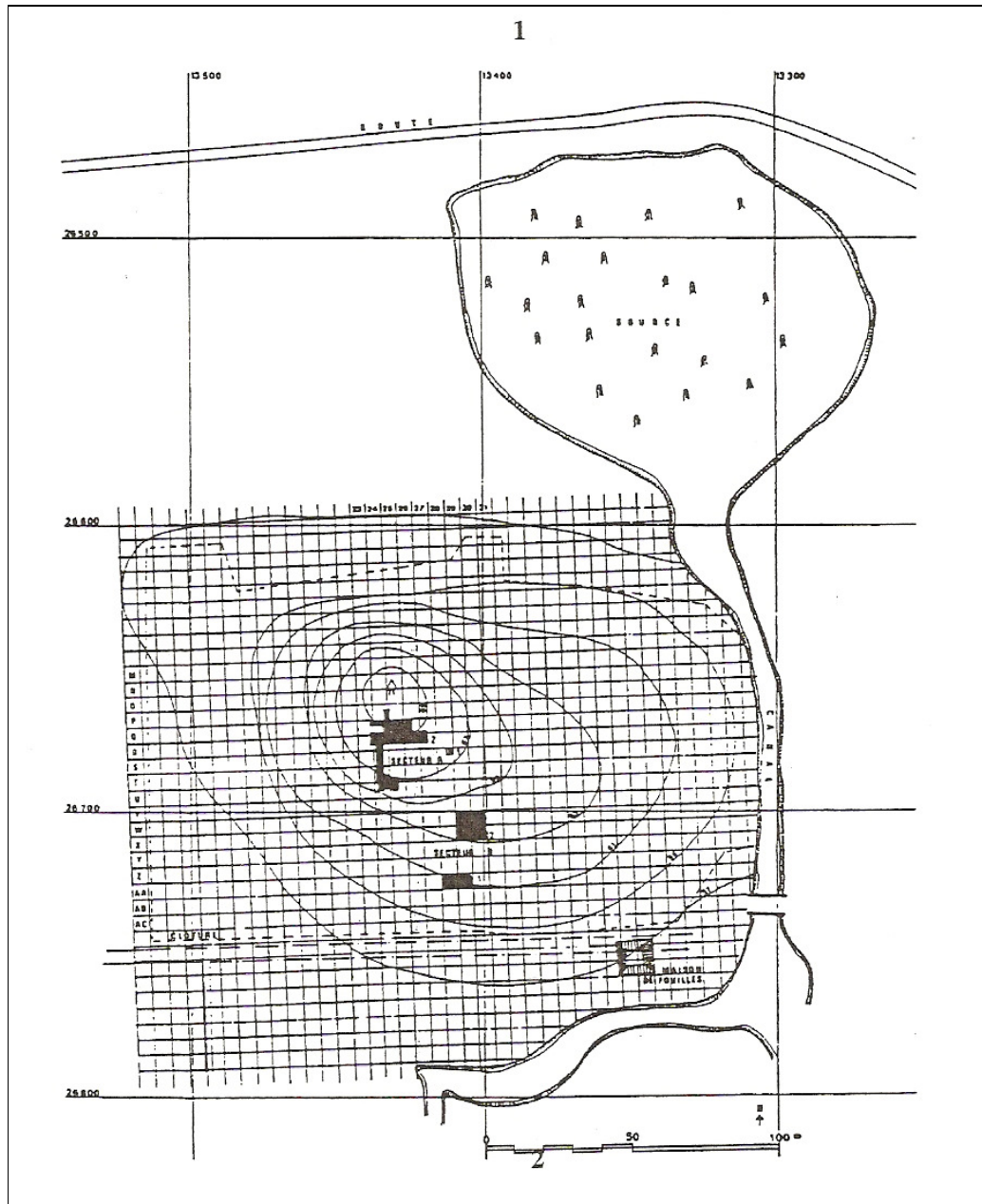
Sitagroi Vb. İe dönük ağız kenarlı kâse formları (a,b,c,e), yatay tutamaklı (d) veya kulplu (f) parçalar, dikey kabartma bezemeli ağız kenarları (g,i), T-biçimli ağız kenarları (h,j,k,l), trompet biçimli tutamaklar (m-p, s-u) veya ip delik tutamaklı (r,v) rnekler ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 472)

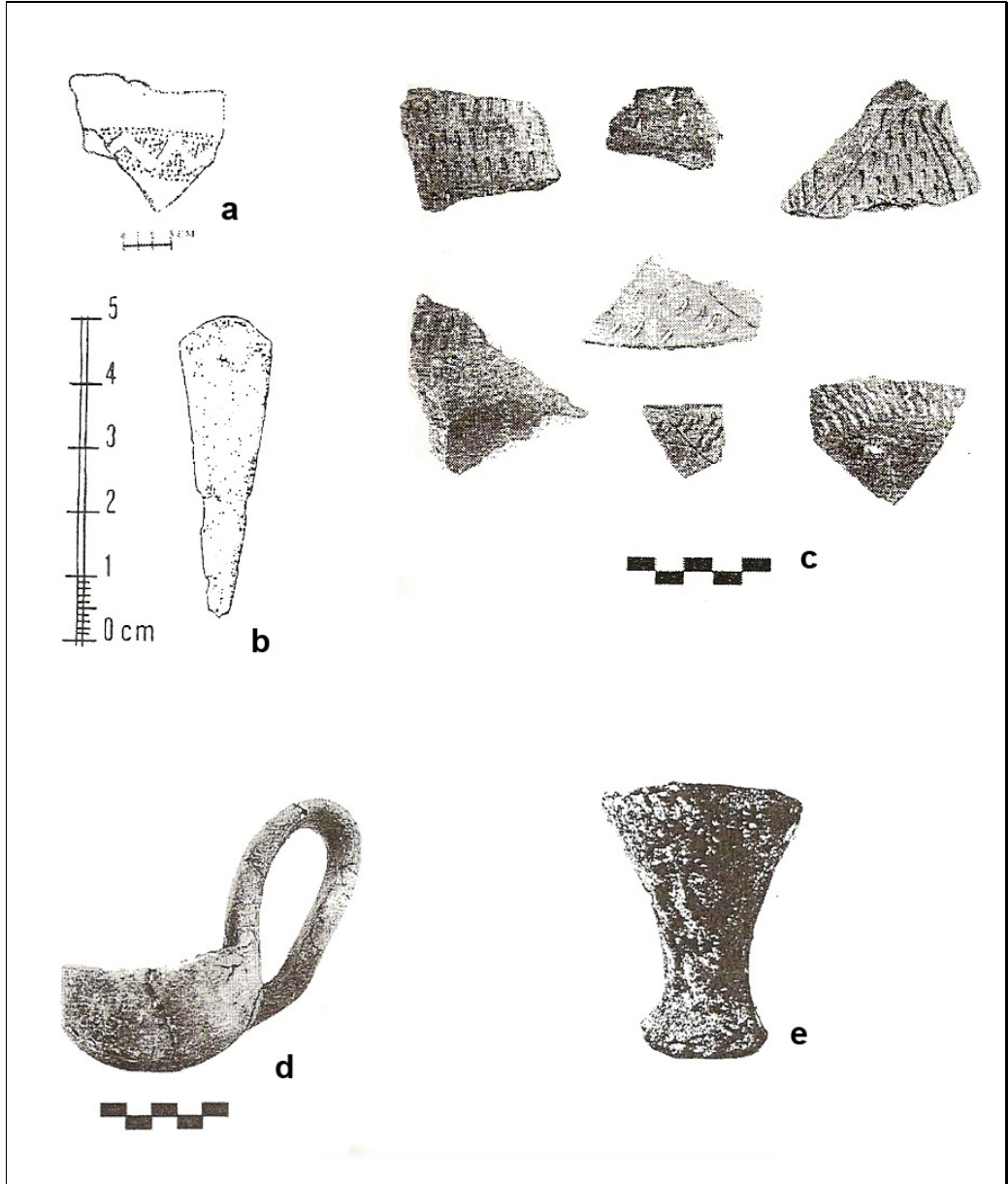
Sitagroi Vb. Tutamaklı urne benzeri kap ve parçaları (a,b,c,d), baskı bezemeli kordon kabartmalar (d,e), dışa doğru çıkıntı yapan dipler (f,h) ve kapak parçası (g) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 468)

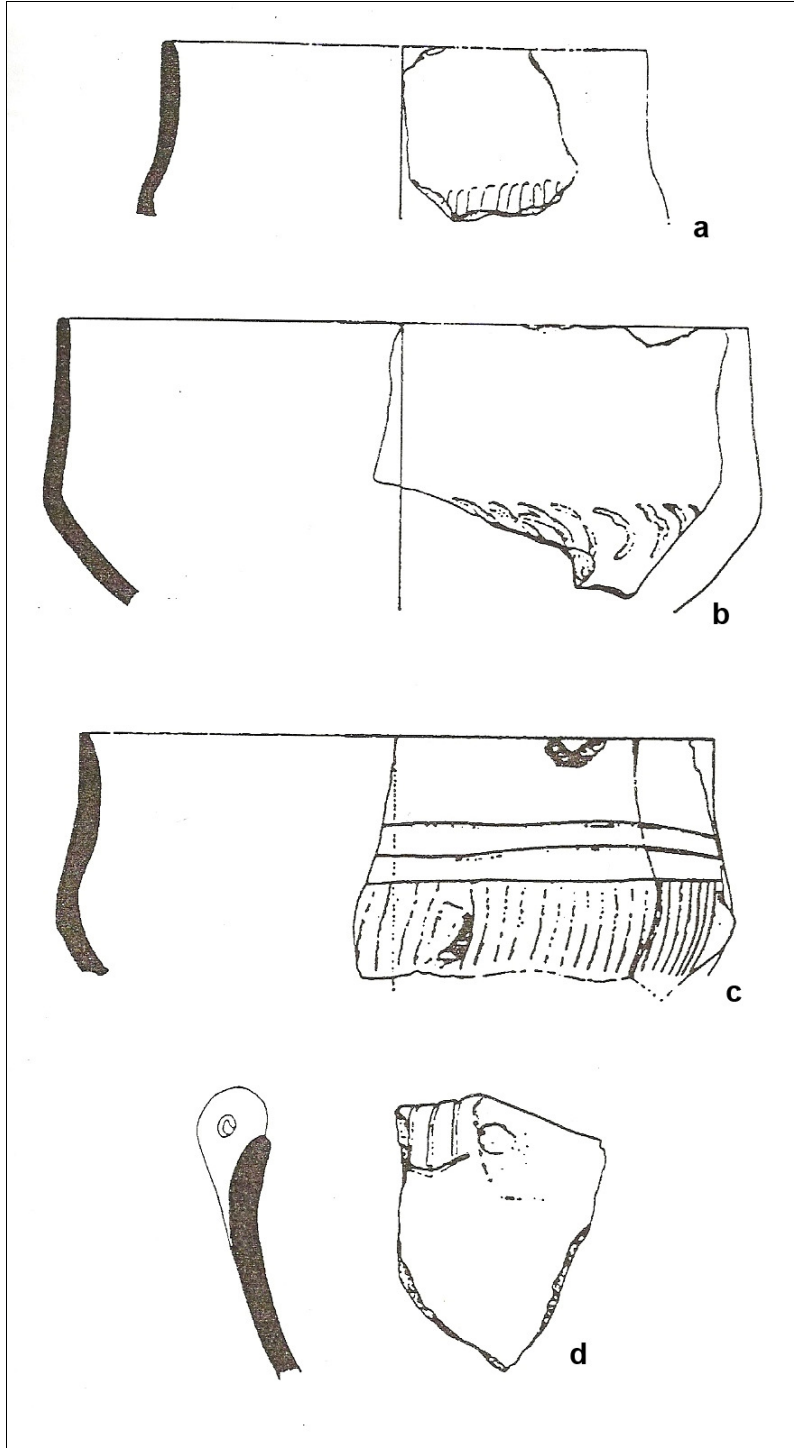
Sitagroi Vb. Kabaca açkılanmış, baskı nokta bezemeli, tutamaklı urne benzeri kaplar (c), kordon kabartmalı ağız kenarları (a), çıkıntılı ve baskı nokta bezemeli parçalar (b), yarık ağız kenarlı parçalar (d), çıkıntı tutamaklar (e), baskı bezemeli kordon kabartmalar (f), parmak baskı bezemeler (g) ve baskı nokta bezemeli kaplar (h) ele geçmiştir. (Sherratt 1986: 469)

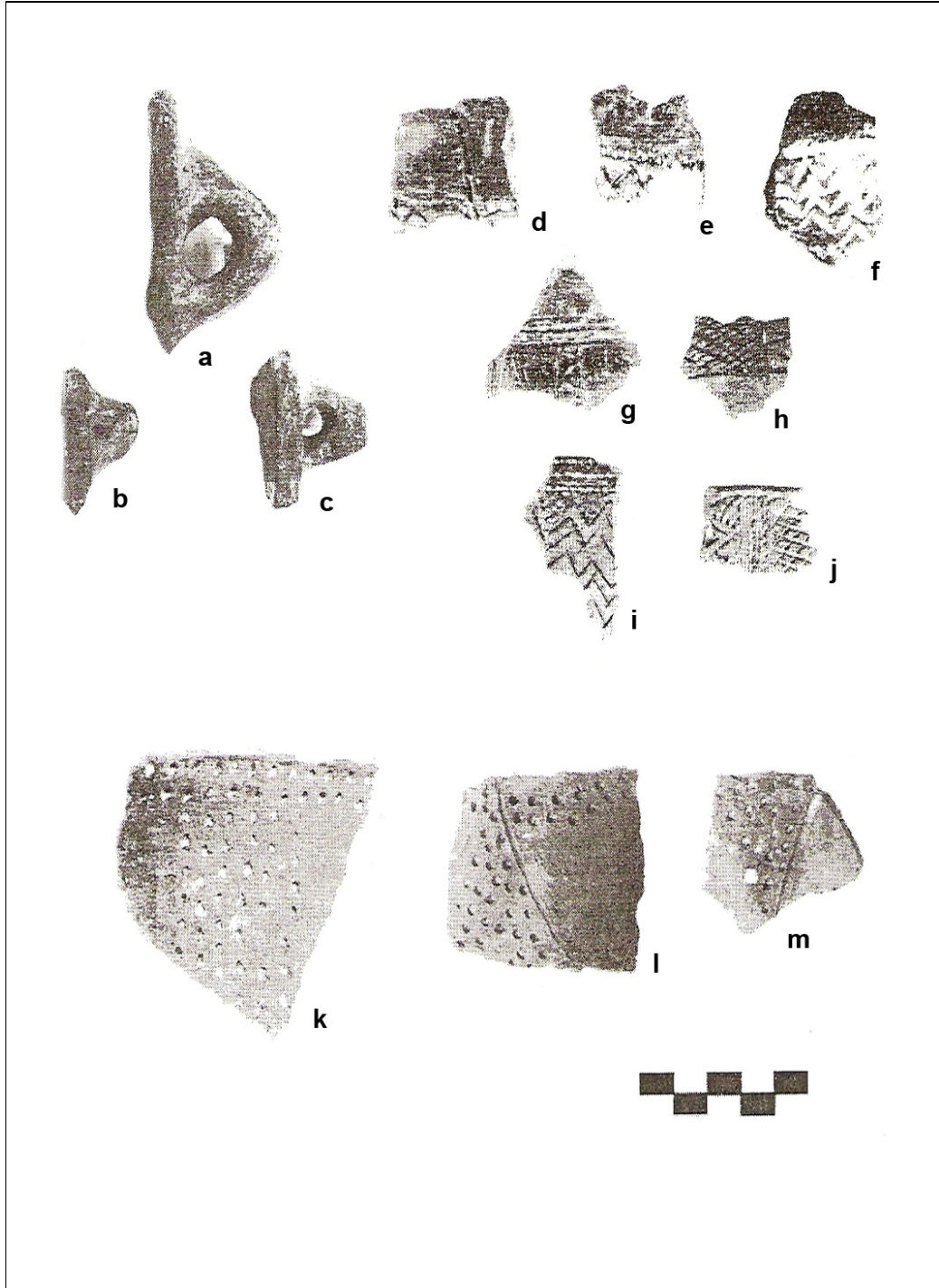
Dikili Tash'in topografik plani. (Seferiades 1996: 104)

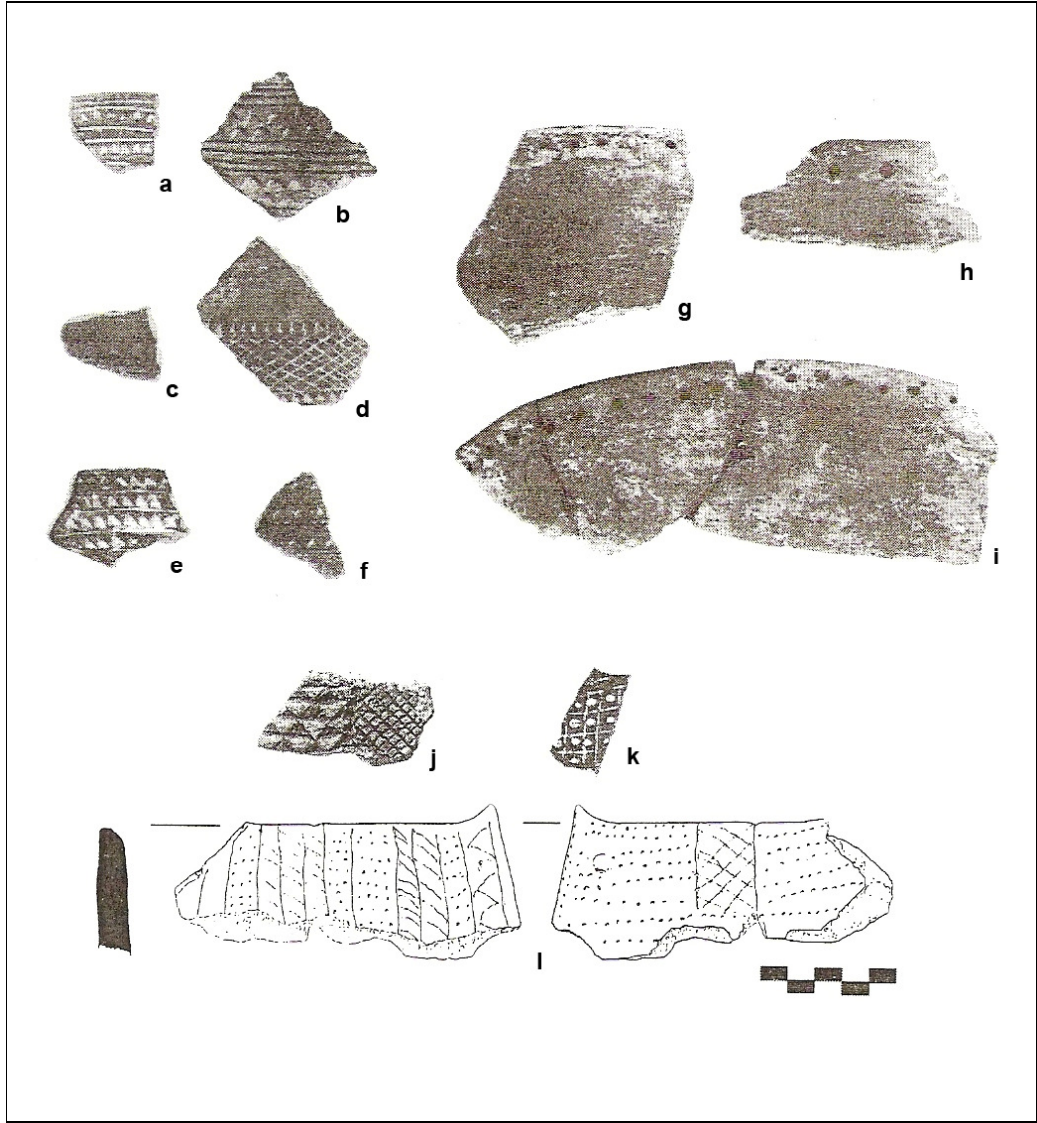
Dikili Tash İTÇ buluntuları. (Seferiades 1996: 105-128)

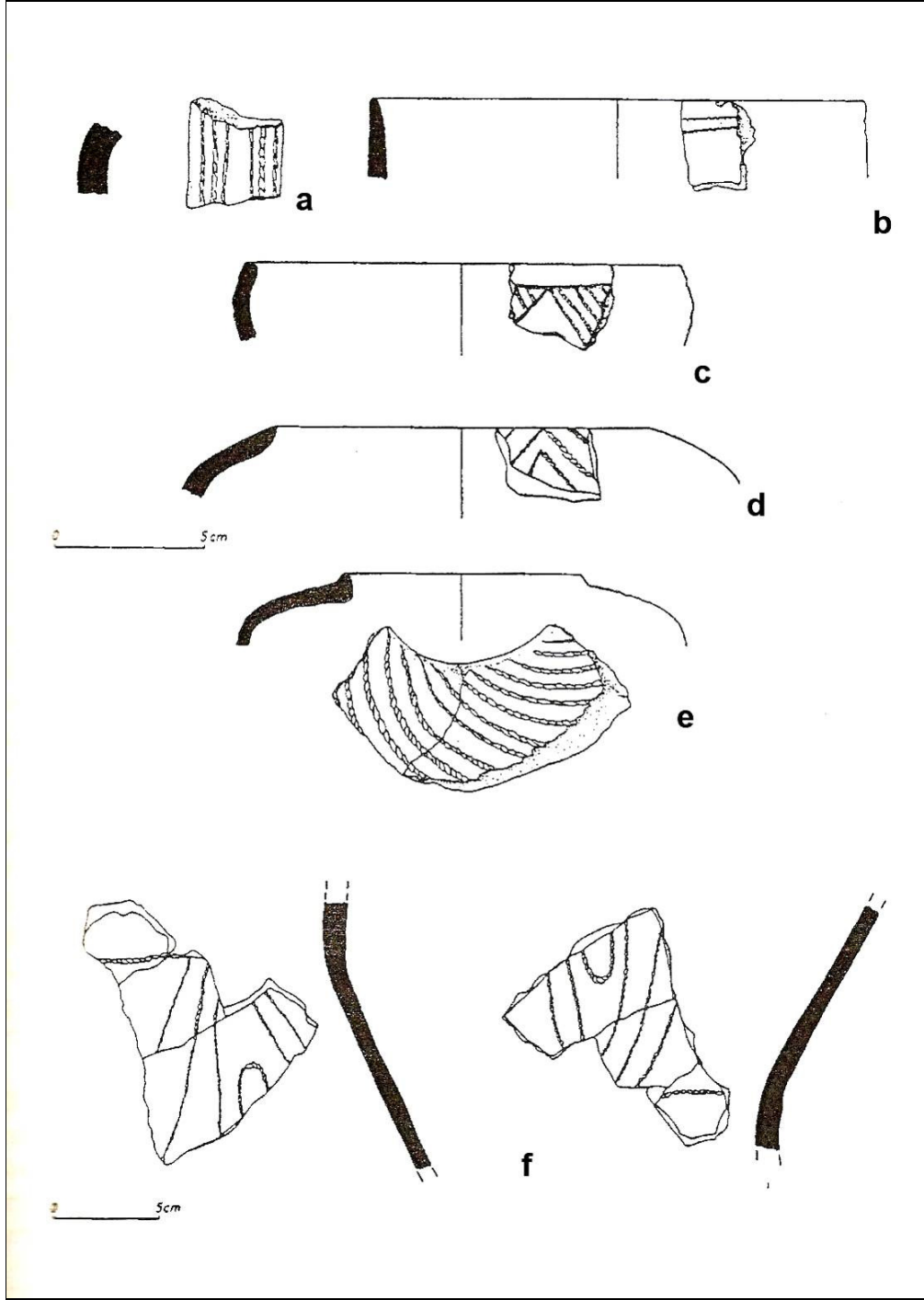
Dikili Tash kanallı keramik örnekleri (Seferiades 1996: 115)

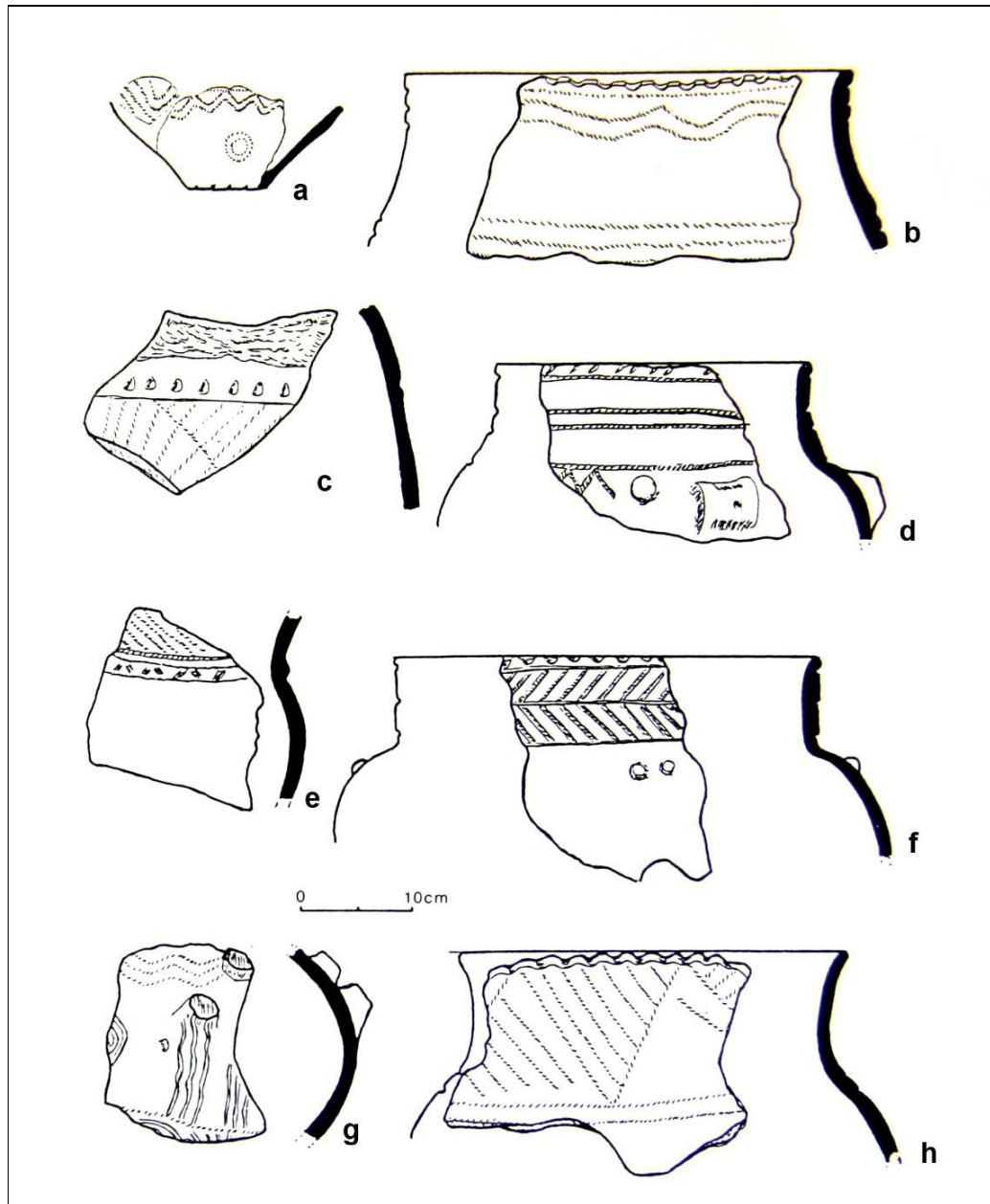
Dikili Tash İTÇ kap formları (Seferiades 1996: 108,110,123)

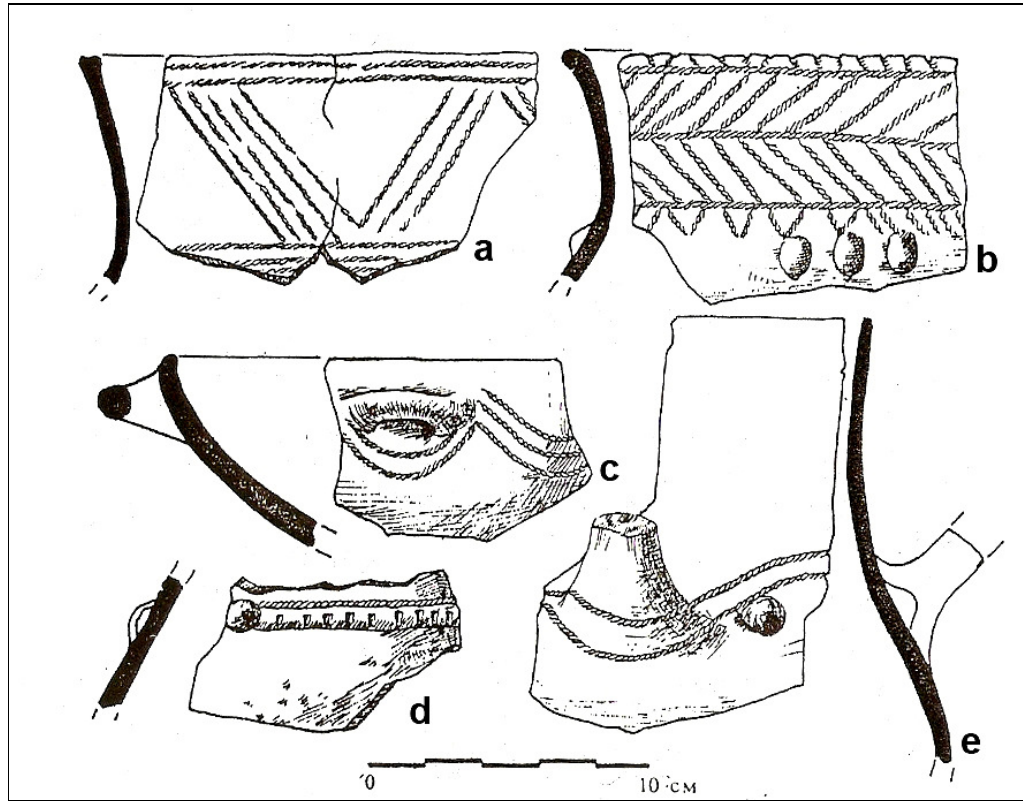
Dikili Tash İTÇ kap formları (Seferiades 1996: 116)

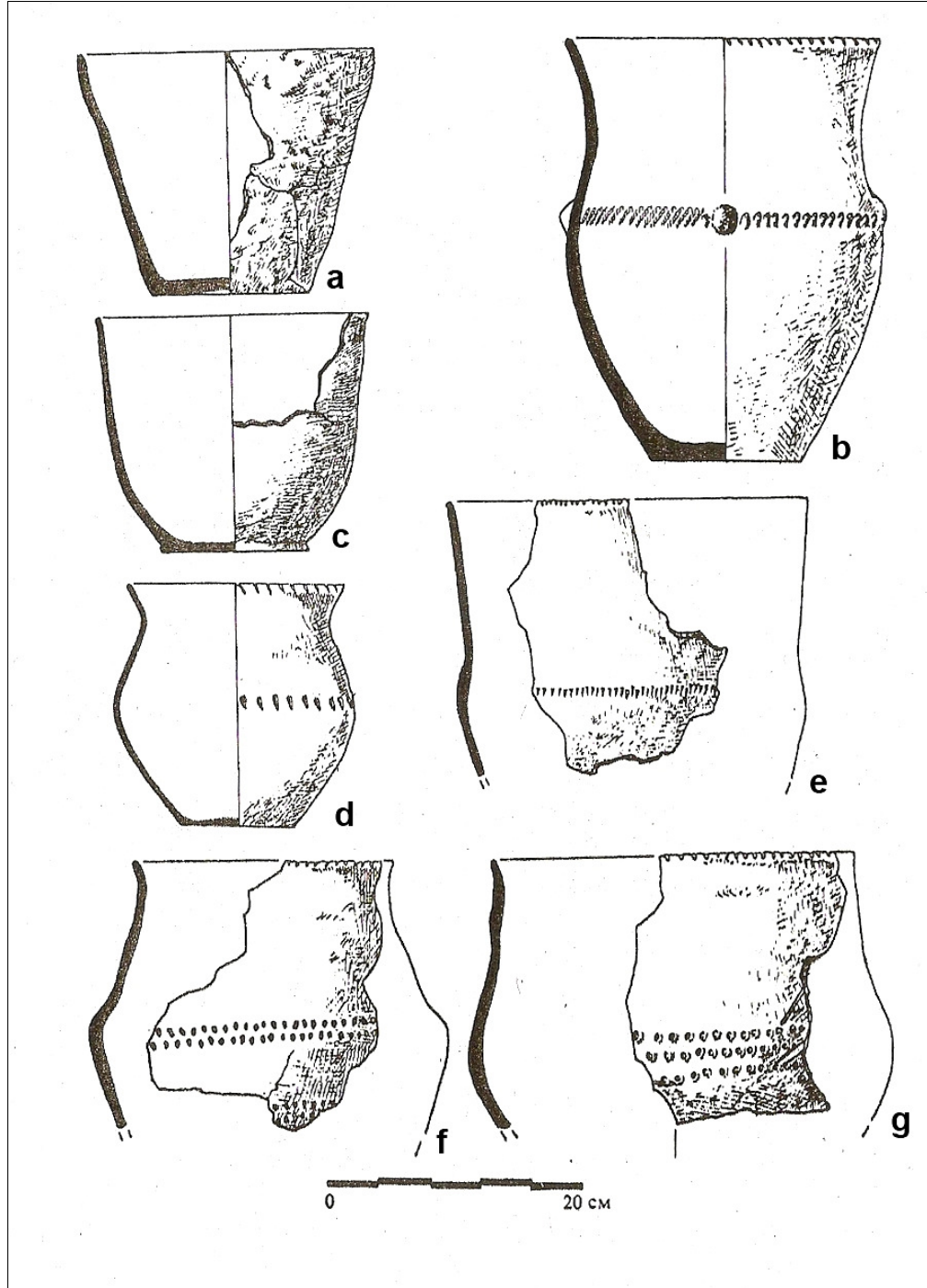
Dikili Tash ip baskı bezemeli örnekler (Seferiades 1996: 127)

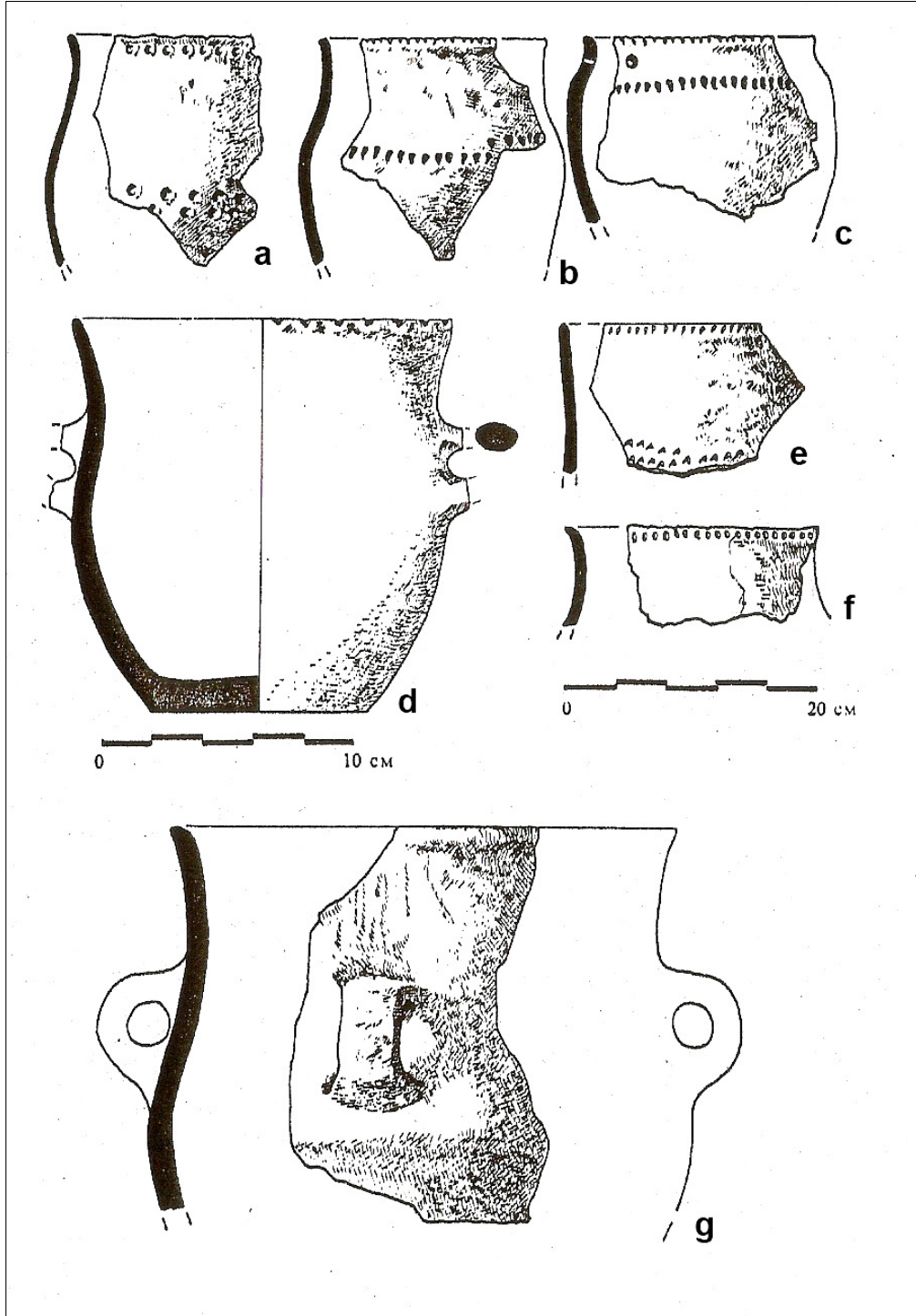
Urdoviza İp Baskı Bezeme (Draganov 1995: 230)

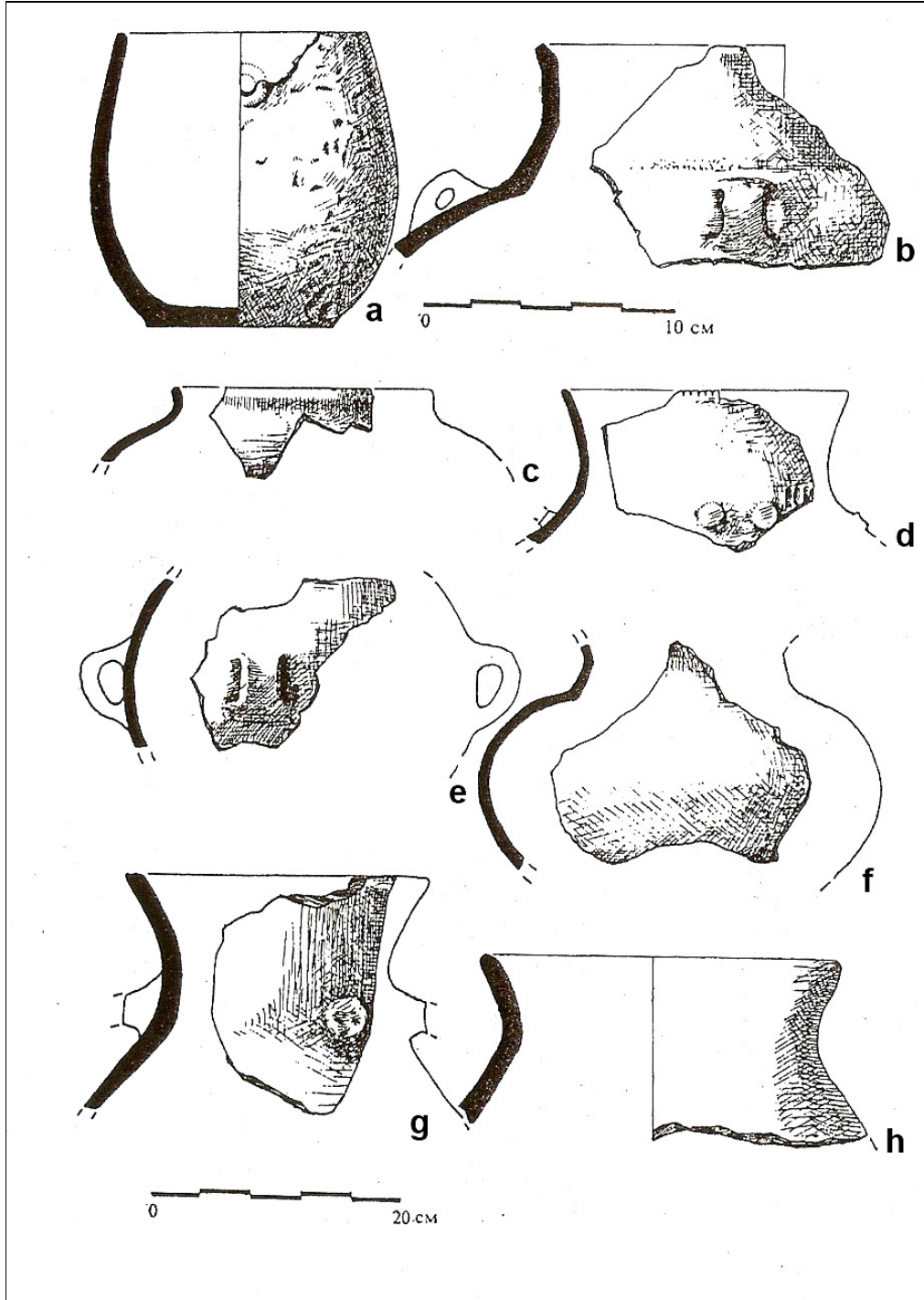
Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:38)

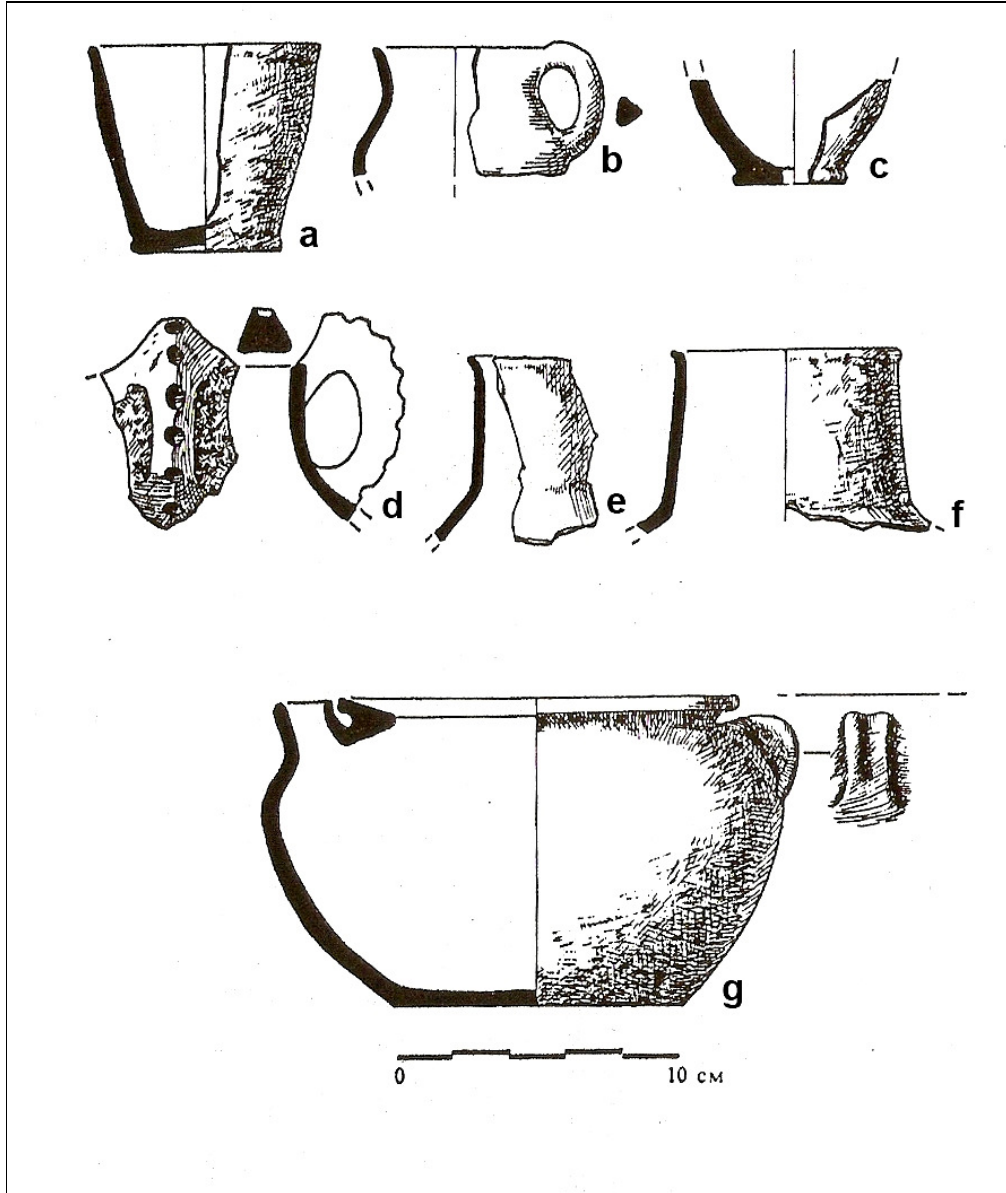
Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:32)

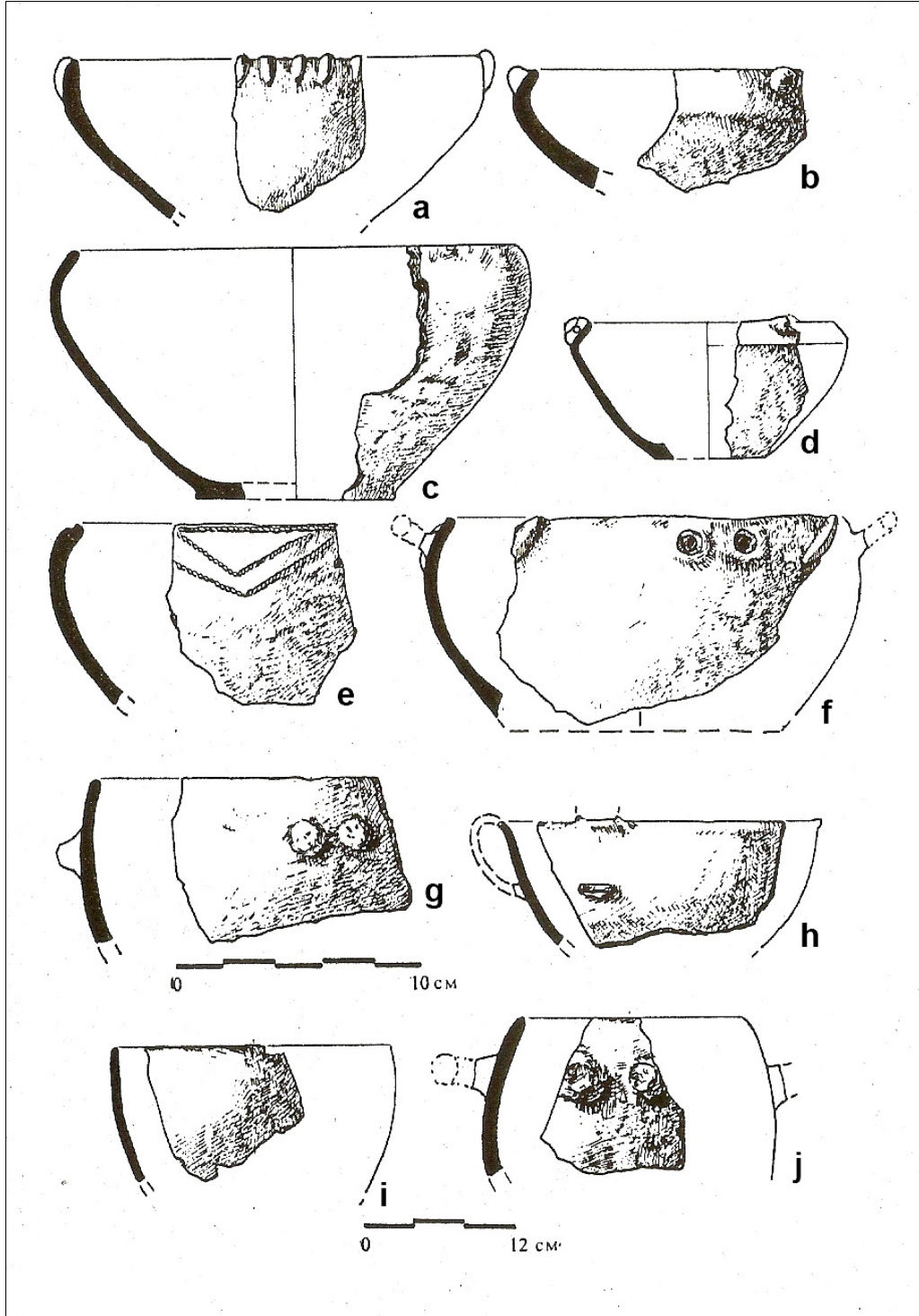
Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:33)

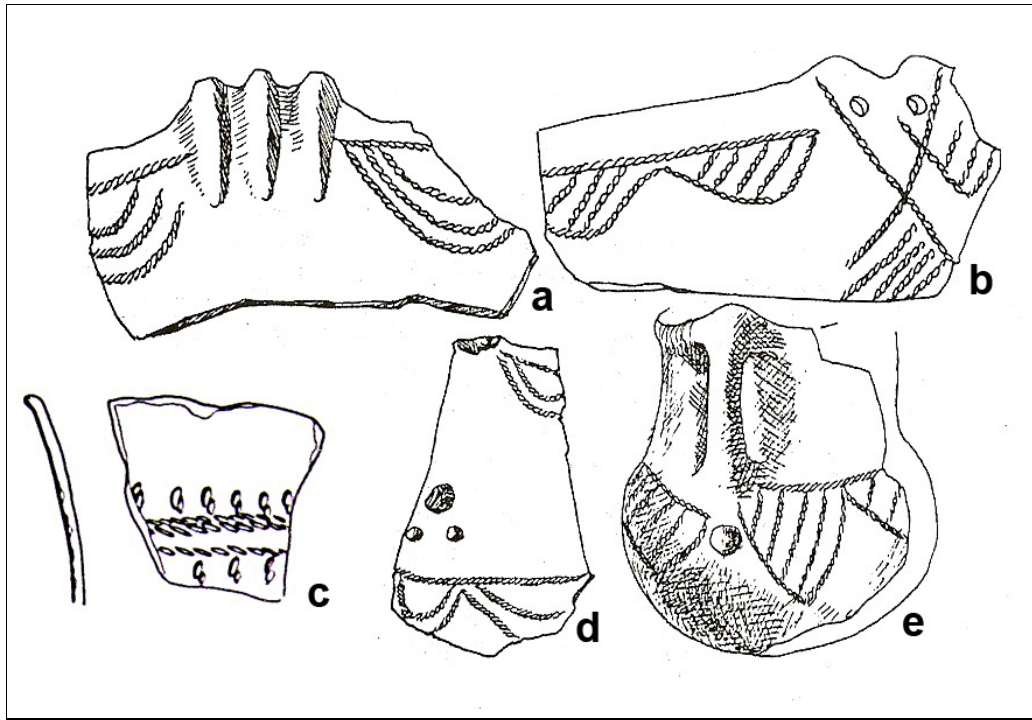
Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:34)

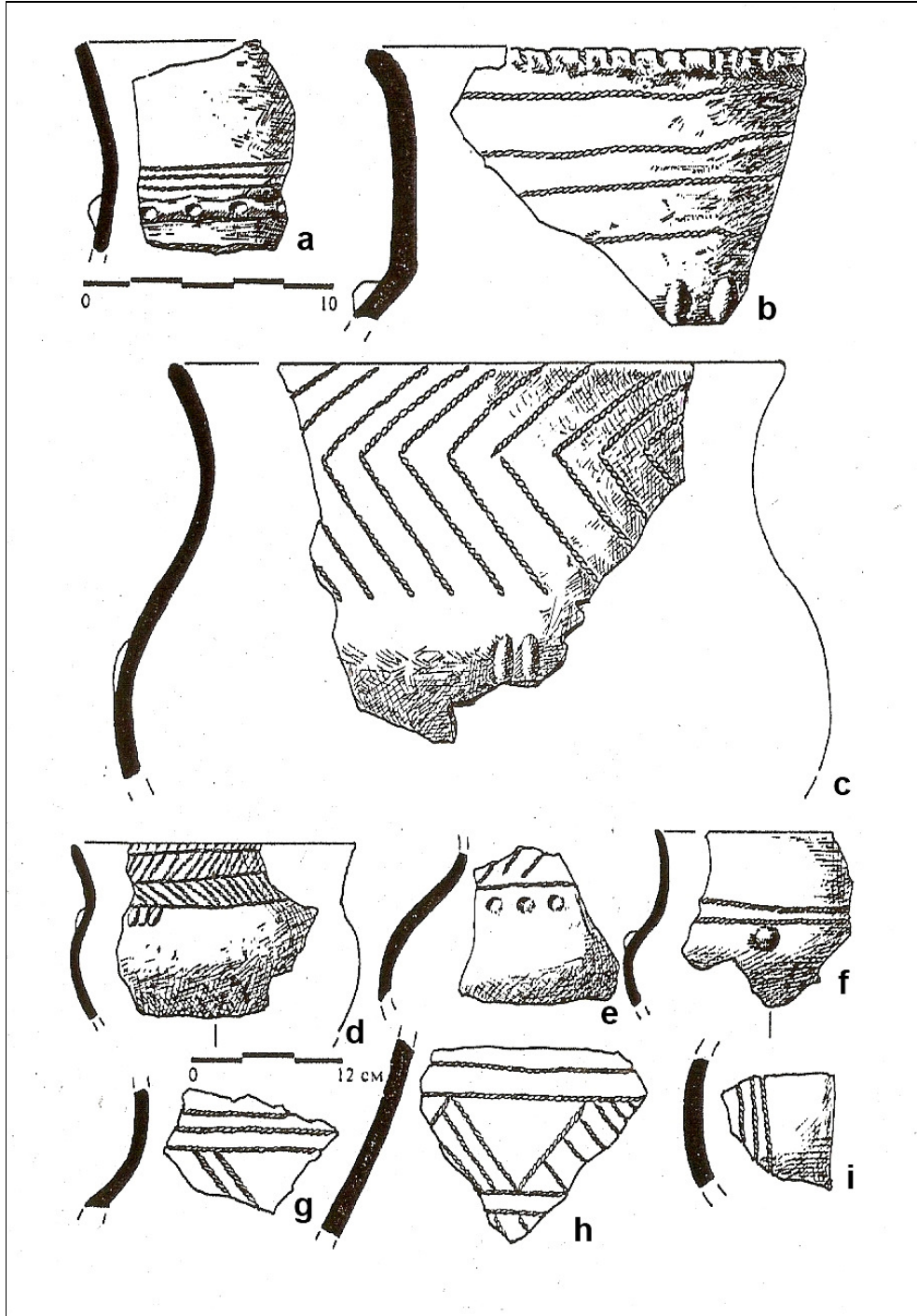
Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:36)

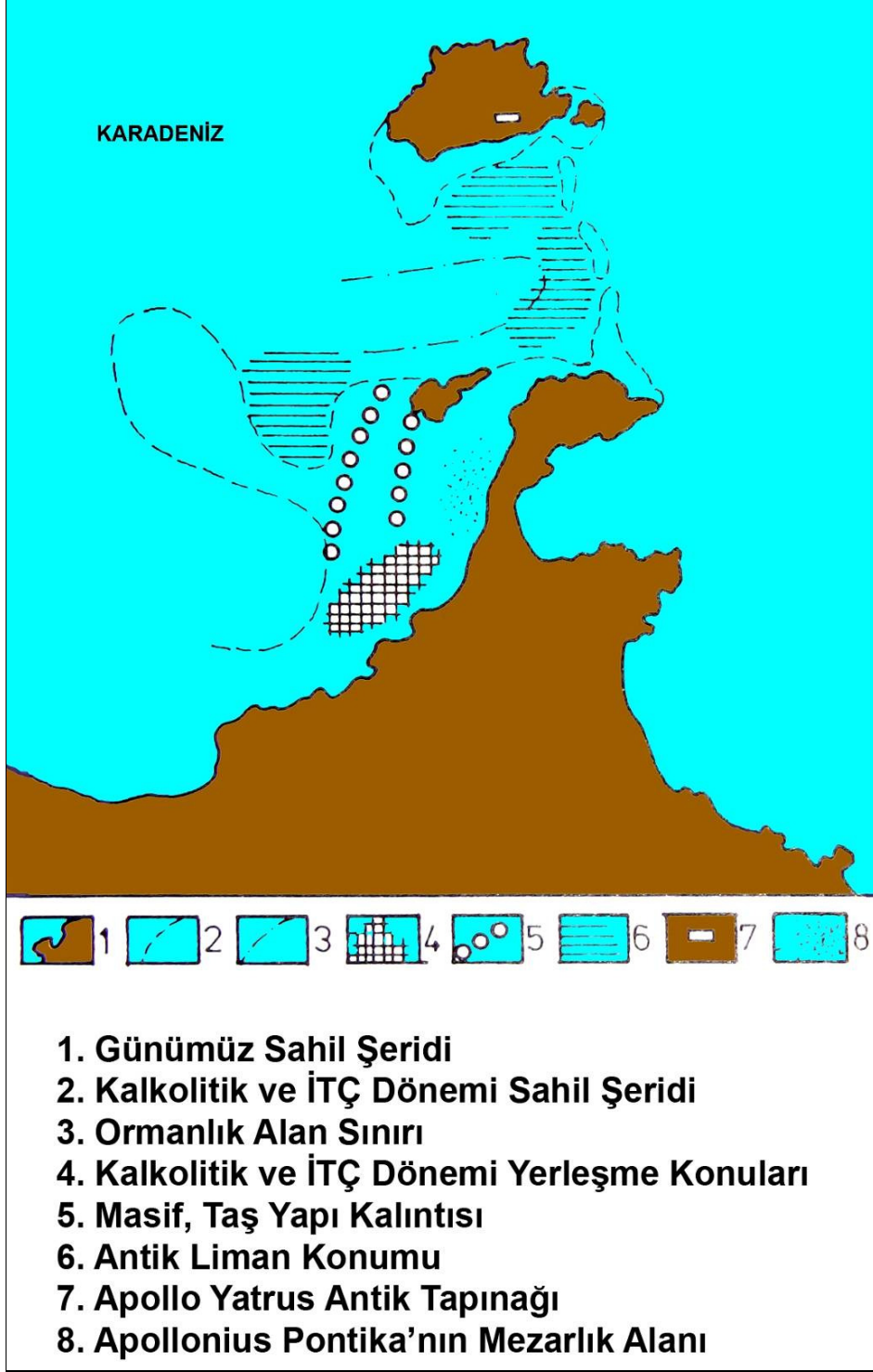
Urduviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:31)

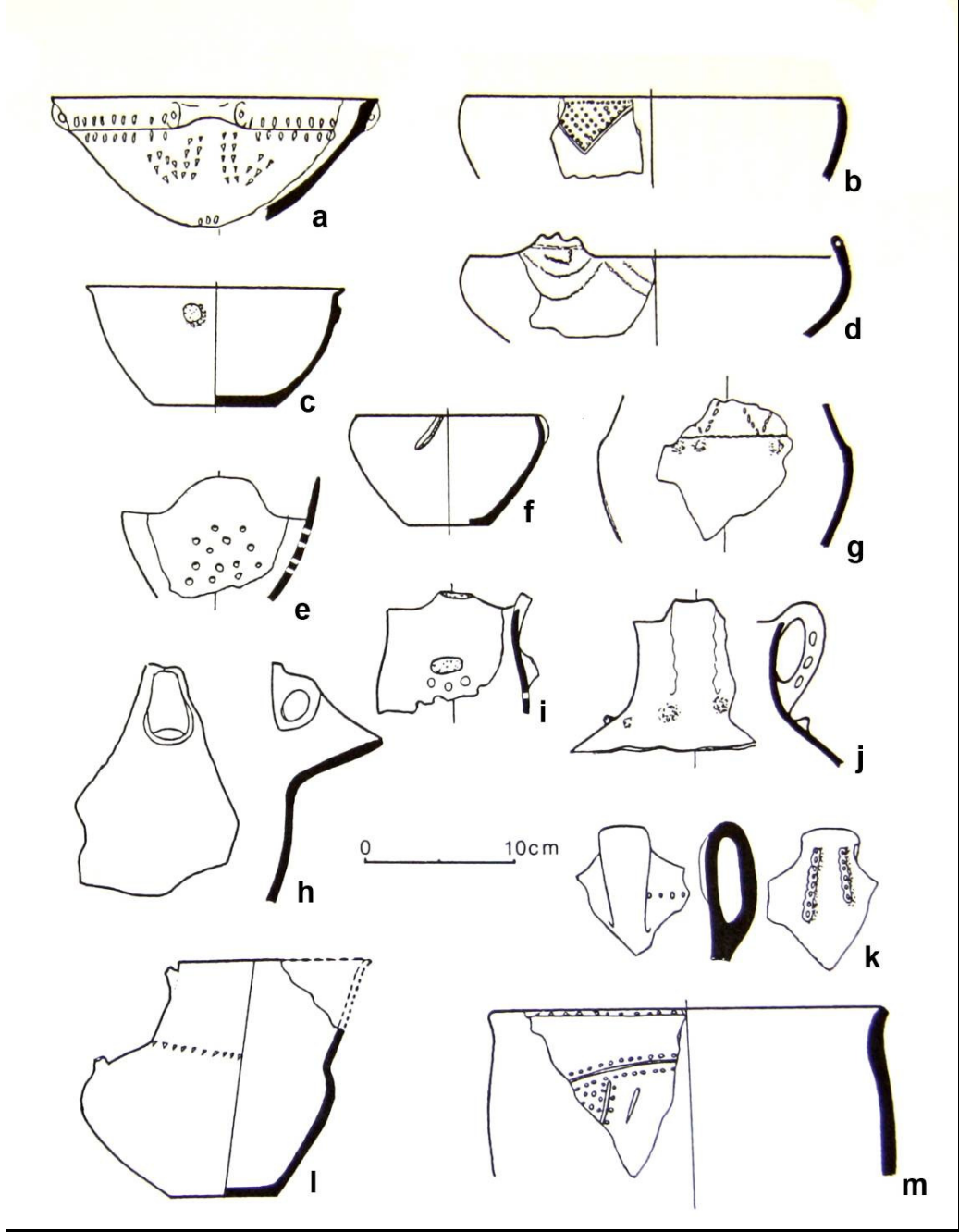
Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:38) (G. Tonceva, “Un Habitat Lacustre De L’age Du Bronze Ancien Dans Les Environs De La Ville De Varna”, *Dacia*, XXV, Varna, 1981,s:174,5, 910(a-b); Petre I. Roman, *Beitrage Zur Problematik Der Schnurverzierten Keramik Südosteuropas*, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz Am Rhein, 1993, Tafel 147:10)

Urdoviza İTÇ kap formları. (Leshtakov 1991:37)

Sozopol Yerleşiminin konumu ve sahil şeridi değişimleri. (Draganov 1995: 239)

Sozopol, İTÇ dönemi çanak çömlek formları. (Draganov 1995: 238)